

gemeente Berkelland

OMGEVINGSVISIE BERKELLAND

Voorwoord

Voor u ligt de Omgevingsvisie van de gemeente Berkelland. Een Omgevingsvisie die is opgesteld door de gezamenlijke gemeenteraad van de gemeente Berkelland (initiatiefvoorstel) en een uitgebreid participatietraject heeft doorlopen.

Op 16 april 2019 heeft de gemeenteraad het Ambitiedocument Omgevingswet Berkelland vastgesteld; *Onze ambitie is een Omgevingsvisie die langer houdbaar (dynamisch en flexibel) is met ruimte voor afweging en maatwerk. Waarin vastgelegd dat we inwoners ruimte geven om initiatieven te realiseren binnen de door de gemeente gestelde kaders. Uitgangspunt daarbij is vertrouwen en vanuit de gemeente een 'ja, mits' houding. Het college krijgt daarbij alle ruimte om initiatieven mogelijk te maken binnen de door de raad bepaalde spelregels. Met beleid dat recent nog geactualiseerd is als basis en meer innovatief op andere onderdelen. Opgesteld aan de hand van wensen en meningen van onze inwoners, bedrijven en organisaties.*

Met deze Omgevingsvisie geven we invulling aan die ambitie en kijken we terug op een zorgvuldig en constructief proces.
De Omgevingsvisie geeft richting aan de opgaven die op ons afkomen als gemeente. En nodigt uit om gezamenlijk met inwoners, bedrijven en organisaties onze ambities waar te maken.

De Raadswerkgroep Omgevingswet

COLOFON

INITIATIEFNEMER
Gemeente Berkelland

OPSTELLERS
Gemeente Berkelland, Arcadis | Over Morgen en Buro SRO

CONTACTPERSONEN GEMEENTE BERKELLAND
Gert Hans | Klaas Kellij

CONTACTPERSONEN ARCADIS | OVERMORGEN
Joris Bokhove

CONTACTPERSONEN BURO SRO
John van de Zand | Remco van den Heuvel

DATUM & STATUS
Vastgesteld raadsvergadering 28 mei 2024

Inhoudsopgave

Voorwoord		**3**
1	**Inleiding – Een omgevingsvisie voor Berkelland**	**7**
2	**Beleid, trends en ontwikkelingen**	**11**
2.1	Samenhang beleid Rijksoverheid, provincie Gelderland, regio Achterhoek, waterschap Rijn en IJssel en gemeente	11
2.2	Trends en ontwikkelingen	16
3	**Berkelland anno nu – Waarden en kwaliteiten van Berkelland**	**25**
3.1	Het landschap van Berkelland	25
3.2	Berkelland in de regio	27
3.3	Historische ontwikkeling en cultuurhistorie	28
3.4	Kenmerken en kwaliteiten – gemeentebreed	29
3.5	De kernen van Berkelland	37
4	**Berkelland in de toekomst**	**41**
4.1	Ontwikkelingen in Berkelland/Lagen benadering	41
4.2	Verhaallijnen voor de toekomst van Berkelland	42
4.3	Omgevings Effect Rapportage	50
4.4	De visie	53
5	**Uitvoering visie en waarmaken**	**55**
5.1	Strategische uitvoeringsagenda	55
5.2	Uitvoering	55
5.3	Sturing en kostenverhaal	57
5.4	Waar moet een initiatief aan voldoen?	57
	Bijlagen	**58**

1 Inleiding – Een omgevingsvisie voor Berkelland

Het Berkellands landschap met de beekdalen, het coulisselandschap en de landbouw zijn karakteristiek voor de gemeente Berkelland. Met ongeveer 44.000 inwoners, biedt de gemeente een prachtig groen landschap en landelijk woonmilieu. Vanuit het naoberschap, de sfeervolle kernen en een open en rustig buitengebied is het een levendige en toch ook rustige gemeente voor haar inwoners, ondernemers en bezoekers. De agrarische sector is een belangrijke economische pijler in de gemeente. Uitdaging is om alle kwaliteiten en krachten op een gebalanceerde manier te laten samengaan met de opgaven en ontwikkelingen waar we als gemeente voor staan. Deze omgevingsvisie houdt vast aan dat unieke karakter en biedt een kader voor toekomstige ontwikkelingen tot het jaar 2030 met een doorkijk naar 2040.

Onze inwoners hebben veel en goede ideeën voor hun stad of dorp en voor de gemeente als geheel.

Tijdens het opstellen van het overdrachtsdocument en de omgevingsvisie is het gesprek gevoerd met onze samenleving. Gesprekken die waardevolle informatie hebben opgeleverd voor de ontwikkeling van de leefomgeving en de opgaven die in het overdrachtsdocument zijn benoemd. Dat is namelijk waar de omgevingsvisie over gaat: De leefomgeving van onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Het heeft geleid tot informatie op basis waarvan de afwegingen in deze omgevingsvisie zijn gemaakt.

Wat is een omgevingsvisie?

Wat is eigenlijk een omgevingsvisie? Een omgevingsvisie is een nieuw beleidsinstrument onder de Omgevingswet dat richting geeft aan de toekomst van de gemeente. Het geeft de strategische doelen voor onze 'fysieke leefomgeving' weer. Die leefomgeving omvat bijvoorbeeld gebouwen, infrastructuur, water of landschap. Maar ook lucht, bodem, geluid, (positieve) gezondheid of duurzaamheid zijn daar onderdeel van. Welke doelen stellen we ons voor onze leefomgeving? Wat voor gemeente willen wij in de toekomst zijn? Hoe ziet onze leefomgeving er in de toekomst uit? Wat zijn de kwaliteiten en de verbeterpunten, welke uitdagingen komen op ons af? Wat zijn onze wensen, kansen en behoeftes voor de toekomst? Om dergelijke vragen te beantwoorden, bekijken we de verschillende onderdelen van onze leefomgeving niet apart, maar in samenhang. Samen met onze inwoners, ondernemers, verenigingen, medeoverheden en ketenpartners.

Wettelijk verplichte onderdelen

De omgevingsvisie is een toekomstvisie voor onze (ruimtelijke) leefomgeving. Elke gemeente moet één omgevingsvisie voor haar grondgebied vaststellen. Dit is geen optelsom van bestaand beleid, maar een samenhangende visie over alle terreinen van de ruimtelijke leefomgeving. Onze omgevingsvisie moet minstens bevatten wat de Omgevingswet ons voorschrijft. Dat is een beschrijving op hoofdlijnen van:

1. De (gewenste) kwaliteit van de leefomgeving.
2. De geplande ontwikkeling, gebruik, beheer en bescherming van het grondgebied.
3. Het samenhangende beleid voor onze leefomgeving.

We hebben de visie voor Berkelland uitgewerkt vanuit een integraal perspectief. Dat wil zeggen dat het niet alleen om ruimtelijke vraagstukken gaat, maar ook over sociale en economische vraagstukken en ontwikkelingen. Sociale ontwikkelingen en karakteristieken hebben, evenals economische ontwikkelingen, namelijk invloed op de invulling van de leefomgeving. Deze onderdelen zijn in samenhang bekeken en vertaald naar de leefomgeving van de toekomst.

Status omgevingsvisie en samenhang instrumenten Omgevingswet

Eén van de doelen van de Omgevingswet is meer ruimte te geven aan maatschappelijk initiatief. Vandaar dat we de gemeente samen verder ontwikkelen. De omgevingsvisie is een uitnodiging aan de samenleving om de ambities en doelen uit de visie gezamenlijk te realiseren. De omgevingsvisie vormt een gezamenlijke richting voor de gemeente Berkelland op de lange termijn. Bestaand beleid en bestaande visies, waaronder de structuurvisie van de gemeente Berkelland, de provincie Gelderland en het Rijk zijn uitgangspunt geweest van deze omgevingsvisie. Waar ander beleid gelijktijdig met de omgevingsvisie is opgesteld, is afgestemd over de ambities en opgaven die vanuit dat onderwerp een plek krijgen in de visie. Naast de omgevingsvisie, beschrijft de Omgevingswet het programma en het omgevingsplan als instrumenten voor gemeenten. De ambities en opgaven uit de omgevingsvisie, worden in programma's concreter uitgewerkt. Dit kan thema- of gebiedsgericht. Het programma omschrijft welke maatregelen

de gemeente Berkelland neemt en met wie de ambities en doelen uit de visie worden uitgewerkt. In de omgevingsvisie en het programma staan geen regels die juridisch bindend zijn voor inwoners en ondernemers in de gemeente. Die legt de gemeenteraad vast in het omgevingsplan. Daarmee is duidelijk welke ontwikkelingen en mogelijkheden er zijn in de leefomgeving. In het omgevingsplan staan de regels over wat per locatie wel en niet mag.

Om als gemeente sturend te zijn op de toekomstige ontwikkeling is gekozen om de omgevingsvisie als bindend instrument te gaan hanteren. De omgevingsvisie is uitsluitend bindend voor de gemeenteraad bij de uitoefening van zijn bevoegdheden. Dit wordt 'zelfbinding' genoemd. De inhoud van deze omgevingsvisie is dus niet bindend voor de burger. Inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en overheid zijn wel samen verantwoordelijk voor het realiseren van de ambities en opgaven uit de omgevingsvisie. We zoeken daar een effectieve samenwerking in binnen de gemeente Berkelland en in de regio. Gezamenlijke verantwoordelijkheid vraagt om een andere rolverdeling tussen overheid en samenleving. De omgevingsvisie is de basis voor uitwerking en uitvoering van toekomstige ontwikkelingen en nodigt uit om Berkelland gezamenlijk te ontwikkelen.

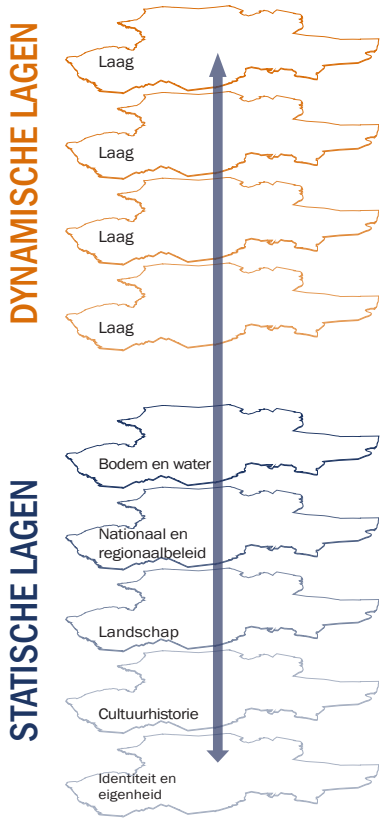
Hoe zijn we tot de omgevingsvisie gekomen?

De omgevingsvisie is de uitkomst van een interactief proces met inwoners, jongeren van 12-18 jaar, ondernemers, maatschappelijke organisaties, ketenpartners (zoals provincie Gelderland en de waterschappen), medewerkers van de gemeente, college van B&W en gemeenteraad.

Allereerst is verkend welke opgaven een plek moeten krijgen in de omgevingsvisie. Vervolgens hebben we met elkaar toegewerkt naar een overdrachtsdocument (zie aparte bijlage) dat in februari 2022 is vastgesteld door de gemeenteraad. Daarin is de stand van zaken met betrekking tot de omgevingsvisie beschreven. In het document staat ook de kwaliteit van de leefomgeving beschreven, waarbij de LeefOmgevingsFoto (LOF zie aparte bijlage) als basis is gebruikt.

Dit overdrachtsdocument is gebruikt als overdracht aan de nieuwe gemeenteraad na de verkiezingen van 2022. Sommige thema's werden parallel aan het overdrachtsdocument opgesteld, zoals het RES/RODE beleid en de transitievisie warmte. Een participatietraject en omgevingseffect traject zijn parallel aan het overdrachtsdocument doorlopen om voor elk van de opgaven verschillende 'hoeken van het speelveld' te verkennen.

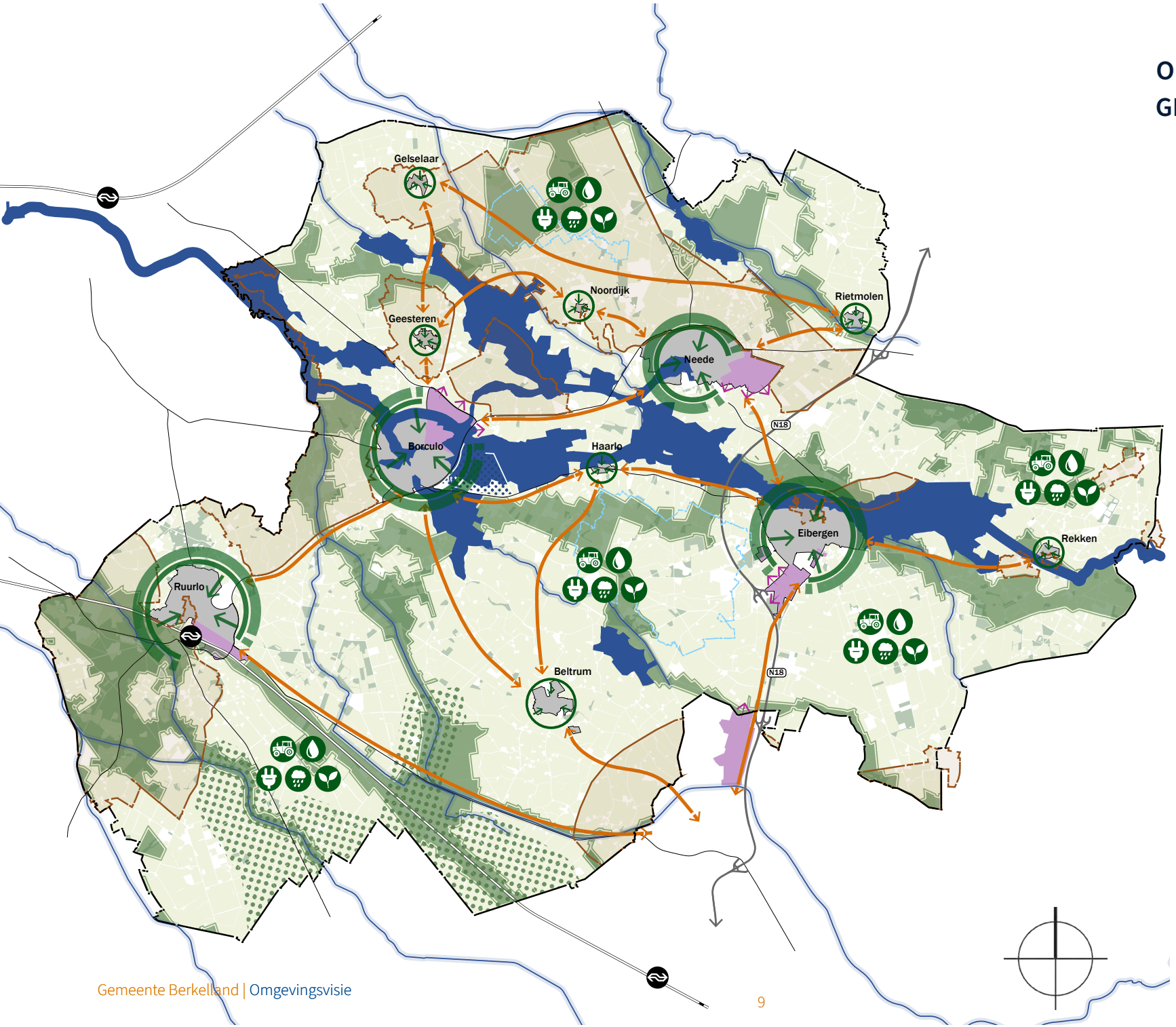
Vervolgens hebben we toegewerkt naar deze omgevingsvisie. Vanuit de 'hoeken van het speelveld' is een actualisatie van het overdrachtsdocument gemaakt dat in januari 2023 is aangeboden aan de gemeenteraad. Daar is de analyse voor de omgevingsvisie in uitgewerkt, waarbij gebruik is gemaakt van een lagenbenadering. Dit heeft geleid tot dynamische lagen in de vorm van de trends en ontwikkelingen en statische lagen in de vorm van de kernkwaliteiten.

Lagenbenadering

Op basis van deze lagenbenadering is een aantal richtinggevende keuzes uitgewerkt in drie verhaallijnen. Deze verhaallijnen zijn via de lagenbenadering over elkaar heen gelegd en in een participatietraject voorgelegd aan de samenleving. De richtinggevende keuzes zijn uitgewerkt in een voorkeursalternatief en een visiekaart waar een omgevingseffectbeoordeling over is uitgevoerd.

OMGEVINGSVISIEKAART GEMEENTE BERKELLAND

Vitale leefomgeving

- Inbreiding woningbouw
  Ontwikkeling centrumgebieden
  Behoud basisvoorzieningen
- Uitbreiding vier grote kernen
- Recreatiegebied Hambroekplassen
- Goede spoorverbinding regio
- Goede verkeersverbindingen tussen kernen
- Zoekgebied K windenergie

Gemeente brede opgaven, niet locatiespecifiek

- Klimaatadaptieve leefomgeving
- Elektrisch vervoer en deelmobiliteit

Landschap als toekomstige drager

- Rivier de Berkel
- Beken en beekdal
- Grondwaterbeschermingsgebied
- Gelders NatuurNetwerk (GNN)
- Bos- en natuurlandschap
- Cultuurhistorische ensembles

Gemeente brede opgaven, niet locatiespecifiek

- Biodiversiteit versterken
- Landbouwlandschap versterken
- Aanpak droogte

Toekomstig bestendige economie en landbouw

- Bestaand bedrijventerrein verduurzamen en optimaliseren
- Mogelijke uitbreidingsrichting bestaande bedrijventerrein

kaart is indicatief en geen weergave van de werkelijkheid

2 Beleid, trends en ontwikkelingen

2.1 Samenhang beleid Rijksoverheid, provincie Gelderland, regio Achterhoek, waterschap Rijn en IJssel en gemeente

De opgaven uit de landelijke en provinciale omgevingsvisie (NOVI en POVI) zijn belangrijke input voor de gemeentelijke omgevingsvisie. Ook de nieuwe Nationale Woon- en Bouwagenda en het Programma Landelijk Gebied vormen belangrijke input. Daarnaast heeft het waterschap een visie opgesteld en spelen er regionale ontwikkelingen, zoals de Regionale Energie Strategie (RES). We zoeken naar een optimale samenhang tussen de landelijke, provinciale en regionale ontwikkelingen en onze omgevingsvisie. We doen dit door aan te sluiten bij de thema's, zoals die door het Rijk, de provincie en het waterschap zijn benoemd in hun visies, waar deze passen bij de identiteit en actualiteit van Berkelland. Hierdoor dragen we bij aan de landelijke opgaven en ontwikkelingen en versterken we de eigen identiteit van Berkelland, die we als gemeente hebben verwoord in een merkpaspoort.

Nationale omgevingsvisie

De nationale omgevingsvisie (2020) (NOVI) omschrijft vier prioriteiten met daarin een aantal keuzes:

- **Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie.** Nederland is in 2050 klimaatbestendig en water robuust. De energie-infrastructuur wordt geschikt gemaakt voor duurzame energiebronnen. We passen duurzame energie in met oog voor omgevingskwaliteit. De komende jaren krijgt iedereen te maken met de overstap op duurzame energie. Om schaarse ruimte goed te benutten, kiezen we ervoor zonnepanelen in eerste instantie op daken en aan gevels te plaatsen en dan pas in landelijk gebied. Daarbij is de opgave voor zon op land uitgevoerd en ligt de keuze nu voor windenergie op land. Met de nationale Deltabeslissingen uit 2021 wordt Nederland water robuust gemaakt. Daarbij is de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie richtinggevend voor het gemeentelijk beleid voor klimaatadaptatie.
- **Duurzaam economisch groeipotentieel.** Ruimte voor overgang naar een circulaire economie in 2050. Onze economie gaat over naar een circulaire en CO2-neutrale energievoorziening. Daarom moeten productieprocessen aangepast worden. Het is nodig te innoveren en digitaliseren en daarmee de economie blijvend te vernieuwen om mee te gaan in de mondiale concurrentie. Een aantrekkelijke omgevingskwaliteit vraagt om een goede inpassing van bedrijven, logistieke functies en datacentra.
- **Sterke en gezonde steden en regio's.** Woningbouw in een stedelijk netwerk van groene en gezonde steden: In 2030 moeten er in Nederland 1 miljoen woningen bij gebouwd worden. Er wordt gewerkt aan de ontwikkeling van Stedelijk Netwerk Nederland wat een goed en bereikbaar netwerk van steden en regio's in Nederland is. Locaties voor grootschalige woningbouw zijn benoemd. Bouwen gebeurt zoveel mogelijk binnen bestaand, stedelijk gebied. Bewoners moeten een prettige, gezonde en veilige leefomgeving ervaren. Dit vraagt om investeringen in openbaar vervoer, veilige fiets- en wandelpaden, meer groen, ontmoetingsruimte en wateropvang in de stad/stedelijke omgeving en goede verbindingen met recreatiegebieden in de nabijheid van dorpen en kernen. De leefomgeving richten we zo in, dat deze een actieve, gezonde leefstijl en maatschappelijke participatie bevordert. De luchtkwaliteit wordt verbeterd.
- **Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.** Het landgebruik moet meer in balans zijn met natuurlijke systemen. Zo wordt een goede bodem- en waterkwaliteit en biodiversiteit bevorderd. Laaggelegen gebieden zullen in toenemende mate te maken krijgen met bodemdaling. Dat kan aanpassingen in het gebruik van landbouwgrond en een andere bestemming van grond betekenen. We realiseren een duurzaam en vitaal landbouw- en voedselsysteem, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit. De kwaliteit van het landschap moet sterker meewegen in de keuzes die we maken. Dat doen we door bijvoorbeeld verrommeling en versnippering te voorkomen en logistieke functies op bestaande bedrijventerreinen of langs corridors te concentreren. Zo kunnen we natuur en natuurlijke structuren sparen en versterken.

Deze vraagstukken zijn met elkaar verweven en vragen om ruimte. Het gaat om de bouw van 1 miljoen woningen, de ruimte voor opwekking van duurzame energie, de aanpassing aan een veranderend klimaat, de ontwikkeling van een circulaire economie en de omschakeling naar kringlooplandbouw. Vandaar dat de NOVI helpt richting te geven en keuzes te maken. Daarvoor zijn in de NOVI drie afwegingsprincipes bepaald:

1. Combineren van functies gaat boven enkelvoudige functies.
2. Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal.
3. Afwentelen wordt voorkomen.

NOVI en Berkelland

Berkelland draagt met de integrale opgaven bij aan de landelijke ontwikkelingen. Een aantal ambities van de Rijksoverheid gaat verder dan de integrale opgaven van Berkelland:

- De Nationale overheid heeft al meer uitspraken gedaan over de energietransitie. In Berkelland is dit beleid op onderdelen (met name windenergie) nog in ontwikkeling, waardoor deze ambitie verder gaat dan de benoemde integrale opgaven in Berkelland.
- De circulaire economie is een duidelijke ambitie van de Rijksoverheid die nog niet in zoverre terugkomt in de integrale opgaven van Berkelland.
- De nationale ambitie geeft expliciet richting aan de transitie van het buitengebied, door te spreken van andere bestemmingen van grond én uit te spreken voor een duurzaam en vitaal landbouw- en voedselsysteem, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit.

Een aantal ambities sluit aan op de integrale opgaven van Berkelland of versterkt deze:

- Het landschap versterken is één van de integrale opgaven van Berkelland waar de nationale ambities voor klimaatadaptatie en de versterking van het landschap om verrommeling en versnippering te voorkomen in terugkomen.
- De versterking van het regionale vestigingsklimaat sluit aan op de nationale ambitie om de economie te blijven vernieuwen en bij te dragen aan een aantrekkelijke omgevingskwaliteit.
- De nationale ambitie om een prettige, gezonde en veilige leefomgeving te ontwikkelen sluit aan bij de integrale ambitie die Berkelland heeft benoemd voor de gezonde leefomgeving en versterking van de leefbaarheid, vitaliteit én bereikbaarheid. Ook geven we invulling aan het woonbeleid (Woondeal) en het RES-beleid.

Nationaal Programma Landelijk Gebied

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is een uitwerking van de Nationale Omgevingsvisie. In de NOVI wordt ingegaan op klimaatverandering. Daarnaast staan natuur en kwaliteit van water onder druk. Voor deze problemen moet een oplossing komen. De insteek is per gebied met maatwerkoplossingen te komen. Via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) bekijken onder meer provincies, ondernemers en terreinbeheerders per gebied wat nodig is voor een gezonde natuur, schoon water, schone lucht, leefbaarheid en een betere sociaaleconomische kwaliteit. Het NPLG wordt door de provincies gebruikt als kader om de gebiedsprogramma's op te stellen. Deze gebiedsprogramma's zijn een verdere uitwerking waarin wordt vastgelegd hoe en met welke maatregelen de doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat gehaald gaan worden. Via het gebiedsprogramma van Gelderland zal het beleid uiteindelijk landen in Berkelland. De ambities en vraagstukken voor het landelijk gebied uit het NPLG hebben veel raakvlakken met de opgaven voor onze gemeente zoals het landschap, natuur en een vitale leefomgeving.

Nationale woon- en bouwagenda

Het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening heeft de Nationale woon- en bouwagenda opgesteld. In dit rapport worden de oorzaken van de wooncrisis, de doelstellingen en de programmatische aanpak voor de komende jaren geschetst. Uiteindelijk is het doel het bevorderen van de beschikbaarheid, betaalbaarheid en kwaliteit van het woningaanbod in Nederland. Hiermee neemt de rijksoverheid meer regie om zorg te kunnen dragen voor voldoende woongelegenheid in Nederland. Het doel is om uiteindelijk meer huizen te bouwen, maar dit is niet het enige antwoord op de korte termijn. Het voorzien in betaalbare huur- en koopwoningen en minder concurrentie op de woningmarkt vormt ook een deel van dit antwoord.

In de omgevingsvisie maken we keuzes ten aanzien van wonen. De regionale woondeal die tussen Rijk, provincie en gemeenten is gesloten, werkt door in het woonbeleid van de gemeente Berkelland. Dit gebeurt via de regionale woonagenda van de regio Achterhoek en de lokale woonvisie (toekomstig programma Volkshuisvesting) van de gemeente.

Water en bodem sturend

In november 2022 hebben minister Harbers en staatssecretaris Heijnen van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat met een kamerbrief de Tweede Kamer geïnformeerd over de rol van water en bodem bij toekomstige besluitvorming over ruimtelijke ordening. Het kabinet heeft daarop besloten dat zij water en bodem sturend laten zijn bij beslissingen over de inrichting van Nederland. Meer rekening houden met water en bodem betekent keuzes maken. Er worden randvoorwaarden gesteld die door provincies verder uitgewerkt worden tot een gebiedsgerichte aanpak. Water en bodem sturend heeft effect op verschillende aspecten van onze leefomgeving. Zo moeten we zuiniger omgaan met water en moeten er meer zoetwatervoorraden komen. Bij bouwlocaties gaat de voorkeur uit naar locaties waar geen conflict ontstaat met de belangen van water en bodem. Zoals locaties die

noodzakelijk zijn voor het bergen en afvoeren van water. Verder is het streven om de bodem minder te bedekken, zodat onder andere meer water in de bodem kan infiltreren. Ook wordt beoogd om toe te bewegen naar een hoger grondwaterpeil. In overleg met alle betrokkenen wordt bepaald in welk tempo dit gaat. Door het grondwaterpeil te verhogen wordt verdroging tegengegaan en wordt ook bijgedragen aan de zoetwatervoorraden.

(Positieve) gezondheid

De Wet publieke Gezondheid richt zich op gezondheidsbescherming in de omgeving waar mensen wonen, werken en leven. Dit is één van de factoren die gezondheid beïnvloedt en waarbij de fysieke en sociale leefomgeving aan elkaar zijn te koppelen. Een gezond en toegankelijk ingerichte fysieke omgeving draagt bij aan een gezonde sociale leefomgeving. Het positief stimuleren van beide typen leefomgeving draagt bij aan preventie en welbevinden en aan gezonde inwoners en een gezond woonklimaat. Daarbij stelt het recent afgesloten Gezond Actief Leven Akkoord (GALA) zich als doel om in 2040 te kunnen spreken van gezonde, weerbare inwoners die kunnen opgroeien, leven, wonen en werken in een gezonde leefomgeving.

Provinciale omgevingsvisie Gaaf Gelderland

De provinciale omgevingsvisie Gaaf Gelderland (2018) legt de focus op een duurzaam, verbonden en economisch krachtig Gelderland. Daarin streeft het provinciebestuur zeven ambities na om verschil te maken voor een schoon, gezond, veilig en welvarend Gelderland. De ambities zijn:

- **Energietransitie: van fossiel naar duurzaam.** Het streven is dat Gelderland in 2050 volledig klimaatneutraal is. Gelderland zet hiervoor in op energiebesparing en het terugdringen van het energieverbruik door isolatie. Daarnaast zet Gelderland in op duurzame opwekking van energie met oog voor de kwaliteiten die Gelderland uniek maken.
- **Klimaatadaptatie.** Omgaan met veranderend weer. Gelderland zet vooral en eerst in op het tegengaan van risico's en gevaren van de klimaatverandering. Het doel is dat Gelderland in 2050 optimaal beschermd is (klimaatbestendig) en kan meebewegen met het veranderend klimaat. Bij de inrichting van de leefomgeving neemt Gelderland de gevolgen van het veranderend klimaat mee.
- **Circulaire economie: sluiten van kringlopen.** Gelderland vindt minder afval en meer kringloop, recycling en hergebruik nodig om Gelderland schoon en groen te houden. Het doel is in 2030 het gebruik van primaire grondstoffen in Gelderland met 50% teruggebracht te hebben.
- **Biodiversiteit.** Werken met de natuur. Het beschermen en versterken van het Gelders Natuurnetwerk staat voorop vanuit robuuste verbindingen langs rivieren, uiterwaarden, kleine watergangen en andere waardevolle landschappen en gebieden. Het doel is dat het in 2050 goed gaat met de biodiversiteit. In het Uitvoeringsprogramma biodiversiteit (2021) geeft de provincie aan dat in 2030 75% van de Vogel- en Habitatrichtlijndoelen zijn gehaald en dat het in 2050 goed gaat met de biodiversiteit in Gelderland.
- **Bereikbaarheid: duurzaam verbonden.** Slim maatwerk en nieuwe vormen van mobiliteit zijn nodig om elkaar te kunnen

blijven bereiken en ontmoeten. Om knelpunten te voorkomen en op te lossen, bekijkt Gelderland hoe bedrijventerreinen zo geclusterd kunnen worden, dat vervoers- en goederensystemen slimmer met elkaar verbonden kunnen worden. De doelen zijn:

- In 2050 de groei van de mobiliteit op een slimme manier opvangen.
- In 2050 verplaatsen mensen in Gelderland zich veilig, snel, betaalbaar en klimaatneutraal. Snel en veilig internet fungeert daarbij als alternatief voor fysieke verplaatsingen.
- In 2050 is het netwerk voor goederenvervoer in Gelderland toegankelijk, duurzaam en klimaatneutraal.
- In 2030 is al ons busvervoer zonder uitstoot en is 35% van het totaal aantal verplaatsingen met de fiets.

- **Vestigingsklimaat: een krachtige, duurzame topregio!** Gelderland wil de strategische ligging en de aantrekkingskracht van de Gelderse regio's vergroten, zodat mensen in Gelderland willen (blijven) wonen en zich willen binden aan Gelderland. Activiteiten die elkaar versterken, wil Gelderland zoveel mogelijk bij elkaar in de buurt of in dezelfde voorziening plaatsen. Zo blijft Gelderland, naast dynamisch, ook open, groen en gezond. Het omvormen van bestaande en leegstaande bedrijvenlocaties heeft de voorkeur, boven de aanleg van nieuwe terreinen. De doelen zijn om de concurrerende positie binnen het internationale stedelijke netwerk van Amsterdam, Brussel en Keulen te versterken. In 2050 haalt Gelderland maximaal profijt uit de unieke combinatie van stedelijke en groene kwaliteiten. In 2050 zijn alle werklocaties in Gelderland duurzaam ingericht qua energie, klimaatbestendigheid, en logistieke en productiestromen.
- **Woon- en leefomgeving: dynamisch, divers en duurzaam.** Bouwen binnen bestaand verstedelijkt gebied is het vertrekpunt. Het doel hiervan is om leegstand te voorkomen, het landschap open en groen te houden en het voorzieningenniveau op peil te houden. Gelderland geeft de voorkeur aan het benutten van bestaande gebouwen. En gaat voor concentraties van bebouwing. Pas als er geen andere goede mogelijkheden zijn, breidt Gelderland uit aan de randen van de steden of dorpen. Een goede balans tussen de vraag en aanbod van woningen in verschillende prijscategorieën staat voorop, ook voor specifieke doelgroepen. De doelen zijn een aanbod aan woningtypen en woonmilieus passend bij de diversiteit aan woningvraag. Gelderland benut daarbij de bestaande bebouwde omgeving optimaal met voldoende ruimte voor klimaatadaptieve maatregelen. Alle nieuwbouw wordt aardgasloos aangelegd en zoveel mogelijk circulair gebouwd. In 2035 zijn alle (bestaande) wijken van het aardgas. Woningen zijn in 2050 klimaatneutraal in Gelderland.

Berkelland draagt met de integrale opgaven bij aan de provinciale ontwikkelingen. Ook hier zien we dat de ambities van Gelderland verder gaan dan waar Berkelland nu staat. Het is daarom van belang deze ambities mee te nemen in de uitwerking van het voorkeursalternatief voor Berkelland. Het gaat daarbij met name om de ambities en doelstellingen die Gelderland gesteld heeft. Berkelland kan hierin een eigen afweging maken en de ambities en doelstellingen voor Berkelland op baseren. Dat geeft ambities en doelstellingen die wellicht specifieker zijn of verder gaan dan de vastgestelde provinciale doelstellingen.

Regionale Energie Strategie (RES)

Ook regionaal binnen de Regio Achterhoek is er beleid waar Berkelland rekening mee moet houden. De Regionale Energie Strategie van de Regio Achterhoek vormt het regionaal beleid ten aanzien van zonne- en windenergie. De RES Achterhoek wordt op gemeentelijk niveau door vertaald in het RODE (Ruimtelijke ordening, duurzame energieopwekking) beleid. In de RES Achterhoek zijn meerdere zoekgebieden voor windenergie vastgelegd. De focus van Berkelland ligt op het zogenaamde zoekgebied K. Dit zoekgebied wordt gedeeld met de gemeente Oost-Gelre en bevindt zich grofweg tussen Beltrum, Zieuwent, Mariënvelde en Lievelde. In dit zoekgebied speelt de afstand van windmolens tot woningen een belangrijke rol. Op dit moment is de Rijksoverheid de geluidsnormen voor windenergie aan het herzien. Verder werkt de provincie aan een actualisatie van haar windbeleid en het borgen van de Gelderse RES-en in een RES2.0. Voor beide processen wordt een milieueffectrapportage opgesteld. Dit zijn belangrijke ontwikkelingen, omdat dit een bepalende factor is voor de afstand tussen windmolens en woningen en daarmee het ruimtelijk potentieel voor windenergie. De locatie van de windmolens wordt daarnaast beïnvloed door onder andere radarzones en laagvlieggebieden. Verder wordt ook het maximaal benutten van zon op dak nagestreefd als bijdrage aan het Achterhoeks RES-bod. Daarvoor kent de gemeente verschillende vormen van stimulering en informatiecampagnes.

Vanuit het RODE-beleid hebben we al bijna de 140 hectare zonneparken gerealiseerd/in procedure. Daarnaast stimuleren we op diverse fronten duurzaamheid door te inspireren, motiveren, kennis over te dragen en concrete doelen te formuleren.

Regionale woonagenda Achterhoek 2023-2030

De Regionale Woonagenda Achterhoek 2023-2030 legt de woonambities en –doelen voor de komende jaren vast voor de regio Achterhoek. Er wordt met deze woonagenda nadrukkelijk actie ondernomen om voldoende en passende woningen voor iedereen te kunnen bieden. De woonopgave wordt verbonden aan economische- en gebiedsopgaven in de regio. In de woonagenda worden drie ambities onderscheiden:

- Een passende woning voor iedereen.
- Goed wonen voor een gezonde en duurzame Achterhoekse economie.
- Wonen als basis voor de leefbaarheid.

De ambities worden verwezenlijkt met vier programmalijnen:

1. Vergroten woningvoorraad en versnelling productie.
2. Investeren in kwaliteit bestaande woningvoorraad.
3. De Achterhoek, een plek voor iedereen.
4. Wonen als integrale gebiedsopgave.

Het werkelijk te realiseren aantal woningen voor Berkelland (bod/woondeal-aantal) bedraagt 875. De totale ambitie voor Berkelland gaat verder dan dat en ligt op 1.160 nieuwbouwwoningen.

Waterschap Rijn en IJssel

De Watervisie 2030 is een gezamenlijk ambitiedocument van het Waterschap Rijn en IJssel (2013) en de gemeente en omschrijft een aantal doelen. Berkelland stelde aanvullend daarop samen met de waterschappen in 2018 de Watervisie Berkelland op. Deze zet in op een klimaatbestendig, duurzaam én aantrekkelijk watersysteem in Berkelland. In de watervisie is aangegeven hoe gemeente Berkelland en Waterschap Rijn en IJssel werken aan de inrichting en het beheer van de afvalwaterketen (riolering en zuivering) en het watersysteem:

- We proberen schade door wateroverlast te voorkomen en investeren in een veilig en goed werkend watersysteem.
- Door regenwater op te vangen waar het valt, neemt de kans op wateroverlast af en kunnen we de omgeving mooier en aantrekkelijker maken, voor mens en dier.
- Dankzij nieuwe technologieën kunnen we energie en grondstoffen uit (afval)water halen.
- Door een goede inrichting en afstemming van het gezamenlijk beheer streven we naar een goede waterkwaliteit in het stedelijk gebied. Dit zorgt voor een prettige leefomgeving.

Als gemeente hebben wij zorgplichten voor het regenwater, grondwater, oppervlaktewater en het inzamelen, transporteren en zuiveren van afvalwater (gebruikt drinkwater) in stedelijk gebied. De zorgplichten (taken) van de gemeente zijn:

- inzameling en transport van stedelijk afvalwater;
- zorg van het regenwater;
- zorg structurele problemen grondwaterstanden.

In hoofdstuk 4 maken we keuzes over de manier waarop we omgaan met de ambities van andere overheden die verder gaan dan de geformuleerde integrale opgaven voor Berkelland.

Gelijktijdig met het proces voor deze omgevingsvisie is samen met het Waterschap een nieuw watertakenplan voor onze gemeente opgesteld. Dit Watertakenplan 2024-2034 gaat in op de gemeentelijke taken en verantwoordelijkheden voor haar grondgebied ten aanzien van onder andere riolering, droogte, vernatting, afvoer regenwater, wateroverlast, grondwater en waterkwaliteit. Dat vloeit voort uit de Waterwet. Het watertakenplan is een voortzetting van de omgevingsvisie in de vorm van een programma en wordt in nauwe samenspraak met het Waterschap en de gemeenten in de regio opgesteld. Daarbij wordt ook nagedacht over de vraag in hoeverre in het uiteindelijke omgevingsplan regels worden opgenomen over (bedrijfsmatige) lozingen op de riolering en over mogelijkheden voor klimaatadaptief bouwen die verband houden met de gemeentelijke watertaken.

Gemeentelijk beleid

Bestaand beleid en bestaande visies van de gemeente Berkelland (zie bijlage 1) zijn het uitgangspunt geweest voor deze omgevingsvisie. Recente voorbeelden daarvan zijn het bestemmingsplan Buitengebied 2020 en het Watertakenplan. Waar ander beleid gelijktijdig met de omgevingsvisie is opgesteld, is afgestemd over de ambities en opgaven die vanuit dat onderwerp een plek krijgen in de omgevingsvisie.

2.2 Trends en ontwikkelingen

Berkelland is door de jaren heen sterk veranderd. Deze verandering wordt beïnvloed door een aantal trends en ontwikkelingen. In deze paragraaf gaan we in op de trends en ontwikkelingen die zowel op landelijk als Berkellands niveau een rol spelen. Per trend of ontwikkeling wordt ingegaan op de landelijke effecten en wat voor effect dit op onze gemeente

heeft. Dit zijn de dynamische lagen uit de lagenbenadering die in deze omgevingsvisie toegepast wordt (zie par. 4.1). Deze trends en ontwikkelingen spelen o.a. op het gebied van:

- Landbouw en een vitaal platteland
- Stikstofdepositie
- Klimaatverandering
- Energietransitie
- Digitalisering en technologische ontwikkelingen
- Recreatie en toerisme
- Behoud landschap
- Demografische ontwikkeling
- Vitale leefomgeving en kernen
- Woningbouwopgave
- Verplaatsing maakindustrie
- Circulaire- en deeleconomie
- Mobiliteit

Landbouw en een vitaal platteland: Het buitengebied wordt nog steeds hoofdzakelijk gebruikt door de landbouw, maar de invloed van andere functies neemt toe. De landbouw staat onder druk door de ruimtevraag van duurzame energieopwekking en natuur. Daarnaast is er sprake van een toename van wonen in het buitengebied en een schaalvergroting in de landbouw, dit laatste in combinatie met een afname van het aantal agrarische bedrijven. De toename van wonen in het buitengebied zorgt voor spanningen tussen landbouw en wonen. In de periode van 2005 -2019 is het aantal agrarische bedrijven van 999 naar 663 afgenomen. De nominale daling van het aantal bedrijven is groter dan de krimp van de veestapel. Het platteland zal veranderen door veranderingen en innovaties in de landbouw. Onder andere door schaalvergroting en verschuiving naar natuurinclusieve landbouw. Daarnaast ontstaat leegstand door bedrijfsbeëindiging door onder andere strengere wet- en regelgeving, stikstofdepositie, geen bedrijfsopvolging, etc. Leegstand heeft grote invloed op het landschap (verpaupering), gezondheid (asbest), veiligheid (ondermijning) en de leefbaarheid op het platteland. Niet alle vrijkomende bebouwing kan een nieuwe bestemming krijgen. Dat betekent dat er soms bebouwing gesloopt wordt of betrokken wordt bij functieveranderingsprocessen, waarbij een sloopopgave moet worden geleverd. Een andere trend is dat er steeds vaker multifunctionele landbouw in het buitengebied voorkomt. Wanneer op een juiste manier met de voorgenoemde ontwikkelingen omgegaan wordt biedt dit ook kansen.

Stikstofdepositie: Het is noodzakelijk dat in Nederland op zeer korte termijn veel minder stikstof wordt uitgestoten. Het beleid ten aanzien van stikstofdepositie in Natura 2000 gebieden is een belangrijke ontwikkeling voor heel Nederland. Stikstofdepositie speelt een beperkte rol, maar raakt wel een aantal verschillende actuele thema's in onze gemeente. Berkelland is tenslotte een plattelandsgemeente, waar de agrarische sector een grote rol speelt. Overigens zijn er naar verwachting niet veel piekbelasters in de gemeente en vormt stikstofdepositie, bij ontwikkelingen met een beperkte omvang, waarschijnlijk geen grote belemmering, omdat er geen Natura 2000-gebieden in de gemeente zelf liggen. Wel heeft dit binnen Berkelland mogelijk een sociale invloed. Daarbij denken we aan de paasvuren en ander evenementen. Deze zijn onderdeel van onze identiteit. Het is mogelijk dat stikstofdepositie pas bij grootschalige projecten een knelpunt gaat vormen, zoals bij de bouw van woningen en bedrijventerreinen. Het is belangrijk hoe omgegaan wordt met eventuele stoppende agrarische bedrijven en de vrijkomende bebouwing. De maatregelen en versnellingsmiddelen, die de provincie neemt, en het eventueel uitkopen van piekbelasters door de Rijksoverheid kunnen doorwerken in de gemeente Berkelland. Met deze maatregelen, zoals de opkoop van agrarische bedrijven, industrie en door innovatie, kan (stikstof) ruimte worden vrijgemaakt voor ontwikkelingen. Ook zetten Rijk en provincie in op duurzame mobiliteit om de stikstofuitstoot te beperken. De gemeente speelt een centrale rol in de opgave voor de fysieke leefomgeving, maar heeft op dit vlak geen directe zelfstandige bevoegdheid. Wel werkt het door op verschillende terreinen van gemeentelijke besluitvorming. Bij dat laatste gaat het niet alleen om puur ruimtelijke projecten, maar ook om meer sociaaleconomische gebeurtenissen zoals paasvuren en andere voor de lokale identiteit belangrijke evenementen.

Klimaatverandering: Klimaatverandering heeft zowel mondiaal als op het niveau van Berkelland een grote impact op de fysieke en sociale leefomgeving. Het weer wordt steeds extremer, wat zich uit in het vaker voorkomen van extreme buien. Dit kan leiden tot wateroverlast en overstromingen. Tegelijkertijd is er ook steeds vaker sprake van langere droge perioden. Gevolgen van droogte zijn lage grondwaterstanden, droogvallende beken, vissterfte, boomsterfte en verminderde opbrengsten in de landbouw. Klimaatverandering uit zich ook

in het vaker voorkomen van hittegolven. Deze hittegolven zijn gevaarlijk voor kwetsbare mensen en vormen een risico voor de waterkwaliteit. Doordat het klimaat verandert en droogte optreedt verdwijnen er dier- en plantsoorten, maar komen er ook bij. De biodiversiteit neemt wel af.

In de gemeente Berkelland vormt met name droogte een groot probleem, zoals de afgelopen jaren al ervaren werd. Overstromingsgevaar is in onze gemeente niet aan de orde vanwege de hoogteligging. Wateroverlast is op sommige plekken aan de orde, zo blijkt uit zogenaamde stresstesten uit 2020. Extreme buien leiden tot wateroverlast en soms ook schade, maar nergens tot onveilige situaties. Hittestress komt ook in Berkelland veel voor maar verschilt sterk per locatie. Er zijn kansen voor de gemeente om meer klimaatadaptieve maatregelen te nemen waarbij we uitgaan van de resultaten van de stresstesten en de periodieke actualisaties. Vanuit de gemeente zetten we in op het stimuleren en/of faciliteren van klimaatadaptieve maatregelen.

Energietransitie: Het duurzaamheidsbeleid van Berkelland is met name toegespitst op de energietransitie. Met een energie-uitvoeringsprogramma voor de gebouwde omgeving, utiliteitsgebouwen en MKB-bedrijven en een Transitievisie Warmte voor de aardgastransitie. Als basis voor het ruimtelijk beleid voor duurzame energieopwek gelden de RES en het RODE beleid. In de RES Achterhoek zijn meerdere zoekgebieden voor windenergie vastgelegd. De focus van Berkelland ligt hierbij zoals gezegd op zoekgebied K. Verder wordt ook het maximaal benutten van zon op dak nagestreefd als bijdrage aan het Achterhoeks RES-bod en is de opgave voor zon op land (maximaal 140 ha) al grotendeels ingevuld door de vergunde zonneparken. Lokaal eigendom van de windmolens in Berkelland is de ambitie, omdat daarmee de baten kunnen landen in het gebied waar ook de lasten worden ervaren. In onze gemeente stimuleren en/of faciliteren we maatregelen die bijdragen aan de energietransitie. Verder ondersteunen we waar mogelijk duurzame initiatieven, bijvoorbeeld bij circulair en duurzaam bouwen. Hier is geen specifiek gemeentelijk beleid voor.

Digitalisering en technologische ontwikkelingen: Technologische ontwikkelingen vinden op een steeds hoger tempo plaats, met grotere effecten op de samenleving en fysieke leefomgeving. Door digitalisering, en versneld door de covid-19 pandemie, werken mensen meer thuis. Dit betekent dat mensen minder hoeven te reizen en er dus minder woon-werkverkeer is. Hierdoor stellen mensen mogelijk ook andere eisen aan hun woningen en hun werkplekken. Door digitalisering is het minder belangrijk geworden waar je woont of werkt. Deze trend is in mindere mate van belang in Berkelland, omdat relatief veel mensen een beroep hebben waarbij ze niet thuis kunnen werken. Digitalisering kan ook effect hebben op het winkelbestand van onze gemeente, door verdere groei van online shopping kan er leegstand ontstaan. Daarnaast zijn er relatief veel ouderen waar deze trend mogelijk niet op van toepassing is. Dit biedt kansen voor het duurzaam en effectief inrichten van de gemeente.

Recreatie en toerisme: Een kwalitatief hoogwaardig recreatieaanbod is belangrijker dan ooit, zo komt naar voren

uit regionale onderzoeken naar de vitaliteit van verblijfs- en dagrecreatie in de Achterhoek. Daarnaast is er steeds meer aandacht voor de bijdrage van de vrijetijdssector aan de leefbaarheid op het platteland en in de dorpen en (kleinere) kernen. Het platteland is een plaats waar men kan ontsnappen aan de drukte van de stad door de aanwezige rust en ruimte. De energietransitie mag zo min mogelijk ten koste gaan van de aantrekkelijkheid en ruimtelijke kwaliteit van de omgeving, omdat dit hét unieke pluspunt is van de bestemming Achterhoek. De trend van een toename in recreatie en toerisme leidt tot een vraagstuk: waar zijn grootschalige, maar ook kleinschalige vormen van dag- en verblijfsrecreatie mogelijk binnen de gemeente zonder dat er een disbalans ontstaat tussen wonen, werken en recreëren?

Behoud landschap: Klimaatverandering en aantasting door de mens vormen een bedreiging voor het landschap. Door menselijke activiteiten staat de natuur- en landschapskwaliteit onder druk en neemt deze af. Onder andere monocultuur in de landbouw, groei van bedrijventerreinen, toenemende recreatiedruk, de energietransitie, mobiliteit, illegale activiteiten en woningbouw bedreigen de natuur en biodiversiteit in Berkelland. Het landschap staat ook door klimaatverandering onder druk. Zo kunnen hitte, wateroverlast en droogte de natuurwaarden aantasten. Het tegengaan van deze ontwikkeling vormt één van de opgaven voor Berkelland.

Demografische ontwikkelingen: Er zijn meerdere trends en ontwikkelingen van toepassing op de demografie van onze gemeente. De bevolking van Berkelland nam in 2022 toe. De natuurlijke aanwas, het gevolg van geboorte en sterfte, nam af. Er was een positief migratiesaldo (het aantal gevestigde personen uit het buitenland min het aantal vertrokken personen naar het buitenland). De prognose voor de bevolkingsgroei tussen 2021 en 2035 is een krimp van 5,54 procent. Deze krimp van de bevolking heeft verscheidene gevolgen, zoals een krimpende beroepsbevolking, wat weer druk uitoefent op de voorzieningen in onze gemeente. Daarnaast beïnvloeden ‘nieuwkomers’, zoals blijvende Oekraïners en statushouders, de demografie en hebben tijdelijke bewoners ook invloed op de voorzieningen.

De trend van het verouderen van onze bevolkingssamenstelling is meer dan gemiddeld van toepassing op onze gemeente. Het aandeel 65 plussers was in 2022 25,8% van de totale bevolking van onze gemeente (Bron: CBS). Hierdoor is er meer vraag naar passende woonvormen zoals seniorenwoningen, geclusterde woningen en woon-zorgcomplexen en vindt huishoudensverdunning en clustering van doelgroepen plaats. Dit in een omgeving die voldoende ondersteunend is aan ouderen. Hierdoor wordt samenwerking op het gebied van wonen, werken en zorg steeds belangrijker. De trend ontgroening hangt sterk samen met de veroudering. Het aandeel jongeren (0-25 jaar) bedraagt 25% in onze gemeente. Jongeren trekken weg naar grotere steden en blijven daar ook wonen na hun studie. Tegelijkertijd is het in de grote steden ook lastig om geschikte starterswoningen te vinden voor hen. Daardoor trekken er tegelijkertijd ook jongeren naar het platteland, omdat de woningen daar goedkoper zijn. Ook bieden digitale middelen de mogelijkheid om op grote afstand van het werk te kunnen wonen. Verder verandert de samenstelling van huishoudens en groeit het aantal eenpersoonshuishoudens. Waarbij we bij geclusterd wonen rekening houden met 1-2 persoonshuishoudens.

Naast de demografische ontwikkeling heeft de individualisering van de samenleving gevolgen voor de Berkellandse demografie. Door economische en technologische ontwikkelingen zijn zelfontplooiing en emancipatie steeds belangrijker geworden, terwijl volgzaamheid en traditie aan belang verliezen. Deze trends hebben ook gevolgen voor de woningmarkt. Er zijn namelijk meer eenpersoonshuishoudens waardoor er meer woningen nodig zijn. Daarnaast stellen mensen steeds meer specifieke eisen aan hun woning en woonomgeving. Hierdoor is de druk op de woningmarkt toegenomen. Ook dient vastgoed geschikt te zijn voor de sociale omgangsvormen van de toekomst: ontmoeting, langer zelfstandig wonen en mantelzorgsituaties.

Vitale leefomgeving en kernen: De inrichting van de leefomgeving heeft invloed op de gezondheid en de gezondheidsbeleving van inwoners. Een vitale leefomgeving gaat niet alleen over milieukwaliteit maar is een breder en integraal thema. Het gaat om regie, welbevinden, kwaliteit van leven en onder andere ontmoeten en mentale gezondheid spelen ook een rol. Het is de taak van onze gemeente om de gezondheid van haar inwoners te beschermen en te bevorderen. De gezonde basis staat centraal. Er moet voorkomen worden dat mensen gezondheidsproblemen

krijgen. Daarom moet gezondheid meer integraal terugkomen in het omgevingsbeleid. Denk hierbij aan ouderenhuisvesting. Met het bouwen van woningen dragen we bij aan de instandhouding van voorzieningen en vitale kernen.

Voor het bereiken en/of versterken van een vitale leefomgeving is een sterke sociale basis van belang en moet worden voldaan aan de condities van sociale kwaliteit. Sociale kwaliteit is de mate waarin mensen de mogelijkheden hebben om te participeren in sociale relaties op een manier die hun welzijn, capaciteiten en individueel potentieel verbetert. Het gaat om de vraag hoe iedereen in de samenleving kan participeren op een manier die hem of haar past en goed doet en zo ook kan bijdragen aan het collectief: aan het eigen sociaal netwerk, de buurt, het dorp, de samenleving. Daarnaast gaat sociale kwaliteit ook over de kwaliteit van gemeenschappen en samenlevingen die van invloed is op de kwaliteit van leven van individuen. Sociale kwaliteit staat onder druk wanneer er niet voldoende wordt voldaan aan sociaal- economische zekerheid, sociale inclusie, sociale cohesie en sociale empowerment. Deze vier condities van sociale kwaliteit geven handelingsperspectieven voor versterking van de sociale basis. Inwoners, vrijwilligers, mantelzorgers, professionals en de gemeente kunnen er houvast aan ontlenen en de gemeente wil hierop inspelen.

Er zijn kansen om verder te kijken hoe de inrichting van de dorpen, kernen en buitengebied bij kan dragen aan het verbeteren van de omgevingskwaliteit voor bewoners en bezoekers. Dit biedt kansen om bijvoorbeeld gezondheidsachterstanden te verkleinen, druk op het dagelijks

leven bij jeugd en jongvolwassenen te verlagen en inwoners vitaal ouder te laten worden.
De relatie tussen kern en het buitengebied in Berkelland, bijvoorbeeld door goede voet- en fietsverbindingen kan positief bijdragen aan een vitale leefomgeving.

Woningbouwopgave: De opgave tot en met 2030 is vastgelegd in de regionale woondeal Achterhoek. Deze woondeal komt voort uit de door het Rijk opgestelde Nationale Woon- en Bouwagenda. Voor de regio Achterhoek zijn afspraken gemaakt over de bouw van 8.930 woningen (peildatum 2022). Ook in onze gemeente moeten er de komende jaren woningen gebouwd worden. In de alle kernen bouwen we tot en met 2030 nieuwe woningen, 875 in totaal. 2/3e daarvan moet bestaan uit sociale huurwoningen en betaalbare koopwoningen. Na 2030 programmeren we adaptief door, behoefte is daarbij de bepalende factor.

Die behoefte bestaat voornamelijk uit betaalbare woningen voor 1-2 persoons huishoudens en jongeren. Ook is er behoefte aan flexibiliteit op de woningmarkt om aan te sluiten bij de dynamiek, bijvoorbeeld door de instroom van ontheemden. Tijdelijke woningen kunnen hier uitkomst in bieden. Er kunnen bijvoorbeeld tijdelijk meer woningen in de sociale sector gerealiseerd worden.

Mobiliteit, bereikbaarheid, behoefte en vitaliteit beïnvloeden waar de woningen nu en in de toekomst gebouwd moeten worden. De nieuw aangelegde N18 heeft gezorgd voor een grotere vraag naar woningen in Neede en Eibergen. Het treinstation heeft ditzelfde

effect voor Ruurlo. Voor alle kernen, dus ook voor de kleine kernen, moeten vraag en behoefte op elkaar aansluiten. Uiteindelijk streven we naar een gebalanceerde woningvoorraad passend bij de huishoudensgrootte om het dorp of de kern vitaal te houden.

Voor de fijnmazige woningbouwopgave tot en met 2030 is de behoefte in basis aangetoond, geldt voorrang voor transformatie van leegstaand vastgoed en inbreiding zoveel mogelijk voor uitbreiding. Voor de programmering na 2030 zoeken we naar verantwoorde ontwikkelingen. De behoefte bepaalt de opgave. Transformatie van bestaand vastgoed heeft ook dan nog de eerste voorkeur. We streven naar leefbare en gezonde kernen. Groene openbare ruimte in de kern is daarbij een belangrijke pijler. Inbreiding kan de gezondheid en leefbaarheid in de kernen onder druk zetten. Hierdoor kan uitbreiding aan de rand van de kernen soms een kwalitatief betere keuze zijn. In gebieden direct rondom de kernen, zogenaamde kernrandzones, kunnen ontwikkelingen worden toegestaan die enerzijds versterkend kunnen zijn voor de kern, maar ook tevens meer landschapskwaliteit opleveren. Dit door bijvoorbeeld waardevolle landschapsstructuren te herstellen en als kader bij (her)ontwikkeling te hanteren.

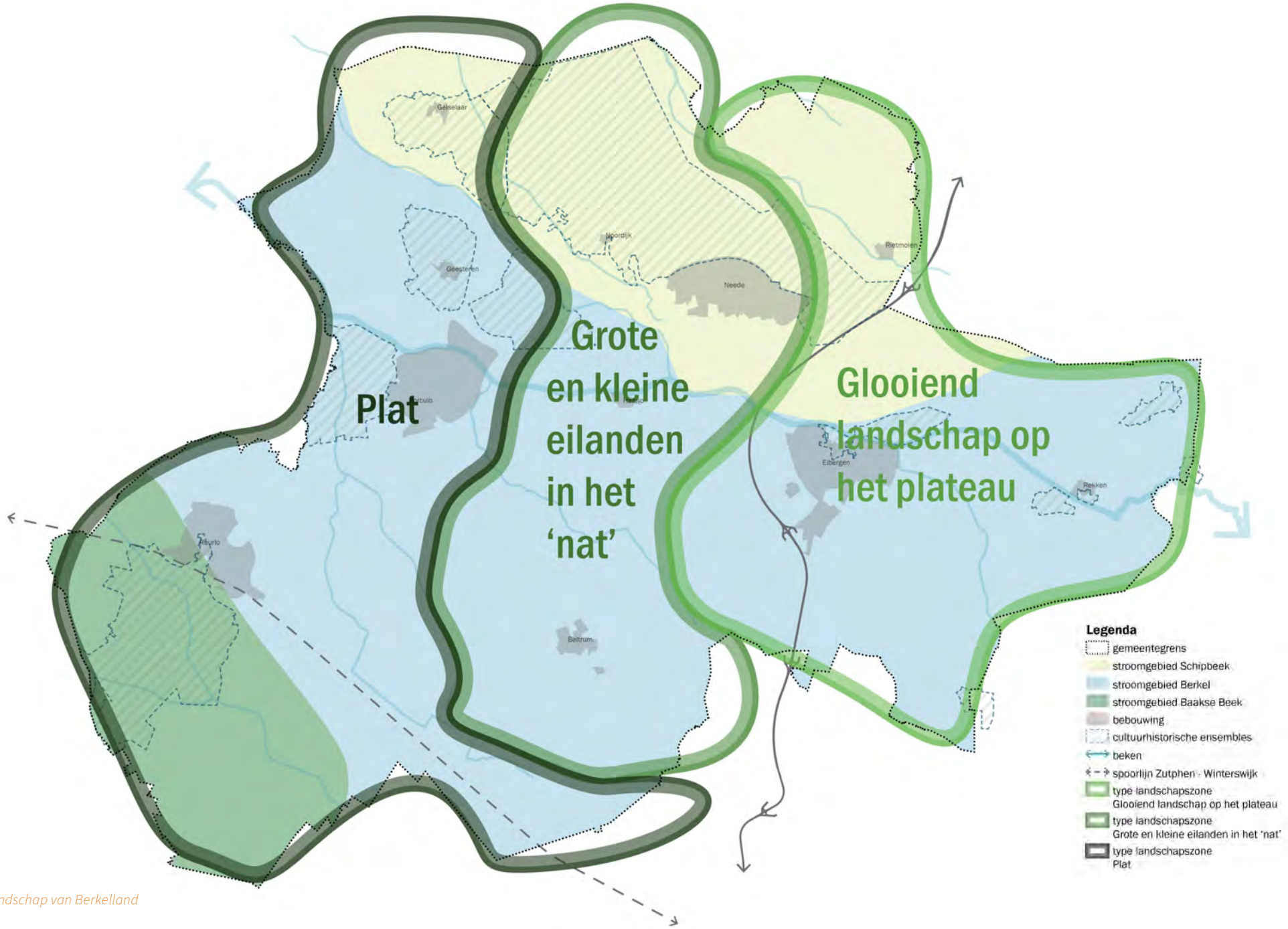
Woningbouw in het buitengebied en niet aan de rand van de kernen heeft een kwalitatief karakter. Er is specifiek beleid voor woningsplitsing in het buitengebied. Daarnaast is het ‘Rood voor Rood’ beleid voor het buitengebied belangrijk. Hiermee kan ingespeeld worden op transformatie van vrijkomende agrarische bebouwing door onder voorwaarden (bv. sloop van leegstaande gebouwen en landschappelijke inpassing) woningen toe te voegen. Daarmee kan gestuurd worden op het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het landschap. Het ‘Rood voor Rood’ beleid heeft dat dan ook als hoofddoelstelling en is niet zozeer bedoeld als een volkshuisvestelijk beleidskader dat zich richt op de woningvoorraad.

Niet alleen het toevoegen van nieuwe woningen is van belang voor de toekomstbestendigheid van Berkelland. Ook de transformatie van de bestaande voorraad is een belangrijke pijler. We stimuleren het moderniseren, verduurzamen, levensloopgeschikter en asbest vrijmaken van de woningen en de wijken.

Verplaatsing maakindustrie: In tegenstelling tot de eerdere trend van verplaatsing van de maakindustrie uit Nederland is er nu de trend waarbij de maakindustrie juist blijft of terug naar Nederland en dus ook naar Berkelland wordt verplaatst. Dit komt door de hogere lonen in landen waar de maakindustrie naartoe verhuisd was. Dit biedt kansen (ook voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt) in de gemeente Berkelland. Het regionale vestigingsklimaat dient hiertoe verstevigd te worden, waarbij een goede bereikbaarheid belangrijk is.

Circulaire- en deeleconomie: Landelijk is de ambitie vastgelegd circulair te zijn in het jaar 2050. Circulair houdt in dat grondstoffen, onderdelen en producten hun waarde behouden. Het gaat ervan uit dat producten van nu de grondstoffen zijn voor later: na gebruik kunnen materialen waaruit een product bestaat opnieuw worden gebruikt. Hierdoor bestaat afval niet (of nauwelijks). In het kader van het afstappen van de bestaande lineaire economie is de trend waarneembaar waarbij mensen liever huren, leasen, delen of lenen van spullen dan het aanschaffen en moeten onderhouden van spullen, voorbeelden hiervan zijn het leasen van een auto of elektronische apparaten, het delen van woonruimte of auto’s via onlinekanalen of het huren van gereedschap in plaats van het aanschaffen. Dit is een voorbeeld van de omslag gemaakt naar een zogenaamde “deeleconomie.” Verder zijn er ook kansen voor het toepassen van circulair bouwen in de gemeente.

Mobiliteit: Ook in de mobiliteit zijn trends en verschuivingen te zien. Door de hoge mobiliteit van mensen in Nederland zijn er mensen die ervoor kiezen om op een grotere afstand van hun werk te gaan wonen. Ook is er als gevolg van vergrijzing een groeiende minder mobiele doelgroep. Deze groep mensen heeft juist wel voorzieningen dichtbij nodig. Daarnaast zijn er ook de transities naar duurzame mobiliteit en andere mobiliteitsvormen die de nodige effecten op onze gemeente kunnen hebben. Voorbeelden hiervan zijn het verzorgen van de laadinfrastructuur voor elektrische voertuigen en deelplatforms (mobility as a service) van de regio Achterhoek.

Het landschap van Berkelland

3 Berkelland anno nu – Waarden en kwaliteiten van Berkelland

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe Berkelland er anno 2023 bij ligt. Het in kaart brengen van de huidige situatie en de huidige omgevingswaarden is een belangrijk onderdeel van een visie op de toekomst. De omgevingswaarden beschrijven we door de natuurlijke en ruimtelijke kenmerken en kwaliteiten in beeld te brengen. Daarbij komt de historische ontwikkeling van Berkelland aan bod en beschrijven we wat onze gemeente betekent binnen de regio. Vervolgens gaan we in op onze belangrijkste kwaliteiten en gaan we kort in op de kenmerken van onze dorpen. Het landschap, cultuurhistorie, water, bodem en de identiteit en eigenheid van de kernen behoren tot de statische lagen vanuit de lagenbenadering.

3.1 Het landschap van Berkelland

Het landschap van Berkelland

We bezitten als gemeente een bijzondere kwaliteit in de vorm van het landschap. Als plattelandsgemeente kennen we een groot landschap boordevol natuur dat doorkruist wordt door de beken. De verschillende landschapstypen zorgen voor een divers en aantrekkelijk landschap met een grote soortenrijkdom. In het buitengebied is er volop rust, ruimte en stilte, en is kleinschaligheid de norm.

Onze gemeente kent een rijke historie waaruit wij landgoederen, beschermde dorpsgezichten en cultuurhistorisch waardevolle landschappen hebben overgehouden. Bij een aantal van de dorpen zijn daarnaast de oude dorpsmarken nog herkenbaar. In die marken was er een functionele samenhang tussen het dorp, de akkers op de essen, de weides in beekdalvlaktes en de heidevelden. Historisch gezien zijn allereerst de overblijfselen uit de ijstijd in het landschap te herkennen. De Needse Berg is een overblijfsel uit de ijstijd en valt met haar hoogte tot 34 meter boven NAP op in het landschap. De grondmorene bulten waarop Gelselaar en Geesteren liggen zijn ook overblijfselen uit de ijstijd. Er bevinden zich ook dekzandruggen binnen de gemeente, met name rond Beltrum en langs de Berkel en de Bolksbeek. Het landschap van Berkelland is later sterk beïnvloed door de mens. In de 19e en de 20e eeuw zijn de eilanden in het moerasgebied ontgonnen en recht verkaveld. In het westen van onze gemeente bevinden zich bossen met landgoederen.

We kunnen het landschap van onze gemeente van oost naar west onderverdelen in drie deelgebieden. In het oosten wordt onze gemeente gekenmerkt door het glooiende landschap op het plateau, daartussen een gebied met kleine eilanden in het nat en in het westen het zogenaamde plat.
Onze gemeente kan ook onderverdeeld worden in landschapsensembles: beekdalen, oude bouwlanden – kampen, broek, velden en bossen, oude bouwlanden – essen, bossen en landgoederen. Deze zijn weergegeven op de kaart op blz. 26. Dit resulteert in grootschalige open landschappen, met name in het zuiden en zuidoosten. Kleinschalige, open tot halfopen landschappen meer centraal van oost naar west en overwegend gesloten landschappen die zich met name aan de westzijde van de gemeente bevinden. Dit zijn de meer aaneengesloten bosgebieden.

Natuur

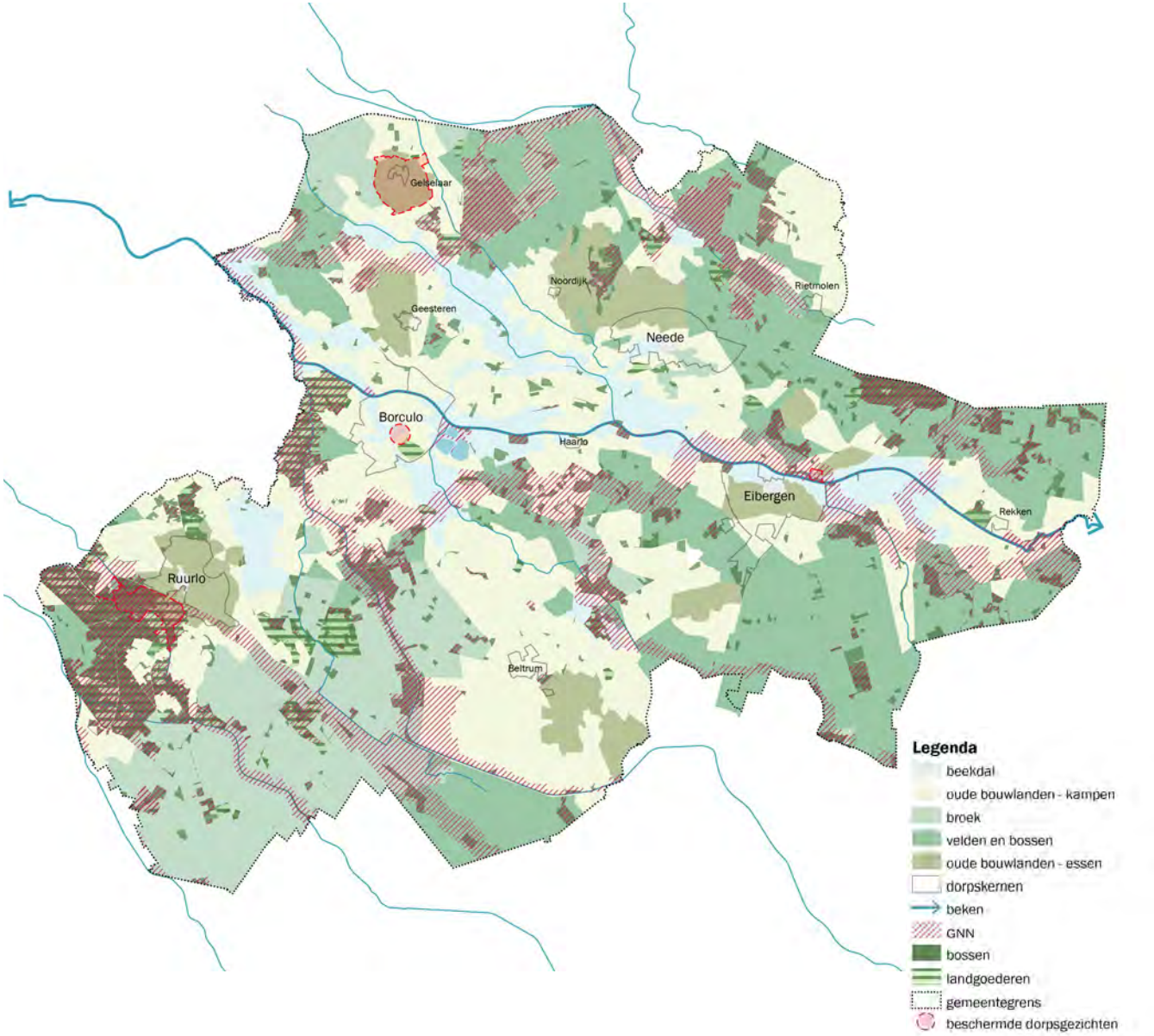
In onze gemeente kent de natuur een sterke relatie met het water. Dit blijkt uit onze kwelgebieden het Noordijkerveld (Elsmangoot), de zuidrand van Neede, De Kiefte ten zuiden van Eibergen en tussen Neede en Rietmolen (omgeving Kieftendijk). De vele beken en rivieren spelen ook een belangrijke rol in de natuur in onze gemeente. De Berkel verbindt de verschillende gebieden van oost naar west. De Berkel stroomt vanuit Duitsland, waar de Berkel nog meandert, met een strakke boog over het Nederlands Plateau. Vervolgens stroomt de rivier naar het lager gelegen centraal Achterhoekse gebied met brede beekdalvlaktes en hogere ruggen. De Berkel stroomt langs Borculo en daarna verder naar het westen naar het iets hoger gelegen De Graafschap. Bij Zutphen stroomt ze in de IJsselvallei. Naast de Berkel in het midden van onze gemeente zijn de belangrijkste beken de Schipbeek in het noorden en de Baaksebeek in het zuidwesten. Andere beken en rivieren in onze gemeente zijn de: Buurserbeek, (Groenlose) Slinge, Leerinkbeek en de Bolksbeek.

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) komt in Gelderland tot uiting in het Gelders Natuurnetwerk (GNN). Het GNN omvat een samenhangend netwerk van bestaande en de te ontwikkelen natuur van internationaal, nationaal en provinciaal belang in Gelderland. Daarbij behoren de Natura 2000-gebieden als internationaal beschermde natuurgebieden ook tot het GNN. Zij bestaat uit alle terreinen met een natuur, bos of landschapselementbestemming binnen de voormalige EHS en

kent ook zoekgebieden voor nieuwe natuur (7.300 ha), waarvan het grootste deel (5.300 ha) in 2025 moet zijn gerealiseerd. Ook de reeds gerealiseerde delen van verbindingszones maken deel uit van het GNN.

Niet alle natuurgebieden binnen het GNN sluiten goed op elkaar aan. Daarom is een Groene Ontwikkelingszone (GO) aangewezen. Ook het agrarisch gebied met de vele landschapselementen buiten deze GNN en GO zijn erg belangrijk voor de habitats en verspreiding van soorten tussen de GNN gebieden en Natura 2000 gebieden. Hiermee kunnen ecologische verbindingszones aangelegd worden tussen deze natuurgebieden. De GO richt zich op economische ontwikkeling in combinatie met (substantiële) versterking van de kernkwaliteiten natuur en landschap. De GNN en GO zijn in belangrijke mate gekoppeld aan het water in onze gemeente.

In onze gemeente ligt het Teeselinkven, dat in beeld was om te worden aangewezen als Natura 2000-gebied. Daarnaast liggen in de directe omgeving van onze gemeente de Natura 2000-gebieden Stelkampsveld (Beekvliet), Buurserzand, Haaksbergerveen en Korenburgerveen. Over de grens in Duitsland liggen de Natura 2000-gebieden Zwillbrocker Venn en Ellewicker Feld, Moore en Heiden des westlichen Münsterlandes, Witte Venn, Krosewicker Grenzwald en Lüntener Fischteich en Ammeloer Venn.

Identiteit en landschap in Berkelland

Biodiversiteit

Naast natuur is ook specifiek biodiversiteit een belangrijk onderwerp. Onze gemeente heeft een hoge biodiversiteit voor de meeste soortgroepen. Er komen namelijk veel verschillende typen leefgebieden met een aanzienlijke omvang naast elkaar voor. De kwaliteit van leefgebieden met specifieke, kwetsbare milieuomstandigheden gaat achteruit waardoor dit soort leefgebieden en de hier voorkomende biodiversiteit verdwijnen. Hierdoor is het aantal plantensoorten van de Rode lijst in Berkelland in vergelijking met heel Nederland gering. Met name in het broekontginningslandschap en de beekdalen staat de biodiversiteit onder druk. Gemeentebreed geldt dat ruim de helft van het oppervlak van onze gemeente op orde is en 15% er slecht aan toe is.

3.2 Berkelland in de regio

Onze gemeente maakt onderdeel uit van de grensregio de Achterhoek en ligt aan de noordoostzijde van de provincie Gelderland. We zijn goed bereikbaar en we liggen binnen bereik van de rest van het land. Via onder andere de rijksweg N18 zijn we bereikbaar vanuit de groene metropoolregio Arnhem/Nijmegen. We liggen in de buurt van de stedelijke gebieden Apeldoorn-Deventer-Zutphen, Arnhem-Nijmegen en Hengelo-Enschede. De kernen onderling zijn ook goed bereikbaar via de provinciale wegen en het busnetwerk. Dit laatste vooral overdag.

De combinatie van dorpen, landschap en gunstige ligging zorgt voor een sterke woonomgeving met een grote aantrekkingskracht. We zijn een ontspannen gemeente met veel ruimte, waar het prettig wonen, werken, recreëren en verblijven is.

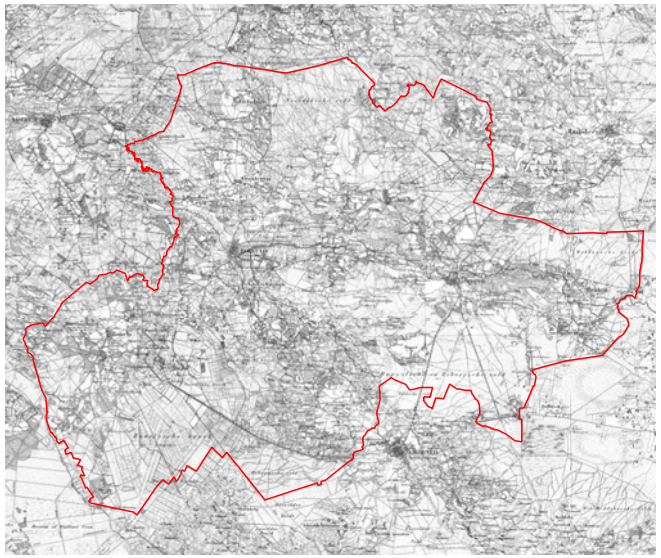
Voor stedelijke voorzieningen maken we dankbaar gebruik van de omliggende steden maar ook binnen onze gemeente zijn er genoeg voorzieningen. Omgekeerd bieden wij de steden in de regio ruimte voor met name natuurbeleving, recreatie en zorginstellingen in een groene omgeving. Ons grondgebied heeft een hoge landschappelijke kwaliteit, die in paragraaf 3.1 uitgelicht is.

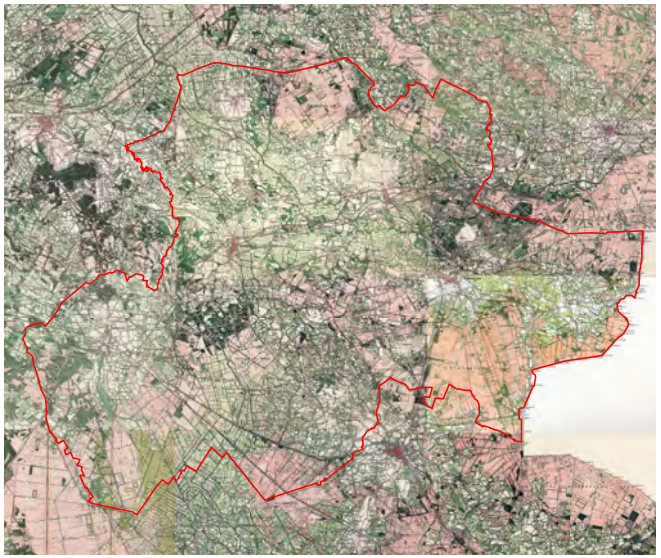
3.3 Historische ontwikkeling en cultuurhistorie

Onze gemeente ligt gedeeltelijk op het Oost-Nederlands plateau. Dit plateau is miljoenen jaren geleden door krachten in de aardkorst omhooggeduwd. Na de ijstijd ontstond er eerst een toendralandschap. Onder invloed van een stijgende temperatuur veranderde het landschap. De eerste mensen vestigden zich op de hogere delen langs de rivierlopen. Bossen en het veen verdwenen langzamerhand door de toenemende bevolking. Heidevelden, ontstaan door begrazing met schapen, kwamen daarvoor in de plaats. Grote delen van Berkelland veranderden in natte heidevelden. Er ontstonden enkele bewoningskernen. Verspreid in het landschap werden kleine boerenbedrijven gevestigd op verhogingen in het landschap. Op die verhogingen werd landbouw bedreven. De grond werd vruchtbaar gemaakt met schapenmest en heideplaggen. Zo ontstonden de essen. Door de bevolkingsontwikkeling en de toenemende behoefte aan landbouwgrond verdwenen de boerderijen van de essen en werd er op de flank van de essen gebouwd. De rivier de Berkel is van grote betekenis geweest voor de ontwikkeling van Berkelland en het landschap. Langs deze rivier ontstonden onder andere nederzettingen en industrie. Na verdere groei kenmerken we ons als gemeente met een groot aantrekkelijk buitengebied, een prachtig landschap en vier grote, zeven kleine kernen en een aantal buurtschappen.

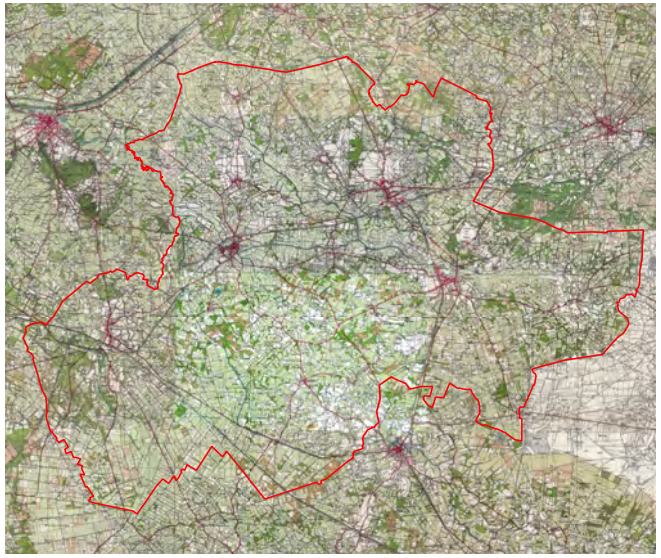
Vroeg in de 18e eeuw is in Berkelland kleinschalige ijzerindustrie ontstaan in de vorm van ijzergieterijen. Hierdoor is er ook nu nog een aantal metaalverwerkende bedrijven in de gemeente.

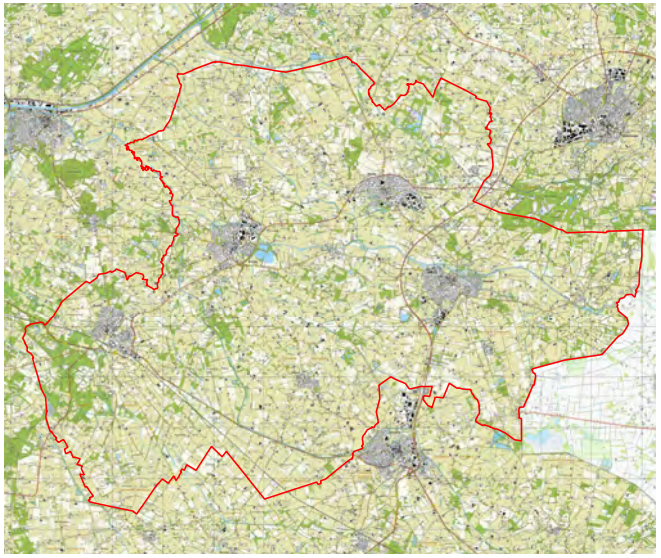
Historische kaart rond 1850

Historische kaart rond 1900

Historische kaart rond 1950

Historische kaart rond 2020

^ Historische ontwikkeling van het gebied dat nu de gemeente Berkelland vormt

Inmiddels ontwikkelen veel van deze metaalbedrijven zich verder tot smart industrie. Neede en Eibergen ontwikkelden zich vanaf midden 19de eeuw vanuit de huisweverijen tot textieldorpen in navolging van Twente. Ook de bodem op het Plateau en de Needse Berg leverde grondstoffen voor bijvoorbeeld pannen- en bakstenen fabricage. Een groot deel van deze bedrijven is verdwenen of heeft zich op andere markten gericht.

Cultuurhistorie

In onze gemeente staan 121 rijksmonumenten en 207 gemeentelijke monumenten. Daarnaast zijn de omgeving van de Mallumsche Molen (Eibergen) en het dorp Gelselaar met omliggende essen aangewezen als Beschermd Dorpsgezicht. Het kasteel Huize Ruurlo en de omgeving zijn aangewezen als beschermde Historische Buitenplaats. Andere bijzondere gebieden zijn Wederopbouwgebied Beltrum en Leo-Stichting (nabij Borculo). In onze gemeente bevinden zich vier beschermde historische windmolens. Er zijn vier archeologische rijksmonumenten in de gemeente te vinden. Dit betreft een aantal prehistorische grafheuvels in de omgeving van Eibergen. In het zuiden van de gemeente ligt daarnaast (een deel van) de Circumvallatielinie Groenlo. Deze aaneengesloten aarden wal met gracht werd tijdens de belegering van Groenlo in 1627 aangelegd en is relatief goed behouden gebleven.

3.4 Kenmerken en kwaliteiten – gemeentebreed

Identiteit

Onze gemeente wordt gekenmerkt door de (Achterhoekse) identiteit zoals aangegeven in ons merkpaspoort. Het naoberschap staat bij ons voorop en is in alle kernen aanwezig. We kijken naar elkaar om en staan voor elkaar klaar. We koesteren onze tradities en onze talrijke evenementen maken een belangrijk onderdeel uit van onze identiteit. Waaronder de auto- en motorcross, dorpsfeesten, paasvuren, bloemencorso's, survivals, verenigingen en dergelijke. Ook de groene en landschappelijk sfeer in de kernen draagt bij aan de identiteit van onze gemeente.

Wonen

De woningen in onze gemeente staan verspreid over de grote kernen, kleine kernen en het buitengebied. Op 1 januari 2022 waren er in totaal 19.721 woningen in onze gemeente. Het grootste deel van de woningen zijn eengezinswoningen (16.014). Deze bestaan voornamelijk uit vrijstaande woningen en 2-onder-1-kapwoningen. De woningmarktmonitor 2019 van onze gemeente zegt veel over onze woningvoorraad. Zo blijkt dat 81% van de woningen in een kern staat en 19% in het buitengebied. 58% van de woningen is meer dan 40 jaar oud. Daarom zijn investeringen nodig om deze woningen toekomstbestendig te maken. Dat bestaat onder andere uit het moderniseren, verbeteren van de uitstraling, verduurzamen, levensloopgeschikter maken en asbestvrij maken van de woningen en de wijken. Het aanbod aan nieuwe woningen sluit niet altijd volledig aan op de vraag. Zo is er ook veel behoefte aan betaalbare woningen voor 1-2 persoonshuishoudens.

Zorg

Er is een ruim aanbod aan zorgvoorzieningen voor alle leeftijdscategorieën en zorgbehoeftes in Berkelland. Dit ruime aanbod omvat WLZ (Wet Langdurige Zorg) en Zvw (Zorgverzekeringswet) gefinancierde zorg tot WPG (Wet Publieke Gezondheid), Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) en Jeugdwet gefinancierde zorg. Daarnaast zijn er zowel woonvoorzieningen én ambulante vormen van zorg. In Berkelland zijn er niet alleen relatief grote zorg organisaties, maar juist ook veel zelfstandigen in de zorg werkzaam. Verder richt de gemeente zich op diverse manieren op ondersteuning van inwoners die dat nodig hebben.

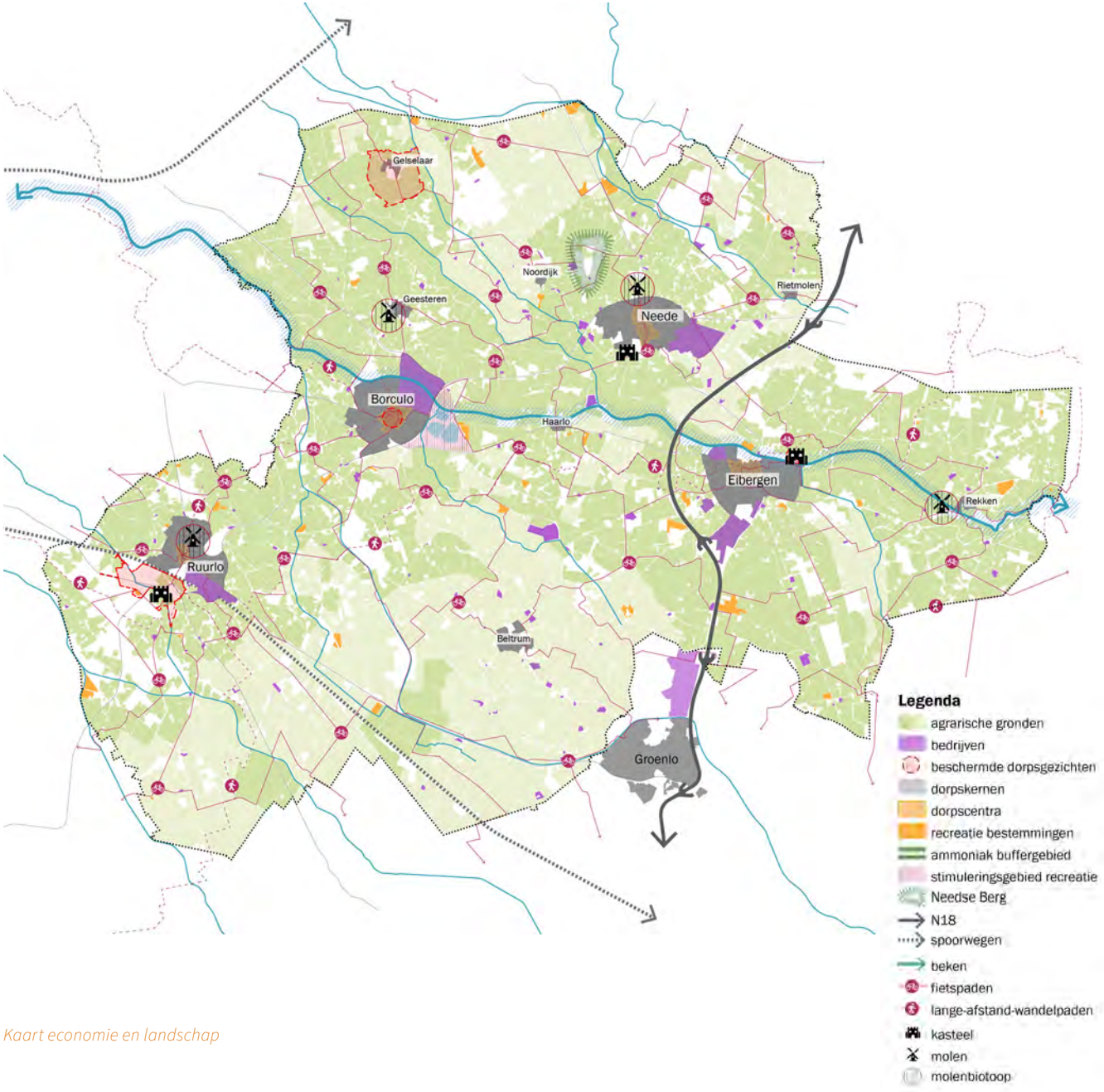
De komende jaren is het zaak de focus te verleggen op zelfstandigheid, uitgaan van positieve gezondheid vanuit een sterke sociale basis. Dat zit in mensen maar ook in passende woonmogelijkheden. We moeten onze omgeving zo inrichten dat we ons kunnen aanpassen aan een veranderend tijdsbeeld van nog meer zelfstandigheid. Daarbij moeten zorgaanbieders zich aanpassen en meebewegen met de tijdsgeest. De ondersteuningsvraag zal veranderen wanneer er een groter beroep op zelfstandigheid komt. We zien dat dit beroep op zelfstandigheid ook meer druk legt op het hulpmiddelenbudget en ambtelijke begeleidingsvragen (ruimtelijk en sociaal).

Voor sommige zorgorganisaties leent het platteland van Berkelland zich als toevoeging aan de zorg. Door de agrarische ligging en activiteiten wordt voorzien in een behoefte van

inwoners. Voor een ziekenhuis zijn de inwoners aangewezen op de ziekenhuizen in Winterswijk, Doetinchem, Zutphen en Enschede.

Buitengebied en landbouw

Het buitengebied van onze gemeente is zeer belangrijk, daarom worden meerdere aspecten uitgelicht. Het buitengebied is essentieel voor de landbouw, die onder andere bijdraagt aan de economie van onze gemeente. Als plattelandsgemeente is het agrarisch gebruik van gronden van oudsher de voornaamste economische drager geweest. De melkveehouderij is binnen de agrarische sector de grootste bedrijfstak, gevolgd door de varkenshouderij. Veel bedrijvigheid/industrie is verwant aan de agrarische sector (o.m. Friesland Campina DOMO in Borculo). In 2020 waren er 663 agrarische bedrijven waarvan 261 melkveebedrijven, 63 gespecialiseerde varkensbedrijven en 339 akkerbouw en ander agrarische gerelateerde bedrijven. Het grootste deel van het buitengebied heeft een agrarische bestemming, al dan niet met landschapswaarden. Overigens zijn er niet alleen agrarische bedrijven in het buitengebied aanwezig. Er zijn ook agrarisch-technische hulpbedrijven, agrarisch verwante bedrijven, paardenhouderijen, aan het buitengebied gebonden bedrijven en niet-agrarische bedrijven. Ook is er een aantal zorgboerderijen. Verder komen er in het buitengebied burgerwoningen voor. De openheid van het buitengebied en de diversiteit van het landschap (wordt later toegelicht bij landschap) maken het tot een uniek gebied in Nederland.

Kaart economie en landschap

Bedrijvigheid

Onze gemeente biedt veel ruimte voor bedrijvigheid. In totaal is er circa 216 ha (netto) bedrijventerrein in Berkelland waarvan ca. 3,8 ha (netto) nog uitgeefbaar is. Voor de meest recente cijfers wordt verwezen naar het Regionaal Programma Werklocaties (RPW). Een deel van deze bedrijvigheid is geconcentreerd langs de N18 en op lokale bedrijventerreinen. Daarnaast is regionaal bedrijventerrein de Laarberg ook een grote bron van werkgelegenheid voor onze gemeente. Tot slot is er veel gemengde bedrijvigheid op de bedrijventerreinen bij de kernen. De groot- en detailhandel sector (20,1%) biedt de meeste werkgelegenheid, gevolgd door de industriële sector (15,4%) en de gezondheids- welzijnszorg (13,6%). Samen zijn deze drie sectoren goed voor bijna de helft van de werkgelegenheid in onze gemeente. De sector landbouw, bosbouw en visserij heeft de meeste vestigingen, gevolgd door de groot- en detailhandel en advies en onderzoek. Veel van de bedrijven in Berkelland zijn innovatieve bedrijven, verschillend van klein tot wereldspelers van formaat. De maakindustrie in onze gemeente is groot en zeer innovatief, en met name gericht op metaal- en houtbewerking. Ook de recreatieve sector mag niet vergeten worden. Onze bedrijven profiteren van de bereikbaarheid, verduurzaming van bedrijventerreinen en samenwerking tussen bedrijven onderling. Dit is mede te danken aan de digitale bereikbaarheid in onze gemeente en de verbinding met Twente.

Voorzieningen

In onze gemeente zijn over het algemeen voldoende voorzieningen aanwezig. Van alle bestedingen aan dagelijkse artikelen in de gemeente Berkelland is 94% afkomstig van inwoners uit de eigen gemeente. Bij de niet-dagelijkse artikelen is dit 85%. De inwoners maken voornamelijk gebruik van de winkels binnen de gemeente, maar ook buiten de gemeente. In de gemeente waren in 2019 in totaal 79 winkels voor dagelijkse artikelen. Het totaal aantal winkels is afgenomen sinds 2015, maar ook het aandeel leegstaande winkels is afgenomen ten opzichte van 2015. Het aantal banen in de detailhandel is wel gelijk gebleven.

Voor bezoek aan een restaurant of eetcafé blijft 49% van de inwoners in de eigen gemeente. Voor bezoek aan een café of terras is dit aandeel 55%. De Berkellanders maken dus gebruik van de eigen horeca, maar weten ook de horeca in onze buurgemeentes te vinden. Het aantal banen in de horeca is sinds 2015 toegenomen met 2%. Hieruit kan worden geconcludeerd dat het aandeel van de detailhandel in de centra van de grote kernen lijkt af te nemen, maar de horeca lijkt toe te nemen.

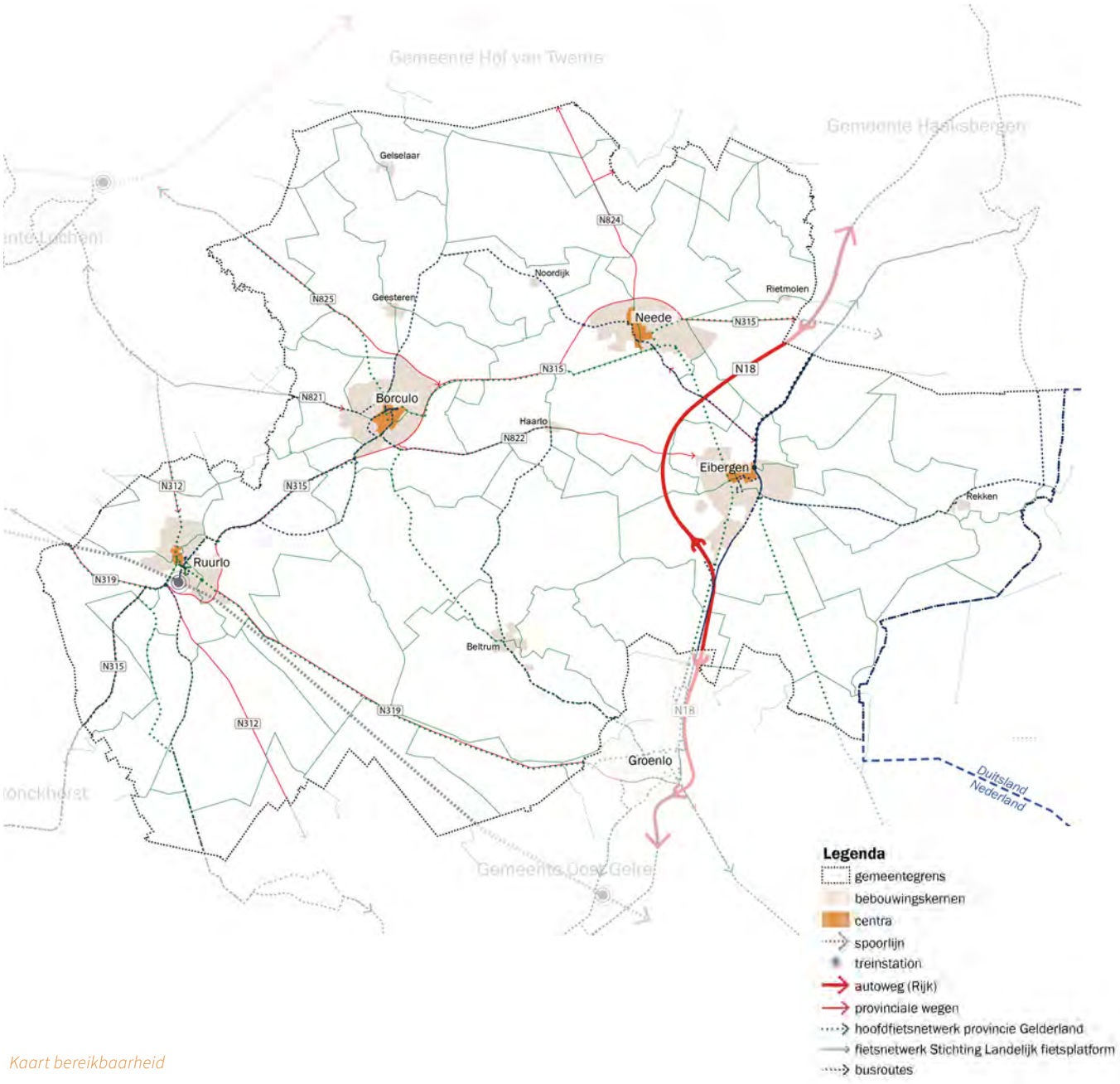
Onderwijs

Onderwijs is een belangrijke voorziening in onze gemeente. Er is een groot en divers aanbod met in Borculo vier basisscholen en een Integraal Kind Centrum (IKC). In Eibergen zijn vier basisscholen en een IKC, in Neede vijf basisscholen en in Ruurlo drie basisscholen. Ook de kleine kernen Rietmolen, Gelselaar, Geesteren, Rekken en Beltrum hebben een basisschool. Voor het voortgezet onderwijs kunnen onze inwoners terecht in

Borculo, Eibergen en Neede. In Neede en Borculo wordt ook voorzien in speciaal (basis/voortgezet) onderwijs (SBO, SO, VO en VSO), waarmee een regionale functie verzorgd wordt. Aanvullend is er in Borculo een bouwopleiding en kunnen de basisscholen gebruik maken van het Techniekokaal.

Bereikbaarheid van Berkelland

Onze gemeente is goed bereikbaar vanuit Twente en de Achterhoek. We maken deel uit van een regionaal netwerk van kernen als forensengemeente. Voor de regio is met name de Rijksweg N18, die de snelwegen A35(A1) bij Enschede en de A18(A12) bij Doetinchem verbindt, zeer belangrijk. De N18 doorkruist onze gemeente in noord-zuid richting via de kernen Eibergen en Neede. De belangrijkste wegen zijn daarnaast de N319 (Zutphen – Winterswijk), de N312 (Lochem – Lichtenvoorde), de N315 (Doetinchem – Enschede), de N824 (Neede – Diepenheim), N822 (Borculo – Eibergen) en de N825 (Lochem – Borculo). Via het treinstation in Ruurlo (lijn Zutphen-Winterswijk) zijn we met de trein goed bereikbaar. Maar ook de treinstations van Lochem en Groenlo-Lichtenvoorde zijn net zo belangrijk voor onze gemeente. De kernen Borculo en Neede hebben een busstation en Eibergen is ook goed bereikbaar met de bus. Daarnaast is er een belbus die de kleinere kernen aandoet. Het landelijk gebied is goed met de fiets bereikbaar via de vele fietspaden, die een fijnmazig recreatief netwerk vormen. Ooks is er een goed recreatief wandelnetwerk beschikbaar, met onder meer langeafstandswandelpaden zoals het Noaberpad, het Trekvogelpad en het Graafschapspad. De verkeersveiligheid van wandel- en fietspaden is belangrijk.

Kaart bereikbaarheid

Recreatie

Het buitengebied is belangrijk voor de toeristisch-recreatieve sector. De recreatieve sector draagt bij aan de werkgelegenheid (ruim 6%), maar ook aan de levendigheid, aantrekkelijkheid om te wonen, werken en recreëren. In 2022 waren er 431.000 toeristische overnachtingen in Berkelland en 851.000 dagtoeristische bezoeken. De omzet van de recreatieve sector bedraagt jaarlijks circa 30,9 miljoen (ZKA-monitor). De recreatievoorzieningen in het buitengebied zijn voornamelijk kleinschalig. Het gaat dan om bijvoorbeeld (mini)campings, bed & breakfasts, groepsaccommodaties, hotels en vakantiehuizen. Daarnaast zijn er ook verschillende dagattracties die variëren van musea, een klimbos, een belevingspark tot oeverrecreatie. Het buitengebied is uitermate geschikt om in te fietsen en te wandelen, ook voor onze inwoners. Daarnaast zijn de natuurgebieden, zoals de Needse Berg, hier uitermate aantrekkelijk voor. In het gebied ten oosten van Borculo, waar de Hambroekplassen onderdeel van uitmaken, wordt meer grootschalige recreatie gestimuleerd. Hier is ook sprake van een lopende ontwikkeling die aansluit op de al bestaande recreatieplassen.

Leefbaarheid en kwaliteit

De leefbaarheid in onze gemeente is goed en we hebben een hoge woonkwaliteit. Onze gemeente bestaat uit vier grote kernen: Ruurlo, Borculo, Neede en Eibergen. Daarnaast zijn er zeven kleine kernen: Beltrum, Geesteren, Gelselaar, Haarlo, Noordijk, Rekken, Rietmolen en een groot aantal buurtschappen. Ook onze kernen kennen vele kwaliteiten en hebben elk hun eigen identiteit. De saamhorigheid en het naoberschap is groot. Er zijn voldoende voorzieningen in de gemeente aanwezig, maar we maken ook gebruik van de voorzieningen van de omliggende gemeentes.

Er is ruimte voor verblijfsrecreatie, ook in de kernen. Qua voorzieningenniveau is er wel een verschil tussen de grote en de kleine kernen. De vraag naar woningen op het platteland neemt toe. Mensen willen buiten de stad en dorpskernen wonen en willen innovatieve woonconcepten of een woonzorgerf beginnen. De veranderende bevolkingssamenstelling zet het voorzieningenniveau en de leefbaarheid in het buitengebied onder druk.

Leefomgeving en gezondheid

Onze gemeente kenmerkt zich door ons naoberschap, onze eigen cultuur, onze gastvrijheid en onze gemoedelijkheid. De sociale cohesie is hoog dankzij het naoberschap, hoewel de sterke sociale verbanden soms ook wel enige druk geven op het maken van individuele keuzes. Wel verandert onze bevolkingssamenstelling en kennen we een sterkere trend van veroudering van de bevolking dan de rest van het land. Onze gemeente kan gekenmerkt worden als een gezonde leefomgeving. De landelijke ligging, grote hoeveelheid beschikbare ruimte en aanwezigheid van natuur draagt hieraan bij dankzij de schone lucht, water en bodem. Biodiversiteit en een groen-blauwe leefomgeving zijn onlosmakelijk verbonden met gezondheid. Mede hierdoor is er minder stress dan in stedelijke gebieden en de Randstad. Wel zijn er nog voldoende kansen om de inrichting van de fysieke leefomgeving te verbeteren om een meer vitale leefomgeving te realiseren. Dit biedt kansen om gezondsheidsachterstanden te verkleinen, druk op het dagelijks leven bij jeugd en jongvolwassenen te verlagen en inwoners vitaal ouder te laten worden.

Er is een groot aanbod aan zorgvoorzieningen voor alle leeftijdscategorieën en zorgbehoeftes. Deze zorgvoorzieningen hebben soms een plattelandsprofiel. Daarmee wordt door de agrarische ligging en activiteiten in een specifieke behoefte voorzien. Er is geen ziekenhuis binnen de gemeente, daarvoor wordt gebruikt gemaakt van de voorzieningen buiten de gemeentegrenzen. Wel kunnen er spanningsvelden ontstaan waarbij de leefomgeving en gezondheid een rol spelen. Zo bestaat er in het buitengebied een spanningsveld tussen schaalvergroting in de landbouw en andere functies (waaronder wonen). De geur van veehouderijen en zoönosen leiden soms tot onrust of weerstand onder bewoners. We hanteren de maximale geurnorm in het buitengebied en de kleine kernen.

Ook fysieke veiligheid (omgevingsveiligheid) speelt een rol binnen onze gemeente. De kwaliteit van de leefomgeving wordt namelijk mede bepaald door veiligheid. In de Leefomgevingsfoto (zie bijlage) is hier uitgebreid op ingegaan. Er is in Berkelland een gezoneerd industrieterrein, namelijk in Borculo waar onder anderen Friesland-Campina gevestigd is. Verder ligt een deel van de vastgelegde geluidscontour rondom het geluidgezoneerde Regionale Bedrijventerrein De Laarberg over onbebouwd Berkellands grondgebied. Daarnaast kunnen motorcrossterreinen, schietinrichtingen, de spoorweg en de N18 mogelijk (geluids)hinder veroorzaken.

DOW

Klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie is een belangrijk onderwerp in onze gemeente. Zo komen extreme buien vaker voor wat weer tot wateroverlast kan leiden. In vrijwel de gehele gemeente kunnen extreme buien tot wateroverlast leiden. Op sommige plaatsen kan hierdoor schade ontstaan, maar nergens leidt dit tot onveilige situaties.

Daarnaast heeft de droogte van de zomers van 2018, 2019 en 2020 tot grote problemen geleid. We hadden te maken met een droogvallend watersysteem, afname van de waterkwaliteit, lage grondwaterstanden, boomsterfte en verminderde opbrengsten van de landbouw. Daar komt nog eens bovenop dat aanvoer van water van elders hier lastig is. Grote delen van Berkelland zijn droogtegevoelig in de huidige situatie.
Ook moeten we rekening houden met hittestress. Er zijn vaker hittegolven door een veranderend klimaat en dit is gevaarlijk voor kwetsbare mensen zoals ouderen en zieken.

Afvalwaterketen, rioolstelsel

In onze gemeente wordt gebruik gemaakt van twee afvalwaterketens met een rioolwaterzuivering (RWZI). Voor de omgeving van Ruurlo is dit de RWZI Ruurlo en voor de rest van de gemeente de RWZI Haarlo. We hebben in de gemeente ongeveer 250 kilometer vrijverval riolering in de kernen, 665 kilometer drukriolering in het buitengebied, 1.800 pompunits in het buitengebied, 80 gemalen in zowel het buitengebied als de kernen en ruim 14.000 kolken.

Energietransitie

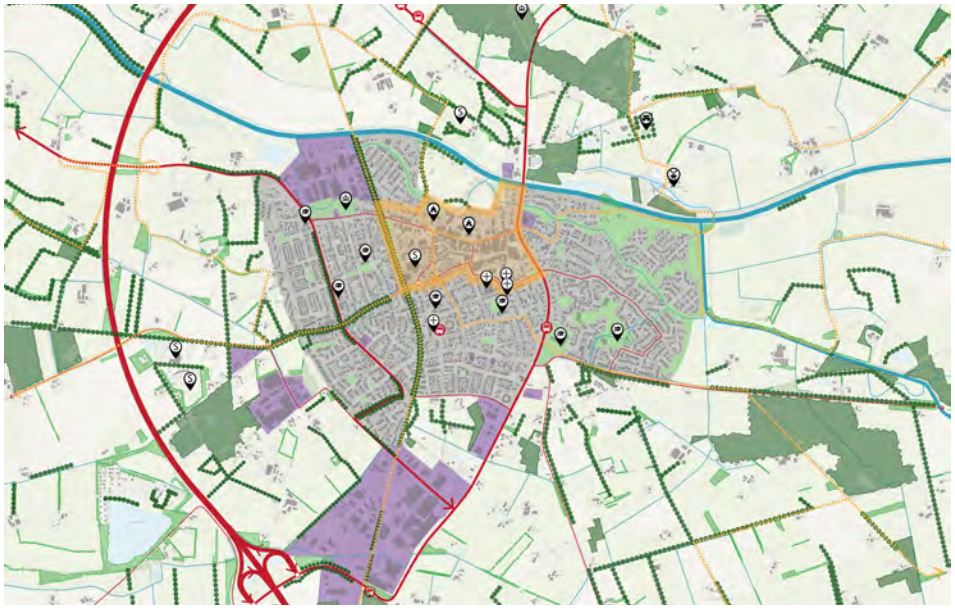
Wij dragen als gemeente al bij aan de energietransitie. Onze gemeente heeft een voortvarende aanpak, met de focus op energiebesparing in de gebouwde omgeving. We zetten maximaal in op zon op dak maar we hebben een van oudsher niet zwaar gedimensioneerd middenspanningsnetwerk. Het landelijk gebied biedt ruimte voor grootschalige zonne- en windparken. Onze doelstelling voor zonneparken (max. 140 ha.) is inmiddels grotendeels ingevuld. Die kunnen rechtstreeks aangesloten worden op de twee in onze gemeente aanwezige onderstations van Liander. Het is de verantwoordelijkheid van Liander om het netwerk te verzwaren om de energietransitie te faciliteren. Op dit moment wordt door Liander aan de verzwaring van het netwerk gewerkt.

In de Regionale Energie Strategie voor de Achterhoek en de uitwerking voor Berkelland (RODE) wordt het beleid met betrekking tot de energietransitie uitgewerkt. In de RES Achterhoek zijn meerdere zoekgebieden voor windenergie vastgelegd. In de RES Achterhoek zijn meerdere zoekgebieden voor windenergie vastgelegd. Met ca. 140 ha vergunde grootschalige zonneparken, de ambitie van 0,071 TWh voor windenergie in zoekgebied K en onze zon op daken levert Berkelland haar bijdrage aan de opgave van 1,35 TWh voor de RES Achterhoek. De Achterhoekse opgave bevat nog een restdeel van 0,246 TWh dat nog niet aan één van de gemeenten gealloceerd is. Berkelland is niet bereid iets van het restdeel te faciliteren. Voor meer informatie wordt verwezen naar het RES en RODE beleid.

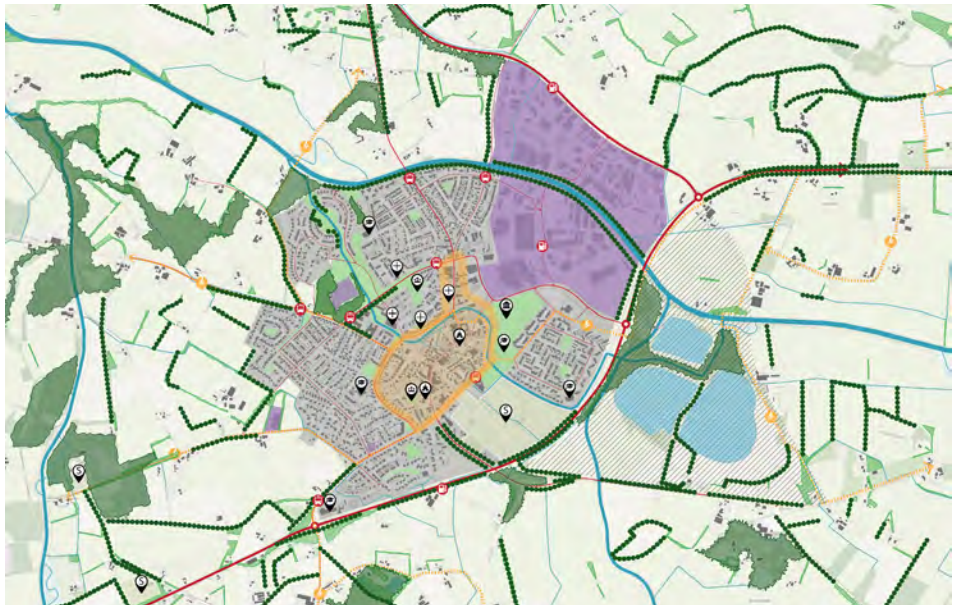
Verder wordt in de Transitievisie Warmte het beleid ten aanzien van de aardgastransitie uitgewerkt. Circulaire en biobased economie zijn belangrijke pijlers voor de toekomst en kunnen helpen bij het omgaan met schaarser wordende grondstoffen. Het gebruik van hernieuwbare energie is binnen de circulaire economie dan ook een belangrijk onderwerp.

Rol in de regio

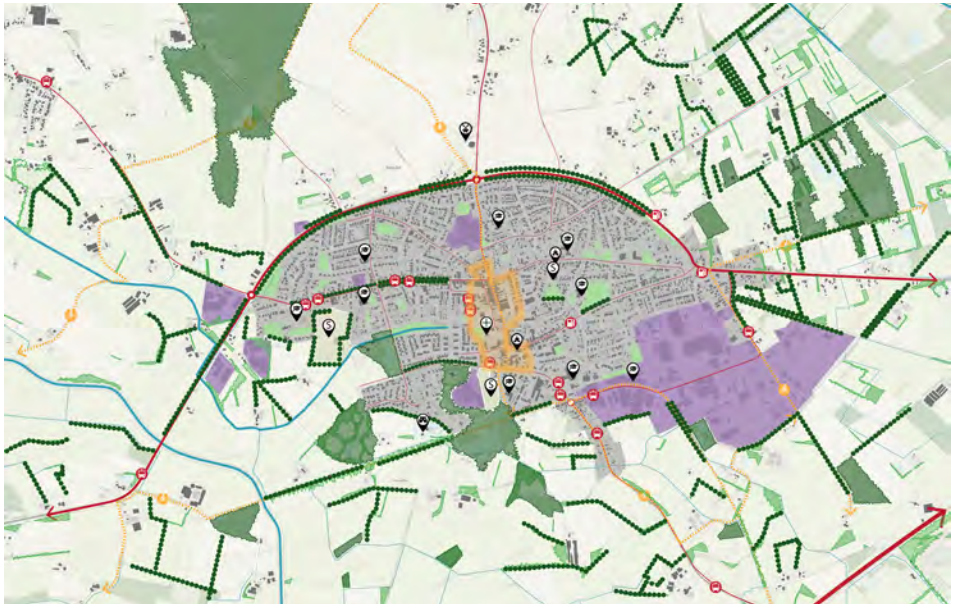
Berkelland speelt op meerdere vlakken een belangrijke rol in de regio en als onderdeel van de Achterhoek. Zo speelt de maakindustrie en andere bedrijvigheid in onze gemeente een belangrijke rol in de regio en vindt er samenwerking plaats op dit vlak. Concrete voorbeelden hiervan zijn Regionaal Bedrijventerrein De Laarberg en het Regionale Programma Werklocaties. Daarnaast hebben het speciaal onderwijs en de zorg ook een regionale functie. Vanuit toerisme en recreatie zijn we blij onderdeel uit te maken van het sterke toeristische merk Achterhoek. Voor de uitvoering van de energietransitie in de Achterhoek zijn we met de andere gemeenten verenigd in de gemeentelijke coöperatie Achterhoek Energieloket.

Analysekaart Eibergen

Analysekaart Borculo

Analysekaart Neede

Analysekaart Ruurlo

3.5 De kernen van Berkelland

Zoals hiervoor beschreven bestaat onze gemeente uit vier grote kernen en zeven kleinere kernen. Daarnaast kennen we een groot buitengebied en meerdere kleinere buurtschappen. Hieronder worden de kernen genoemd en wordt kort beschreven wat de kenmerken zijn.

De vier grootste kernen

Eibergen

Eibergen is de grootste kern van Berkelland en heeft een aantrekkelijk centrum met diverse voorzieningen. Net als Borculo ligt Eibergen aan de Berkel. Net als Neede was Eibergen een arbeidersdorp maar door de komst van kamp Holterhoek en de Rekkense Inrichtingen heeft het zich wat anders ontwikkeld. De sterke groei na WOII en de ligging aan de N18 droegen daaraan bij. Het dorp ligt binnen de invloedssfeer van de N18 en heeft directe verbindingen met het buitengebied. Eibergen kent voornamelijk economische functies en kent een grote concentratie culturele voorzieningen, een streekmuseum, twee theaters, waarvan er één een openluchttheater is, en kunst in de openbare ruimte. Verder wordt Eibergen gekenmerkt door de aanwezigheid van de Berkel.

Borculo

Borculo is de enige stad in onze gemeente en is de kern waar het gemeentehuis van de gemeente Berkelland staat. Van oudsher was dit de zetel van de heerlijkheid Borculo, een gebied dat net zo groot was als de huidige gemeenten Berkelland en Oost Gelre. De stad ontstond dan ook als nederzetting bij het kasteel van de Heren van Borculo. Deze stad grenst aan het Nationaal Landschap De Graafschap. Toerisme, recreatie en bestuur zijn de belangrijkste oriëntatie van Borculo. Verder wordt het beeld van het lokale bedrijventerrein al van veraf bepaald door de vestiging van Friesland Campina DOMO. Borculo ligt aan de Berkel en heeft een sfeervol historisch centrum. Hierdoor is Borculo van oudsher al aantrekkelijk voor toeristen en recreanten. De geschiedenis van de stad als bestuurscentrum vormt een belangrijk deel van de identiteit. Er is een busstation en een gedifferentieerd voorzieningen aanbod, waaronder diverse musea. Hierdoor is Borculo toeristisch aantrekkelijk.

Neede

Het dorp Neede grenst aan de Needse Berg. De Needse Berg is een bijzonder landschapsfenomeen dat al eeuwen wordt gebruikt voor landbouw, bosbouw, klei- en zandwinning, natuurbeleving en ontspanning. De recreatieve ontwikkelpotenties van dit gebied worden de komende tijd opnieuw verkend. De grote textielindustrie heeft van Neede een echt arbeidersdorp gemaakt. Er is een sterk saamhorigheidsgevoel binnen de wijken, maar helaas ontbreekt het aan een gezamenlijk ‘hart’. Door de ligging in het noordoosten van onze gemeente grenst Neede aan Twente. Het dorp is sterk op Twente georiënteerd. De focus ligt in Neede naast wonen op economie. Er is een groot onderwijs aanbod en de winkelvoorzieningen bieden voldoende aanbod. De nabijheid van de N18 komt de bereikbaarheid ten goede. Neede heeft een eigen identiteit en de inwoners worden eveneens gekenmerkt door het naoberschap. Er kan gesproken worden van een rustige en natuurlijke woonomgeving.

Ruurlo

Het dorp Ruurlo is nog steeds sterk verbonden met het kasteel en haar voormalige bewoners. Dat is nog steeds merkbaar in het straatbeeld. Het kasteel, waarin een museum gevestigd is, maakt Ruurlo uniek binnen onze gemeente. Ruurlo is de enige kern met een treinstation binnen onze gemeente. Dit dorp is indirect gelegen aan de Baakse beek en grenst aan het landschap met landgoederen en bos. Nabij het kasteel bevindt zich het grootste heggendoolhof ter wereld en bossen met klim- en fiets- en wandelroutes. Er is voldoende aanbod aan voorzieningen en er zijn directe verbindingen met het buitengebied. Het is daarmee ook een aantrekkelijk dorp voor toerisme en recreatie, waarop de focus ligt in Ruurlo.

De zeven kleine kernen

Beltrum

Beltrum is de grootste kleine kern van Berkelland. De trots op de eigen identiteit van het dorp is een belangrijke drijfveer voor het elan en de vitaliteit van de Beltrumse gemeenschap. Dit heeft verschillende aspecten en uitingsvormen. De kermis, het bloemencorso, de survivalrun en de kerkpaden zijn daar

voorbeelden van. De R.K. parochie speelt ook een belangrijke rol. Bij het dorp is de grootste klompenfabriek van de wereld gevestigd. Zorg, aandacht en nabuurschap zijn het cement van de Beltrumse samenleving. Het dorp beschikt over diverse (basis) voorzieningen.

Rekken

Rekken ligt als een van de kernen het dichtst bij de Duitse grens. Bij Rekken stroomt – vanuit Duitsland - de Berkel Berkelland binnen. Het riviertje verdeelt het dorp in tweeën. Het noordelijk deel omvat het op een natuurlijke verhoging gelegen oude dorpsgebied met de uit 1379 stammende protestantse Antoniuskerk. Het zuidelijk deel van Rekken met de eind 19e eeuw gebouwde RK-kerk, wordt ook wel 't Kip genoemd. Typerend voor het dorp is ook de Piepermolen die in de kern staat. Ook in Rekken is de gemeenschap hecht. Het jaarlijkse bloemencorso geeft veel saamhorigheidsgevoel. Het dorp beschikt over diverse (basis) voorzieningen.

In het buitengebied van Rekken bevinden zich ook de voormalige tbs-kliniek Oldenkotte die in gebruik is bij Tactus verslavingszorg, en de voormalige jeugdinrichting Rentray, tegenwoordig onder meer in gebruik voor jeugdzorg. Met het oog op wonen en zorg zien we graag een duurzaam toekomstplan voor de kern. Grote instellingenterreinen zijn niet meer van deze tijd waarin we uitgaan van inclusie en positieve gezondheid. Zorg zal uiteindelijk steeds meer kleinschalig en verhoudingsgewijs minder intensief gaan plaatsvinden in wijken en buurten. Het bieden van een dorpsperspectief helpt onze sociale doelen te realiseren.

Geesteren

Geesteren ligt in een fraai essenlandschap. Het silhouet van de kern wordt bepaald door de kerk. De kern straalt rust uit, is rijk aan tradities en heeft een goed ontwikkeld verenigingsleven. Het esdorp heeft een sterk (agrarisch) dorpskarakter. Het dorp wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van veel open ruimte en de ligging van enkele karakteristieke dorpsboerderijen. De wegprofielen zijn smal. Geesteren beschikt over een aantal (basis) voorzieningen.

Rietmolen

Rietmolen is een kerkdorp in de gemeente Berkelland en ligt op de grens van de Achterhoek en Twente. In 1932 is de huidige nieuwe kerk in stijl van de Amsterdamse school opgericht. De kerk is bestempeld als rijksmonument. Bijzonder is dat de grenzen van de gemeenschap Rietmolen niet de huidige gemeentegrenzen zijn, maar de oude parochiegrens. Hierdoor valt het binnen de invloedssferen van de gemeente Berkelland en Haaksbergen. De gemeenschap is zeer hecht en organiseert diverse activiteiten. Rietmolen beschikt over een aantal (basis) voorzieningen.

Noordijk

Noordijk is van oorsprong een agrarisch dorp met daarnaast werkgelegenheid in de dak- en steenfabrieken. Noordijk kent twee grotere gebieden van aaneengesloten natuur. Het Noordijkerveld en de Needse berg. De gemeenschap is hecht. Het dorpje heeft geen kerk. De kern kent een actief verenigingsleven. Noordijk wil een goede woon- en werkplek blijven met een voldoende veilige dorpskern. Met als kernpunten de school en het dorpshuis. Het dorp beschikt over een aantal (basis) voorzieningen. Ook is er een aantal bedrijven in/nabij de kern gevestigd.

Analysekaart Rekken

Analysekaart Geesteren

Analysekaart Rietmolen

Analysekaart Noordijk

Analysekaart Gelselaar

Analysekaart Haarlo

Gelselaar

Gelselaar ligt in het noorden van de gemeente Berkelland op de grens van de Achterhoek en Twente. Het dorp is ontstaan als een agrarische nederzetting en kent geen eenduidige oriëntatie op één grote kern. Het dorp wordt ook wel 'het ganzendorp' genoemd, omdat hier vroeger veel ganzen werden gehouden op het laag gelegen, moerassig broekland.

Gelselaar beschikt over bijzondere historische eigenschappen. Het gaat dan om het stratenpatroon, de bebouwing en de opbouw van het dorp. Om deze te behouden heeft Gelselaar de status van beschermd dorpsgezicht gekregen. Het dorp heeft een rijk verenigingsleven en beschikt over een aantal (basis) voorzieningen.

Haarlo

Haarlo ligt centraal in de gemeente Berkelland. Het is een kerkdorp dat aan de rivier de Berkel tussen Borculo en Eibergen ligt. Aan de noordkant van het dorp stroomt de Berkel. Haarlo wordt omgeven door mooie natuur (essen- en coulisselandschap) met als hoogtepunt landgoed 't Wolink aan de zuidkant. De in 1858 gebouwde achtkantige kerk is een rijksmonument en wordt in de volksmond de Kluntjespot (suikerpot) genoemd. Haarlo heeft een actief verenigingsleven en een hechte gemeenschap. Dit heeft ertoe geleid dat in 2008 het kulturhus 't Stieltjen is geopend. Het dorp beschikt over een aantal (basis) voorzieningen. In de kern is een aantal bedrijven gevestigd.

Analysekaart Beltrum

Buurtschappen

In Berkelland liggen diverse buurtschappen. Vaak zijn buurtschappen in de volksmond ontstaan, als naam voor de locatie van een verzameling van huizen, boerderijen of molens. Het traditionele verschil tussen een buurtschap en een dorp is dat buurtschappen veelal geen kerk hebben. In Berkelland worden buurtschappen aangemerkt als 'leefgemeenschappen met niet meer dan 500 inwoners'. Buurtschappen in de gemeente zijn: Brinkmanshoek, Brouwershoek, De Bruil, De Haar, De Horst, Dijkhoek, Heure, Heurne, Holterhoek, Hoonte, Hupsel, Kulsdom, Lintvelde, Lochuizen, Loo, Nederbiel, Olden Eibergen, Overbiel, Respelhoek, Veldhoek, Voor-Beltrum. Iedere buurtschap heeft zijn eigen activiteiten en soms ook eigen verenigingen.

Leo-Stichting

Leo-Stichting wordt gekenmerkt door de vele onderwijs- en jeugdvoorzieningen. Het is een versnipperd gebied met vele eigenaren. De gebouwen staan op dit moment deels leeg kansen wat kansen biedt voor de verbetering van het landschap en biodiversiteit, en economische activiteiten op het gebied van zorg en begeleid wonen, in balans met de huidige bewoners van "klein Borculo".

4 Berkelland in de toekomst

De resultaten van de zes eerder geformuleerde opgaven vanuit het overdrachtsdocument, meegegeven door de raad, zijn afgewogen door de strategische impactbeoordeling. De denkrichtingen die daaruit zijn voortgekomen hebben geleid tot drie verhaallijnen.

We benoemen de opgaven apart, maar benaderen ze samenhangend. Alle opgaven hebben namelijk invloed op elkaar. Soms bieden ze kansen en soms zitten ambities of opgaven elkaar in de weg. Met behulp van het omgevingseffectrapport (OER) hebben we een afwegingskader opgesteld. Daarmee is bekeken of de opgaven kansen bieden, neutraal zijn, aandacht vragen of geen verband hebben. Zo zorgen we ervoor dat we voor elk van de onderwerpen een afgewogen strategie kiezen die samenhangend invulling geeft aan het behouden en versterken van onze gemeente.

Voor deze omgevingsvisie hebben we per opgave de hoeken van het speelveld verkend. De opgave is in het Overdrachtsdocument (zie bijlage 3) uitgewerkt door middel van meerdere opties waarmee we invulling kunnen geven aan de opgave. Niet alles kan tegelijk en op dezelfde plek. Vanuit deze eerste beoordeling hebben we toegewerkt naar een aantal verhaallijnen. In deze verhaallijnen worden de belangrijkste concrete maatregelen voor de komende 10-20 jaar voor de gemeente Berkelland benoemd. Daarbij wordt ook ingegaan op de daarvoor gebruikte richtinggevende keuzes en principes. We werken de verhaallijnen uit in de tijd en op plaats (met een kaart). Zo sluiten we zoveel mogelijk aan op de wettelijke vereisten. Daarmee is de omgevingsvisie het raamwerk en de samenhangende basis voor verdere uitwerking van een thema of gebied via omgevingsprogramma's en/of het omgevingsplan.

4.1 Ontwikkelingen in Berkelland/Lagen benadering

Door met behulp van een lagenbenadering naar onze gemeente te kijken wordt duidelijk hoe onze gemeente in elkaar steekt. De opgaven die zijn onderscheiden hebben overlap met elkaar en zijn daarom doorvertaald naar thema's in de vorm van statische en dynamische lagen. Vanuit de analyse van onze gemeente, in hoofdstuk 2 en 3, volgt allereerst een aantal kernkwaliteiten die we als leidende thema's inzetten. Deze leidende thema's vormen de statische lagen. Ze zijn immers randvoorwaarden voor de ontwikkelingen in onze gemeente. De leidende thema's zijn:

- Water
- Bodem
- Landschap
- Cultuurhistorie
- Identiteit en eigenheid kernen

Naast deze statische lagen zijn er ook dynamische lagen te onderscheiden. Deze lagen kunnen, in tegenstelling tot de leidende thema's, veranderen en worden gestuurd door de ontwikkelingen. Uit de analyse in voorgaande hoofdstukken volgen de ontwikkelingen die de komende 10 tot 20 jaar het meest belangrijk zijn voor onze gemeente. Deze ontwikkelingen zijn:

- Woningbouw
  - Tot 2030 hoofdzakelijk binnen de kernen via transformatie gevolgd door inbreiding en uitbreiding.
  - Indien noodzakelijk uitbreiden buiten de vier grote kernen na realisatie van de regionale woonagenda/woonvisie waarbij bereikbaarheid een belangrijk criterium is.
  - Na 2030 heeft transformatie in de kern de eerste voorkeur gevolgd door inbreiding. Uitbreiding in zogenaamde kernrandzones kan klimaatbestendig en kwalitatief een betere keuze zijn dan de tweede voorkeur, inbreiding.
  - Tijdelijke woningbouw hoofdzakelijk in alle kernen geclusterd met een betaalbaar karakter.
  - Woonvormen in het buitengebied niet aan randen van kernen, hoofdzakelijk via functieverandering.
- Energietransitie
  - Zon op dak
  - Zon op land (taakstelling grotendeels ingevuld)
  - Windmolens (zoekgebied K)
- Mobiliteit
  - Auto-bereikbaarheid
  - OV
  - Langzaamverkeer (recreatie, snelfietspaden)
  - Electrische (duurzame) mobiliteit en laadpalen
  - Autoluwe kernen

- Economie
  - Bedrijventerreinen (eerst verduurzamen indien nodig uitbreiden)
  - Detailhandel/horeca
  - Vrijkomende agrarische bebouwing (VAB's)
  - Maatschappelijke voorzieningen
  - Recreatie en toerisme
- Landbouw
  - Transitie naar toekomstbestendige landbouw
  - VAB's
- Natuur en Klimaatverandering
  - Energie besparen
  - Klimaatadaptatie (extreme droogte en natheid)
  - Hittestress
  - Biodiversiteit
- Vitale leefomgeving
  - Terugdringen milieuoverlast en bevorderen veiligheid
  - Inrichting leefomgeving
  - (Positieve) gezondheid
  - Leefbaarheid kernen
  - Inclusie
  - Sociaal (naoberschap en evenementen)
  - Voorzieningenniveau op peil houden in alle kernen
  - Behouden identiteit

4.2 Verhaallijnen voor de toekomst van Berkelland

Vanuit de verschillende thema's (randvoorwaarden en ontwikkelingen) zien we drie verhaallijnen voor Berkelland. Met deze verhaallijnen geven we richting aan de opgaven die we op onze gemeente af zien komen. Richting de toekomst, willen we de sociale identiteit van Berkelland met het naoberschap, het waardevolle landschap en de landbouwsector bewaren. We bieden ruimte aan duurzame ontwikkelingen[1] die bijdragen aan de verhaallijnen. Niet alle toekomstige ontwikkelingen zijn nu al te voorspellen. Bij de beoordeling van nieuwe initiatieven aan de omgevingsvisie gaat het vooral om de vraag of een ontwikkeling logisch en consistent in een verhaallijn past en/of daarop aansluit. De verhaallijnen bestaan naast elkaar, maar kunnen ook met elkaar botsen. De verhaallijnen zijn hierna toegelicht.

1. Een vitale leefomgeving in Berkelland.

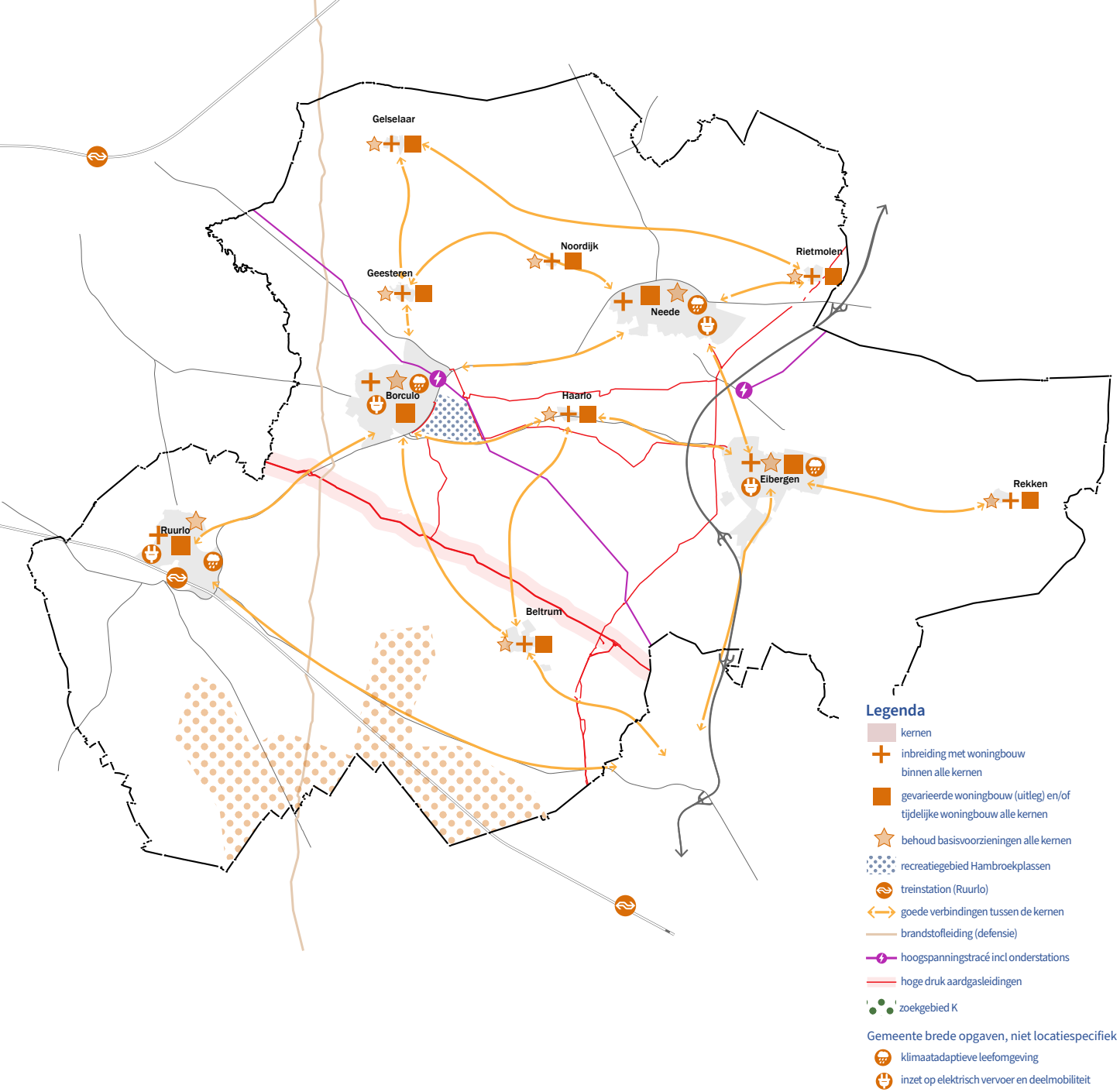
De eerste verhaallijn is gericht op de kernen en het platteland en de vitaliteit daarvan. De thema's wonen, circulair, energie, voorzieningen, mobiliteit, klimaatadaptatie, gezondheid, water en recreatie komen in deze verhaallijn terug.

Onze ambitie is om de prettige en rustige woonomgeving in een prachtig groene omgeving voor Berkelland ook richting de toekomst te behouden. We willen niet dat deze kwaliteit achteruit gaat en zetten in op een vitale leefomgeving en groei van alle kernen om deze vitaal te ontwikkelen. Dat doen we door tot 2030 in alle kernen in te zetten op transformatie van en naar woningbouw voor diverse doelgroepen gevolgd door inbreiding en uitbreiding, maar niet ten koste van alle open (groene) ruimte. Na 2030 heeft transformatie nog steeds onze eerste voorkeur gevolgd door inbreiding. Uitbreiding in zogenaamde kernrandzones kan klimaatbestendig en kwalitatief een betere keuze zijn dan onze tweede voorkeur, inbreiding. Echter inbreiding kan de gezondheid en leefbaarheid in de kernen onder druk zetten. Hierdoor kan uitbreiding aan de rand van de kernen soms een kwalitatief betere keuze zijn. In gebieden direct rondom de kernen, zogenaamde kernrandzones, kunnen ontwikkelingen worden toegestaan die enerzijds versterkend kunnen zijn voor de kern, maar ook tevens meer landschapskwaliteit opleveren. Dit door bijvoorbeeld waardevolle landschapsstructuren te herstellen en als kader bij (her)ontwikkeling te hanteren. Daarbij kijken we ook naar onder andere goed bereikbare locaties met bestaande OV- en (auto)infrastructuur.

Tijdelijke woningbouw clusteren we hoofdzakelijk in de kernen met een betaalbaar karakter. Om woningen betaalbaar te houden, ook op de lange termijn, onderzoeken we wat de (juridische) mogelijkheden hiervoor zijn. Woningbouw in het buitengebied, niet aan de randen van de kernen, staan we hoofdzakelijk via functieverandering toe met als hoofddoel landschappelijke kwaliteitswinst/ontstening van het buitengebied. Ook zetten we in op toekomstbestendige erven.

Het diverse woningbouwaanbod bestaat uit een mix van koop, betaalbaar, huur en sociaal, passend bij de vraag en ook tijdelijke woningen (flex-woningen) voor onder andere spoedzoekers en

(1) Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie, zonder de behoeften van toekomstige generaties, zowel hier als in andere delen van de wereld, in gevaar te brengen.

Verhaallijn 1 Een vitale leefomgeving in Berkelland

opvang vluchtelingen. Daarbij spelen ook andere aspecten een rol zoals gezondheid, onderwijs, zorg, werk, integratie en participatie en leefbaarheid. We stellen voor alle kernen een dorps- of stadsplan op. Hierin worden deze opgaven integraal benaderd en afgewogen. We volgen als gemeente de landelijke, provinciale en regionale richtlijnen over duurzaam, biobased en circulair bouwen. We bouwen duurzaam en zo circulair en natuurinclusief mogelijk en stimuleren dit door initiatiefnemers uit te dagen.

Ten aanzien van de fysieke veiligheid onderschrijft de gemeente de kernwaarden voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving die de 25 Nederlandse veiligheidsregio's hebben opgesteld. Dit betekent dat veiligheidsaspecten worden afgewogen bij plannen en/of projecten voor de fysieke leefomgeving en dat een veilige fysieke leefomgeving een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van alle betrokken partijen en ketenpartners. Ook zijn mensen bekend met risico's en weten zij daarmee om te gaan (zelfredzaamheid/samenredzaamheid). Verder wordt bij de vormgeving van de leefomgeving rekening gehouden met de zes ontwerpprincipes van veiligheid:

- het voorkomen en/of beperken van risico's vergroot de veiligheid;
- afstand tot risico's vergroot de veiligheid;
- bouwwerken en omgeving bieden bescherming;
- bouwwerken en gebieden zijn snel en veilig te verlaten;
- de omgeving maakt snel en effectief optreden van de hulpdiensten mogelijk;
- mensen krijgen bij crises passende medische zorg.

(2) 3-30-300 regel: vanuit elke woning drie bomen kunnen zien - 30% van een wijk in de schaduw van een boom valt - vanuit elke woning op 300 meter afstand een verkoelend parkje

Voor de energietransitie volgen we het landelijk beleid. Bij nieuwe woningbouwlocaties zorgen we voor een slim energiesysteem en energie-opwek op dak. Zon op land is binnen onze gemeente reeds voldoende voorzien en nagenoeg afgerond. We zetten nu in op zon op dak in bebouwd gebied op bestaande daken. Zo zorgen we voor aardgasvrije wijken die geen verbinding met het aardgasnetwerk hebben. Daarnaast zetten we in op windenergie en faciliteren we in zoekgebied K. We hebben aandacht bij de energietransitie voor de (vernieuwing van de) ondergrondse infrastructuur en de eventuele extra ruimte die hiervoor nodig is.

Bij nieuwe woningbouwlocaties stimuleren we het gebruik van circulaire bouwmaterialen en een duurzame en klimaatbestendige inrichting van de openbare ruimte. Daarbij zetten we onder andere in op de 3-30-300 regel(2). Uiterlijk in 2050 zijn de woonkernen en het buitengebied van onze gemeente klimaatbestendig ingericht. Dat betekent dat er in 2050 zo min mogelijk schade optreedt door wateroverlast. Ook de aspecten (externe) veiligheid, omgevingsveiligheid en de zelf- en samenredzaamheid verliezen we niet uit het oog. Ook met aspecten als straling en geur houden we nadrukkelijk rekening. Hierbij volgen we de landelijke richtlijnen. De inrichting en kwaliteit van onze leefomgeving wordt hier mede door bepaald. Bijvoorbeeld bij de locatiekeuze voor woningbouw en sport.

In alle kernen zetten we in op het behoud van het diverse voorzieningenaanbod, met minimaal een ontmoetingsplek per kern, om het naoberschap te behouden en te stimuleren. Dat doen we ook door daar woningen te bouwen, het verenigingsleven te stimuleren en door ruimte te bieden voor ontmoetingsplekken. We maken ons ook hard voor behoud en versterking van onze identiteit. Evenementen als de volks/buurtfeesten, de paasvuren en kermis zijn onlosmakelijk verbonden met onze gemeente en inwoners.

In de kernen clusteren we met name (maatschappelijke) voorzieningen bij voorkeur rondom de dorpshuizen en sportvoorzieningen om uit te nodigen tot beweging en ontmoeting. In de grote kernen dragen we zorg voor voldoende passend (middelbaar)onderwijs bij de vraag en de meer centraal gelegen (grotere) voorzieningen die vanuit de kernen goed bereikbaar zijn met de fiets, OV of auto. Voor de kleinere kernen, zetten we in op voldoende en veilige verbindingen tussen de kernen.

We richten ons op een sterke sociale basis en we moeten voldoen aan de condities van sociale kwaliteit. Dit bevordert het welzijn van inwoners, het helpt vroegtijdig signaleren van problemen, het werkt preventief en het is een manier om de zorgkosten te temperen. We zetten in op een samenspel van inwoners, vrijwilligers, mantelzorgers, professionals en gemeente die informele en formele voorzieningen en activiteiten organiseren (sociale infrastructuur). In het samenspel maakt het niet uit wie het organiseert, ze vullen elkaar aan. Deze activiteiten en voorzieningen bestaan uit collectieve-, sociale, culturele, sportieve en/of educatieve voorzieningen die de leefkwaliteit verbeteren en zorgen voor dynamiek in de kernen.

De openbare ruimte richten we zo in dat deze past bij de toename van woningbouw. We houden rekening met klimaatadaptatie, verkoeling, leefbaarheid, ontmoeten en sporten wordt gestimuleerd en we houden rekening met specifieke doelgroepen als jongeren. Daarbij zetten we onder ander in op het vergroenen van de leefomgeving. Dit door onder andere ontstening, vergroenen van parkeerplaatsen, toepassen van groen daken, meer bomen, etc.

Om de hoeveelheid woningen door inbreiding te realiseren, passen we hogere bebouwing toe op plekken waar dit past bij de directe omgeving van de inbreiding/transformatie en het toekomstige karakter, kwaliteit en leefbaarheid van de kern. Deze leggen we vast in de nog op te stellen dorpsplannen. We zetten in op het isoleren en verduurzamen van de bestaande bebouwing in de kernen.

Berkelland blijft goed verbonden met de regio, waarbij de NS-stations Lichtenvoorde-Groenlo en Lochem ook voor ons van belang zijn, en we hebben de ambitie om de openbaarvervoersverbindingen tussen de kernen en de wandel- en fietspaden te versterken. We houden de verkeersverbindingen (OV en fiets) met omringende kernen met voortgezet onderwijs in stand. De spoorverbindingen en wegen vragen om duidelijke keuzes voor het actief stimuleren van (fiets)verbindingen. Dit om de landschapsstructuur en bereikbaarheid te versterken en het bewegen te stimuleren.

Het station Ruurlo blijft behouden als openbaarvervoerontsluiting richting de regio. De mogelijkheid voor uitbreiding van dit stationsgebied tot ontmoetingsplek met meer ruimte voor woningbouw en regionale voorzieningen is er. We willen ook voor de inwoners die minder mobiel zijn goede verbindingen creëren. Dat doen we door in te zetten op verbetering van het openbaar vervoernetwerk tussen de kernen,

door in gesprek te gaan over de bereikbaarheid en het gebruik van het openbaar vervoer met de provincie. Waar het gaat om eventuele plannen over de realisatie van een goederenspoorlijn tussen Zevenaar en Oldenzaal (Noordtak Betuweroute) bevestigt de gemeente haar al eerder ingenomen standpunt dat zij daar afwijzend tegenover staat.

(Sociaal) veilige wandel- en fietspaden tussen de kernen ontwikkelen we door fiets- en wandelpaden te scheiden van de (auto)rijbanen. Daarnaast zorgen we voor goede verlichting en goede zichtbaarheid. We versterken het wandel- en fietsroutenetwerk om recreatie in de gemeente verder te versterken en bewegen te stimuleren. Dit doen we in combinatie met ontmoetingsplekken in de kernen waaronder de dorpshuizen.

We zetten in op het autoluw inrichten van onze centra en (nieuwe) woongebieden door parkeerplekken aan de rand van deze gebieden te realiseren. Zo dragen we bij aan veiligheid en aantrekkelijke, leefbare en gezonde gebieden met minder geluidsoverlast en meer ruimte voor groen en ontmoeten. Belangrijk is dat deze gebieden volgens de normen bereikbaar blijven voor nood- en hulpdiensten. Ten aanzien van geur volgen we het landelijke beleid om zo een gezonde en leefbare omgeving te waarborgen.

Direct rondom de kernen zorgen we voor voldoende en veilige bereikbaarheid voor wandelen en fietsen van en naar de kern. Berkelland zet in op elektrisch vervoer en deelmobiliteit. Dat vraagt om een verbetering van de laadinfrastructuur. We bieden ruimte voor laadpleinen in de openbare ruimte in combinatie met ontmoetingsplekken, wonen en werken. In de grote kernen zetten we in op deelmobiliteit, door ruimte te bieden aan parkeerplaatsen

voor deelauto's in de openbare ruimte. Door deze deelauto's aan de rand van het centrum of kern te plaatsen draagt dit ook bij aan de ambitie om autoluwe centra en woongebieden te realiseren. Het elektriciteitsnet optimaliseren we in samenwerking met de netbeheerder en innovatieve ondernemers, om slimme energiesystemen (energyhubs) te creëren en het net te versterken om elektrische mobiliteit te realiseren.

We zien dat piekbuien en hete dagen vragen om vergroening van de openbare ruimte. Bij herontwikkeling verbeteren we de groenkwantiteit en kwaliteit in de directe omgeving door meer groen, ruimte voor waterberging en een goede afwatering. We streven ernaar om in de kernen geen schade te ondervinden door wateroverlast in geval van een bui met een herhalingstijd van eens in de 100 jaar. We richten de kernen stap voor stap klimaatbestendig in en verbeteren de openbare ruimte om het aantrekkelijker en groener te maken.

We werken in principe niet mee aan de komst van nieuwe grootschalige verblijfsrecreatieve voorzieningen. De ontwikkeling bij de Hambroekplassen in Borculo is hierop een uitzondering. Wel bestaan er mogelijkheden voor bestaande verblijfsaccommodaties om door te ontwikkelen. Hierbij dient te worden voldaan aan verschillende voorwaarden, onder andere op het gebied van ruimtelijke kwaliteit, waaronder landschapsversterking, en marktbehoefte.

Nieuwe toeristisch-recreatieve toevoegingen moeten onderscheidend zijn ten opzichte van het bestaande aanbod. Als er agrarische bebouwing vrijkomt, bieden we de mogelijkheid voor (gedeeltelijke) kleinschalige recreatieve invulling of zorg, waarbij er altijd sprake moet zijn van verbetering van het landschap en biodiversiteit. Onder kleinschalige verblijfsrecreatie beschouwen we onder andere een seizoensgebonden kampeerterrein met maximaal 30 standplaatsen. Daarbij worden de veiligheidsaspecten zoals bereikbaarheid voor de hulpdiensten goed afgewogen.

2. Berkellands landschap als toekomstbestendige drager.
De tweede verhaallijn is gericht op het landschap. De thema's water, bodem, landschap, droogte, biodiversiteit, cultuurhistorie, erfgoed, landbouw, woningbouw en werken komen in deze verhaallijn terug.

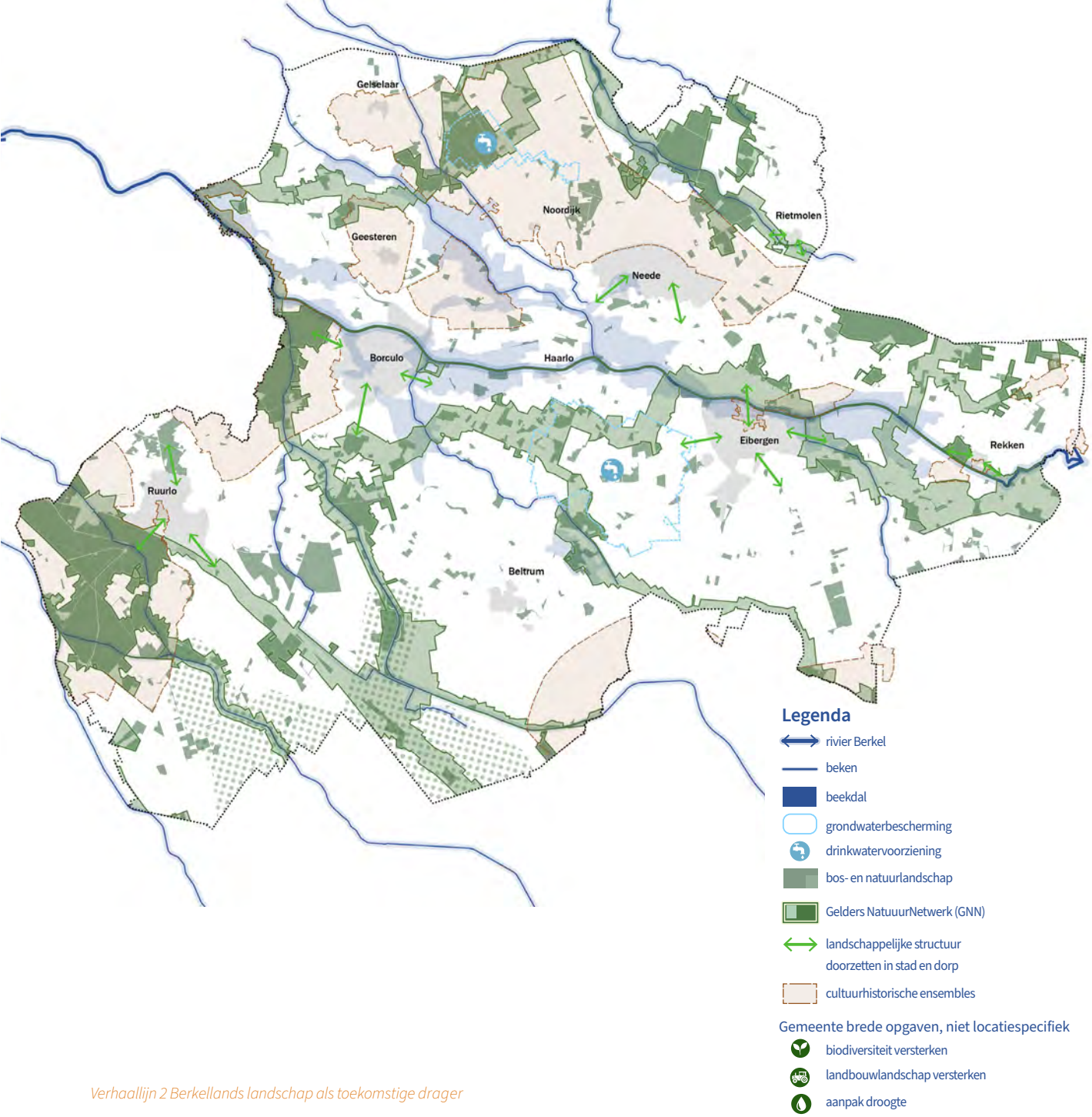
We willen het Berkellands landschap, de kwaliteiten ervan, behouden en versterken voor toekomstige generaties. Het bodem- en watersysteem is daar een belangrijke drager in. Hiervoor volgen we het landelijk beleid. Onder andere door specifieker te kijken waar we gaan bouwen, bedekken we minder de bodem en streven we naar minder watergebruik. Ook bomen zijn onderdeel van het landschap en leveren een bijdrage aan het bodemsysteem, groenbeleving, klimaatadaptatie en luchtkwaliteit. Daarom nemen we water en bodem als uitgangspunt voor mogelijkheden die er zijn voor ontwikkelingen in het landschap. We voorkomen ontwikkelingen die op lange termijn een negatieve invloed hebben op het water- en bodemsysteem. Ook is het bestaande systeem van (druk)riolering voor de verwerking van afvalwater randvoorwaardelijk. Daarbij wordt naadloos aangesloten op het watertakenplan van onze gemeente waarbij we ons richten op de volgende strategische doelstellingen:

- Voorkomen van contact met afvalwater.
- Aanpassen aan klimaatverandering.
- Bevorderen van schoon en gezond water.
- Bedrijfszeker en doelmatig beheer van rioolsystemen.

De Berkel en beekdalen zijn een substantieel onderdeel van het landschap en bieden niet alleen de naam van de gemeente, maar ook herkenbaarheid aan het karakteristieke Berkellandse landschap met de bijbehorende verbetering van de biodiversiteit. Dit willen we ook richting de toekomst zo houden. Daarin is het biodiversiteitsplan van onze gemeente leidend. In dit plan worden de knelpunten en kansen en uitgevoerde en actuele initiatieven benoemd. Dit voor 5 deelgebieden:

- vennen, hoogveen, heiden en schraallanden
- bossen
- beken en rivieren
- agrarisch cultuurlandschap
- bebouwd gebied

Daarbij zetten we onder andere in op landschapsontwikkeling rondom de Berkel en de beekdalen om de landschappelijke structuren toekomstbestendig te maken. Dat kan door bijvoorbeeld kleinschalige (verblijfs)recreatie toe te staan op daarvoor geschikte plekken waarmee tegelijkertijd de biodiversiteit wordt versterkt. Dat is niet overal mogelijk. Daarom moeten we kiezen wat en waar mogelijk is. Dat moet gebeuren bijvoorbeeld door middel van landschapsontwikkelingsplan(nen). Richtinggevende aspecten

Verhaallijn 2 Berkellands landschap als toekomstige drager

daarbij kunnen zijn: bodem, landschapstype, biodiversiteit, huidige functie, klimaatadaptatie, etc.

In onze gemeente hebben we ook gebieden aangegeven waar we geen ontwikkelingen als woningbouw wensen. Bijvoorbeeld de flanken van de Needse Berg moeten gevrijwaard blijven zodat de openheid daarvan niet wordt aangetast. Landschappelijke structuren willen we ook in de kernen versterken en doorzetten, zodat er aantrekkelijk groene verbindingen kunnen ontstaan vanuit de kern naar het buitengebied. Hiermee zetten we bij ontwikkelingen in de openbare ruimte in op versterking van de groenstructuren in de directe leefomgeving en nodigt dit uit tot bewegen.

In de Achterhoek hebben we zandgronden, waardoor er meer sprake is van droogte. Bij ontwikkelingen in het buitengebied is het daarom van belang om rekening te houden met de droogteaanpak in de regio en drinkwaterwinning. We stimuleren innovatief gebruik van het water- en bodemsysteem om water vast te houden. We willen dat de drinkwatervoorziening in Berkelland en de regio daarmee positief wordt beïnvloed. Het regenwater dat in de kernen valt wordt zoveel mogelijk gescheiden, ingezameld, verwerkt en via gemeentelijke voorzieningen geïnfiltreerd als aanvulling op het grondwater ten behoeve van de voorraadvorming.

Het coulisselandschap willen we richting de toekomst verder versterken, omdat het een karakteristiek onderdeel is van het Berkellandse landschap. We bieden ruimte aan biodiversiteit vanuit voedsel, vocht, voortplanting, veiligheid en variatie. Bij nieuwe ontwikkelingen gaan we uit van soortenvariatie.

We behouden het cultuurhistorisch erfgoed, omdat het een belangrijk onderdeel is van de Berkellandse identiteit. Ontwikkelingen dragen bij aan behoud en beleefbaarheid van het cultuurhistorisch erfgoed voor toekomstige generaties. Dit geldt vooral voor de cultuurhistorische ensembles zoals die zijn beschreven via de cultuurhistorische waardenkaart.

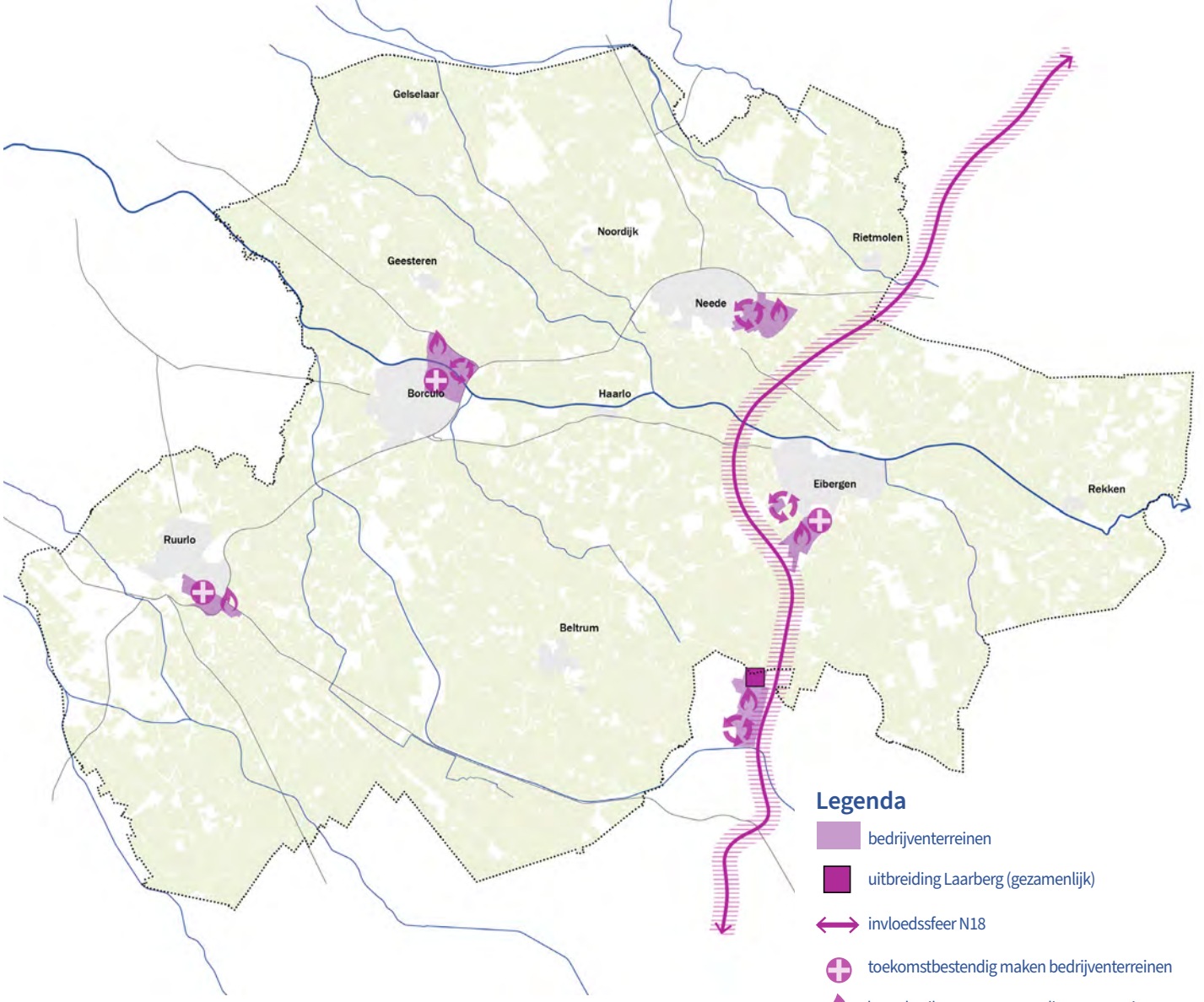
We versterken het landschap in landbouwgebieden. We maken daarbij de link met innovaties en ontwikkelingen in de landbouw die we gebruiken als aanleiding voor versterking van het Berkellandse landschap, waaronder het coulisselandschap.

Woonvormen in het buitengebied staan we toe hoofdzakelijk via functieverandering, in combinatie met sloop (rood voor rood), met als hoofddoel landschappelijke kwaliteitswinst van het buitengebied. Ook is volgens het functieveranderingsbeleid in sommige gevallen het toepassen van zorg bij vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen mogelijk.

3. Toekomstbestendige economie en landbouw.

De derde verhaallijn is gericht op de economie en landbouw. De thema's (plattelands)economie, landbouw, bereikbaarheid, circulariteit en energie komen in deze verhaallijn terug.

We dragen bij aan uitbreiding van regionaal bedrijventerrein de Laarberg en bedrijvigheid rond de N18. Dit doen we om ervoor te zorgen dat er geen negatieve gevolgen zijn voor de bereikbaarheid en doorstroming. Voor het regionale bedrijventerrein wordt in de periode na 2030 uitgegaan van een uitbreiding met ca. 30-35 (netto)

Verhaallijn 3 Toekomstbestendige economie en landbouw

hectare, dat ingebed wordt in een gebied van 60-70 (bruto) ha. Daarbij is het de bedoeling om de uitbreiding rond de N18, waarvan de uitbreidingsrichting nog niet is bepaald, ook wordt voorzien van een landschappelijk goede inpassing.

Inbreiding heeft de voorkeur, maar we bieden uitbreidingsmogelijkheden, die geen negatieve invloed hebben op de gezondheid en/of het milieu (lucht, geluid, geur, licht etc.), omgevingsveiligheid en natuur, ook ruimte. Daarnaast kan vrijkomende agrarische bebouwing benut worden voor lichte bedrijvigheid volgens de lijnen van het geldende functieveranderingsbeleid. Daarbij is ook de sloop van overtollige gebouwen aan de orde, evenals landschappelijke inpassing en/of andere vormen van een ruimtelijke kwaliteitsbijdrage.

De bestaande bedrijventerreinen breiden we vooralsnog niet uit. We steken in op revitalisering. Aan de hand van de behoeftevraag breiden we eventueel bestaande bedrijventerrein uit. Daarbij ligt de verwachte ruimtevraag vanaf 2024 tussen de 13,5 en 18,5 hectare voor uitbreiding, verplaatsing en nieuwvestiging voor de vier grote kernen. Voor de kleine kernen zien we naast revitalisering kleine autonome ontwikkelingen onder voorwaarden dat de belangrijkste waardes niet worden aangetast en zo mogelijk worden versterkt. Daarbij wordt gedacht aan cultuurhistorie, landschap, water, bodem, etc.

Met revitalisering maken we bestaande bedrijventerreinen toekomstbestendig, gaan we verpaupering tegen en gaan beter om met het ruimtegebruik. Daarbij denken we aan hogere bebouwing en hogere dichtheden en bouwen duurzaam dan wel circulair en natuurinclusief.

Bij ontwikkelingen in de openbare ruimte op en rondom bedrijventerreinen zetten we in op een goede afwatering en waterberging, groen met veel diversiteit (versterkend voor de biodiversiteit) en het tegengaan van hittestress. We zetten in op opwek van duurzame energie door middel van zon op dak en stimuleren het isoleren van de bebouwing. Eventuele cumulatieve veiligheidsrisico's zoals luchtkwaliteit, externe veiligheid, geurhinder en straling worden goed afgewogen. Daarbij voldoen we tenminste aan de geldende normen, maar we onderzoeken of er strengere of minder strenge normen voor specifieke gebieden mogelijk zijn. Bijvoorbeeld bij de keuze van nieuwe uitleggebieden voor woningbouw of transformatie van VAB's.

We zetten in op een circulaire economie. Dit doen we door technische en biologische kringlopen zoveel als mogelijk te sluiten. We stimuleren de circulaire economie door ruimte te bieden aan de mate van aanpasbaarheid van een gebouw naar toekomstige (wensen). We stimuleren het gebruik van materialen met een zo laag mogelijke milieu impact. We stimuleren korte ketens en sterke ketensamenwerking om gezamenlijk nieuwe oplossingen te vinden. Bij ontwikkelingen stimuleren we het hergebruik van restwarmte en slimme energie- en warmtesystemen om de overbelasting van de energie-infrastructuur te voorkomen.

De landbouwsector is ook richting de toekomst een substantieel onderdeel van de economie van Berkelland. Voor de toekomst van de landbouw sluiten we aan bij het regioarrangement en het programma Vitaal Landelijk Gebied Gelderland (als uitwerking van het Nationaal Programma Landelijk Gebied). We zetten daarbij in op een vitale en meer duurzame landbouwsector, waarbij we rekening houden met de verschillende landschapstypen in ons gebied. Er is ruimte voor allerlei vormen van duurzame landbouw (bijv. kringlooplandbouw, natuurinclusieve landbouw of biologisch), voor innovaties en multifunctioneel gebruik. Dit moet wel passen binnen de geldende beleidskaders zoals die ook een plek hebben gekregen in het in 2022 vastgestelde bestemmingsplan buitengebied. Dezelfde benadering geldt ook voor de bestaande niet-agrarische bedrijven in het landelijk gebied en voor aan de agrarische sector verwante bedrijven die zich richten op onder meer agrarisch loonwerk, grond- en cultuurtechnische werkzaamheden en groen-, natuuronderhoud (cumela-bedrijven). Die bedrijven kunnen onder voorwaarden uitbreiden op basis van een bedrijfsplan, één en ander volgens de lijnen van het beleidskader dat is verwerkt in het recent vastgestelde bestemmingsplan voor het buitengebied. Daarbij is nieuwvestiging in het buitengebied overigens alleen mogelijk via functieverandering of bedrijfsverplaatsing en gelden daarbij ook voorwaarden over bijvoorbeeld landschap, verkeer en omgevingskwaliteit.

De woonfuncties (bijvoorbeeld op VAB-locaties) worden alleen gerealiseerd op locaties waar dit andere bestaande functies niet hindert. Tot slot wordt er een aantal gebieden aangewezen waar het primaat bij natuur en landschap ligt. Dit kunnen bijvoorbeeld bufferzones rondom de natuurgebieden zijn. De functies worden zo veel mogelijk van elkaar gescheiden waar dat nodig is. Daarmee wordt ontwikkelruimte geboden, rekening houdend met diverse normen en kwaliteiten (zoals geur, landschap en Natura 2000-gebieden). Zo kan er per gebied ingespeeld worden op de kansen en belemmeringen. Een nadere uitwerking hiervan werken we uit aan de hand van een programma.

4.3 Omgevings Effect Rapportage

Deze omgevingsvisie stelt kaders voor toekomstige ontwikkelingen in Berkelland. Om de eventuele milieu-effecten in beeld te brengen is tijdens het opstellen van deze omgevingsvisie een omgevingseffectrapport (OER) opgesteld. Niet alleen wordt daarbij ingegaan op de effecten op het milieu, maar ook de gevolgen van de keuzes voor de gehele fysieke leefomgeving van Berkelland.

Het OER is hiermee een ondersteunend middel om te komen tot één integrale strategie met afgewogen keuzes die in de visie zijn vastgelegd. De uitkomsten van het OER zijn in afstemming met de ambtelijke organisatie en de raadswerkgroep meegenomen en verwerkt in de ontwerp omgevingsvisie. Het volledige OER is als bijlage toegevoegd.

In deze paragraaf worden de belangrijkste inzichten en aanbevelingen gedeeld. Het uiteindelijke OER is opgesteld aan de hand van drie onderdelen:

- de foto van de leefomgeving, opgesteld in 2021,
- de strategische impactbeoordeling, de basis voor de gemaakte keuzes in het overdrachtsdocument (2022)
- de ontwerp omgevingsvisie zelf

De drie verhaallijnen, met de daarin voorgenomen keuzes die per thema zijn gemaakt, vormen hierin het zogenaamde voorkeursalternatief. Dit is in het OER onderzocht, getoetst en beoordeeld op de impact op de fysieke leefomgeving. Ook is gekeken in hoeverre de ambities in de visie elkaar ondersteunen of juist tegenwerken. Hieruit zijn gedurende het opstellen van de visie aanbevelingen gekomen die gebruikt zijn om de keuzes in de omgevingsvisie te optimaliseren.

De beoordeling van de verschillende verhaallijnen en thema's is gedaan aan de hand van vijf domeinen. In het algemeen zijn de meeste keuzes in het voorkeursalternatief als positief beoordeeld. Enkele thema's kwamen als licht negatief uit de beoordeling. Hierna wordt ingegaan op de beoordeling en aanbevelingen vanuit het OER per domein:

Vitaal platteland en economische potentie

De keuzes die gemaakt zijn in het voorkeursalternatief rondom landbouw en economie zijn als positief beoordeeld. Zo heeft de keuze om geen grootschalige verblijfsrecreatie toe te passen een positief effect op de landschappelijke kwaliteit van het platteland, de natuur en de kernen. Rondom de effecten op het ontwikkelen van voorzieningen is het positief dat er vanuit de omgevingsvisie dorpsplannen worden opgesteld, waardoor maatwerk voor de nodige voorzieningen per kern mogelijk is.

Ook leiden de keuzes rondom landbouw en landschap in het voorkeursalternatief tot een positief effect op de bestendigheid en ontwikkeling van het platteland. Waarbij het van belang is dat de ruimte die gegeven wordt aan de agrarische sector voor andere vormen van het toepassen en gebruiken van het agrarisch landschap altijd hand in hand moet gaan met de waarde van het landschap en de toekomstbestendigheid van de biodiversiteit en klimaatadaptatie. Dit is een vertaling van beleidsoptie 4 uit het OER waarbij ons landschap met haar verscheidenheid aan landschapstypen leidend is.

Het OER geeft aanbevelingen om te komen tot heldere kaders voor het revitaliseren van bedrijventerreinen en het benoemen van gebieden waar kleinschalige recreatiegebieden wel mogelijk zijn in de toekomst. Voor recreatiegebieden laten we de markt zelf met ideeën komen en die toetsen we vervolgens aan ons beleid.

Sociaal domein en leefbaarheid

Rondom sociaal domein en leefbaarheid is de beoordeling neutraal voor de keuzes rondom het voorzieningenniveau en licht negatief op het gebied van onderwijs. Het voorkeursalternatief mist de strategie op het samenspel tussen voldoende woningen en voldoende passende voorzieningen. Het thema onderwijs komt te mager terug. Hier ligt met name een aanbeveling voor het opnemen van een strategie voor de bereikbaarheid van het middelbare onderwijs in de regio. Deze aanbeveling is verwerkt in de visie.

De andere thema's, wonen, mobiliteit en sociale cohesie scoren licht positief tot positief. Waarbij wel goed moet worden afgewogen in hoeverre de verschillende ambities rondom autoluwe straten, deelmobiliteit en parkeren in verhouding staan met bereikbaarheid en andere opgaven zoals wonen, voorzieningen en openbaar groen. De keuze voor het inbreiden in alle kernen met behoud van groen en het lokale karakter is een belangrijk element in de positieve beoordeling rondom het thema wonen. Aanbeveling hierin is wel te komen tot een helder afwegingskader om de verschillende en soms botsende ruimtelijke belangen in samenhang af te wegen. Door bijvoorbeeld hoogbouw en ruimtelijke kwaliteit duidelijker te definiëren.

Gezondheid en veiligheid

Op het gebied van gezondheid en veiligheid is er veel aandacht voor positieve gezondheid en gezondheidsbevordering in de visie. De

beoordeling op dit thema is dan ook positief. Rondom het thema gezondheidsbescherming (geluid, geur en luchtkwaliteit) wordt voldaan aan de wettelijke normen, wat ook leidt tot een positieve beoordeling

Wel is binnen de keuzes in het voorkeursalternatief onvoldoende ingezet op bodemkwaliteit naast het mitigeren van droogte. Hier is meer scherpte nodig. Daarnaast is de aanbeveling om rondom het thema externe veiligheid en zelfredzaamheid van bewoners de keuzes te concretiseren. Het onderwerp straling verdient meer aandacht.

Ruimtelijke kwaliteit en identiteit

Het domein ruimtelijke kwaliteit en identiteit is op alle thema's positief beoordeeld, denk hierbij aan de kwaliteiten van natuur, cultuurhistorie en de lokale kernkwaliteiten. Het beschermen van de natuurlijk waarden scoort met name goed omdat het biodiversiteitsplan van de gemeente leidend is in de visie. Ook het behouden van de kwaliteiten zoals beleefbaarheid van cultuurhistorisch erfgoed en het neerzetten benoemen van je landschappelijke kwaliteiten als kernwaarden zijn van belang om de lokale identiteit te versterken.

Het toepassen van hoogbouw zou de dorpse kwaliteit kunnen verslechteren. Daarom is het van belang deze kaders goed te concretiseren. Verder zijn er weinig keuzes die de ruimtelijke kwaliteit en lokale kernkwaliteiten (zoals het naoberschap) kunnen aantasten. Juist het sterk inzetten op de kernwaarden in de visie worden als positief beoordeeld.

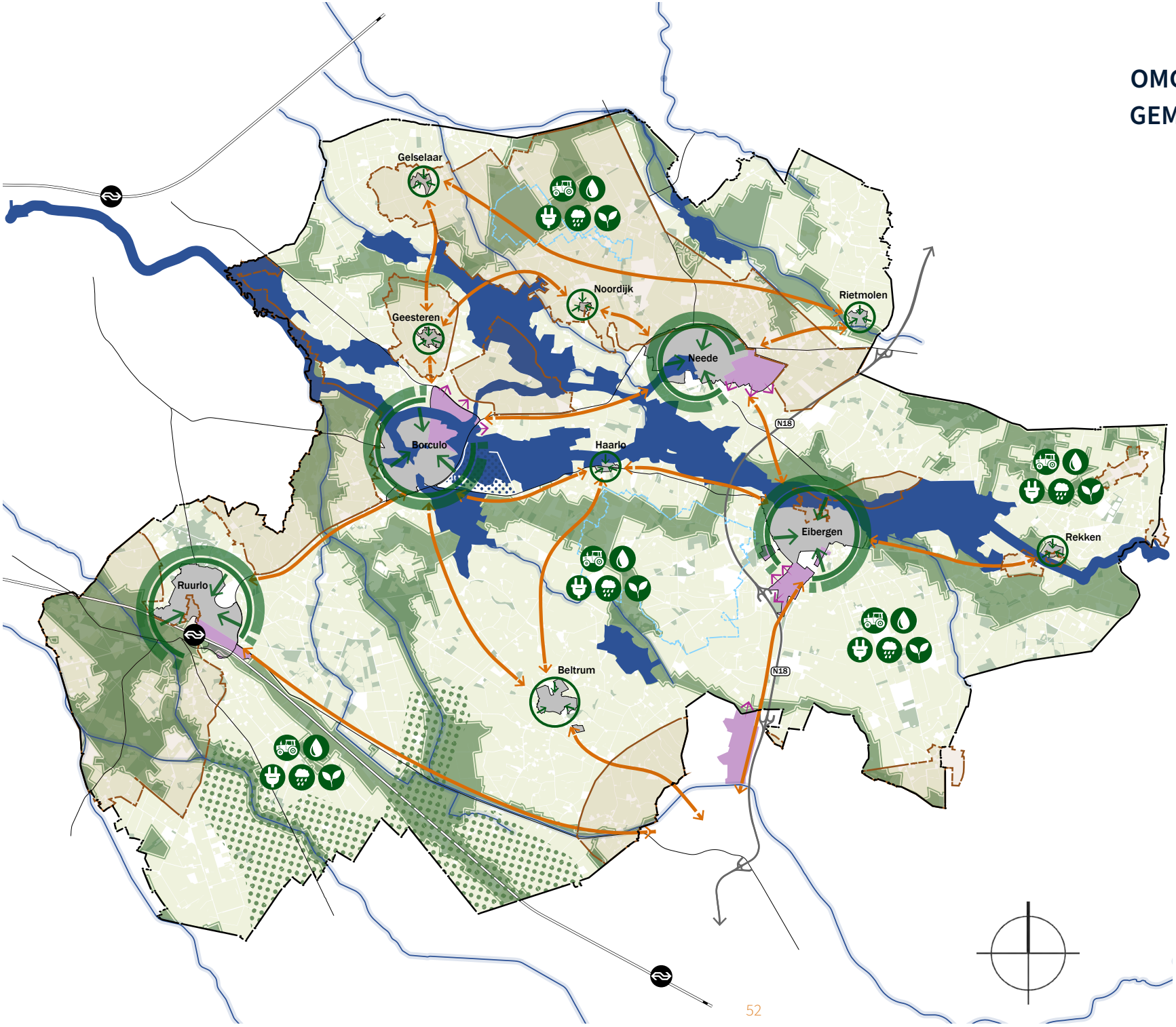
Klimaatadaptatie en energieopwekking

De thema's droogte, hittestress en wateroverlast komen licht positief uit het OER. Met name door in te zetten op de regionale droogteaanpak, het toepassen van de 3-30-300 regel en het integreren van het watertakenplan.

Aandachtspunt is duurzame energieopwekking, het thema dat licht negatief scoort, met name vanwege de hoge ambitie voor zon op dak. De vraag is hoe de gemeente om wil gaan met andere ruimtevragers naast de ondergrondse infrastructuur die nodig is voor de duurzame opwek (met name zon op dak) en de elektrificatie van ruimteverwarming en mobiliteit. Daarbij wordt aan grootschalige energieopslag pas medewerking verleend nadat daarvoor in afstemming met de betrokken nutsbedrijven zodanige randvoorwaarden zijn uitgewerkt dat deze voorziening ook bijdraagt aan het tegengaan van netwerkcongestie. Ook bij andere projecten die verband houden met grootschalige duurzame energieopwek wordt contact gelegd met de nutsbedrijven. Aanbeveling is dan ook om in de visie mee te nemen hoe de gemeente op dit vlak de regie moet nemen.

Naar aanleiding van het OER is in de visie een aantal van de thema's die licht negatief scoorden aangepast, waarbij de integraliteit niet is aangetast. Een aantal aanbevelingen, waaronder landbouw, natuur, droogte, bodemkwaliteit en wonen, dient in de nadere uitwerking van deze omgevingsvisie in programma's en omgevingsplannen meer geconcretiseerd te worden.

OMGEVINGSVISIEKAART GEMEENTE BERKELLAND

Vitale leefomgeving

- Inbreiding woningbouw
  Ontwikkeling centrumgebieden
  Behoud basisvoorzieningen
- Uitbreiding vier grote kernen
- Recreatiegebied Hambroekplassen
- Goede spoorverbinding regio
- Goede verkeersverbindingen tussen kernen
- Zoekgebied K windenergie

Gemeente brede opgaven, niet locatiespecifiek

- Klimaatadaptieve leefomgeving
- Elektrisch vervoer en deelmobiliteit

Landschap als toekomstige drager

- Rivier de Berkel
- Beken en beekdal
- Grondwaterbeschermingsgebied
- Gelders NatuurNetwerk (GNN)
- Bos- en natuurlandschap
- Cultuurhistorische ensembles

Gemeente brede opgaven, niet locatiespecifiek

- Biodiversiteit versterken
- Landbouwlandschap versterken
- Aanpak droogte

Toekomstig bestendige economie en landbouw

- Bestaand bedrijventerrein verduurzamen en optimaliseren
- Mogelijke uitbreidingsrichting bestaande bedrijventerrein

kaart is indicatief en geen weergave van de werkelijkheid

4.4 De visie

In Berkelland is het mooi en rustig wonen in een prachtig groen landschap. Dat willen we zo houden. Om in de vraag naar nieuwe woningen te kunnen voorzien, willen we de leefomgeving in onze gemeente vitaal houden door de kernen beheerst te laten groeien. In de eerste plaats in de kernen zelf. Als het niet anders kan wordt er ook aan de randen van de grote kernen gebouwd. We vinden het belangrijk dat daarbij het landschap niet wordt aangetast en liefst wordt versterkt.

De nieuwe woonlocaties moeten goed bereikbaar zijn per openbaar vervoer, fiets en auto. Om aan alle groepen ruimte te bieden, bouwen we verschillende types woningen. Ook voor tijdelijke woningen is er ruimte, mits goed ingepast. Duurzame woningen en gebieden vinden we belangrijk. We zetten daarom in op zon op dak, stimuleren gebruik van duurzame bouwmaterialen en werken aan een klimaatbestendige inrichting van de openbare ruimte. Ook bestaande woningen verduurzamen we. In onze gemeente vinden we het belangrijk om naar elkaar om te kijken. Het typische naoberschap behouden en stimuleren we op verschillende manieren, bijvoorbeeld door te zorgen voor ontmoetingsvoorzieningen in alle kernen.

Onze gemeente is en blijft goed verbonden met de omringende regio's. We willen goede verbindingen naar de NS-stations in de omgeving, in elk geval per openbaar vervoer. We zetten daarom in op versterking van de OV-verbindingen tussen de kernen. Om gezonde en schone mobiliteit te stimuleren maken we de wandel- en fietspaden aantrekkelijker en veiliger. In de grotere kernen zetten we in op nieuwe vormen van mobiliteit, zoals deelauto's en laadfaciliteiten. We maken de centra van de kernen waar mogelijk autoluwer maar houden de bereikbaarheid van winkels en voorzieningen op peil. Zo houden we onze centra aantrekkelijk als verblijfs- en ontmoetingsplek.

We zien in onze gemeente geen plek voor grootschalige recreatieve verblijfsvoorzieningen. Wel is er ruimte voor kleinschaliger, nieuwe recreatiefuncties, mits deze maar iets nieuws bieden ten opzichte van het huidige aanbod.

Ons landschap bepaalt voor een groot deel onze identiteit. Het groene coulisselandschap is van grote waarde en we willen dit dan ook beschermen en versterken. Bodem, water en bomen zijn belangrijke dragers van het landschap die niet mogen worden aangetast. Ook de beekdalen zijn typerende landschappelijke elementen. Hier zien we ruimte voor passende ontwikkelingen. Dit kan bijvoorbeeld door kleinschalige (verblijfs-)recreatie toe te staan waarmee tegelijkertijd de biodiversiteit wordt verbeterd. Realiseren van woningen in het landschap, los van de kernen, is mogelijk, maar alleen als daarbij bestaande bebouwing wordt gesloopt en de kwaliteit van het omringende landschap wordt verbeterd.

De landbouw is in onze gemeente een belangrijke drager van de economie. We willen deze sector vitaal houden, in combinatie met het behoud en versterken van ons landschap. We doen dit in samenhang met de landelijke Landbouwvisie en het programma Landelijk gebied. Er is daarin ook ruimte voor kringloop/circulaire landbouw, natuurinclusieve landbouw en innovaties.

Bestaande bedrijventerreinen breiden we vooralsnog niet uit. We benutten de ruimte op bestaande bedrijventerreinen efficiënter om te kunnen voorzien in extra ruimtevraag door bedrijven. Zo werken we ook aan verduurzaming en verbetering van de kwaliteit van deze gebieden. Ook op bedrijventerreinen stimuleren we duurzame bouw met oog voor afwatering, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress. We zetten in op opwek van duurzame energie door middel van zon op dak en stimuleren het isoleren van de bebouwing. Er komen geen nieuwe grote zonneparken meer bij. Windmolens faciliteren we in zoekgebied K.

Het regionale bedrijventerrein De Laarberg is dé plek waar grootschaliger bedrijvigheid thuishoort. Als uitbreiding van De Laarberg aan de orde is, werken we mee aan vergroting op grondgebied van Berkelland. Zo houden we de bereikbaarheid en doorstroming rond andere bedrijventerreinen op peil.

5 Uitvoering visie en waarmaken

De omgevingsvisie van de gemeente Berkelland geeft de hoofdlijnen van de gewenste ontwikkeling van de leefomgeving weer. De volgende stap is de visie samen uitvoeren. De ontwikkeling van de leefomgeving kan met behulp van verschillende instrumenten en projecten worden uitgevoerd. De omgevingsvisie geeft voor een aantal opgaven kansen en te maken keuzes weer. Deze hoofdlijnen vormen de basis voor de uitvoering. Dit hoofdstuk geeft richting aan de uitvoering, dus hoe we het gaan doen. We gaan in op de noodzaak om flexibel te zijn bij de uitvoering van de omgevingsvisie en ons aan te kunnen passen als ontwikkelingen daarom vragen. De inbedding van de omgevingsvisie in de gemeentelijke beleidscyclus laat de samenhang zien tussen de instrumenten omgevingsvisie, programma en omgevingsplan. Tenslotte beschrijven we hoe we omgaan met monitoring, evaluatie en actualisatie van de omgevingsvisie.

5.1 Strategische uitvoeringsagenda

Inwoners, ondernemers, organisaties en overheid zijn samen verantwoordelijk voor het realiseren van de ambities en opgaven uit de omgevingsvisie. We zoeken daar een effectieve samenwerking binnen Berkelland en in de regio. Gezamenlijke verantwoordelijkheid vraagt om een andere rolverdeling tussen overheid en samenleving. De omgevingsvisie is de basis voor uitwerking en uitvoering en nodigt uit om Berkelland samen te behouden en ontwikkelen. We geven richting aan de verdere uitvoering van de omgevingsvisie. Onderstaande acties zijn richtinggevend en kunnen altijd worden aangevuld:

- We pakken de ambities die verder gaan dan de gemeentegrenzen op met onze partners in en buiten de regio. Dit doen we door het verbinden van ambities binnen de bestaande samenwerkingen of door nieuwe samenwerkingen op basis van ambities die we gemeenschappelijk hebben. Afhankelijk van de opgave, bepalen we als gemeente onze rol.
- We zetten in op samenwerking tussen samenleving en overheid. Het leven van bewoners en dagelijks gebruik van de leefomgeving, staat daarbij centraal. Initiatieven vanuit bewoners omarmen we als ze in lijn zijn met de omgevingsvisie en als dat wenselijk is op basis van afweging van de betrokken belangen.
- We vertalen de omgevingsvisie, voor zover mogelijk, in een juridisch bindend omgevingsplan inclusief (landelijke) omgevingswaarden.
- Koppeling naar andere programma's van Berkelland die bijdragen aan de uitvoering van de visie.
- De uitvoering is geregeld via de programma's in de programmabegroting. Hierin wordt aangegeven wanneer welke ontwikkeling (of een deel daarvan) wordt gerealiseerd. Jaarlijks vindt via de P&C cyclus verantwoording en actualisatie plaats.

5.2 Uitvoering

De visie moet verder uitgewerkt worden in programma's. Een programma kan over een thema gaan, zoals landschap of wonen. Een programma kan ook gericht zijn op de ontwikkeling van een gebied, zoals centrumgebieden, werklocaties of het landelijk gebied. Alle lokale regels over de leefomgeving komen uiteindelijk in één omgevingsplan voor de gemeente Berkelland te staan. De verschillende bestemmingsplannen worden hierin opgenomen op het moment dat de Omgevingswet in werking treedt. In Berkelland werken we in stappen aan een omgevingsplan, daar hebben we tot 2030 de tijd voor.

De coronacrisis heeft laten zien dat het nodig is om aandacht te besteden aan flexibiliteit. Oftewel, hoe kunnen we flexibel zijn en ons aanpassen als ontwikkelingen daarom vragen. Ontwikkelingen volgen zich steeds sneller op, zowel in de wereld om ons heen als in de gemeente zelf. Dat maakt het nodig dat we flexibel kunnen inspelen op deze soms nieuwe en nu nog niet bekende ontwikkelingen. We moeten snel kunnen reageren op veranderende omstandigheden. Dit uit zich in het volgende:

- De omgevingsvisie is een langetermijnvisie voor de leefomgeving, gebaseerd op onze kernkwaliteiten. Zo'n visie verandert niet direct bij een onvoorziene ontwikkeling, het biedt juist ook houvast. De in deze visie neergelegde denklijnen, bijvoorbeeld rondom het beschermen van waarden, kunnen een handvat zijn voor de beoordeling van nu nog onvoorziene ontwikkelingen.
- De verhaallijnen zijn beschreven als ontwikkelingsrichting in de verdere toekomst, namelijk de komende 10-20 jaar. Ook nieuwe nu nog onbekende ontwikkelingen dienen aan de verhaallijnen te worden getoetst en daarop aan te

sluiten. Indien noodzakelijk kunnen ontwikkelingen leiden tot bijstelling van ambities en tijdspad.

- De inbedding van de omgevingsvisie in de P&C cyclus en de samenhang met de instrumenten programma's en omgevingsplan moeten gaan zorgen voor een goede invulling van de mogelijkheden van de Omgevingswet. Het verschil in abstractieniveau en uitvoeringsgerichtheid van de verschillende instrumenten zorgen voor flexibiliteit. Het instrument programma's is meer uitvoeringsgericht dan de omgevingsvisie, biedt de nodige flexibiliteit en kan makkelijker gewijzigd worden dan de omgevingsvisie. Daarbij moet wel rekening worden gehouden met het feit dat het college invulling geeft aan de programma's en moet de rol van de raad bij het opstellen worden bepaald.
- Van een aantal onderwerpen is te verwachten dat zich in de toekomst ontwikkelingen voordoen die impact hebben op de leefomgeving. Hierbij gaat het onder meer om klimaatadaptatie, energietransitie, lokale economische ontwikkelingen en technische vernieuwingen. In de huidige situatie is er meer besef ontstaan om rekening te houden met gezondheidsontwikkelingen en geopolitieke ontwikkelingen.
- Door te monitoren en te evalueren kan tijdig ingezet worden op gevolgen van nieuwe ontwikkelingen.

5.3 Sturing en kostenverhaal

Tijdens het opstellen van de omgevingsvisie zijn verschillende aspecten van de sturingsfilosofie die passen bij de gemeente Berkelland naar boven gekomen. Het gaat om de wijze waarop we omgaan met de mogelijkheden en kansen die de Omgevingswet biedt op bijvoorbeeld het gebied van integraliteit en de wisselwerking tussen overheid en samenleving. De omgevingsvisie geeft de raad een instrument in handen om op hoofdlijnen te sturen op gewenste ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving. Hierbij is, volgens de filosofie van de Omgevingswet, meer ruimte voor initiatieven maar moet participatie tussen de initiatiefnemer en omwonenden zorgvuldig gebeuren. Daar moeten afspraken over worden gemaakt bijvoorbeeld in een participatieplan vastgesteld door college of raad. Dit betekent een veranderende rol voor college en raad, waarbij het bereiken van draagvlak overigens niet betekent dat een initiatief pas doorgang kan vinden als iedere betrokkene het daarmee eens is.

Deze omgevingsvisie biedt deze ruimte en stelt ambities, kaders en richtlijnen ten aanzien van de ontwikkeling van de leefomgeving. Deze worden mogelijk uitgewerkt en verdiept in de programma's. De Omgevingswet schrijft voor dat het college het bevoegd gezag voor programma's is. De programma's komen in samenspraak met de gemeenteraad tot stand. De raad heeft een bepalende rol bij het omgevingsplan door dit plan vast te stellen. Daarmee verankert de raad de kaders en richtlijnen vanuit de visie en de doorvertaling in programma's in het omgevingsplan. De gemeente heeft hiermee de instrumenten in handen om de richtingen uit deze omgevingsvisie waar te maken.

De gemeente heeft de wettelijke verplichting om bij elk initiatief kosten te verhalen die de gemeente er voor maakt. Naast de wettelijke verplichte kosten (voor plankosten en planfysieke kosten) mag er een bijdrage gevraagd worden ten behoeve van ruimtelijke ontwikkeling en ter realisatie van sociale woningen. Dit geldt zowel voor publieke als private initiatieven. De hoogte van deze bijdrage staan benoemd in de nog vast te stellen Nota Kostenverhaal. De wettelijke verankering hiervan is terug te vinden in de Wet ruimtelijke ordening en straks in de Omgevingswet en het Omgevingsbesluit.

5.4 Waar moet een initiatief aan voldoen?

De omgevingsvisie nodigt mensen uit om initiatieven te nemen. Een initiatief beoordelen we aan de hand van een initiatieftafel. Door de initiatieftafel wordt een initiatief beoordeeld op bestuurlijke wenselijkheid. Initiatieven moeten bijdragen aan ambities en opgaven die in deze omgevingsvisie zijn beschreven. Bij initiatieven maken we in onze beoordeling een afweging op basis van de mate waarin het initiatief bijdraagt aan de volgende doelstellingen uit de omgevingsvisie. Het initiatief draagt bij aan:

1. Een gezonde, duurzame en veilige leefomgeving.
2. Het gewenste behoud en de gewenste versterking van de leefomgeving in de kernen en het buitengebied.
3. Behoud van Berkelland als aantrekkelijke, groene en dorpse gemeente met kwalitatief mooi landschap en een sterke landbouwsector.
4. De ontwikkelingsambities uit de drie verhaallijnen.
5. Een samenhangende (integrale) ontwikkeling van de leefomgeving, door het zoveel als mogelijk combineren van activiteiten die meerdere doelen dienen op een plek.
6. Een vitale regio doordat regionaal afgestemde ambities elkaar versterken.
7. Als algemene basisvoorwaarde geldt dat in alle gevallen een initiatief geen negatieve gevolgen mag afwentelen op de sociale en fysieke leefomgeving binnen en buiten de gemeente Berkelland.

Bijlagen

Bijlage 1

Overzicht bestaand beleid gemeente Berkelland

Met het besluit tot vaststelling van de Omgevingsvisie Berkelland worden ingetrokken de:

- Structuurvisie Berkelland 2025 (vastgesteld GR 26-10-2010, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.SVBKL20100001-0300);
- Regionale Structuurvisie Achterhoek 2012 (vastgesteld GR 22-5-2012, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.SVRAH20120001-0100);
- Structuurvisie Wonen Eibergen 2015 (vastgesteld GR 9-2-2016, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.SVBKL20150001-0100);
- Structuurvisie Wonen Borculo 2017-2025 (vastgesteld GR 17-10-2017, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.SVBCL20170002-0100);
- Structuurvisie Wonen Neede 2017-2025 (vastgesteld GR 17-10-2017, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.NDE20170003-0100……);
- Structuurvisie Wonen Ruurlo 2017-2025 (vastgesteld GR 17-10-2017, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.SVRLO20170004-0100).

Hierna volgt een overzicht van het bestaand beleid inclusief datum vaststelling van de gemeente Berkelland (niet limitatief).

Burg. = Burgemeester
BW = College B&W
GR = Gemeenteraad
PS = Provinciale Staten
KB = Koninklijk besluit

Ruimtelijke kwaliteit & Identiteit

Beleidsregel bouwvergunningvrije airco-units	BW	6-5-2009
Handhaafbeleid fysieke leefomgeving gemeente Berkelland 2010-2011	BW	7-8-2012
Werken met Wro na 1 juli 2013. Ruimtelijke procedures na de actualisering van bestemmingsplannen: doorgaan op het ingeslagen PAD	GR	2-12-2014
Beleidsregel cultuurhistorie in het ruimtelijk beleid	GR	19-9-2017
Archeologie in de gemeente Berkelland (bijlage: Archeologische waarden- en verwachtingenkaart)	GR	19-9-2017
Cultuurhistorische waardenkaart Berkelland 2017	GR	19-9-2017
Museumvisie 2024-2030	GR	6-12-2023
Beleidsregels omtrent de plaatsing van antennemasten	BW	9-4-2019
Uitvoeringskader Monumenten: regels over het uitvoeringskader voor het toetsen van ingrepen aan of herstel van monumenten	BW	18-7-2020
Bomenbeleidsplan 2020-2029	GR	24-11-2020
Beleidsregel van de gemeenteraad van de gemeente Berkelland houdende regels omtrent het Bomenbeleidsplan 2020-2029	GR	24-11-2020
Besluit houdende regels omtrent de grens bebouwde kom Wet natuurbescherming	GR	24-11-2020
Welstandsnota Berkelland 2012	GR	22-5-2012
Groenbeleidsplan 2024-2033 en het bijbehorende Groenstructuurplan	GR	19-12-2023
Markewerkboeken / Landschapsontwikkelingsplan	GR	28-10-2008
Biodiversiteitsplan en Natuurwaardenkaart gemeente Berkelland (inspiratiedocument)	GR	26-10-2021
Visie Kijk op Cultuur en Erfgoed 2030	GR	21-12-2021

Leefbaarheid

Beleidsregels gehandicaptenparkeerkaarten en gehandicaptenparkeerplaatsen gemeente Berkelland 2016	BW	17-11-2015
Integraal huisvestingsplan onderwijs 2020-2036	GR	15-9-2020
Beleidsregel aanpak geluidshinder door dieren 2018	BW	27-3-2018
Beleid tijdelijke woningen Berkelland	GR	19-3-2019
Kader woonzorginitiatieven 2018	GR	13-11-2018
Regionale Woonagenda Achterhoek 2023-2030	GR	7-3-2023
Woonvisie Gemeente Berkelland 2020 - 2025	GR	26-5-2020
Beleidsregel toevoeging van woningen via functieverandering naar wonen en woningsplitsing in de kernen gemeente Berkelland 2020	BW	13-10-2020
Regels voor evenementen	GR	18-5-2021
Beleidsregel tijdelijke woonunit gemeente Berkelland 2021-2027	BW	29-7-2021
Beleidsplan spelen en bewegen in de openbare ruimte 2022-2031	GR	1-2-2022
Visie op religieus erfgoed Berkelland	GR	30-1-2024

Duurzaamheid & Energieopwek

Regels omtrent Rijksbeschermd dorpsgezicht Gelselaar; Welstandbeleid Energieopwekking 2019	GR	18-2-2020
Beleidsnotitie Ruimtelijke Ordening en Duurzame Energieopwekking in Berkelland	GR	20-2-2018
Bodemfunctieklassenkaart en bodemkwaliteitskaart Regio Achterhoek	GR	22-6-2021
Nota bodembeheer Regio Achterhoek	GR	22-6-2021
Energie Uitvoeringsprogramma	GR	21-11-2023
Bodem onder Omgevingswet	GR	19-12-2023

Klimaatadaptatie

Regionale Energie Strategie (RES) Achterhoek 1.0	GR	12-10-2021
Transitievisie Warmte	GR	21-12-2021
Watertakenplan 2024-2034	GR	21-11-2023
Watervisie Berkelland 2030	GR	23-10-2018

Plattelandsontwikkeling

Beleidsregel nieuwe horeca in buitengebied door functieverandering van gebouwen	GR	13-5-2014
Uitgangspuntennotitie bestemmingsplan "Buitengebied Berkelland 2016"	GR	12-1-2016
Aanvulling uitgangspuntennotitie bestemmingsplan "Buitengebied Berkelland 2016"	GR	12-11-2019
Structuurvisie woningsplitsing buitengebied (extra verblijfsobject met een woonfunctie (BAG))	GR	10-3-2020
Beleidsregel rood-voor-rood buitengebied Berkelland 2022	GR	8-3-2022
Structuurvisie bovenplanse sloopbonusregeling buitengebied Berkelland (sloopfonds)	GR	7-11-2017
Structuurvisie Plussenbeleid (beleidskaders voor de grondgebonden veehouderij en voor de niet-grondgebonden veehouderij (Plussenbeleid))	GR	19-3-2019
Structuurvisie woningsplitsing buitengebied verblijfsobject met een woonfunctie (BAG))	GR	10-3-2020

Economie

Beleidsregel intrekken omgevingsvergunningen voor de activiteit milieu	BW	19-4-2011
Beleidsregels standplaatsen gemeente Berkelland 2016	BW	22-3-2016
Beleidsregel van de gemeente Berkelland inhoudende regels omtrent het toepassen van voorwaarden aan uitbreidingen van supermarkten binnen het ruimtelijk beleid 2021	GR	23-11-2021
Beleef het in Berkelland (actualisatie)	GR	21-9-2021
Beleidskader verblijfsrecreatie Berkelland 2022	GR	17-1-2023
Regionaal Programma Werklocaties regio Achterhoek 2024-2028	GR	13-2-2024

Sociaal domein

Beleidskader 'Samen Denken, Samen Doen'	GR	20-2-2018
Beleidskader preventie 2021-2025	GR	14-4-2021
Beleidsregels maatschappelijke ondersteuning en jeugdhulp Berkelland 2023	BW	7-2-2023

Gezondheid & Veiligheid

Gemeenschappelijke beleidsvisie externe veiligheid	GR	12-1-2016
Beleidskader Publieke Gezondheid 2023-2026	GR	20-12-2022
Sport- en Beweegvisie Berkelland 2033	GR	21-11-2023
Beleidsregels handhaving Wet kinderopvang gemeente Berkelland 2018	BW	20-3-2018
Integraal Veiligheidsplan 2023-2026	GR	16-5-2023
Beleidsregels Wet Bibob gemeente Berkelland 2020	BW	13-10-2020

Verder gelden voor het gemeentelijk grondgebied de volgende verordeningen en nadere regels die (op onderdelen) relevant zijn voor de fysieke leefomgeving. De betrokken onderdelen zouden uiteindelijk een vertaling kunnen vinden in het omgevingsplan.

Verordeningen (niet limitatief)

Verordening geurhinder en veehouderij gemeente Berkelland	GR	9-12-2008
Verordening uitvoering en handhaving (omgevingsrecht) Berkelland 2024	GR	6-12-2023
Marktverordening gemeente Berkelland 2015	GR	23-6-2015
Verordening dode gezelschapsdieren Berkelland 2016	GR	8-12-2025
Verordening Verbrede Duurzaamheidslening Eigen woning gemeente Berkelland 2016	GR	20-9-2016
Verordening Verbrede Stimuleringslening voor Midden- en kleinbedrijven, Instellingen en Agrarische- en agrarisch gerelateerde bedrijven gemeente Berkelland 2016	GR	20-9-2016
Beheersverordening gemeentelijke begraafplaatsen gemeente Berkelland 2017	GR	24-1-2017
Winkeltijdenverordening Berkelland 2017	GR	19-9-2017
Bouwverordening Berkelland 2018	GR	18-9-2018
Verordening naamgeving en nummering (adressen) Berkelland 2018	GR	11-12-2018
Bomenverordening 2023	GR	7-11-2023
Alcoholverordening Berkelland 2024	GR	19-12-2023
Verordening op de afvoer van hemelwater en grondwater	GR	2-4-2013
	wijz. GR	6-12-2023
Afvalstoffenverordening gemeente Berkelland 2007	GR	12-12-2006
	wijz. GR	6-12-2023
Algemene Verordening Ondergrondse Infrastructuren 2015	GR	8-12-2015
	wijz. GR	6-12-2023
Verordening op de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit gemeente Berkelland 2022	GR	21-12-2021
Omgevingsplan gemeente Berkelland (tijdelijk deel)	KB Staatsblad 2023, 113	5-4-2023
Voorbeschermingsregels grondwaterkwaliteit (hoort bij tijdelijk deel van het Omgevingsplan)	PS Gelderland	15-11-2023
Voorbeschermingsregels hyperscale datacentre (hoort bij tijdelijk deel van het Omgevingsplan)	Regering	8-12-2023
Erfgoedverordening gemeente Berkelland 2024	GR	21-11-2023
Verordening Sociaal Domein Berkelland 2024	GR	21-11-2023
Algemene Plaatselijke Verordening 2024	GR	19-12-2023

Nadere regels (niet limitatief)

Nadere regels seksinrichtingen en escortbedrijven 2011	BW	15-3-2011
	Burg.	15-3-2011
Beleidsregels behandeling vergunningsaanvragen en verlening vergunning speelautomatenhal 2017	Burg.	12-9-2017
Preventie- en handhavingsplan alcohol en drugs 2017-2020	GR	20-6-2017
Regiovisie opvang en bescherming in de Achterhoek	GR	20-2-2018
Regels omtrent criteria waaraan locaties voor huwelijksvoltrekking in de gemeente Berkelland moeten voldoen	BW	8-12-2015
Beleidsregels omtrent het uitoefenen van zijn bevoegdheden in het kader van artikel 13b Opiumwet	Burg.	23-9-2020
Beleidsregels meedoen gemeente Berkelland 2022	BW	21-12-2021
Beleidsregel ontheffing artikel 35 van de Alcoholwet	Burg.	17-1-2023
Nadere regels paasvuren en verbranden snoeihout 2024	BW	9-1-2024
Aanwijzing gebied alcoholmatiging	BW	9-1-2024
Aanwijzing parkeren grote voertuigen	BW	9-1-2024
Aanwijzing parkeren kampeermiddelen	BW	9-1-2024
Aanwijzing verbod stallen fietsen tegenover fietsenstalling van Het Assink in Eibergen	BW	9-1-2024
Aanwijzing voor klompenpaden	BW	9-1-2024
Nadere regels collectes, acties en kledinginzamelingen 2024	BW	9-1-2024
Nadere regels voor het recreatiegebied Hambroek	BW	9-1-2024
Nadere regels voor terrassen gemeente Berkelland	BW	9-1-2024

Bijlage 2

Uitkomsten participatie omgevingsvisie

De omgevingsvisie gaat over de toekomst van Berkelland en alle thema's die een rol spelen bij het maken van ruimtelijke keuzes. De omgevingsvisie gaat daarmee over de huidige en toekomstige inwoners van Berkelland. Het is daarom van groot belang dat bewoners van jong tot oud, maar ook ondernemers en andere stakeholders worden betrokken bij het opstellen van de omgevingsvisie. Sterker nog, onder de omgevingswet is participatie in het proces verplicht. Dit verslag vormt een weergave van het verloop van de participatie, de verschillende bijeenkomsten en een inzicht in de belangrijkste uitkomsten.

Voortraject

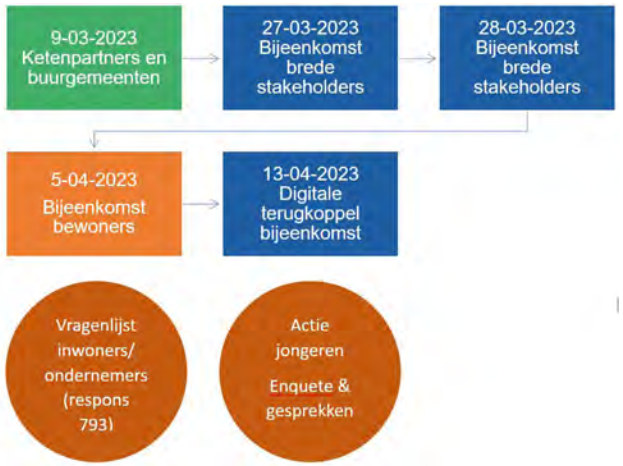
Ook gedurende het voorgaande proces in de totstandkoming van de omgevingsvisie zijn met een zorgvuldig participatietraject stakeholders betrokken. Voor het opstellen van het overdrachtsdocument zijn (digitale) bijeenkomsten georganiseerd voor inwoners uit de verschillende kernen, evenals gesprekken met de ketenpartners en verschillende stakeholders en de jeugdraad. Een enquête is uitgezet via het burgerpanel, waarmee 666 mensen input hebben geleverd.

Tijdens dit traject is opgehaald welke scenario's het meest aansprekend waren voor de omgevingsvisie, wat de belangrijkste ontwikkelingen zijn voor de komende 10-20 jaar en welke waarden en identiteit de verschillende stakeholders toedichtten aan de gemeente Berkelland en de verschillende kernen. Deze input is verwerkt in het overdrachtsdocument. Een verslag van dit participatietraject is als bijlage bij het overdrachtsdocument terug te vinden.

Participatietraject Omgevingsvisie

Ook richting de ontwerp-omgevingsvisie is een zorgvuldig participatietraject doorlopen om de verschillende stakeholders mee te nemen in te kiezen richting en het aanscherpen van de keuzes die gemaakt worden in de omgevingsvisie.

Er zijn fysieke bijeenkomsten met stakeholders, ketenpartners en bewoners georganiseerd en wederom is een online enquête uitgezet die is ingevuld door 793 personen. Voor jongeren (12-18 jaar) is een aparte actie opgezet door het verspreiden van een enquête via gebiedscoördinatoren en de jongerenwerkers (Jimmy's) en gesprekken met de jeugd in de wijken.

Overzicht participatiebijeenkomsten omgevingsvisie Berkelland.

Hierna volgen als eerste de conclusies die volgen uit het participatietraject. Daarna geven we per bijeenkomst de opzet en de belangrijkste uitkomsten weer.

Conclusies

Tijdens het participatietraject is een grote hoeveelheid aan input, ideeën en aanvullingen opgehaald. Deze zijn gepresenteerd aan de ambtelijke werkgroep en de raadswerkgroep. Waar mogelijk is de input al verwerkt in de ontwerp-omgevingsvisie.
De verschillende stakeholders kunnen zich in grote lijnen vinden in de gekozen globale richting van de omgevingsvisie. Wel vonden veel deelnemers dat de concept-versie, die we tijdens de bijeenkomsten presenteerden, te globaal was en verdere aanscherping behoefte.

Een aantal thema's sprong er tijdens het participatietraject uit:

- De liefde voor het landschap staat binnen Berkelland centraal. Het bijzondere landschap is van grote waarde en is bepalend voor de lokale identiteit en economie van de gemeente. Dit mag nog sterker worden neergezet in de omgevingsvisie. Hierbij kan ook de link gelegd worden met de karakteristieken van een gemeente in het buitengebied en daaraan gekoppelde verbindende tradities die behouden moeten worden (denk aan carbidschieten, tentfeesten en Paasvuren).
- Tegelijkertijd zijn de meningen verdeeld over thema's als landschap, biodiversiteit en natuurherstel in relatie tot recreatie en landbouw. Enerzijds is er een groep die natuur en biodiversiteit zoveel mogelijk wil herstellen, tegelijkertijd

is er ook de roep om de landbouweconomie te beschermen.

- Wonen is in meerdere opzichten een erg belangrijk onderwerp. Vrijwel alle betrokkenen benadrukken het belang van een divers woningaanbod. De mening om voornamelijk te bouwen in de kernen wordt grotendeels gedeeld. Wel zijn er wisselende reacties rondom hoogbouw en bouwen aan de rand van kernen.
- Het moet mogelijk zijn voor alle generaties om te wonen in de verschillende kernen van Berkelland. Hiervoor is het onder andere van belang dat basisvoorzieningen zoals sport, onderwijs en zorg in alle kernen worden behouden.
- Het versterken van de verbindingen tussen de kernen, maar ook met de rest van de regio, met name op het gebied van OV en fiets- en wandelbereikbaarheid, is en blijft een belangrijke opgave.

Ketenpartnerbijeenkomst

Deelnemers: Waterschap Rijn en IJssel, VNOG, Omgevingsdienst Achterhoek, Provincie Gelderland, gemeente Lochem, gemeente Oost Gelre, gemeente Bronckhorst en de GGD.

Op 9 maart is een bijeenkomst georganiseerd voor de ketenpartners en de buurgemeenten van de gemeente Berkelland. Eerder zijn zij al betrokken geweest in het voortraject, waar toen met hen de grootste opgaven zijn opgehaald.

Tijdens de bijeenkomst zijn de drie concept-verhaallijnen voorgelegd en besproken. Hieruit kwamen geen grote tegenstellingen of conflicten met de visie of het beleid van de ketenpartners, maar uiteraard wel belangrijke aanvullingen en suggesties. De buurgemeenten gaven aan veel te herkennen in de thema's en afwegingen in de visie.

De volgende belangrijkste punten kwamen naar voren tijdens de bijeenkomst:

- Zet binnen de omgevingsvisie sterker in op de waarden en identiteit van de gemeente. Zo kan de bescheidenheid van de gemeente ingezet worden als kracht en argument om de keuzes te verantwoorden die in de visie worden gemaakt. Zet bijvoorbeeld de Berkel als drager van het landschap sterker neer.
- Vanuit de VNOG werd aangegeven dat het aspect fysieke veiligheid sterker terug mag komen in de omgevingsvisie. Dit thema ontbrak in het overdrachtsdocument, maar is inmiddels toegevoegd aan de omgevingsvisie. Hieraan deels gerelateerd kwamen ook thema's als evenementen en gezondheidsbescherming te weinig terug in de omgevings, ook deze zijn inmiddels meegenomen.
- De ambities rondom de beekdalen mogen concreter in de omgevingsvisie terugkomen. Wat wil de gemeente gaan doen om de beekdalen te versterken?
- Het watertakenplan was ten tijde van de ketenpartnerbijeenkomst nog niet geïntegreerd in de omgevingsvisie. Inmiddels is dit wel verwerkt.

Stakeholderbijeenkomsten

Deelnemers: Stichting Eibergen Beweegt, Eibergen onderneemt, Klankbordgroep Borculo, Haarlo's Belang, Geesterens Belang, Gemeenschapsraad Neede, Rietmolens Belang, Welzijnsraad, Estinea, Prowonen, Leisurelands, Stichting Wandelnet, Gelders Genootschap, LTO- Achterhoek Noord, Bomenstichting Achterhoek en Vogelwerkgroep.

Eind april zijn twee avonden georganiseerd voor een brede afvaardiging van stakeholders en belangenvertegenwoordigers om dieper in te gaan op de keuzes en richtingen die in de concept-verhaallijnen beschreven zijn. Hiermee werd de richting van de omgevingsvisie getoetst. De uitkomsten van de discussies en de gedane suggesties worden meegenomen in de verdere aanscherping van de omgevingsvisie.

Beide avonden was er een opkomst van ongeveer 15 verschillende stakeholders. In kleinere groepen hebben we de verschillende verhaallijnen toegelicht. Vervolgens is getoetst en opgehaald waar de belangen liggen en waar de keuzes en belangen, zowel inhoudelijk als ruimtelijk, botsen of juist zorgen voor kansen.

Over het algemeen konden de aanwezigen zich vinden in de basis van de verhaallijnen en werden deze gezien als een mooi middel om de omgevingsvisie te structuren en begrijpelijk te maken voor de samenleving. De sfeer was constructief en er kwamen inhoudelijke discussies rondom de verschillende thema's en verhaallijnen op gang.

De volgende belangrijkste punten kwamen naar voren tijdens de bijeenkomst:

- Er was veel discussie over het behouden van voorzieningen in de kernen. Vanuit meerdere partijen werd het belang van maatschappelijke, commerciële en culturele voorzieningen in alle kernen benadrukt. Hierbij werd benadrukt dat dit niet alleen van belang is in de grote kernen, maar in alle kernen. Het ging over voorzieningen zoals onder andere scholen, apotheken, huisartsen, buurthuizen, sportclubs, horeca en winkels. Er werd ook aangegeven om breder te kijken dan alleen naar geld als het gaat om behoud van voorzieningen en bereikbaarheid. Wat zijn minimale voorzieningen? Met name basisscholen, zorg (apotheek) en sport werden hierin benoemd als essentieel.
- Tijdens de sessies ontstond het idee van het '4-generatiesprincipe': in elke kern moeten vier verschillende generaties kunnen wonen. Hiervoor moet zowel het woningaanbod, het voorzieningenaanbod als de bereikbaarheid voor verschillende doelgroepen op orde zijn.
- Het thema wonen leeft erg. Het ontwikkelen van een divers woonaanbod is van groot belang, met de focus op het bouwen voor woningen voor starters, jongeren en ouderen.
- Het bouwen van woningen van 3 lagen of meer werd niet direct als problematisch gezien. Wel werd duidelijk aangegeven dat dit in de grotere kernen passender is dan in de kleine en dat er altijd goed naar de ruimtelijke context moet worden gekeken.
- Het op peil houden van voldoende openbaar vervoer, fietsverbindingen en verbeteren van de fietsveiligheid waren thema's waar grote zorgen over zijn.
- Verkeersveiligheid en geluidsoverlast in de kernen ontbreekt in de visie. Veel mensen ervaren dit wel als een belangrijk aandachtspunt.
- De meningen over grootschalige recreatie waren verdeeld. Enerzijds wordt grootschalige recreatie gezien als schadelijk voor de natuur, anderzijds profiteren zowel de inwoners als de economie hiervan. Hier werd meegegeven dat er goed gekeken moet worden naar context en schaal.
- Recreatie- en vakantieparken komen nog niet voor in de visie, maar is wel een actueel vraagstuk.
- Zonering rondom recreatie en landschappelijke en natuurlijke waarden ligt lastig. Voor de landbouw kan dit economische gevolgen hebben, de groenverenigingen geven juist aan dat zonering niet ver genoeg gaat en onvoldoende is bewezen.
- De wens om de natuurwaarde rondom de beken te vergroten, door bijvoorbeeld te dekanaliseren en houtwallen te herstellen. Voor de landbouwbedrijven kan dit economische gevolgen hebben.
- Ondermijning moet worden tegengegaan, maar staat niet als thema in de concept visie. Ondermijning is een groot probleem in zowel het buitengebied als op de bedrijventerreinen.
- Het werven van personeel wordt gezien als de grootste uitdaging voor ondernemers en bedrijven.
- Het behoud van de lokale cultuur en de daarbij horende elementen zoals festivals en Paasvuren moet sterker benadrukt worden.
- Meermaals werd benadrukt dat de implementatie van en de communicatie over de omgevingsvisie van groot belang is. Het is belangrijk om nu al na te denken over hoe de samenwerking met initiatiefnemers gaat verlopen en hoe deze partijen worden begeleid.

Bewonersbijeenkomst

De bijeenkomst voor bewoners en ondernemers is gezamenlijk opgezet en gecommuniceerd met de enquête voor bewoners en ondernemers. De uitnodiging is via BerkelBericht, social media en de dorpscoörperaties verspreid. Hoewel de opkomst van de bewonersbijeenkomst tegenviel, zijn er goede en diepgaande gesprekken gevoerd.

Tijdens de avond zijn de aanwezigen meegenomen in het proces van de omgevingsvisie, zijn de drie concept verhaallijnen gepresenteerd en is er vervolgens aan de hand van een rondgang per verhaallijn terugkoppeling gevraagd aan de bewoners.

Belangrijkste uitkomsten

- Zoek een middenweg om slim om te gaan met de combinatie van recreatie en landschaps- en biodiversiteitsbescherming. Het volledig uitsluiten van recreatie in gebieden waar biodiversiteit versterkt moet worden is niet gewenst.
- De visie om de benodigde woningen binnen de kernen te bouwen werd gedeeld. Wel werd meegegeven dat er meer

focus mag komen op het transformeren binnen de kernen. Hierbij kan hogere woningbouw van 3 lagen of meer best passen in de grotere kernen van Berkelland, mits er wordt gekeken naar de ruimtelijke context. In de kleinere kernen wordt het als minder passend gezien.

- Het huidige rood-voor-roodbeleid wordt als te rigide gezien. Dit zorgt in de praktijk voor veel onrust. Meegegeven werd om ruimhartiger met nieuwe woonconcepten of het splitsen van woningen in het buitengebied om te gaan.
- Basisvoorzieningen moeten in alle kernen nabij zijn. Zet in op het behoud van de jeugd. Zorg dat jongeren uitzicht hebben op woningen en werk. Daarvoor is het ook van belang om gezinnen te behouden in alle kernen. Hiervoor zijn basisscholen en sportvoorzieningen belangrijk.
- Fietsveiligheid is een belangrijk aandachtspunt. Men pleit voor gescheiden fietspaden langs alle grote wegen om zo de verkeersveiligheid te vergroten.
- Rondom duurzaamheid wordt met name klimaatadaptatie als belangrijk gezien. Er kan volgens sommige aanwezigen meer ontsteend en vergroend worden om zo de impact van hittestress en watergerelateerde problemen te verminderen.
- Het autoluwer maken van straten in en rond de winkelgebieden werd als een goede optie gezien. Net zoals het inzetten op laadinfrastructuur.
- Het coulisselandschap wordt gezien als het meest aansprekende landschap van Berkelland.
- Woorden die geassocieerd worden met toekomstbestendige landbouw: rendabel, minimale omvang, bijdrage aan leefbaarheid, vitale en gezonde bedrijven, evenwicht tussen economie en ecologie, onderhouden natuur en landschappelijke waarden, extensieve landbouw.
- Herkenning in het standpunt om nieuwe bedrijven in de nabijheid van de N18 en op de Laarberg te vestigen. Maar bedrijven die niet langs de N18 liggen, moeten ook kunnen uitbreiden.
- Zoekgebied K voor windenergie ligt erg gevoelig.

Digitale terugkoppelbijeenkomst

Als afsluiting van de fysieke participatiebijeenkomsten is een digitaal terugkoppelingsmoment georganiseerd voor alle ketenpartners, stakeholders en bewoners die aanwezig waren tijdens de eerdere sessie. In een uur tijd is digitaal gedeeld wat de belangrijkste uitkomsten waren die tijdens de verschillende avonden zijn opgehaald en hoe dit verder wordt meegenomen in het proces.

Bewonersenquête

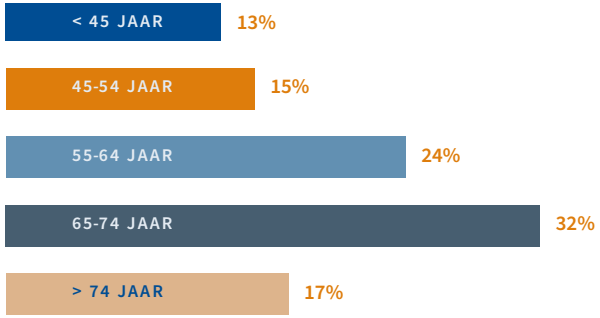
Om de input van bewoners op te halen is een enquête opgesteld die via twee sporen is uitgezet. De enquête is door Moventum uitgezet via het burgerpanel en met een open link die is verspreid via BerkelBericht, social media en via de lokale (bewoners)verenigingen en andere stakeholders.

In totaal hebben 793 respondenten de enquête volledig ingevuld, waarvan 207 respondenten via de open link en 586 panelleden van het burgerpanel.

Iedereen heeft de mogelijkheid gehad om de vragenlijst in te vullen tussen 13 maart 2023 en 10 april 2023. Er is 1 keer een reminder verstuurd aan de panelleden waarvan nog geen ingevulde vragenlijst was ontvangen. Daarnaast was er een open link zodat inwoners die geen panellid zijn mee hebben kunnen doen.

De respondenten waren qua woonplaats ongeveer evenredig verdeeld aan het aantal inwoners. Echter was er een flinke oververtegenwoordiging van de oudere leeftijdscategorieën. Binnen het onderzoek zijn de resultaten daarom gewogen naar leeftijd, om een zo'n goed mogelijk beeld te geven van de populatie.

Leeftijd (n=793)

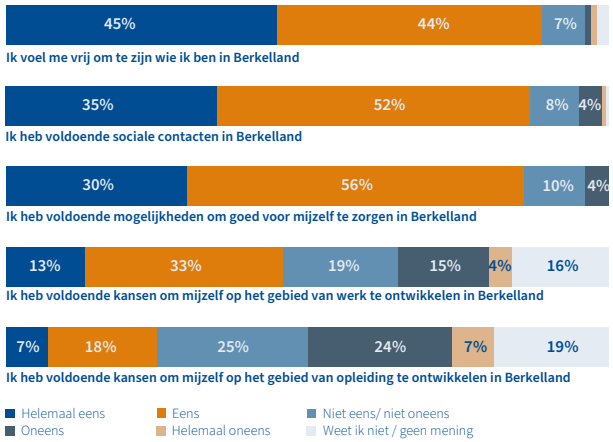

Uitkomsten

Als eerste is er een aantal basisvragen gesteld. Hieruit blijkt dat veruit de meeste inwoners zich vrij voelen om zichzelf te zijn (89%), voldoende sociale contacten hebben binnen de gemeente (87%) en goed voor zichzelf kunnen zorgen (86%).

Op het gebied van werk en opleiding zijn inwoners iets minder tevreden. Slechts 45% geeft aan voldoende kansen te hebben op het gebied van werk en op het gebied van opleiding is dit slechts 25%. Dit toont aan dat werkgelegenheid en opleidingsmogelijkheden in de gemeente en de omliggende regio een punt van aandacht zijn.

Basisvragen

In de enquête is per verhaallijn een korte schets gegeven van elk van de drie verhaallijnen zoals deze in de concept-omgevingsvisie waren opgesteld. Hierbij hebben bewoners steeds de vraag gekregen in welke mate zij zich kunnen vinden in de verhaallijn. Vervolgens zijn er een aantal verdiepende vragen gesteld, zowel stellingen, als open en gesloten vragen. Per verhaallijn worden de uitkomsten toegelicht.

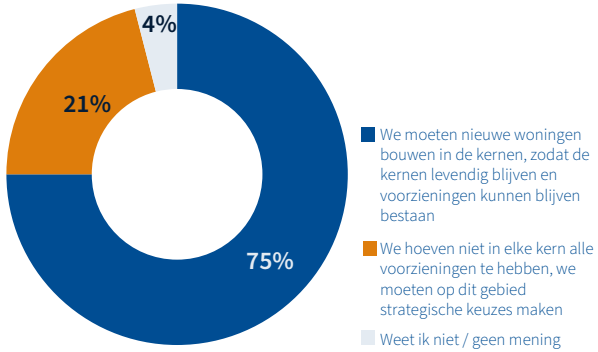
Verhaallijn 1: Bereikbare, vitale en gezonde kernen

De meerderheid van de inwoners (67%) kan zich in (zeer) grote mate vinden in de ambitie van bereikbare, vitale en gezonde kernen.

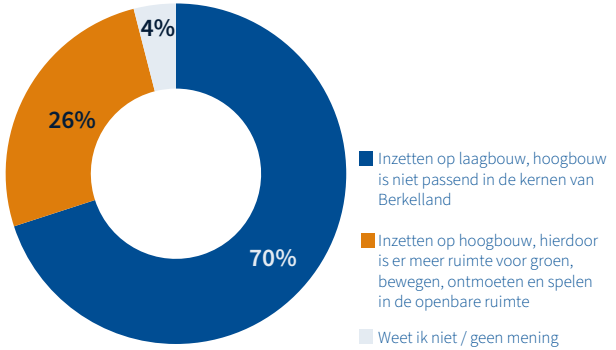
Driekwart van de respondenten vindt dat er nieuwe woningen gebouwd moeten worden binnen de kernen om deze levendig te houden, dit heeft de voorkeur boven de richting om strategische keuzes te maken in het verdelen van de voorzieningen over de kernen. Hoogbouw daarentegen vindt men niet passen, maar men staat niet negatief tegenover nieuwbouw. Diversiteit in woningbouw komt vaak terug in de open antwoorden, hierbij wordt expliciet de behoefte voor woningen voor jongeren en ouderen genoemd.

Er zijn maar liefst 556 reacties op de vraag of de respondent voorbeelden heeft waar nieuwbouw in de kernen goed is toegepast. Hierin komen voorbeelden vanuit alle kernen naar voren: Eibergen (90), Ruurlo (70) , Borculo (47), Beltrum (53) en Neede (47). De Bleek in Eibergen wordt 51x specifiek genoemd en De Koppel in Borculo 27x.

Nieuwbouw: (n=556)

Laagbouw of hoogbouw: (n=556)

De meningen zijn verdeeld over of vrijkomende agrarische bebouwing moet worden ingezet voor recreatie nabij de kernen. Een deel van de bewoners ziet hier liever meer woningen of meer groen.

Op de vraag ***"Wat kan er volgens u beter om de kernen in Berkelland beter met elkaar te verbinden?"*** vindt 76% dat met name een beter OV voor een betere verbinding zou kunnen zorgen, gevolgd door comfortabele en veilige fietsroutes tussen de kernen (53%). In de open antwoorden wordt veiligheid van de fietsinfrastructuur vaak genoemd als een verbeterpunt. Bewoners willen graag verlichte fietspaden en een betere ondergrond. De route van Borculo naar Eibergen wordt meerdere keren specifiek benoemd. Ook het verslechterde openbaar vervoer komt vaak terug. Met name de groep zonder auto (o.a. jongeren en ouderen) zijn hier de dupe van. Ook wordt er in de antwoorden gepleit voor nieuwe vormen van OV en mobiliteit, zoals deelauto's, oproepauto's en buurtbussen.

Tegelijkertijd blijft de auto van groot belang voor de meeste bewoners. De huidige auto-infrastructuur goed onderhouden blijft dan ook belangrijk.

Uit de verschillende antwoorden volgt dat bereikbaarheid en voldoende voorzieningen hand in hand gaan. De afname van voorzieningen zoals winkels, horeca, cultuur en sport is een grote zorg die door veel respondenten wordt benoemd. Er is met name veel behoefte aan het behoud van maatschappelijke voorzieningen en meer ontmoetingsplekken.

Rondom duurzaamheid zijn de inzet op klimaatadaptatie (77%) en zonne-energie (76%) de maatregelen die het best passen bij de gemeente Berkelland. Windenergie (16%) en de inzet op deelmobiliteit (21%) vinden de respondenten minder passen. Uit de individuele antwoorden blijkt dat er behoefte is aan wijkgericht werken rondom duurzaamheid en is er voor bewoners geen lange termijnvisie waarop ze kunnen koersen. Ruimte en flexibiliteit in de regelgeving (bijv. monumenten) is nodig om barrières rondom duurzaamheidsmaatregelen weg te nemen.

Verhaallijn 2: Landschappelijke waarde als drager van de toekomst

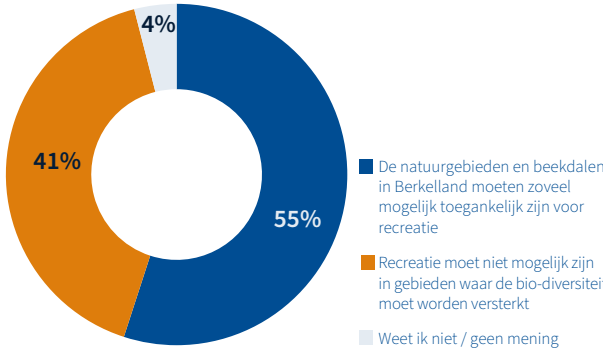
Veel inwoners kunnen zich vinden in deze verhaallijn (72%). Het landschap wordt gezien als basis van de identiteit van de regio, waardoor dit de grondlegger van keuzes wordt. Het coulisselandschap vindt men het meest aanspreken. Een kleine meerderheid ziet nieuwe woningen verspreid door het landschap als oplossing. Een vergelijkbaar deel ziet liever alleen nieuwe woningen geclusterd rondom kernen.

Uit veel individuele antwoorden blijkt dat het iconische landschap centraal staat voor veel bewoners. Het landschap wordt omschreven als de kernkwaliteit van de gemeente. Zo zegt een bewoner: "'In samenhang met het Berkellandse landschap' vinden wij te zwak. Zou moeten zijn 'binnen de beperkingen en de mogelijkheden van het Berkellandse landschap dat voorop staat'," Een andere bewoner zegt "hier hoort volgens mij ook nog het inspelen en versterken van cultuurhistorische waarden bij."

57% van de respondenten koos het coulisselandschap als het meest aansprekende element van het Berkellandse landschap. Tegenover landbouwlandschap (19%), het cultuurhistorisch erfgoed (9%) en de beekdalen (8%). Uit de individuele antwoorden blijkt dat juist de combinatie van bovenstaande elementen de unieke landschapskwaliteiten vormen.

Over het landschap blijken uit de open antwoorden verschillende meningen over de aanpak van droogte, stimuleren van biodiversiteit en de transitie van de landbouw.
Hetzelfde geldt voor het thema recreatie. Zowel in de stelling als in de open antwoorden zijn er verschillende meningen over het mengen van recreatie en natuur. 55% zegt dat de natuurgebieden en beekdalen zoveel mogelijk toegankelijk moeten zijn voor recreatie, waar 41% vindt dat recreatie niet mogelijk moet zijn in de gebieden waar de biodiversiteit moet worden versterkt.

Wat heeft uw voorkeur rondom het combineren van natuur en recreatie:(n=793)

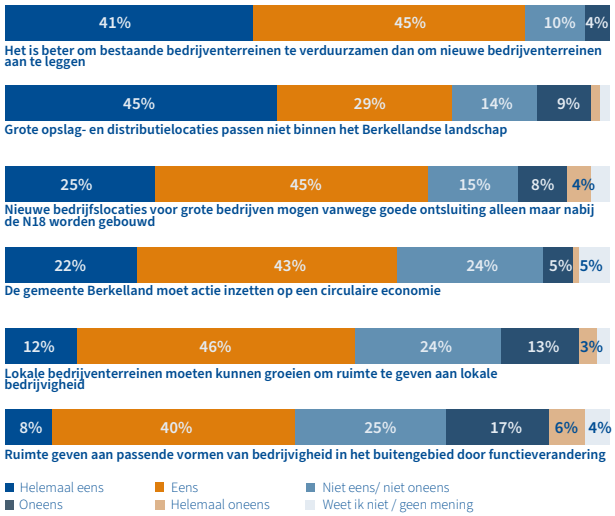
De bewoners missen het thema energie in deze verhaallijn. Er is veel weerstand tegen zonneparken en windmolens, omdat die een grote impact hebben op het landschap. De voorkeur gaat uit naar het sterker inzetten op zon op dak en hier ook ondernemers en bewoners duidelijker in meenemen.

Verhaallijn 3: Toekomstbestendige economie en toekomstbestendige landbouw

67% kan zich vinden in de beschreven ambities van verhaallijn 3, waarin een toekomstbestendige economie én landbouw centraal staan, 9 % kan zich niet vinden in de verhaallijn.

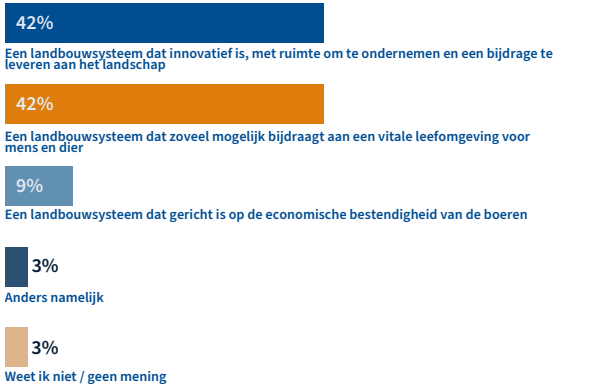
Voor deze verhaallijn is een aantal stellingen opgesteld en voorgelegd aan de respondenten. Veel van hen kunnen zich vinden in het verduurzamen van bedrijventerreinen en het feit dat grootschalige opslag- en distributielocaties niet passen binnen het landschap.

In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling? (n=793)

Uit de aanvullende antwoorden blijkt steun voor de gekozen richting rondom bedrijventerreinen waarbij bedrijven bij elkaar, langs de N18 en toch in hun eigen regio kunnen blijven. Wel wordt het risico benoemd dat bedrijven te makkelijk zouden verhuizen naar De Laarberg en een leegstaand pand achterlaten. Ook in relatie tot ondermijning is dit een zorg.

Wat verstaat u onder toekomstbestendige landbouw? (n=793)

Rondom landbouw zijn de meningen duidelijk verdeeld. Wat betreft toekomstbestendige landbouw ziet een deel (42%) een duurzaam, innovatief systeem voor zich, met ruimte om te kunnen ondernemen. Eenzelfde deel ziet juist een systeem voor zich dat vooral bijdraagt aan een vitale leefomgeving voor mens en dier. De toekomstbestendige landbouw moet voldoen aan elementen van beide definities, maar het laat ook de verschillende meningen zien rondom dit thema.

Veel bewoners erkennen dat deze sector duurzamer moet, maar hebben ook veel begrip voor de boer. Niet alleen wordt er gepleit om rekening te houden met de lastige situatie van de boer, er wordt ook benoemd dat boeren vaak ijkpunten op sociaal en cultureel gebied zijn (vrijwilligerswerk e.d.).

Er wordt breed gepleit voor een nauwe samenwerking met de boeren voor een toekomstbestendige visie, maar er wordt ook genoemd dat de gemeente hier traag/besluiteloos over kan zijn. Het idee van een korte voedselketen vinden een aantal bewoners positief, maar er zijn ook kritische reacties hierop.

Het thema werkgelegenheid wordt door sommige respondenten gemist in de verhaallijn. Zij benoemen met name het belang om jongeren te behouden. Door het aantrekkelijk te maken voor jongeren om in de Achterhoek te blijven wonen. Bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat de werkgelegenheid niet verder wegtrekt.

Jongerenactie

De omgevingsvisie is een document over de toekomst van Berkelland. Jongeren nemen echter vaak niet deel aan reguliere participatie activiteiten en zullen niet snel pro-actief hun mening over de toekomst van Berkelland delen. Het abstractieniveau van een omgevingsvisie is ook lastig te vertalen voor deze doelgroep. Daarom is gekozen om gericht met de jongeren in gesprek te gaan en zo op te halen wat zij belangrijk vinden voor de toekomst van Berkelland. De jongerenactie bestaat uit twee onderdelen, een korte digitale vragenlijst en het voeren van gesprekken met jongeren in de verschillende dorpen.

De vragenlijst is opgesteld in samenwerking met de jongerenwerkers van de gemeente Berkelland en vervolgens getoetst met een groepje jongeren op de Jimmy's-locatie in Neede. Via een link of QR-code konden de jongeren de vragenlijst gemakkelijk op de telefoon invullen. Aan de vragenlijst was een kleine winactie verbonden. Vervolgens is een (betaalde advertentie) campagne opgestart met posters, flyers en digitale verspreiding. Deze is ook via de gebiedscoördinatoren verspreid richting verschillende verenigingen, scholen en Jimmy-locaties in de verschillende kernen. Ook is er geflyerd tijdens de kermis in Eibergen. De vragenlijst is door 93 jongeren tussen de 11 en 18 ingevuld (afkomstig uit alle kernen, behalve uit Haarlo).

Vervolgens zijn op meerdere momenten in de kernen jongeren benaderd om een aantal vragen te beantwoorden over hun

leefomgeving en toekomst. Dit is onder andere gebeurd in samenwerking met de Jimmy's op locatie, maar zijn ook een aantal hotspots voor jongeren bezocht (hangplekken en sportverenigingen). In totaal is hiermee met 25-30 jongeren gesproken in Eibergen, Neede, Borculo en Ruurlo.

Resultaten vragenlijst en gesprekken

Uit de vragenlijst blijkt dat jongeren trots zijn op de gemeente Berkelland en dat ze het een leuke plek vinden om te wonen. 83% is het eens of zeer eens met deze stelling. Ook in de gesprekken komt de trots op hun woonplek en het plezier waarmee ze er wonen sterk terug. De natuur, de vrijheid en het landschap zijn hierin de belangrijkste factoren. Het merendeel wil ook graag in de gemeente of regio blijven wonen. 36% hoopt over 10 jaar in het dorp waar ze nu wonen, 37% wil in de gemeente of regio blijven wonen. Ruim een kwart (26%) wil liever buiten de regio wonen.

Zowel in de enquête als in de gesprekken is gevraagd wat de jongeren het mooiste aan het wonen in de gemeente vinden. De natuur, het landschap, de vrijheid en de gezellige dorpen zijn hierin de meest gehoorde antwoorden. Daar staat tegenover dat jongeren het gebrek aan voorzieningen als het stomste of minst leuke van het wonen in de gemeente zien. Met name voorzieningen, als bioscopen, cafés en discotheken worden genoemd, maar ook horeca zoals koffietentjes en fastfoodketens en openbare sportvoorzieningen zoals Cruijffcourts. Met name in de winter is er relatief weinig te doen, in de zomer worden er veel evenementen georganiseerd. Er is dan ook behoefte aan meer voorzieningen voor de jeugd, waaronder ook plekken in de openbare ruimte waar ze niet tot overlast zijn. Op de stelling "Ik vind dat er voldoende leuke plekken zijn voor jongeren in Berkelland" reageert ruim 42% neutraal, slechts 27% is het hiermee eens of helemaal mee eens.

Vrijwel alle jongeren (95%) hebben een paar of veel vrienden die wonen in andere dorpen dan waar zij zelf wonen. Hierdoor komen jongeren vaak in de andere kernen en moeten ze zich met de (elektrische) fiets, scooter of het OV verplaatsen. Vrijwel de helft van de jongeren gaat met de fiets naar school (55% met de fiets, 6% met de elektrische fiets). 72% van de jongeren vindt het gemakkelijk om met de fiets of het openbaar vervoer vrienden te bezoeken. Met de stelling "Ik voel me veilig als ik 's avonds alleen op de fiets zit" is slechts 22% het oneens. (44% eens, 32% neutraal). Jongeren zijn redelijk tevreden over het OV, maar zouden graag zien dat in de avonden en nachten er meer bussen zouden rijden tussen de kernen en de uitgaansgelegenheden. Uit de gesprekken blijkt dat jongeren het inderdaad niet erg vinden om tussen de dorpen te fietsen, maar dat dit met name 's nachts niet altijd als veilig wordt ervaren. Hierdoor zijn ze vaak afhankelijk van ouders of vrienden met een auto om 's avonds tussen de kernen te reizen.

Echt opvallend is dat een deel van de jongeren zich al op jonge leeftijd zorgen maakt over de mogelijkheden op werk, opleidingen en woningen binnen de gemeente en de regio. Terwijl het merendeel graag in de gemeente of regio wil blijven wonen. Op de stellingen rondom de toekomstige zorgen voor werk, opleiding en woningen reageert ruim de helft van de jongeren neutraal. Vanuit de gesprekken die gevoerd zijn met jongeren, blijkt dat deze thema's voor sommige jongeren al op erg jonge leeftijd spelen. Zij kennen vaak voorbeelden van oudere neven, nichten, broers of zussen die noodgedwongen de gemeente moeten verlaten voor een huis, of die juist tegen hun zin in langer bij hun ouders moeten blijven wonen. Ook de wens voor meer mbo- of hbo-opleidingen en stageplekken kwam meerdere keren terug.

Bijlage 3

Nadere toelichting totstandkoming verhaallijnen

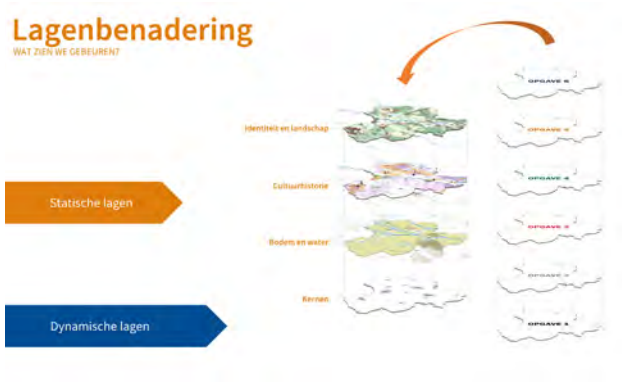
De commissie mer heeft een toetsingsadvies afgegeven over het Omgevingseffectrapport bij de Omgevingsvisie Berkelland. Eén van de vragen uit dat toetsingsadvies richt zich op de totstandkoming van de drie verhaallijnen van het voorkeursalternatief. Hieronder gaan wij in op de totstandkoming van deze verhaallijnen.

In het proces om tot een omgevingsvisie te komen is het vanzelfsprekend belangrijk om tot richtinggevende keuzes te komen. Bij de aanvang van het project waren de volgende uitgangspunten beschikbaar: het overdrachtsdocument (met Berkelland anno nu), de eerste strategische impactbeoordeling en daarnaast nationale ontwikkelingen met vier beleidskeuzes. Om te komen tot richtinggevende keuzes waren in het kader van het overdrachtsdocument door de gemeenteraad 6 opgaven geformuleerd. Elk van die 6 opgaven was in één thema gevat:

- Het landschap - Behoud landschapskwaliteit met ruimte voor initiatieven;
- Het landelijk gebied - Transitie van het buitengebied;
- Levendige dorpen en stad - Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit van de kernen;
- Gezonde en vitale leefomgeving - Gezonde leefomgeving versterken;
- Toekomstbestendige economie - Versterken van het regionale vestigingsklimaat;
- Mobiliteit en bereikbaarheid - Versterken van (regionale) bereikbaarheid gevat.

Op basis van het overdrachtsdocument heeft Antea Group een eerste strategische impactbeoordeling (SIB) uitgevoerd. Om de mogelijkheden ten aanzien van de geformuleerde 6 opgaven te verkennen werd gebruik gemaakt van beleidsopties. Deze gaven de uiterste richtingen weer die de gemeente op kon gaan in de omgevingsvisie. Met behulp van deze opties zijn de hoeken van het speelveld verkend en is per opgave een eerste voorkeur gegeven. De SIB maakte als bijlage deel uit van het overdrachtsdocument dat de gemeenteraad op 16 februari 2022 vaststelde als basis voor de te maken keuzes om te komen tot een omgevingsvisie voor de gemeente Berkelland.

Met behulp van de hiervoor benoemde informatie is het maken van de daadwerkelijk keuzes voorbereid. Om dit goed onderbouwd te kunnen doen is een lagenbenadering toegepast. Bij het vertalen van de opgaven naar de thema's via de statische en dynamische lagen kwam naar voren dat deze thema's op elkaar ingrepen en elkaar soms ook overlapten. Dit is ook verklaarbaar vanuit het gegeven dat met name de statische lagen op meerdere vlakken randvoorwaardelijk zijn voor de ontwikkelingen in de gemeente. De statische lagen worden o.a. gevormd door de kernkwaliteiten die volgen uit hoofdstuk 2 en 3 van de omgevingsvisie en die zijn benoemd in paragraaf 4.1: Water, Bodem, Landschap, Cultuurhistorie, Identiteit en eigenheid van de kernen. Daarnaast hebben we te maken met trends en ontwikkelingen, de dynamische lagen. Deze hebben potentieel impact op de statische lagen. In paragraaf 4.1 is ook weergegeven welke ontwikkelingen in de komende 10 tot 20 jaar het meest belangrijk zijn voor de gemeente Berkelland.

De statische en dynamische lagen zijn over elkaar heen gelegd. Daardoor werd het mogelijk om te zien waar de verschillende lagen met elkaar in conflict kwamen, maar ook waar de lagen juist complementair aan elkaar waren of nog bijsturing noodzakelijk was. Het toepassen van deze lagenbenadering leidde tot inzicht per ontwikkeling en welke richtinggevende keuzes gemaakt moeten worden. Zo kon tot een gerichte benadering worden gekomen.

Bijlage 4 Overdrachtsdocument

Deze is als losse bijlage bij deze omgevingsvisie gevoegd.

De informatie die op deze manier is samengebracht via een ‘gestapelde’ lagenbenadering is vertaald in drie verhaallijnen. Daarin komen de kernkwaliteiten/leidende thema’s en ontwikkelingen samen en zijn richtinggevende keuzes gemaakt of te maken. Het gaat om de verhaallijnen ‘Een vitale leefomgeving in Berkelland’, ‘Berkellands landschap als toekomstbestendige drager’ en ‘Toekomstbestendige economie en landbouw’. Zij bestaan naast elkaar, kunnen elkaar versterken maar ook met elkaar botsen. De verhaallijnen geven richting aan de geformuleerde opgaven op basis van de te beschermen kernkwaliteiten/leidende thema’s en bieden daarmee ruimte aan duurzame ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving. Ook zijn zij vanuit hun benaderingswijze een vertrekpunt voor de beoordeling van soms nog onbekende ontwikkelingen die zich nog zullen aandienen en van vragen die daarbij wellicht naar voren zullen komen.

gemeente Berkelland

Overdrachtsdocument Omgevingsvisie

13 JANUARI 2022

PROJECT

Overdrachtdocument Omgevingsvisie Berkelland

Projectnummer: SR21001

INITIATIEFNEMER

Gemeente Berkelland

OPSTELLER

Gemeente Berkelland, Over Morgen en Buro SRO

Contactpersoon gemeente Berkelland:

Lonneke Julsing - van de Goor

Contactpersoon Over Morgen:

Tjakko Dijk | Anouk Paris

Contactpersoon Buro SRO:

John van de Zand

DATUM & STATUS

15 februari 2022, vastgesteld

Op 16 april 2019 heeft de gemeenteraad het Ambitiedocument Omgevingswet vastgesteld. Met daarin de ambitie om in 2021 de Omgevingsvisie vast te stellen. Als Raadswerkgroep Omgevingswet hebben wij samen met de ambtelijke organisatie inhoud en richting gegeven aan dat proces.

Medio 2021 hebben wij ervoor gekozen een tussenstap in te bouwen in de vorm van dit Overdrachtsdocument. Hierin zijn alle stappen opgenomen die we tot nu toe gezet hebben. In een intensief proces met de samenleving, ketenpartners en organisaties is een beeld geschetst van de opgaven die op ons afkomen, de mogelijke keuzes en de effecten van die keuzes. Het voorbereidende werk is klaar en het is aan de nieuwe gemeenteraad om nu toekomstgerichte keuzes te maken.

Als voorzitter van de Raadswerkgroep Omgevingswet, wil ik een speciaal woord van dank uitspreken in de richting van alle Berkellandse ambtenaren en externe adviseurs die hebben bijgedragen aan dit vier jarig proces. Als gemeenteraad van Berkelland, mogen wij oprecht trots zijn en tevreden terugkijken op de kwaliteit en kwantiteit die door deze mensen aan de RWG is geleverd. Het was dan ook voor de RWG leden, een mooie, leerzame periode waarbij wij oprecht mogen stellen dat er een kwalitatief mooi en krachtig Overdrachtsdocument ligt.

Namens de Raadswerkgroep Omgevingswet
Hans Pelle (voorzitter)

Inhoud

1 | Inleiding 7

2 | Proces, participatie, beleid en trend & ontwikkelingen 11

2.1 Proces 11

2.2 Participatie 11

2.3 Samenhang beleid Rijksoverheid, provincie Gelderland en waterschap Rijn en IJssel 11

2.4 Trends en ontwikkelingen 16

3 | Berkelland anno nu – Waarden en kwaliteiten van Berkelland 21

3.1 Het landschap van Berkelland 21

3.2 Berkelland in de regio 23

3.3 Historische ontwikkeling 25

3.4 Kenmerken en kwaliteiten – gemeentebreed 25

3.5 De kernen van Berkelland 31

4 | Opgaven en opties 39

Opgave 1 Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven 39

Opgave 2 Versterken van de (regionale) bereikbaarheid 42

Opgave 3 De transitie van het buitengebied 44

Opgave 4 Versterken van het regionale vestigingsklimaat 48

Opgave 5 Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen 50

Opgave 6 Gezonde leefomgeving versterken 54

5 | Samenvatting strategische impactbeoordeling 57

5.1 Aanleiding 57

5.2 Beoordelingswijze 57

5.3 Analyse 57

5.4 Vervolgstappen 59

6 | Richting de omgevingsvisie 61

6.1 Inleiding 61

6.2 Beleidscyclus 61

6.3 Participatie en initiatieven 63

Aanvulling Overdrachtsdocument

Kruidvat

1 | Inleiding

De afgelopen periode is weer gebleken dat onze inwoners veel en goede ideeën hebben voor hun stad of dorp en voor de gemeente in het algemeen. Tijdens het opstellen van dit overdrachtsdocument, ten behoeve van de omgevingsvisie, is het gesprek gevoerd met onze samenleving. Gesprekken die waardevolle informatie hebben opgeleverd voor de ontwikkeling van de leefomgeving. Dat is namelijk waar de omgevingsvisie over gaat. De leefomgeving van onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Het heeft geleid tot informatie op basis waarvan afwegingen voor de omgevingsvisie worden gemaakt.

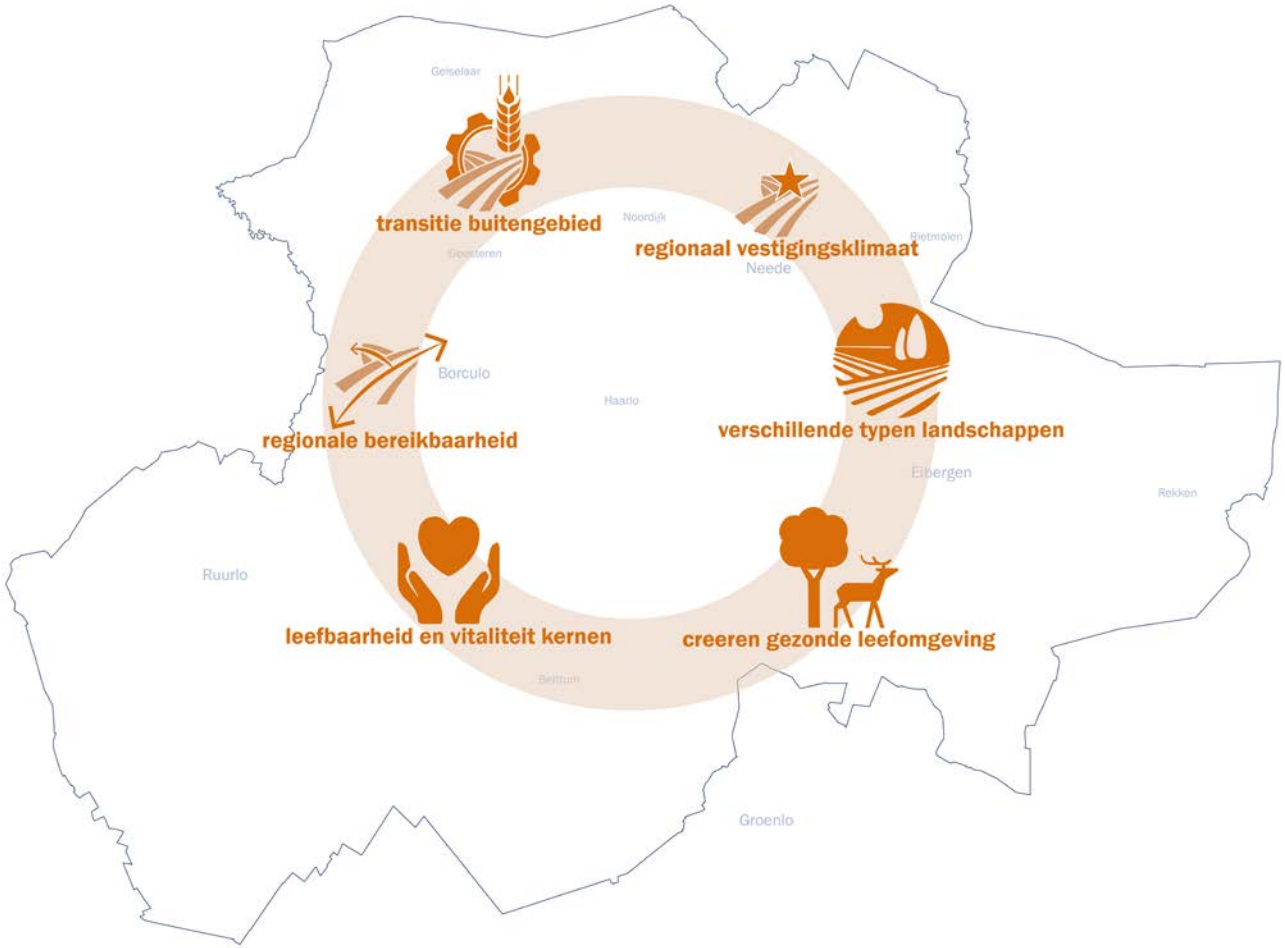
De gemeente Berkelland in de regio Achterhoek telt ongeveer 44.000 inwoners en biedt een prachtig groen en landelijk woonmilieu. Met onze sfeervolle kernen en open en rustige buitengebied is het een levendige en toch ook rustige gemeente voor haar inwoners, ondernemers en bezoekers. De agrarische sector is een belangrijke economische pijler in de gemeente. De uitdaging is om alle kwaliteiten en krachten op een gebalanceerde manier te laten samengaan met de opgaven en ontwikkelingen, waar we als gemeente voor staan.

Dit is het overdrachtsdocument om tot de omgevingsvisie te komen. De omgevingsvisie biedt straks een vooruitblik op de leefomgeving tot het jaar 2030 met een doorkijk naar 2040. De visie wordt opgesteld vanuit een integraal perspectief. Dat wil zeggen dat het niet alleen om ruimtelijke vraagstukken gaat, maar ook over sociale en economische vraagstukken en ontwikkelingen. Sociale ontwikkelingen en karakteristieken hebben, evenals economische ontwikkelingen, namelijk invloed op de invulling van de leefomgeving. Alles wat je ziet, voelt, hoort en ruikt komt terug in deze visie. We verstaan hieronder het geheel van onder andere ruimte, water, bodem, milieu, natuur, landschap, buitengebied, verkeer en vervoer, infrastructuur, naoberschap, veiligheid, gezondheid en cultureel erfgoed. Deze onderdelen zijn in samenhang bekeken en vertaald naar de leefomgeving van de toekomst. Bijna alle aspecten in onze gemeente zijn immers met elkaar verbonden. Waarbij de industrie, recreatie, MKB en de agrarische sector belangrijke economische dragers zijn. Zonder groen en openheid geen beleving voor bezoekers van het gebied. Zonder betrokkenheid en sociale cohesie van inwoners en bedrijven geen vitale dorpen en steden.

Dit is een overdrachtsdocument, waarin de stand van zaken met betrekking tot de omgevingsvisie staat beschreven, die wordt overgedragen aan de nieuwe gemeenteraad en het nieuwe college na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2022. Dat betekent dat we na de gemeenteraadsverkiezingen niet weer opnieuw beginnen, maar dat het proces verder kan gaan op basis van het overdrachtsdocument. Daarmee zijn de opgaven al bepaald van waaruit we verder kunnen. Sommige thema's worden parallel aan dit overdrachtsdocument voor de omgevingsvisie opgesteld, bijvoorbeeld het RES/RODE beleid en de transitievisie warmte. De gemeenteraad heeft op 23 november 2021 een besluit genomen over de regionale energie strategie (RES). De verschillende keuzes en de effecten van keuzes leiden tot een voorkeursvariant die na goedkeuring van dit overdrachtsdocument wordt opgesteld. Dit is onderdeel van de milieueffectrapportage die parallel aan het proces voor de omgevingsvisie wordt opgesteld.

Met het opstellen van de omgevingsvisie geven we richting aan onze leefomgeving en inspireren en motiveren we hiermee onze inwoners, onze ondernemers en onze maatschappelijke organisaties. Samen bereiden we ons voor op de toekomst van onze gemeente. Dit doen we voor de volgende integrale opgaven:

- **De verschillende typen landschappen behouden en (waar het kan) versterken** als basis voor verdere ontwikkelingen binnen Berkelland. Daarnaast is er ruimte voor doorontwikkeling en nieuwe initiatieven, bijvoorbeeld voor de energietransitie, klimaatverandering of ontwikkeling van de landbouw;
- **Vormgeven van de transitie van het buitengebied** t.a.v. energie, landbouw, Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB), waterhuishouding met aandacht voor (mee)koppelkansen voor natuur, recreatie, wonen en werken;
- **Versterken van de leefbaarheid en vitaliteit in de kernen** door een passend woningaanbod en door samen met de dorpsgemeenschappen in te zetten op het behoud van kwaliteiten en verdere doorontwikkeling van de kernen, waardoor de omgevingskwaliteit voor inwoners en bezoekers toeneemt;

Integrale opgaven

- **Creëren van een gezonde leefomgeving** en bevorderen van positieve gezondheid door een beweegvriendelijke omgeving en het versterken van sociale cohesie;
- **Versterken van het regionale vestigingsklimaat voor (innovatieve) bedrijven,** passend bij het imago en de kwaliteiten van de Achterhoek/Berkeland (o.a. maakindustrie). Versterken van het vestigingsklimaat voor deze bedrijven en gelijktijdig voldoende aanbod van aantrekkelijke (groene) woonmilieus realiseren, zodat Berkelland een aantrekkelijke vestigingsplaats blijft;
- **Versterken van de regionale bereikbaarheid;** de kansen die de verbreding van de A1, het doortrekken van de A15 en de bestaande N18, de openbaar vervoersknooppunten (station Ruurlo, busstation Borculo, busstation Neede) en de goede digitale bereikbaarheid bieden, inzetten om de positie van Berkelland i.r.t. de omliggende gemeenten en voorzieningen te versterken.

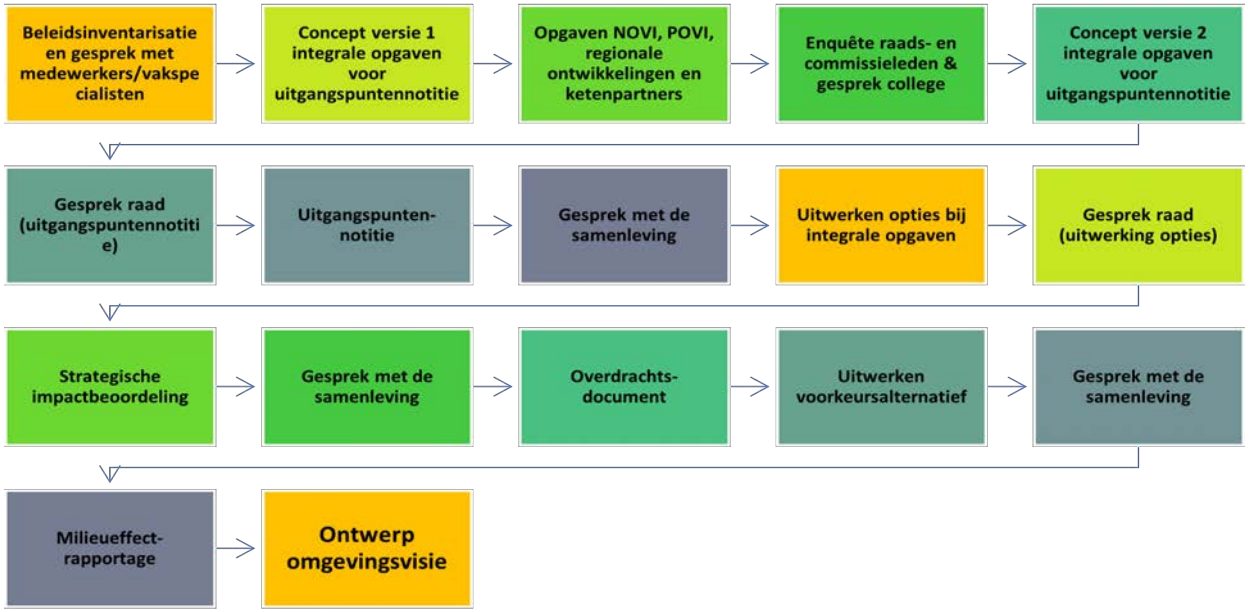
De Omgevingswet

Naar verwachting treedt in juli 2022 de Omgevingswet in werking. In de Omgevingswet wordt het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit (met oog voor duurzame ontwikkeling) als belangrijk maatschappelijk doel omschreven. Deze nieuwe wet bundelt 26 wetten en brengt een ander instrumentarium met zich mee. Eén van deze instrumenten is de omgevingsvisie. In een omgevingsvisie komen de hoofdlijnen van het beleid voor de fysieke leefomgeving aan bod. Daarbij is het grootste verschil met het voorgaande instrument voor dit beleid, de structuurvisie, dat in een omgevingsvisie niet alleen ruimtelijke thema's terugkomen, maar ook sociaal-maatschappelijke onderwerpen aangesneden worden. Dit leidt ertoe dat de omgevingsvisie een breder georiënteerd product is, waarbij ook andere beleidsvelden betrokken worden. Het fundament voor de visie wordt gelegd met het bestaand beleid van de gemeente Berkelland. De laatste jaren heeft de gemeente zelf en in regionaal verband visies en beleidsnota's vastgesteld, die vaak gepaard gingen met een participatieproces. Hierop is voortborduurt bij het beschrijven van de kernkwaliteiten en de mogelijke opgaven en ambities, als basis voor keuzes over de omgeving waarin we wonen, werken en vrije tijd doorbrengen.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 lichten we toe hoe dit overdrachtsdocument tot stand is gekomen. We geven daarin ook de samenhang weer met beleid van de Rijksoverheid, provincie en het waterschap. We benoemen hier ook een aantal trends en ontwikkelingen die van invloed zijn op de gemeente Berkelland de komende jaren. In hoofdstuk 3 beschrijven we Berkelland anno nu. We benoemen hierin de waarden en kwaliteiten van Berkelland vandaag de dag. In hoofdstuk 4 beschrijven we de zes belangrijkste opgaven voor Berkelland. Voor ieder van de opgaven zijn meerdere opties of oplossingsrichtingen opgesteld. Deze vormden de basis voor de strategische impactbeoordeling die opgesteld is door Antea Group. In hoofdstuk 5 geven we aan hoe deze strategische impactbeoordeling tot stand is gekomen. In hoofdstuk 6 geven we aan hoe we komen tot de omgevingsvisie voor Berkelland. De basis voor dit overdrachtsdocument ligt onder andere in bestaand beleid.

Aan dit overdrachtsdocument zijn drie bijlagen toegevoegd: Bijlage 1 betreft het verslag van het participatietraject. Bijlage 2 betreft de leefomgevingsfoto (LOF) en bijlage 3 betreft de strategische impactbeoordeling van de Antea Group.

In bovenstaande figuur is te zien welke stappen gezet zijn om te komen tot het overdrachtsdocument.

Samenhang milieueffectrapportage en omgevingsvisie (Bron: Notitie Reikwijdte en Detailniveau voor het kader van de milieueffectrapportage voor de omgevingsvisie Berkelland, Antea Group, 2021).

2 | Proces, participatie, beleid en trend & ontwikkelingen

2.1 Proces

Het fundament voor de omgevingsvisie wordt gelegd met bestaand beleid. Er zijn echter vele nieuwe opgaven en ontwikkelingen die ervoor zorgen dat we steeds opnieuw moeten kijken naar het beleid voor onze leefomgeving. Dat betekent dat er een grondig proces wordt doorlopen om te komen tot de omgevingsvisie. De omgevingsvisie komt tot stand met behulp van de experts binnen de gemeentelijke organisatie. Vraagstukken voor de omgevingsvisie hebben we voorgelegd aan bewoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers. In de participatieronden hebben we veel informatie opgehaald die de basis vormt voor de afwegingen die worden gemaakt in de omgevingsvisie.

De opgehaalde informatie heeft geleid tot het voorliggende overdrachtsdocument. Daarin staan de kwaliteiten van de gemeente beschreven en de opgaven die op ons afkomen. Per opgave zijn er mogelijke richtingen aangegeven die voorzien zijn van een eerste toetsing met betrekking tot de milieueffecten.

Het proces voor de omgevingsvisie is gestart met het opstellen van de uitgangspuntennotitie die in 2020 door de gemeenteraad is vastgesteld. Daarin zijn onder andere een stakeholderanalyse, een participatieplan, de ontwikkelrichting en integrale thema's, en de betrokkenheid van college en raad opgenomen. Aan de hand van de uitgangspunten in die notitie is verder gewerkt aan het ontwikkelen van de omgevingsvisie.

Het proces heeft een wijziging ondergaan halverwege 2021, omdat voor sommige opgaven nog te veel onduidelijkheid was en het proces wat langer nodig had om een volledige omgevingsvisie te kunnen neerleggen. Bovendien liepen het proces van de omgevingsvisie en het proces van het bestemmingsplan buitengebied mogelijk door elkaar. Daarop is voorrang gegeven aan het proces voor het bestemmingsplan buitengebied. Daarnaast viel een essentiële themaraad uit, waardoor er op dat moment onvoldoende richting kon worden gegeven voor het vervolg. Besproken en afgestemd is dat er een tussenfase werd opgenomen. Een overdrachtsdocument moet inzicht geven in alle ontwikkelingen, opgaven en mogelijke ontwikkelrichtingen per opgave. Het is aan de nieuw te kiezen gemeenteraad om het proces naar een omgevingsvisie af te ronden en de nieuwe omgevingsvisie vast te stellen. Parallel aan het opstellen van de omgevingsvisie worden de milieueffecten van de keuzes inzichtelijk gemaakt in een milieueffectrapportage.

2.2 Participatie

Dit overdrachtsdocument is tot stand gekomen door middel van participatie. Het gaat immers over de leefomgeving van onze inwoners. Daartoe zijn meerdere participatiemomenten geweest. Allereerst ten behoeve van de uitgangspuntennotitie in 2019 om te bepalen wat de ontwikkelrichting van de gemeente is en welke integrale opgaven daarin leidend zijn. Vervolgens is in 2021 verder ingegaan op de verschillende opgaven. Dat is gedaan in gesprekken in de dorpen (online) en in gesprekken met onder andere ondernemers, organisaties, ketenpartners en de jongerenraad. Vanuit dit overdrachtsdocument wordt gewerkt aan de omgevingsvisie. Dat proces gaat wederom in samenspraak met de samenleving plaatsvinden.

De uitkomsten van de participatieronden zijn in bijlage 1 bij dit overdrachtsdocument opgenomen.

2.3 Samenhang beleid Rijksoverheid, provincie Gelderland en waterschap Rijn en IJssel

De opgaven uit de landelijke en provinciale omgevingsvisie (NOVI en POVI) zijn belangrijke input voor de gemeentelijke omgevingsvisie. Daarnaast heeft het waterschap een visie opgesteld en spelen er regionale

ontwikkelingen, zoals de Regionale Energie Strategie (RES). We zoeken naar een optimale samenhang tussen de landelijke, provinciale en regionale ontwikkelingen en onze omgevingsvisie. We doen dit door aan te sluiten bij de thema's, zoals die door het Rijk, de provincie en het waterschap zijn benoemd in hun visies, waar deze passen bij de identiteit en actualiteit van Berkelland. Hierdoor dragen we bij aan de landelijke opgaven en ontwikkelingen en versterken we de eigen identiteit van Berkelland. De nationale omgevingsvisie (2020) (NOVI)[1] omschrijft vier prioriteiten met daarin een aantal keuzes:

- **Ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie.** Nederland is in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust. De energie-infrastructuur wordt geschikt gemaakt voor duurzame energiebronnen. We passen duurzame energie in met oog voor omgevingskwaliteit: De komende jaren krijgt iedereen te maken met de overstap op duurzame energie. Om schaarse ruimte goed te benutten, kiezen we ervoor zonnepanelen in eerste instantie op daken en aan gevels te plaatsen en dan pas in landelijk gebied.
- **Duurzaam economisch groeipotentieel.** Ruimte voor overgang naar een circulaire economie in 2050. Onze economie gaat over naar een circulaire en CO_2-neutrale energievoorziening. Daarom moeten productieprocessen aangepast

[1] *Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (2020). Nationale omgevingsvisie: duurzaam perspectief voor onze leefomgeving. https://www.novistukken.nl/PageByID.aspx?sectionID=209000&contentPageID=*

worden. Het is nodig te innoveren en digitaliseren en daarmee de economie blijvend te vernieuwen om mee te gaan in de mondiale concurrentie. Een aantrekkelijke omgevingskwaliteit vraagt om een goede inpassing van bedrijven, logistieke functies en datacentra.

- **Sterke en gezonde steden en regio's.** Woningbouw in een stedelijk netwerk van groene en gezonde steden: In 2030 moet er in Nederland 1 miljoen woningen bij gebouwd worden. Er wordt gewerkt aan de ontwikkeling van Stedelijk Netwerk Nederland wat een goed en bereikbaar netwerk van steden en regio's in Nederland is. Locaties voor grootschalige woningbouw zijn benoemd, waaronder de spoorzone van Zwolle. Bouwen gebeurt zoveel mogelijk binnen bestaand, stedelijk gebied. Bewoners moeten een prettige, gezonde en veilige leefomgeving ervaren. Dit vraagt om investeringen in openbaar vervoer, veilige fiets- en wandelpaden, meer groen, ontmoetingsruimte en wateropvang in de stad en goede verbindingen met recreatiegebieden in de nabijheid van de stad. De leefomgeving richten we zo in, dat deze een actieve, gezonde leefstijl en maatschappelijke participatie bevordert. De luchtkwaliteit wordt verbeterd.
- **Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.** Het landgebruik moet meer in balans zijn met natuurlijke systemen. Zo wordt een goede bodem- en waterkwaliteit en biodiversiteit bevorderd. Laaggelegen gebieden zullen in toenemende mate te maken krijgen met bodemdaling en verzilting. Dat kan aanpassingen in het gebruik van landbouwgrond en een andere bestemming van grond betekenen. We realiseren een duurzaam en vitaal landbouw- en voedselsysteem, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit. De kwaliteit van het landschap moet sterker meewegen in de keuzes die we maken. Dat doen we door verrommeling en versnippering te voorkomen en logistieke functies op bestaande bedrijventerreinen of langs corridors te concentreren.

Deze vraagstukken zijn met elkaar verweven en vragen om ruimte. Het gaat om de bouw van een miljoen woningen, de ruimte voor opwekking van duurzame energie, de aanpassing aan een veranderend klimaat, de ontwikkeling van een circulaire economie en de omschakeling naar kringlooplandbouw. Vandaar dat de NOVI helpt richting te geven en keuzes te maken. Daarvoor zijn in de NOVI drie afwegingsprincipes bepaald:

1. Combineren van functies gaan boven enkelvoudige functies;
2. Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal;
3. Afwentelen wordt voorkomen.

Berkelland draagt met de integrale opgaven bij aan de landelijke ontwikkelingen. Een aantal ambities van de Rijksoverheid gaan verder dan de integrale opgaven van Berkelland:

- De Nationale overheid heeft al meer uitspraken gedaan over de energietransitie. In Berkelland is dit beleid nog in ontwikkeling, waardoor deze ambitie verder gaat dan de benoemde integrale opgaven in Berkelland;
- De circulaire economie is een duidelijke ambitie van de Rijksoverheid die nog niet in zoverre terugkomt in de integrale opgaven van Berkelland;
- De Nationale ambitie geeft al meer richting aan de transitie van het buitengebied, door te spreken van andere bestemmingen van grond én een ambitie uit te spreken voor een duurzaam en vitaal landbouw- en voedselsysteem, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit.

Een aantal ambities sluit aan op de integrale opgaven van Berkelland of versterkt deze:
De landschappen versterken is één van de integrale opgaven van Berkelland waar de Nationale ambities

voor klimaatadaptatie en de versterking van het landschap om verrommeling en versnippering te voorkomen in terugkomen;

- De versterking van het regionale vestigingsklimaat sluit aan op de Nationale ambitie om de economie te blijven vernieuwen en bij te dragen aan een aantrekkelijke omgevingskwaliteit;
- De Nationale ambitie om een prettige, gezonde en veilige leefomgeving te ontwikkelen sluit aan bij de integrale ambitie die Berkelland voor de gezonde leefomgeving en versterking van de leefbaarheid,-vitaliteit én bereikbaarheid heeft benoemd.

De provinciale omgevingsvisie Gaaf Gelderland (2018)[2] legt de focus op een duurzaam, verbonden en economisch krachtig Gelderland. Daarin streeft Gelderland zeven ambities na om verschil te maken voor een schoon, gezond, veilig en welvarend Gelderland. De ambities zijn:

1. **Energietransitie: van fossiel naar duurzaam.** Het streven is dat Gelderland in 2050 volledig klimaatneutraal is. Gelderland zet hiervoor in op energiebesparing en het terugdringen van het energieverbruik door isolatie. Daarnaast zet Gelderland in op duurzame opwekking van energie met oog voor de kwaliteiten die Gelderland uniek maken.
2. **Klimaatadaptatie: omgaan met veranderend weer.** Gelderland zet vooral en eerst in op het tegengaan van risico's en gevaren van de klimaatverandering. Het doel is dat Gelderland in 2050 optimaal beschermd is (klimaatbestendig) en kan meebewegen met het veranderend klimaat. Bij de inrichting van de leefomgeving neemt Gelderland de gevolgen van het veranderend klimaat mee.
3. **Circulaire economie: sluiten van kringlopen.** Gelderland vindt minder afval en meer kringloop, recycling en hergebruik nodig om Gelderland schoon en groen te houden. Het doel is in 2030 het gebruik van primaire grondstoffen in Gelderland met 50% teruggebracht te hebben.
4. **Biodiversiteit: werken met de natuur**. Het beschermen en versterken van het Gelders Natuurnetwerk staat voorop vanuit robuuste verbindingen langs rivieren, uiterwaarden, kleine watergangen en anderen waardevolle landschappen en gebieden. Het doel is dat het in 2050 goed gaat met de biodiversiteit. In 2030 is 7% van de Europese doelen van de vogel- en habitatrichtlijn behaald.
5. **Bereikbaarheid: duurzaam verbonden.** Slim maatwerk en nieuwe vormen van mobiliteit zijn nodig om elkaar te kunnen blijven bereiken en ontmoeten. Om knelpunten te voorkomen en op te lossen, bekijkt Gelderland hoe bedrijventerreinen zo geclusterd kunnen worden, dat vervoers- en goederensystemen slimmer met elkaar verbonden kunnen worden. De doelen zijn: In 2050 de groei van de mobiliteit op een slimme manier opvangen. In 2050 verplaatsen mensen in Gelderland zich veilig, snel, betaalbaar en klimaatneutraal. Snel en veilig internet fungeert daarbij als alternatief voor fysieke verplaatsingen. In 2050 is het netwerk voor goederenvervoer in Gelderland toegankelijk, duurzaam en klimaatneutraal. In 2030 is al ons busvervoer zonder uitstoot en is 35% van het totaal aantal verplaatsingen met de fiets.
6. **Vestigingsklimaat: een krachtige, duurzame topregio!** Gelderland wil de strategische ligging en de aantrekkingskracht van de Gelderse regio's vergroten, zodat mensen in Gelderland willen (blijven) wonen en zich willen binden aan Gelderland. Activiteiten die elkaar versterken, wil Gelderland zoveel mogelijk bij elkaar in de buurt of in dezelfde voorziening plaatsen. Zo blijft Gelderland, naast dynamisch, ook open, groen en gezond. Het omvormen van bestaande en leegstaande bedrijvenlocaties heeft de voorkeur, boven de aanleg van nieuwe terreinen. De doelen zijn om de concurrerende positie binnen het internationale stedelijke netwerk van Amsterdam, Brussel en Keulen te versterken. In 2050 haalt Gelderland maximaal

[2] *Provincie Gelderland (2018). Gaaf Gelderland. https://www.gelderland.nl/Omgevingsvisie-Gaaf-Gelderland.*

profijt uit de unieke combinatie van stedelijke en groene kwaliteiten. In 2050 zijn alle werklocaties in Gelderland duurzaam ingericht qua energie, klimaatbestendigheid, en logistieke en productiestromen.

7. **Woon- en leefomgeving: dynamisch, divers en duurzaam.** Bouwen binnen bestaand verstedelijkt gebied is het vertrekpunt. Het doel hiervan is om leegstand te voorkomen, het landschap open en groen te houden en het voorzieningenniveau op peil te houden. Gelderland geeft de voorkeur aan het benutten van bestaande gebouwen. En gaat voor concentraties van bebouwing. Pas als er geen andere goede mogelijkheden zijn, breidt Gelderland uit aan de randen van de steden of dorpen. Een goede balans tussen de vraag en aanbod van woningen in verschillende prijscategorieën staat voorop, ook voor specifieke doelgroepen. De doelen zijn een aanbod aan woningtypen en woonmilieus passend bij de diversiteit aan woningvraag. Gelderland benut daarbij de bestaande bebouwde omgeving optimaal met voldoende ruimte voor klimaat adaptieve maatregelen. Alle nieuwbouw wordt aardgasloos aangelegd en zoveel mogelijk circulair gebouwd. In 2035 zijn alle (bestaande) wijken van het aardgas. Woningen zijn in 2050 klimaatneutraal in Gelderland.

Berkelland draagt met de integrale opgaven bij aan de provinciale ontwikkelingen. Ook hier zien we dat de ambities van Gelderland verder gaan dan waar Berkelland nu staat. Het is daarom van belang deze ambities mee te nemen in de uitwerking van het voorkeursalternatief voor Berkelland. Het gaat daarbij met name om de ambities en doelstellingen die Gelderland gesteld heeft. Berkelland kan hierin een eigen afweging maken en de ambities en doelstellingen voor Berkelland op baseren. Dat geeft ambities en doelstellingen die wellicht specifieker zijn of verder gaan dan de vastgestelde provinciale doelstellingen.

De Watervisie 2030 van het waterschap Rijn en IJssel (2013)[3] omschrijft een aantal doelen. Berkelland stelde aanvullend daarop samen met het waterschap in 2018 de Watervisie Berkelland op. Deze zet in op een klimaatbestendig, duurzaam én aantrekkelijk watersysteem in Berkelland. In de watervisie is aangegeven hoe gemeente Berkelland en Waterschap Rijn en IJssel werken aan de inrichting en het beheer van de afvalwaterketen (riolering en zuivering) en het watersysteem:

- We proberen schade door wateroverlast te voorkomen en investeren in een veilig en goed werkend watersysteem;
- Door regenwater op te vangen waar het valt, neemt de kans op wateroverlast af en kunnen we de omgeving mooier en aantrekkelijker maken, voor mens en dier;
- Dankzij nieuwe technologieën kunnen we energie en grondstoffen uit (afval)water halen;
- Door een goede inrichting en afstemming van het gezamenlijk beheer streven we naar een goede waterkwaliteit in het stedelijk gebied. Dit zorgt voor een prettige leefomgeving.

Als gemeente hebben wij zorgplichten voor het regenwater, grondwater, oppervlaktewater en het inzamelen, transporteren en zuiveren van afvalwater (gebruikt drinkwater) in stedelijk gebied. De zorgplichten (taken) van de gemeente zijn:

- Inzameling en transport van stedelijk afvalwater;
- Zorg van het regenwater;
- Zorg structurele problemen grondwaterstanden.

In de omgevingsvisie maken we keuzes over de manier waarop we omgaan met de ambities van andere overheden die verder gaan dan de geformuleerde integrale opgaven voor Berkelland.

[3] *Waterschap Rijn en IJssel (2013). Watervisie 2030. https://www.wrij.nl/publish/library/7/boekje_watervisie_-_interactieve_versie.pdf*

2.4 Trends en ontwikkelingen

Berkelland wordt beïnvloed door een aantal trends en ontwikkelingen. Deze zullen in deze paragraaf uiteengezet worden.

Landbouw en een vitaal platteland: Het buitengebied wordt nog steeds hoofdzakelijk gebruikt door de landbouw, maar de invloed van andere functies neemt toe. De landbouw wordt mogelijk onder druk gezet door de ruimtevraag van duurzame energieopwekking en natuur. Daarnaast is er sprake van een toename van wonen in het buitengebied en een schaalvergroting in de landbouw. De toename van wonen in het buitengebied zorgt voor spanningen tussen landbouw en wonen. Er zijn steeds minder, maar steeds grotere landbouwbedrijven. In de periode van 2005 -2019 is het aantal agrarische bedrijven van 999 naar 663 afgenomen. De nominale daling van het aantal bedrijven is groter dan de krimp van de veestapel. Het platteland zal veranderen door veranderingen en innovaties in de landbouw. Onder andere door schaalvergroting en verschuiving naar natuurinclusieve landbouw. Daarnaast ontstaat leegstand door bedrijfsbeëindiging door onder andere strengere wet- en regelgeving, stikstof, geen bedrijfsopvolging, etc. Leegstand heeft grote invloed op het landschap (verpaupering), gezondheid (asbest), veiligheid (ondermijning) en de leefbaarheid op het platteland. Niet alle vrijkomende bebouwing kan een nieuwe bestemming krijgen. Dat betekent dat er soms bebouwing gesloopt wordt. Een andere trend is dat er steeds vaker multifunctionele landbouw in het buitengebied voorkomt. Wanneer op een juiste manier met de voorgenoemde ontwikkelingen omgegaan wordt biedt dit ook kansen.

Individualisering: De individualisering van de samenleving is één van de trends in Berkelland. Door economische en technologische ontwikkelingen zijn zelfontplooiing en emancipatie steeds belangrijker geworden, terwijl volgzaamheid en traditie aan belangverliezen. Deze trend heeft ook gevolgen voor de woningmarkt. Er zijn namelijk meer eenpersoonshuishoudens waardoor er meer woningen nodig zijn. Daarnaast stellen mensen steeds meer specifieke eisen aan hun woning en woonomgeving. Hierdoor is de druk op de woningmarkt toegenomen.

Effect covid-19 en digitalisering: Door digitalisering, en versneld door de covid-19 pandemie, werken mensen meer thuis. Dit betekent dat mensen minder hoeven te reizen en er dus minder woon-werkverkeer is. Hierdoor stellen mensen mogelijk ook andere eisen aan hun woningen en hun werkplekken. Door digitalisering is het minder belangrijk geworden waar je woont of werkt.

Dit kan effect hebben op het winkelbestand van onze gemeente, door verdere groei van online shopping kan er leegstand ontstaan.

Recreatie en toerisme: Een kwalitatief hoogwaardig recreatieaanbod is belangrijker dan ooit. Daarnaast komt er steeds meer aandacht voor de bijdrage van de vrijetijdssector aan de leefbaarheid op het platteland en in de dorpen en (kleinere) kernen. Covid-19 lijkt een positief effect te hebben op de aantrekkelijkheid van de Achterhoek als korte of tweede vakantiebestemming. Het platteland is een plaats waar men kan ontsnappen aan de drukte van de stad door de aanwezige rust en ruimte. De energietransitie mag niet ten koste gaan van de aantrekkelijkheid en ruimtelijke kwaliteit van de omgeving, omdat dit een belangrijke voorwaarde voor de recreatiesector is. De trend van een toename in recreatie en toerisme leidt tot een vraagstuk: waar zijn grootschalige, maar ook kleinschalige vormen van dag- en verblijfsrecreatie mogelijk binnen de gemeente zonder dat er een disbalans ontstaat tussen wonen, werken en recreëren?

Trek van west naar oost en vanuit Enschede naar Berkelland: Vanuit het westen van Nederland trekken mensen richting het oosten en daarmee naar Berkelland. Dit door onder andere de aantrekkelijke groene woonomgeving. Tevens trekken er ook mensen vanuit Enschede naar Berkelland. Hierdoor ontstaat, naast onder andere ook de huishoudensverdunning, een grotere vraag naar woningen in Berkelland. De druk op de woningmarkt neemt hierdoor toe. Op de zeer lange termijn (>2100) wordt, in het kader van de zeespiegelstijging, een verhuizing van laag Nederland naar de hogere zandgronden voorspeld.

Behoud landschap: Klimaatverandering en aantasting door de mens vormen een bedreiging voor het landschap. Door menselijke activiteiten staat de natuur- en landschapskwaliteit onder druk en neemt deze af. Onder andere schaalvergroting en innovatie in de landbouw, groei van bedrijventerreinen, toenemende recreatiedruk, de energietransitie, mobiliteit en woningbouw (transformatie) bedreigen de natuur en biodiversiteit in Berkelland. Naast illegale activiteiten hebben onder andere de schaalvergroting in landbouw, verdroging, recreatiedruk, aanleg N18, woningbouw, ook voor afname gezorgd met betrekking tot de biodiversiteit en de aanwezigheid van natuurwaarden. Het landschap staat tevens door klimaatverandering onder druk. Zo kunnen hitte, wateroverlast en droogte de natuurwaarden aantasten. Het tegengaan van deze trend vormt één van de opgaven voor Berkelland.

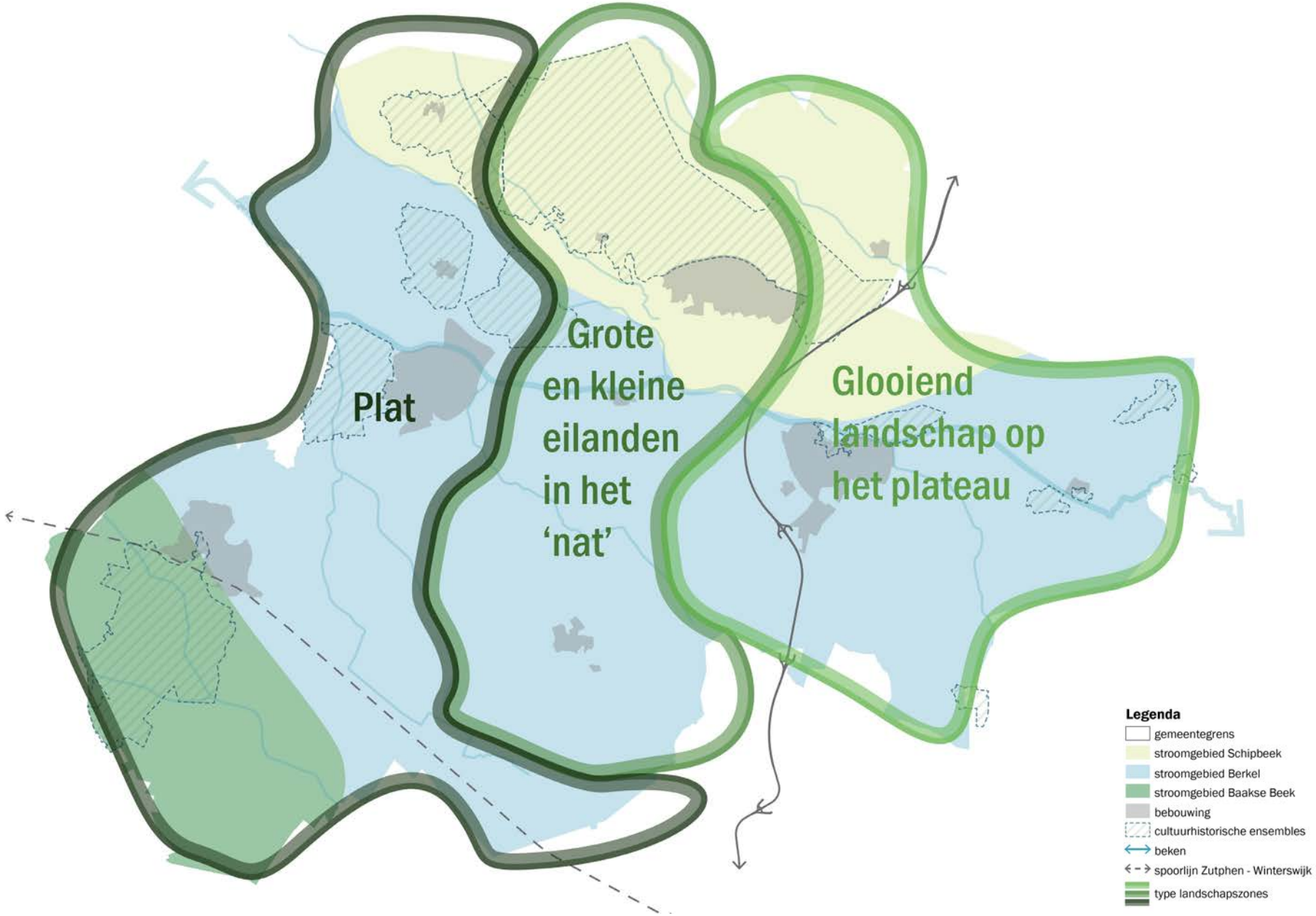
Demografische ontwikkelingen: De trend van het verouderen van onze bevolkingssamenstelling is meer dan gemiddeld van toepassing op onze gemeente. Hierdoor is er meer vraag naar seniorenwoningen en woon-zorgcomplexen en vindt woonverdunning plaats. Daarnaast heeft de veroudering van de bevolkingssamenstelling invloed op de economie doordat de beroepsbevolking af neemt. Hierdoor wordt samenwerking steeds belangrijker. De trend ontgroening hangt sterk samen met de veroudering. Jongeren trekken weg naar grotere steden en blijven daar ook wonen na hun studie. Tegelijkertijd is het in de grote steden ook lastig om geschikte starterswoningen te vinden voor hen. Daardoor trekken er tegelijkertijd ook jongeren naar het platteland, omdat de woningen daar goedkoper zijn.

Leefbaarheid van de kernen: Meerdere van de hier genoemde trends zorgen voor een grotere vraag naar woningen of een afname van het aantal voorzieningen. Hierdoor zou de leefbaarheid in de kernen af kunnen nemen. De omgevingskwaliteit voor bewoners en bezoekers moet daarom behouden of versterkt worden, waarbij ook het bijdragen aan een gezonde leefomgeving steeds vaker op de agenda staat.

Verplaatsing maakindustrie: In tegenstelling tot de eerdere trend van verplaatsing van de maakindustrie uit Nederland is er nu de trend waarbij de maakindustrie juist blijft of terug naar Nederland en dus ook naar Berkelland wordt verplaatst. Dit komt door de hogere lonen in landen waar de maakindustrie naartoe verhuisd was. Dit biedt kansen (ook voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt) in de gemeente Berkelland. Het regionale vestigingsklimaat dient hiertoe verstevigd te worden.

Mobiliteit: Ook in de mobiliteit zijn trends en verschuivingen te zien. Door de hoge mobiliteit van mensen in Nederland zijn er mensen die er voor kiezen om op een grotere afstand van hun werk te gaan wonen. Tevens is er als gevolg van vergrijzing een groeiende minder mobiele doelgroep. Deze groep mensen heeft juist wel voorzieningen dichtbij nodig. Daarnaast zijn er ook de transities naar duurzame mobiliteit en andere mobiliteitsvormen die de nodige effecten op onze gemeente kunnen hebben. Voorbeelden hiervan zijn het verzorgen van de laadinfrastructuur voor elektrische voertuigen en deelplatforms (mobility as a service) van de regio Achterhoek.

Onderverdeling type landschapszones

3 | Berkelland anno nu – Waarden en kwaliteiten van Berkelland

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe Berkelland er vandaag de dag bij ligt. Het in kaart brengen van de huidige situatie en de huidige omgevingswaarden is een belangrijk onderdeel van een visie op de toekomst. De omgevingswaarden beschrijven we door de natuurlijke en ruimtelijke kenmerken en kwaliteiten in beeld te brengen. Daarbij komt de historische ontwikkeling van Berkelland aan bod en beschrijven we wat onze gemeente betekent binnen de regio. Vervolgens gaan we in op onze belangrijkste kwaliteiten en gaan we kort in op de kenmerken van onze dorpen.

3.1 Het landschap van Berkelland

Het landschap van Berkelland

We bezitten als gemeente een bijzondere kwaliteit in de vorm van het landschap. Als plattelandsgemeente kennen we een groot landschap boordevol natuur wat doorkruist wordt door de beken. De verschillende landschapstypen zorgen voor een divers en aantrekkelijk landschap met een grote soortenrijkdom. In het buitengebied is er volop rust, ruimte en stilte, en is kleinschaligheid de norm.

Onze gemeente kent een rijke historie waaruit wij landgoederen, beschermde dorpsgezichten en cultuurhistorisch waardevolle landschappen hebben overgehouden. Bij een aantal van de dorpen zijn daarnaast de oude dorpsmarken nog herkenbaar. In die marken was er een functionele samenhang tussen het dorp, de akkers op de essen, de weides in beekdalvlaktes en de heidevelden. Historisch gezien zijn allereerst de overblijfselen uit de ijstijd in het landschap te herkennen. De Needse Berg is een overblijfsel uit de ijstijd en valt met haar hoogte tot 34 meter boven NAP op in het landschap. De grondmorene bulten waarop Gelselaar en Geesteren liggen zijn tevens overblijfselen uit de ijstijd. Er bevinden zich ook dekzandruggen binnen de gemeente, met name rond Beltrum en langs de Berkel en de Bolksbeek. Het landschap van Berkelland is later sterk beïnvloed door de mens. In de 19e en de 20e eeuw zijn de eilanden in het moerasgebied ontgonnen en recht verkaveld. In het westen van onze gemeente bevinden zich bossen met landgoederen.

We kunnen het landschap van onze gemeente van oost naar west onderverdelen in drie deelgebieden. In het oosten wordt onze gemeente gekenmerkt door het glooiende landschap op het plateau, daartussen een gebied met kleine eilanden in het nat en in het westen het zogenaamde plat.
Onze gemeente kan ook onderverdeeld worden in landschapsensembles: beekdalen, oude bouwlanden – kampen, broek, velden en bossen, oude bouwlanden – essen, bossen en landgoederen. Deze zijn weergegeven op de kaart hiernaast. Dit resulteert in grootschalige open landschappen, met name in het zuiden en zuidoosten. Kleinschalige, open tot halfopen landschappen meer centraal van oost naar west en overwegend gesloten landschappen die zich met name aan de westzijde van de gemeente bevinden. Dit zijn de meer aaneengesloten bosgebieden.

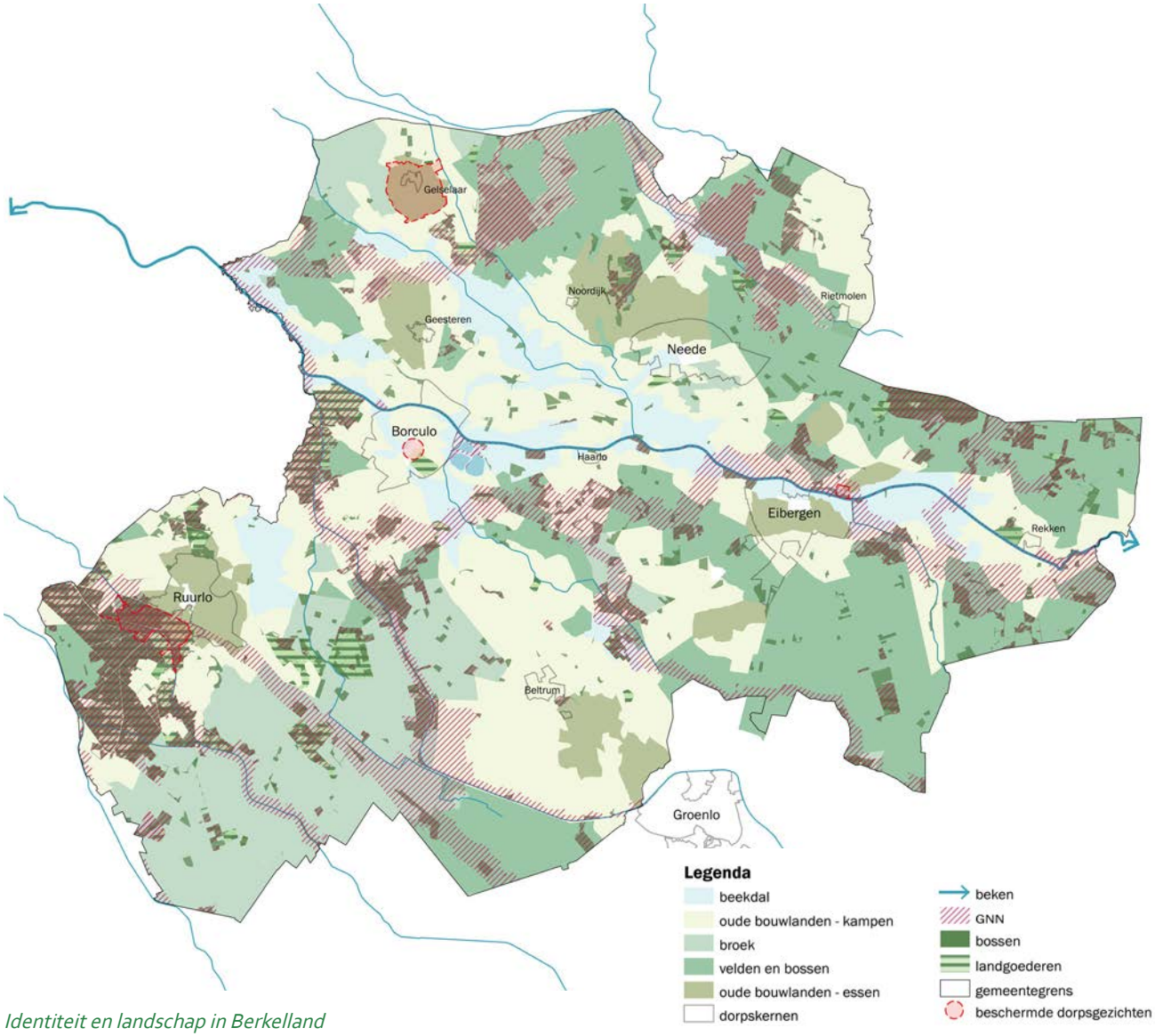
Natuur

In onze gemeente kent de natuur een sterke relatie met het water. Dit blijkt uit onze kwelgebieden het Noordijkerveld (Elsmangoot), de zuidrand van Neede, De Kiefte ten zuiden van Eibergen en tussen Neede en Rietmolen (omgeving Kieftendijk). De vele beken en rivieren spelen ook een belangrijke rol in de natuur in onze gemeente. De Berkel verbindt de verschillende gebieden van oost naar west. De Berkel stroomt vanuit Duitsland, waar de Berkel nog meandert, met een strakke boog over het Nederlands Plateau. Vervolgens stroomt de rivier naar het lager gelegen centraal Achterhoekse gebied met brede beekdalvlaktes en hogere ruggen. De Berkel stroomt langs Borculo en daarna verder naar het westen naar het iets hoger gelegen De Graafschap. Bij

Zutphen stroomt ze in de IJsselvallei. Naast de Berkel in het midden van onze gemeente zijn de belangrijkste beken de Schipbeek in het Noorden en de Baaksebeek in het zuidwesten. Andere beken en rivieren in onze gemeente zijn de: Buurserbeek, (Groenlose) Slinge, Leerinkbeek, de Bolksbeek.

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) komt in Gelderland tot uiting in het Gelders Natuurnetwerk (GNN). Het GNN omvat een samenhangend netwerk van bestaande en de te ontwikkelen natuur van internationaal, nationaal en provinciaal belang in Gelderland. Daarbij behoren de Natura 2000-gebieden als internationaal beschermde natuurgebieden ook tot het GNN. Zij bestaat uit alle terreinen met een natuur, bos of landschapselementbestemming binnen de voormalige EHS en kent ook zoekgebieden voor nieuwe natuur (7.300 ha), waarvan het grootste deel (5.300 ha) in 2025 moet zijn gerealiseerd. Ook de reeds gerealiseerde delen van verbindingszones maken deel uit van het GNN.

Niet alle natuurgebieden binnen het GNN sluiten goed op elkaar aan. Daarom is een Groene Ontwikkelingszone (GO) aangewezen. Ook het agrarisch gebied met de vele landschapselementen buiten deze GNN en GO zijn erg belangrijk voor de habitats en verspreiding van soorten tussen de GNN gebieden en Natura 2000 gebieden.

Identiteit en landschap in Berkelland

Hiermee kunnen ecologische verbindingszones aangelegd worden tussen deze natuurgebieden. De GO richt zich op economische ontwikkeling in combinatie met (substantiële) versterking van de kernkwaliteiten natuur en landschap. De GNN en GO zijn in belangrijke mate gekoppeld aan het water in onze gemeente.

In de directe omgeving van onze gemeente liggen de Natura 2000-gebieden Stelkampsveld (Beekvliet), Buurserszand, Haaksbergerveen en Korenburgerveen. Over de grens in Duitsland liggen de Natura 2000-gebieden Zwillbrocker Venn und Ellewicker Feld, Moore und Heiden des westlichen Münsterlandes, Witte Venn, Krosewicker Grenzwald en Lüntener Fischteich und Ammeloer Venn.

Biodiversiteit

Naast natuur is ook specifiek biodiversiteit een belangrijk onderwerp. Onze gemeente heeft een hoge biodiversiteit voor de meeste soortgroepen. Er komen namelijk veel verschillende typen leefgebieden met een aanzienlijke omvang naast elkaar voor. De kwaliteit van leefgebieden met specifieke, kwetsbare milieuomstandigheden gaat achteruit en dit soort leefgebieden verdwijnen. Hierdoor is het aantal plantensoorten van de Rode lijst in Berkelland in vergelijking met heel Nederland gering.

3.2 Berkelland in de regio

Onze gemeente maakt onderdeel uit van de grensregio de Achterhoek en is gelegen aan de noordoostzijde van de provincie Gelderland. We zijn zeer goed bereikbaar en we liggen binnen bereik van de rest van het land. Via onder andere de rijksweg N18 zijn we bereikbaar vanuit de groene metropoolregio Arnhem/Nijmegen. We liggen in de buurt van de stedelijke gebieden Apeldoorn-Deventer-Zutphen, Arnhem-Nijmegen en Hengelo-Enschede. De kernen onderling zijn ook goed bereikbaar via de provinciale wegen en het busnetwerk.

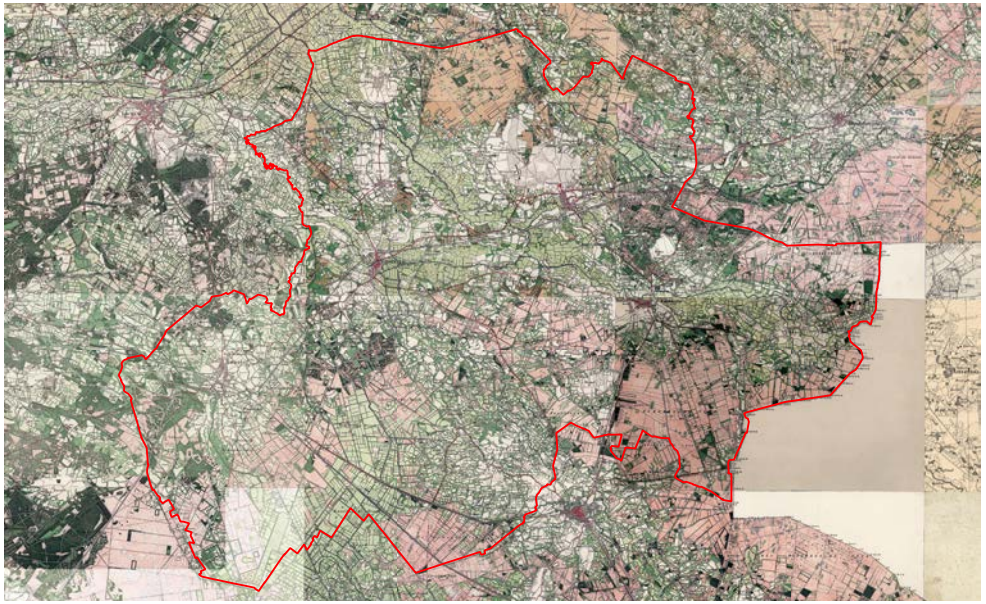
De combinatie van dorpen, landschap en gunstige ligging zorgt voor een sterke woonomgeving met een grote aantrekkingskracht. We zijn een ontspannen

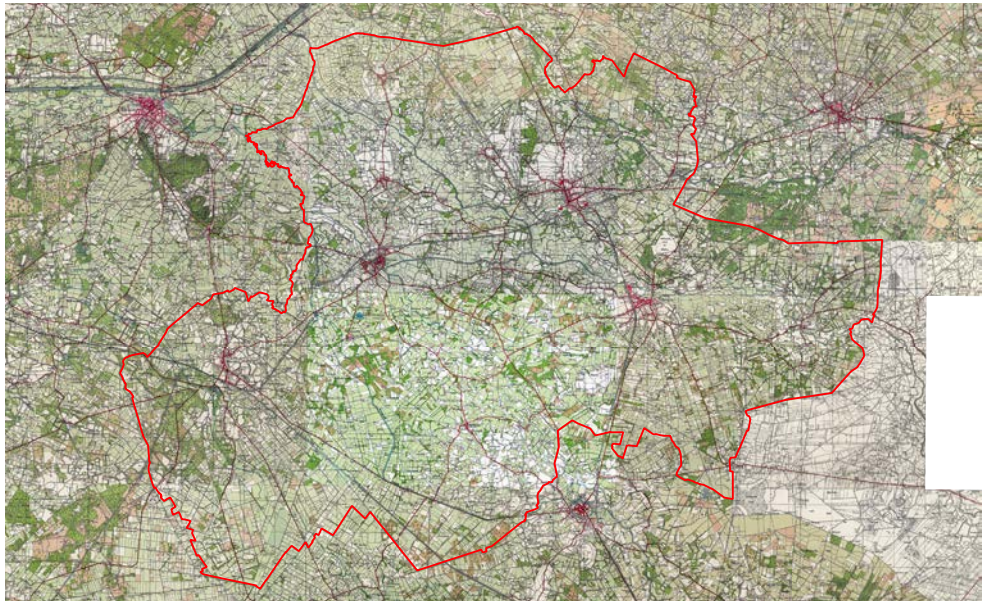
Berkelland in de regio

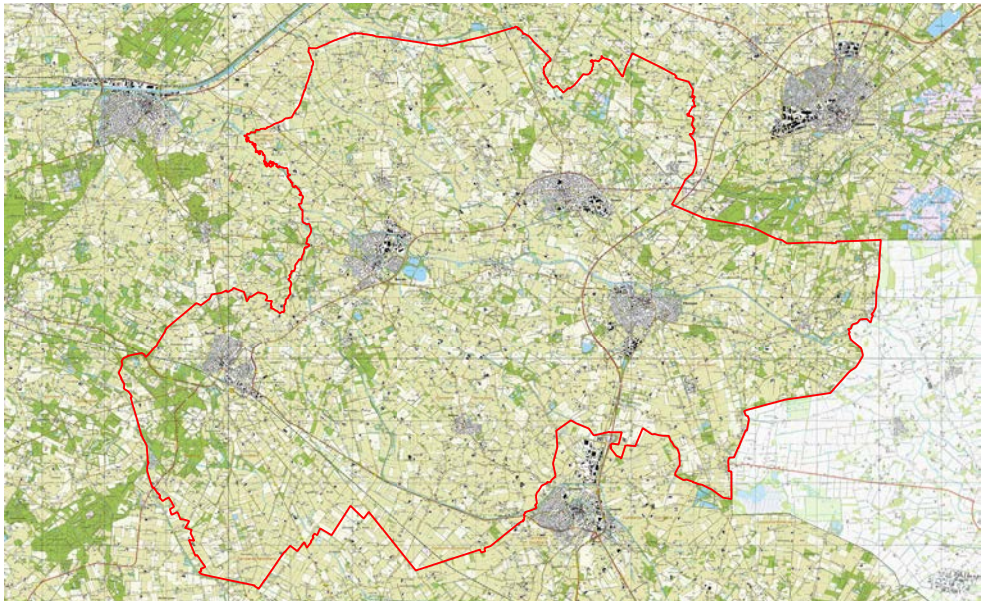
Berkelland rond 1850

Berkelland rond 1900

Berkelland rond 1950

Berkelland rond 2020

Historische ontwikkeling van het gebied dat nu de gemeente Berkelland vormt

gemeente met veel ruimte, waar het prettig wonen, werken en verblijven is. Voor stedelijke voorzieningen maken we dankbaar gebruik van de omliggende steden maar ook binnen onze gemeente zijn er genoeg voorzieningen. Omgekeerd bieden wij de steden in de regio ruimte voor met name natuurbeleving, recreatie en zorginstellingen in een groene omgeving. Ons grondgebied heeft een hoge landschappelijke kwaliteit, welke in paragraaf 3.1 uitgelicht is.

3.3 Historische ontwikkeling

Onze gemeente ligt gedeeltelijk op het Oost-Nederlands plateau. Dit plateau is miljoenen jaren geleden door krachten in de aardkorst omhooggeduwd. Na de ijstijd ontstond er eerst een toendralandschap. Onder invloed van een stijgende temperatuur veranderde het landschap. De eerste mensen vestigden zich op de hogere delen langs de rivierlopen. Bossen en het veen verdwenen langzamerhand door de toenemende bevolking. Heidevelden, ontstaan door begrazing met schapen, kwamen daarvoor in de plaats. Grote delen van Berkelland veranderden in natte heidevelden. Er ontstonden enkele bewoningskernen. Verspreid in het landschap werden kleine boerenbedrijven gevestigd op verhogingen in het landschap. Op die verhogingen werd landbouw bedreven. De grond werd vruchtbaar gemaakt met schapenmest en heideplaggen. Zo ontstonden de essen. Door de bevolkingsontwikkeling en de toenemende behoefte aan landbouwgrond verdwenen de boerderijen van de essen en werd er op de flank van de essen gebouwd. De rivier de Berkel is van grote betekenis geweest voor de ontwikkeling van Berkelland en het landschap. Langs deze rivier ontstonden onder andere nederzettingen en industrie. Na verdere groei kenmerken we ons als gemeente met een groot aantrekkelijk buitengebied, een prachtig landschap en vier grote, zeven kleine kernen en een aantal buurtschappen.

Vroeg in de 18e eeuw is in Berkelland kleinschalige ijzerindustrie ontstaan in de vorm van ijzergieterijen. Hierdoor zijn er ook nu nog een aantal metaalverwerkende bedrijven in de gemeente. Inmiddels ontwikkelen veel van deze metaalbedrijven zich verder tot smart industrie. Neede en Eibergen ontwikkelden zich vanaf midden 19de eeuw vanuit de huisweverijen tot textieldorpen in navolging van Twente. Ook de bodem op het Plateau en de Needse Berg leverde grondstoffen voor bijvoorbeeld pannen- en bakstenen fabricage. Een groot deel van deze bedrijven is verdwenen of heeft zich op andere markten gericht.

3.4 Kenmerken en kwaliteiten – gemeente-breed

Bedrijvigheid

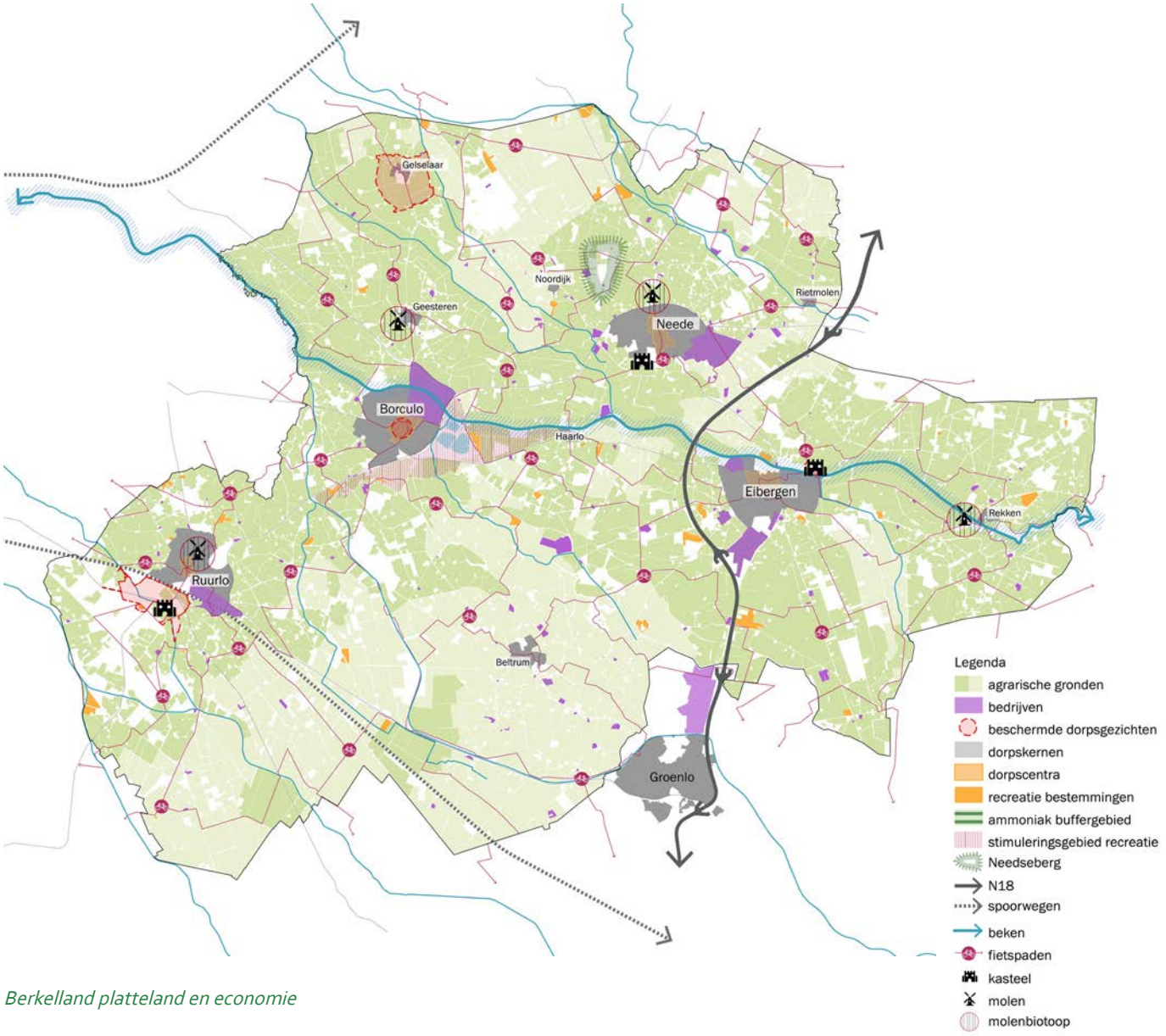
Onze gemeente biedt veel ruimte voor bedrijvigheid. In totaal is er circa 216 ha (netto) bedrijventerrein in Berkelland waarvan ca. 14,3 ha (netto) nog uitgeefbaar is. Een deel van deze bedrijvigheid is geconcentreerd langs de N18 op lokale bedrijventerreinen. Daarnaast is regionaal bedrijventerrein de Laarberg ook een grote bron van werkgelegenheid voor onze gemeente. Tot slot is er veel gemengde bedrijvigheid op de bedrijventerreinen bij de kernen. De groot- en detailhandel sector (20,1%) biedt de meeste werkgelegenheid, gevolgd door de industriële sector (15,4%) en de gezondheids-welzijnszorg (13,6%). Samen zijn deze drie sectoren goed voor bijna de helft van de werkgelegenheid in onze gemeente. De sector landbouw, bosbouw en visserij heeft de meeste vestigingen, gevolgd door de groot- en detailhandel en advies en onderzoek. Veel van de bedrijven in Berkelland zijn innovatieve bedrijven, verschillend van klein tot wereldspelers van formaat. De maakindustrie in onze gemeente is groot en zeer innovatief, en met name gericht op metaal- en houtbewerking. Ook de recreatieve sector mag niet vergeten worden. Onze bedrijven profiteren van de bereikbaarheid, verduurzaming van bedrijventerreinen en samenwerking tussen bedrijven onderling. Dit is

mede te danken aan de digitale bereikbaarheid in onze gemeente en de verbinding met Twente.

Voorzieningen

In onze gemeente zijn voldoende voorzieningen aanwezig. Van alle bestedingen aan dagelijkse artikelen in de gemeente Berkelland is 94% afkomstig van inwoners uit de eigen gemeente. Bij de niet-dagelijkse artikelen is dit 85%. De inwoners maken dus voornamelijk gebruik van de winkels binnen de gemeente. In de gemeente waren in 2019 in totaal 79 winkels voor dagelijkse artikelen. Het totaal aantal winkels is afgenomen sinds 2015, maar ook het aandeel leegstaande winkels is afgenomen ten opzichte van 2015. Het aantal banen in de detailhandel is wel gelijk gebleven.

Voor bezoek aan een restaurant of eetcafé blijft 49% van de inwoners in de eigen gemeente. Voor bezoek aan een café of terras is dit aandeel 55%. De Berkellanders maken dus gebruik van de eigen horeca, maar weten ook de horeca in onze buurtgemeentes te vinden. Het aantal banen in de horeca is sinds 2015 toegenomen met 2%. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het aandeel van de detailhandel in de binnenstad lijkt af te nemen maar de horeca lijkt toe te nemen.

Berkelland platteland en economie

Onderwijs

Onderwijs is een belangrijke voorziening in onze gemeente. Er is een groot en divers aanbod met in Borculo vijf basisscholen en een Integraal Kind Centrum (IKC). In Eibergen zijn vier basisscholen en een IKC, in Neede vijf basisscholen en in Ruurlo drie basisscholen. Ook de kleine kernen Rietmolen, Gelselaar, Geesteren, Rekken, Noordijk en Beltrum hebben een basisschool. Voor het voortgezet onderwijs kunnen onze inwoners terecht in Borculo, Eibergen en Neede. In Neede en Borculo wordt ook voorzien in speciaal (basis/voortgezet) onderwijs (SBO, SO, VO en VSO), waarmee een regionale functie verzorgd wordt. Aanvullend is er in Borculo een bouwopleiding en kunnen de basisscholen gebruik maken van het Techniekloka al.

Zorg

Er is een ruim aanbod aan zorgvoorzieningen voor alle leeftijdscategorieën en zorgbehoeftes in Berkelland. Dit ruime aanbod omvat WLZ (Wet Langdurige Zorg) en Zvw (Zorgverzekeringswet) gefinancierde zorg tot WPG (Wet Publieke Gezondheid), Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) en Jeugdwet gefinancierde zorg. Daarnaast zijn er zowel woonvoorzieningen én ambulante vormen van zorg. In Berkelland zijn er niet alleen relatief grote zorg organisaties, maar juist ook veel zelfstandigen in de zorg werkzaam. Voor sommige zorgorganisaties leent het platteland van Berkelland zich als toevoeging aan de zorg. Door de agrarische ligging en activiteiten wordt voorzien in een behoefte van inwoners. Voor een ziekenhuis zijn de inwoners aangewezen op de ziekenhuizen in Winterswijk, Doetinchem, Zutphen en Enschede.

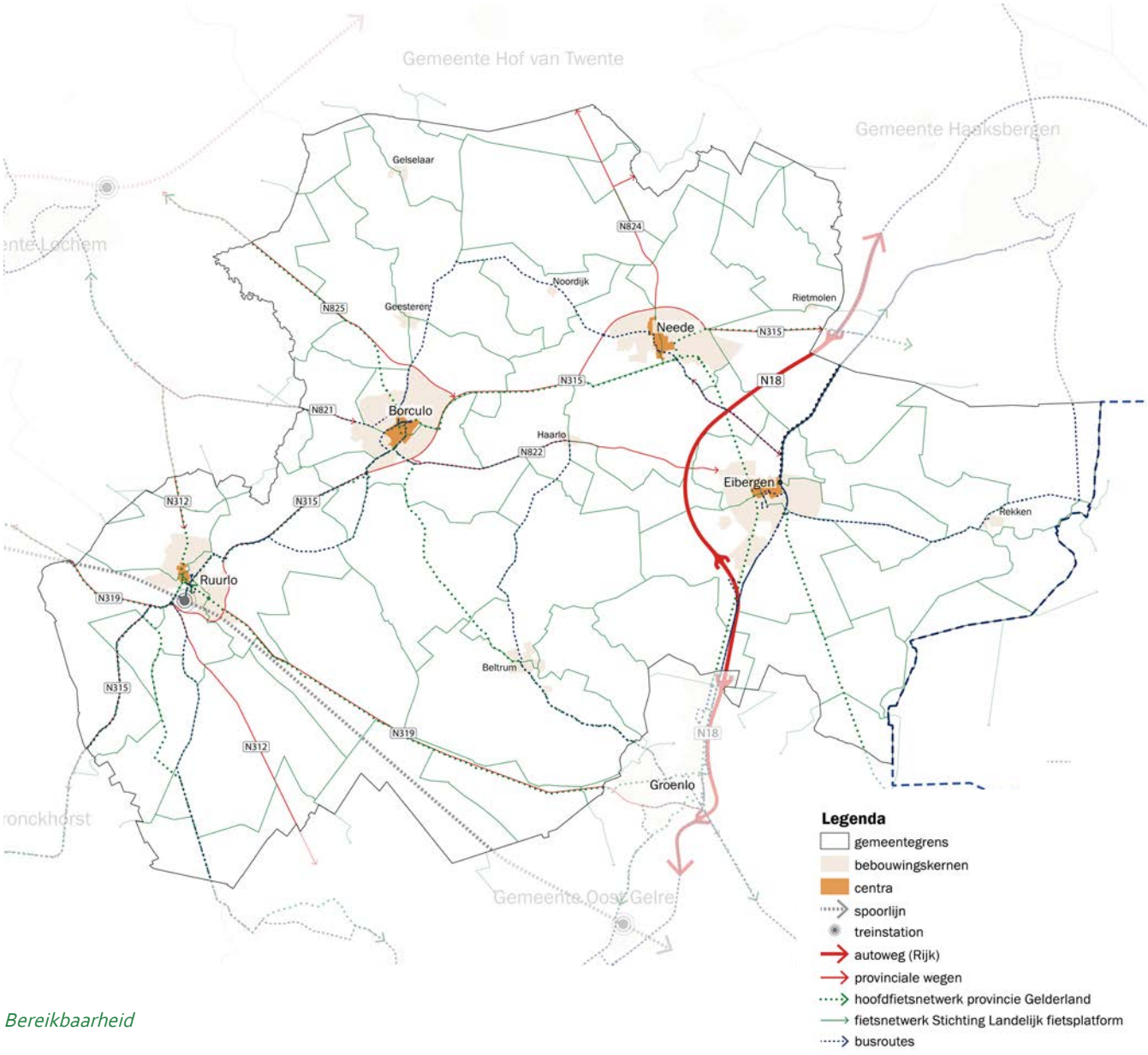
Bereikbaarheid van Berkelland

Onze gemeente is goed bereikbaar vanuit Twente en de Achterhoek. We maken deel uit van een regionaal netwerk van kernen als forenzengemeente (zie kaart pagina 28). Voor de regio is met name de Rijksweg N18, die de snelwegen A35(A1) bij Enschede en de A18(A12) bij Doetinchem verbindt, zeer belangrijk. De N18 doorkruist onze gemeente in noord-zuid richting via de kernen Eibergen en Neede. De belangrijkste wegen zijn daarnaast de N319 (Zutphen – Winterswijk), de N312 (Lochem – Lichtenvoorde), de N315 (Doetinchem – Enschede), de N824 (Neede – Diepenheim), N822 (Borculo – Eibergen) en de N825 (Lochem – Borculo). Via het treinstation in Ruurlo (lijn Zutphen-Winterswijk) zijn we met de trein goed bereikbaar. De kernen Borculo en Neede hebben een busstation, terwijl Eibergen goed bereikbaar is met de bus. Daarnaast is er een belbus die de kleinere

kernen aandoet. Het landelijk gebied is goed met de fiets bereikbaar via de vele fietspaden, die een fijnmazig recreatief netwerk vormen. Tevens is er een goed recreatief wandelnetwerk beschikbaar.

Buitengebied en landbouw

Het buitengebied van onze gemeente is zeer belangrijk, daarom worden meerdere aspecten uitgelicht. Het buitengebied is essentieel voor de landbouw, die bijdraagt aan de economie van onze gemeente. Als plattelandsgemeente is het agrarisch gebruik van gronden van oudsher de voornaamste economische drager geweest. De melkveehouderij is binnen de agrarische sector de grootste bedrijfstak, gevolgd door de varkenshouderij. In 2020 waren er 663 agrarische bedrijven waarvan 261 melkveebedrijven en 63 gespecialiseerde varkensbedrijven. Het grootste deel van het buitengebied heeft een agrarische bestemming, al dan niet met landschapswaarde. Overigens zijn er niet alleen agrarische bedrijven in het buitengebied aanwezig. Er zijn ook agrarisch-technische hulpbedrijven, agrarisch verwante bedrijven, paardenhouderijen, aan het buitengebied gebonden bedrijven en niet-agrarische bedrijven. Ook is er een aantal zorgboerderijen. Verder komen er in het buitengebied veel burgerwoningen voor. De openheid van het buitengebied en de diversiteit van het landschap (wordt later toegelicht bij landschap) maken het tot een uniek gebied in Nederland.

Bereikbaarheid

Recreatie

Het buitengebied draagt sterk bij aan de recreatieve sector. De recreatieve sector draagt bij aan de werkgelegenheid (ruim 6%), maar ook aan de levendigheid, aantrekkelijkheid om te wonen, werken en recreëren. Jaarlijks zijn er ongeveer een half miljoen toeristische overnachtingen in Berkelland, in 2020 689.000 en in 2019 909.000 dagtoeristische bezoeken. De omzet van de recreatieve sector bedraagt jaarlijks circa 31,3 miljoen. De recreatievoorzieningen in het buitengebied zijn voornamelijk kleinschalig. Het gaat dan om bijvoorbeeld (mini)campings, bed & breakfasts, groepsaccomodaties, hotels en vakantiehuizen. Daarnaast zijn er ook verschillende dagattracties die variëren van musea, een klimbos, een belevingspark tot oeverrecreatie. Het buitengebied is uitermate geschikt om in te fietsen en te wandelen, ook voor onze inwoners. Daarnaast zijn de natuurgebieden, zoals de Needse Berg, hier uitermate aantrekkelijk voor. In het gebied ten zuiden en oosten van Borculo, waar de Hambroekplassen onderdeel van uitmaken, wordt recreatie gestimuleerd.

Leefbaarheid en kwaliteit

De leefbaarheid in onze gemeente is goed en we hebben een hoge woonkwaliteit. Onze gemeente bestaat uit vier grote kernen: Ruurlo, Borculo, Neede en Eibergen. Daarnaast zijn er zeven kleine kernen Beltrum, Geesteren, Gelselaar, Haarlo, Noordijk, Rekken, Rietmolen en een groot aantal buurtschappen. Ook onze kernen kennen vele kwaliteiten en hebben elk hun eigen identiteit. De saamhorigheid en het naoberschap is groot. Er zijn voldoende voorzieningen in de gemeente aanwezig, maar we maken ook gebruik van de voorzieningen van de omliggende gemeentes. Er is ruimte voor verblijfsrecreatie, ook in de kernen. Qua voorzieningenniveau is er wel een verschil tussen de grote en de kleine kernen. De vraag naar woningen op het platteland neemt toe. Mensen willen buiten de stad wonen, innovatieve woonconcepten of een woonzorgerf beginnen. De veranderende bevolkingssamenstelling zet het voorzieningenniveau en de leefbaarheid in het buitengebied onder druk, maar biedt ook kansen.

Leefomgeving en gezondheid

Onze gemeente kenmerkt zich door ons naoberschap, onze eigen cultuur, onze gastvrijheid en onze gemoedelijkheid. De sociale cohesie is hoog dankzij het naoberschap. Wel verandert onze bevolkingssamenstelling en kennen we een sterkere trend van veroudering van de bevolking dan de rest van het land. Onze gemeente kan gekenmerkt worden als een gezonde leefomgeving. De landelijke ligging, grote hoeveelheid beschikbare ruimte en aanwezigheid van natuur draagt hier aan bij dankzij de schone lucht, water en bodem. Biodiversiteit en een groen-blauwe leefomgeving zijn onlosmakelijk verbonden met gezondheid. Mede hierdoor is er minder stress dan in stedelijke gebieden en de randstad.

Er is een groot aanbod aan zorgvoorzieningen voor alle leeftijdscategorieën en zorgbehoeftes. Deze zorgvoorzieningen hebben soms een plattelandsprofiel. Daarmee wordt door de agrarische ligging en activiteiten in een specifieke behoefte voorzien. Er is geen ziekenhuis binnen de gemeente, daarvoor wordt gebruikt gemaakt van de voorzieningen buiten de gemeentegrenzen.

Wel kunnen er spanningsvelden ontstaan waarbij de leefomgeving en gezondheid een rol spelen. Zo bestaat er in het buitengebied een spanningsveld, op het gebied van gezondheid, tussen schaalvergroting in de landbouw en andere functies (waaronder wonen). De geur van veehouderijen en zoönosen leiden soms tot onrust of weerstand onder bewoners.

Er is in Berkelland een gezoneerd industrieterrein, namelijk in Borculo waar onder andere Friesland-Campina gevestigd is. Verder ligt een deel van de vastgelegde geluidscontour rondom het

geluidgezoneerde Regionale Bedrijventerrein De Laarberg over onbebouwd Berkellands grondgebied. Daarnaast kunnen motorcrossterreinen en schietinrichtingen, naast kansen voor sport en vrije tijd, mogelijke hinder voor de gezondheid veroorzaken. De spoorweg en de N18 veroorzaken eveneens mogelijke hinder voor de gezondheid.

Klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie is een belangrijk onderwerp in onze gemeente. Zo komen extreme buien vaker voor wat weer tot wateroverlast kan leiden. In vrijwel de gehele gemeente kunnen extreme buien tot wateroverlast leiden. Op sommige plaatsen kan hierdoor schade ontstaan, maar nergens leidt dit tot onveilige situaties.
Daarnaast heeft de droogte van de zomers van 2018, 2019 en 2020 tot grote problemen geleid. We hadden te maken met een droogvallend watersysteem, lage grondwaterstanden, boomsterfte en verminderde opbrengsten van de landbouw. Daar komt nog eens bovenop dat aanvoer van water van elders hier lastig is. Grote delen van Berkelland zijn droogtegevoelig in de huidige situatie.
Ook moeten we rekening houden met hittestress. Er zijn vaker hittegolven door een veranderend klimaat en dit is gevaarlijk voor kwetsbare mensen zoals ouderen en zieken.

Energietransitie

Wij dragen als gemeente al bij aan de energietransitie. Onze gemeente heeft een voortvarende aanpak, met de focus op energiebesparing in de gebouwde omgeving. En we zetten maximaal in op zon op dak, maar we hebben een van oudsher niet een zwaar gedimensioneerd middenspanningsnetwerk. Het landelijke gebied biedt ruimte voor grootschalige zonne- en windparken. Die kunnen rechtstreeks aangesloten worden op de twee in onze gemeente aanwezige onderstations van Liander. Het is de verantwoordelijkheid van Liander om het netwerk te verzwaren om de energietransitie te faciliteren. In de Regionale Energie Strategie voor de Achterhoek en de uitwerking voor Berkelland (RODE) wordt het beleid met betrekking tot de energietransitie uitgewerkt. Hier wordt voor meer informatie dan ook naar verwezen. Circulaire economie en Biobased economy zijn belangrijke pijlers voor de toekomst en kunnen helpen bij het omgaan met schaarser wordende grondstoffen. Het gebruik van hernieuwbare energie is binnen de circulaire economie dan ook een belangrijk onderwerp.

Rol in de regio

Berkelland speelt op meerdere vlakken een belangrijke rol in de regio en als onderdeel van de Achterhoek. Zo speelt de maakindustrie en andere bedrijvigheid in onze gemeente een belangrijke rol in de regio en vindt er samenwerking plaats op dit vlak. Concrete voorbeelden hiervan zijn Regionaal Bedrijventerrein De Laarberg en het Regionale Programma Werklocaties. Daarnaast hebben het speciaal onderwijs en de zorg ook een regionale functie, maar ook op het gebied van onder andere recreatie en landschapskwaliteit heeft Berkelland veel te bieden.

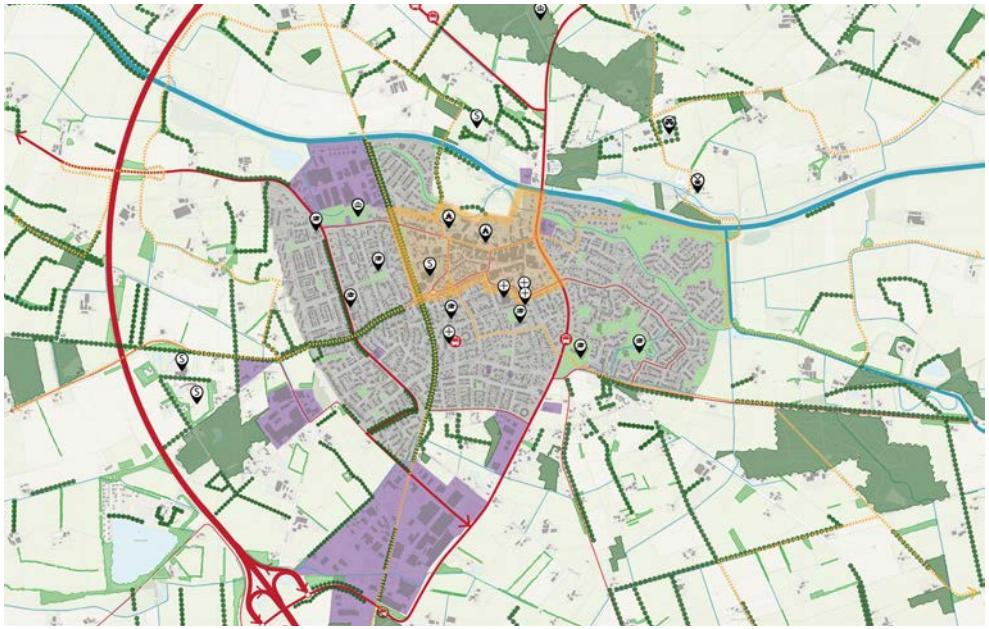
3.5 De kernen van Berkelland

Zoals hiervoor beschreven bestaat onze gemeente uit vier grote kernen en zeven kleinere kernen. Daarnaast kennen we een groot buitengebied en meerdere kleinere buurtschappen. Hieronder worden de kernen genoemd en wordt kort beschreven wat de kenmerken zijn.

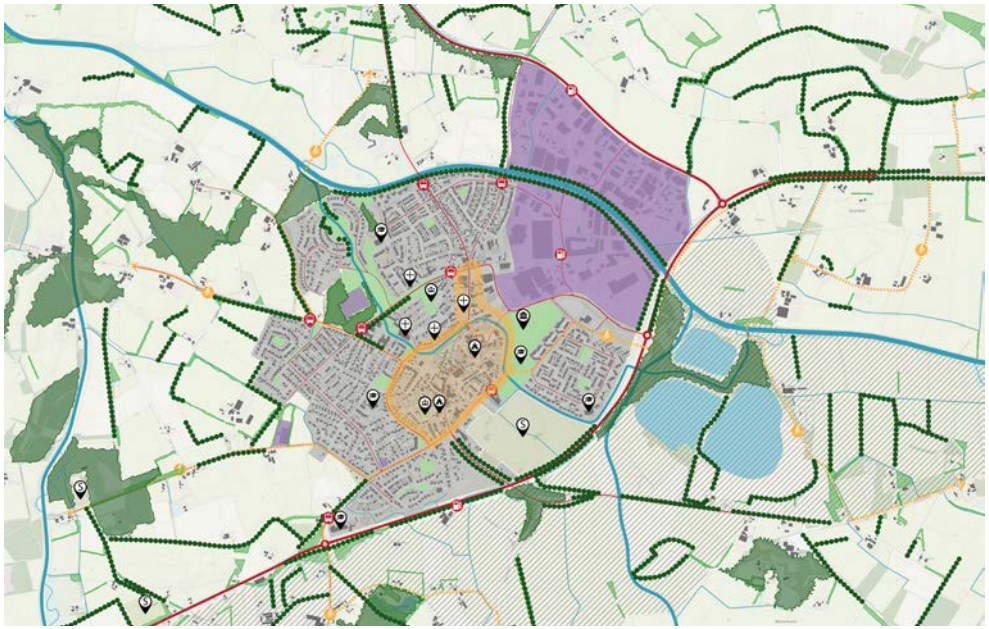
De vier grootste kernen

Eibergen

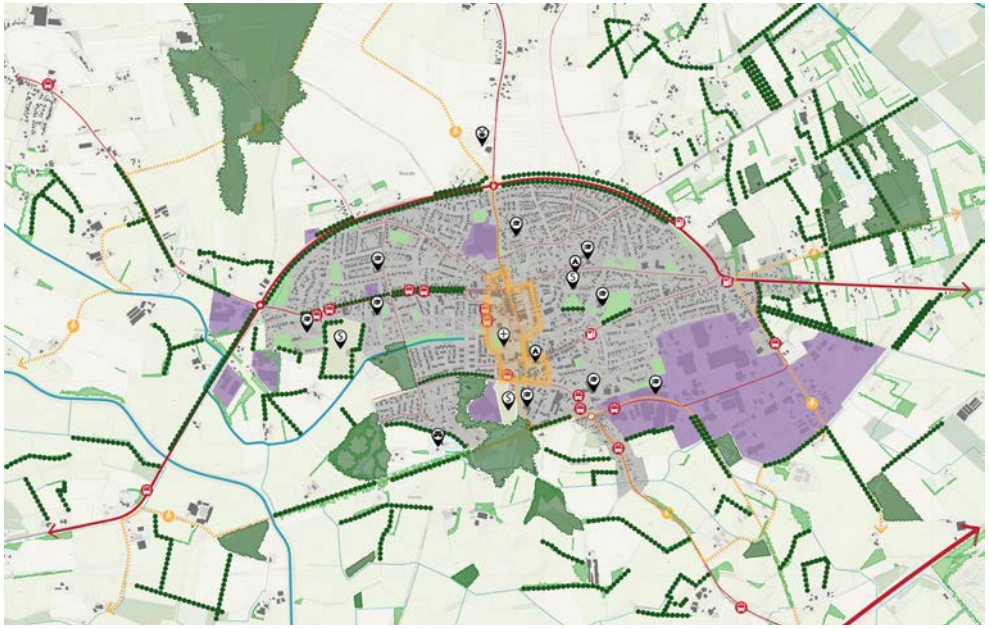
Eibergen is de grootste kern van Berkelland en heeft een aantrekkelijk centrum met diverse voorzieningen. Net als Borculo is Eibergen gelegen aan de Berkel. Net als Neede was Eibergen een arbeidersdorp, maar door de komst van kamp Holterhoek en de Rekkense Inrichtingen heeft het zich wat anders ontwikkeld. De sterke groei na WOII en de liging aan de N18 droegen daaraan bij. Het dorp ligt binnen de invloedssfeer van de

Analysekaart Eibergen

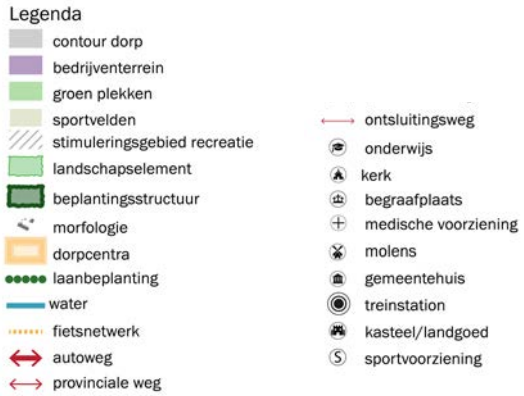
Analysekaart Borculo

Analysekaart Needede

Analysekaart Ruurlo

N18 en heeft directe verbindingen met het buitengebied. Eibergen kent voornamelijk economische functies en kent een grote concentratie culturele voorzieningen, een streekmuseum, twee theaters en kunst in de openbare ruimte. Verder wordt Eibergen gekenmerkt door en door de aanwezigheid van de Berkel.

Borculo

Borculo is de enige stad in onze gemeente en is de kern waar het gemeentehuis van de gemeente Berkelland staat. Van oudsher was dit de zetel van de heerlijkheid Borculo, een gebied dat net zo groot was als de huidige gemeenten Berkelland en Oost Gelre. De stad ontstond dan ook als nederzetting bij het kasteel van de Heren van Borculo. Deze stad grenst aan het Nationaal Landschap De Graafschap. Toerisme, recreatie en bestuur zijn de belangrijkste oriëntatie van Borculo. Deze stad ligt aan de Berkel en heeft een sfeervol historisch centrum. Hierdoor is Borculo van oudsher al aantrekkelijk voor toeristen en recreanten. De geschiedenis van de stad als bestuurscentrum vormt een belangrijk deel van de identiteit. Er is een busstation en een gedifferentieerd voorzieningen aanbod. Hierdoor is Borculo toeristisch aantrekkelijk.

Neede

Het dorp Neede grenst aan de Needse Berg. De Needse Berg is een bijzonder landschapsfenomeen dat al eeuwen wordt gebruikt voor landbouw, bosbouw, klei- en zandwinning, natuurbeleving en ontspanning. De recreatieve ontwikkelpotenties van dit gebied worden komende tijd opnieuw verkent. De grote textielindustrie heeft van Neede een echt arbeidsdorp gemaakt. Er is een sterk saamhorigheidsgevoel binnen de wijken, maar helaas ontbreekt het aan een gezamenlijk 'hart'. Door de ligging in het noordoosten van onze gemeente grenst Neede aan Twente. Het dorp is sterk op Twente georiënteerd. De focus ligt in Neede naast wonen op economie. Er is een groot onderwijs aanbod en de winkelvoorzieningen bieden voldoende aanbod. De nabijheid van de N18 komt de bereikbaarheid ten goede. Neede heeft een eigen identiteit en de inwoners worden eveneens gekenmerkt door het naoberschap. Er kan gesproken worden van een rustige en natuurlijke woonomgeving.

Ruurlo

Het dorp Ruurlo is nog steeds sterk verbonden met het kasteel en haar voormalige bewoners. Dat is nog steeds merkbaar in het straatbeeld. Het kasteel, waar tevens een museum gevestigd is, maakt Ruurlo uniek binnen onze gemeente. Ruurlo is de enige kern met

SYSTEEMBOUW OP MAAT GEMAAKT
SCHOT

een treinstation binnen onze gemeente. Dit dorp is indirect gelegen aan de Baakse beek en grenst aan het landschap met landgoederen en bos. Nabij dit kasteel bevindt zich het grootste heggendoolhof ter wereld en bossen met klim- en fietsroutes. Er is voldoende aanbod aan voorzieningen en er zijn directe verbindingen met het buitengebied. Het is daarmee ook een aantrekkelijk dorp voor toerisme en recreatie, waarop de focus ligt in Ruurlo.

De zeven kleine kernen

Beltrum

Beltrum is de grootste kleine kern van Berkelland. De trots op de eigen identiteit van het dorp is een belangrijke drijfveer voor het elan en de vitaliteit van het Beltrumse gemeenschap. Dit heeft verschillende aspecten en uitingsvormen. De kermis, het bloemencorso, de survivalrun en de kerkepaden zijn daar voorbeelden van. De R.K. parochie speelt ook een belangrijke rol. In het dorp is de grootste klompenfabriek van de wereld gevestigd. Zorg, aandacht en nabuurschap zijn het cement van de Beltrumse samenleving. Het dorp beschikt over diverse (basis) voorzieningen.

Rekken

Rekken ligt als een van de kernen het dichtst bij de Duitse grens. Bij Rekken stroomt – vanuit Duitsland - de Berkel Berkelland binnen. Het riviertje snijdt het dorp in tweeën. Het noordelijk deel omvat het op een natuurlijke verhoging gelegen oude dorpsgebied met de uit 1379 stammende protestantse Antoniuskerk. Het zuidelijk deel van Rekken met de eind 19e eeuw gebouwde RK-kerk, wordt ook wel 't Kip genoemd. Typerend voor het dorp is ook de Beltmolen die in de kern staat. In het buitengebied van Rekken bevinden zich ook de tbs-kliniek Oldenkotte, jeugdinrichting Rentray en Tactus verslavingszorg. Ook in Rekken is de gemeenschap hecht. Het dorp beschikt over diverse (basis) voorzieningen.

Geesteren

Geesteren ligt in een fraai essenlandschap. Het silhouet van de kern wordt bepaald door de kerk. De kern straalt rust uit, is rijk aan tradities en heeft een goed ontwikkeld verenigingsleven. Het esdorp heeft een sterk (agrarisch) dorpskarakter. Het dorp wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van veel open ruimte en de ligging van enkele karakteristieke dorpsboerderijen. De wegprofielen zijn smal. Geesteren beschikt over een aantal (basis) voorzieningen.

Rietmolen

Rietmolen is een kerkdorp in de gemeente Berkelland, dat op de grens tussen de Achterhoek en Twente ligt. In 1932 is de huidige nieuwe kerk in stijl van de Amsterdamse school opgericht. De kerk is bestempeld als rijksmonument. Bijzonder is dat de grenzen van de gemeenschap Rietmolen niet de huidige gemeentegrenzen zijn, maar de oude parochiegrens. Hierdoor valt het binnen de invloedssferen van de gemeente Berkelland en Haaksbergen. De gemeenschap is zeer hecht en organiseert diverse activiteiten. Rietmolen beschikt over een aantal (basis) voorzieningen.

Noordijk

Noordijk is van oorsprong een agrarisch dorp met daarnaast werkgelegenheid in de dak- en steenfabrieken. Noordijk kent twee grotere gebieden van aaneengesloten natuur. Het Noordijkerveld en de Needse berg. De gemeenschap is hecht. Het dorpje heeft geen kerk. De kern kent een actief verenigingsleven. Noordijk wil een goede woon- en werkplek blijven met een voldoende veilige dorpskern. Met als kernpunten de school en het dorpshuis. Het dorp beschikt over een aantal (basis) voorzieningen. Ook is er een aantal bedrijven in/nabij de kern gevestigd.

Analysekaart Beltrum

Analysekaart Rekken

Analysekaart Geesteren

Analysekaart Rietmolen

Analysekaart Noordijk

Analysekaart Gelselaar

Analysekaart Haarlo

Gelselaar

Gelselaar ligt in het noorden van de gemeente Berkelland op de grens van de Achterhoek en Twente. Het dorp is ontstaan als een agrarische nederzetting en kent geen eenduidige oriëntatie op één grote kern. Het dorp wordt ook wel 'het ganzendorp' genoemd, omdat hier vroeger veel ganzen werden gehouden op het laag gelegen, moerassig broekland. Het gaat dan om het stratenpatroon, de bebouwing en opbouw van het dorp. Om deze bijzondere historische eigenschappen te behouden heeft Gelselaar de status van beschermd dorpsgezicht gekregen. Het dorp heeft een rijk verenigingsleven en beschikt over een aantal (basis) voorzieningen.

Haarlo

Haarlo ligt centraal in de gemeente Berkelland. Het is een kerkdorp dat aan de rivier de Berkel tussen Borculo en Eibergen ligt. Aan de noordkant van het dorp stroomt de Berkel. Haarlo wordt omgeven door mooie natuur (essen- en coulissenlandschap) met als hoogtepunt landgoed 't Wolink aan de zuidkant. De in 1858 gebouwde achtkantige kerk is een rijksmonument en wordt in de volksmond de Kluntjespot (suikerpot) genoemd. Haarlo heeft een actief sociaal leven en een hechte gemeenschap. Dit heeft ertoe geleid dat in 2008 het kulturhus 't Stieltjen is geopend. Het dorp beschikt over een aantal (basis) voorzieningen. In de kern is een aantal bedrijven gevestigd.

Buurtschappen

In Berkelland liggen diverse buurtschappen. Vaak zijn buurtschappen in de volksmond ontstaan, als naam voor de locatie van een verzameling van huizen, boerderijen of molens. Het traditionele verschil tussen een buurtschap en een dorp is dat buurtschappen veelal geen kerk hebben. In Berkelland worden buurtschappen aangemerkt als 'leefgemeenschappen met niet meer dan 500 inwoners'. Buurtschappen in de gemeente zijn; Brinkmanshoek, Brouwershoek, De Bruil, De Haar, De Horst, Dijkhoek, Heure, Heurne, Holterhoek, Hoonte, Hupsel, Kulsdom, Lintvelde, Lochuizen, Loo, Nederbiel, Olden Eibergen, Overbiel, Respelhoek, Veldhoek, Voor-Beltrum. Ieder buurtschap heeft zijn eigen activiteiten en soms ook eigen verenigingen.

Leo-Stichting

Leo-Stichting wordt gekenmerkt door de vele gezondheidsvoorzieningen. Het is een versnipperd gebied met vele eigenaren. De gebouwen staan op dit moment deels leeg wat kansen biedt voor een combinatie van zorg, wonen economie en landschap.

4 | Opgaven en opties

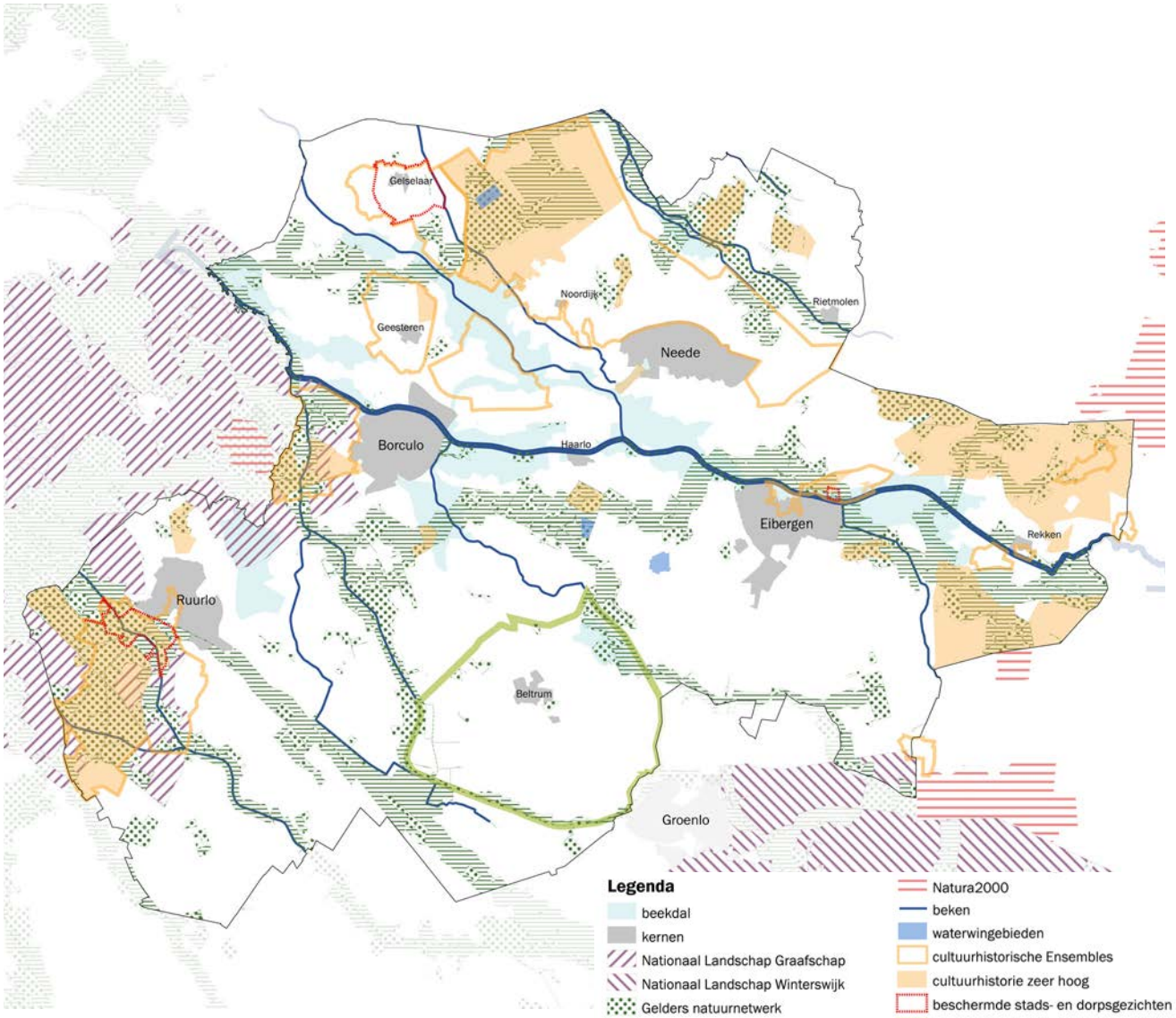
In de vorige hoofdstukken beschreven we onder meer het beleid, welke trends en ontwikkelingen er nu spelen en hoe Berkelland er vandaag de dag bij ligt. In dit hoofdstuk beschrijven we de zes belangrijkste opgaven voor onze gemeente. Voor elk van deze opgaven zijn meerdere opties of oplossingsrichtingen opgesteld. Voor deze opgaven zijn opties onderscheiden waarvan de gevolgen in de strategische impactbeoordeling worden onderzocht. De opties zijn 'uitersten van het speelveld' waarbij de extremen zijn opgezocht om de opties onderscheidend van elkaar te maken. Uiteindelijk werken we toe naar een voorkeursalternatief. Op basis van de strategische impactbeoordeling en toetsing bepalen we welke keuzes we maken. Daarmee komen we waarschijnlijk ergens middenin 'het speelveld' uit. Het is dus niet de bedoeling dat we voor één van de opties kiezen. Uiteindelijk maken we samenhangende keuzes voor Berkelland tussen de opties, op basis van de beoordeling.

Opgave 1 Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven

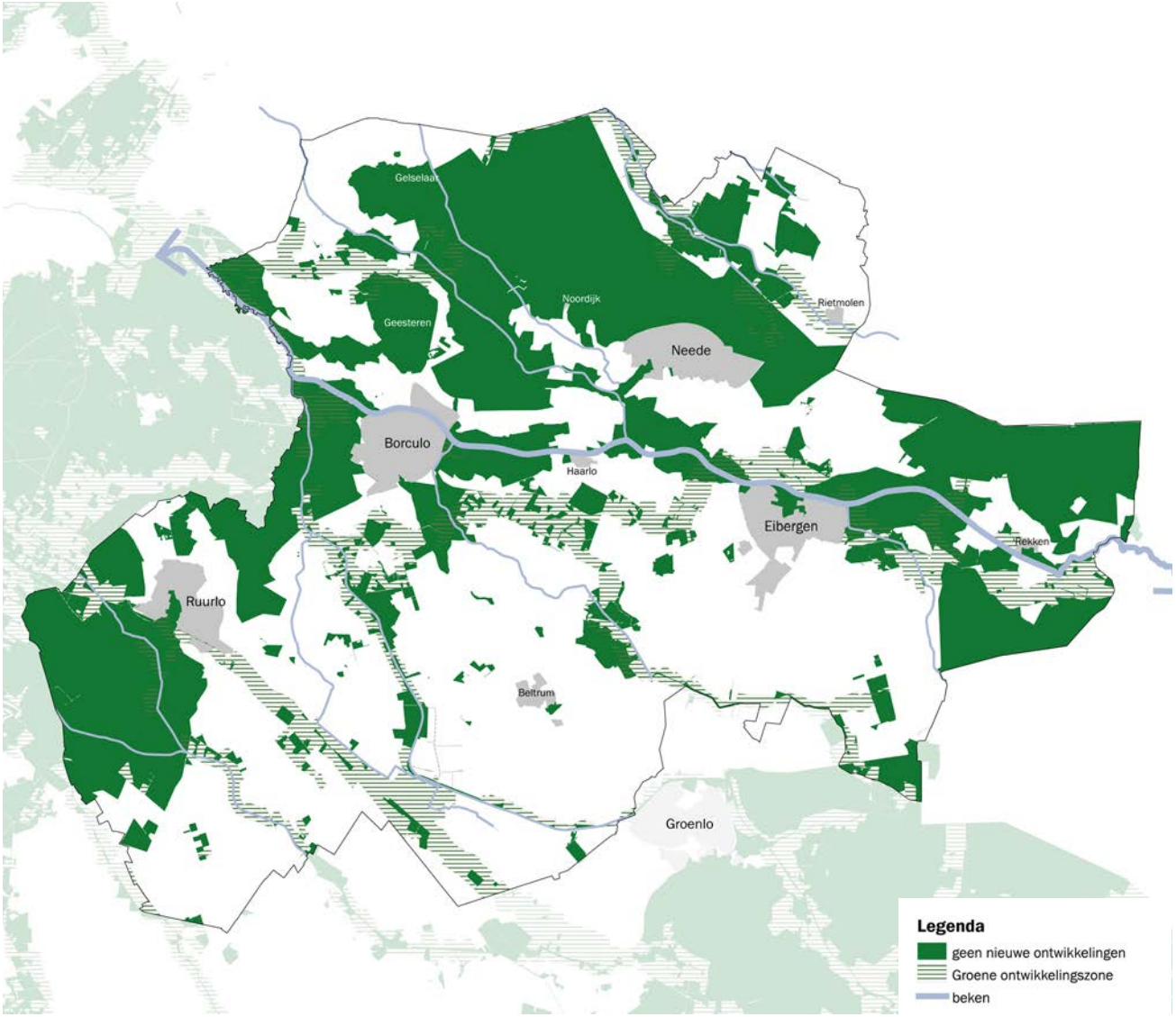
De landschapskwaliteit is een bijzondere en zeer belangrijke kwaliteit van onze gemeente. Opgave 1 richt zich op deze landschapskwaliteit en met name op het vraagstuk hoe we deze kunnen behouden, versterken en tegelijkertijd ruimte voor nieuwe initiatieven kunnen bieden. Door concurrerende ruimteclaims in het buitengebied bestaat het risico dat de natuur- en landschapskwaliteit onder druk komt te staan en afneemt. Het behoud en waar het kan versterken van deze kwaliteit is daarom een belangrijke opgave voor de toekomst. Hiertoe zijn twee opties onderscheiden:

- Optie 1: Versterken van natuur en landschap

In de aangegeven gebieden, onder meer de groene ontwikkelingszones, de beekdalen, drinkwaterwingebieden en de landschappen en ensembles met hoge cultuurhistorische waarden, is ruimte voor ontwikkelingen, mits deze bijdragen aan natuur en landschap. Er worden wel randvoorwaarden gesteld aan de ontwikkelingen; deze moeten de aanwezige natuurlijke en cultuurhistorische waarden versterken. Dit biedt met name kansen voor ontwikkelingen op het gebied van klimaatadaptatie, biodiversiteitsherstel en extensieve recreatie. De kwetsbare (natuur)gebieden blijven beschermd. Dit zijn de nationale landschappen, het Gelders natuurnetwerk de beschermde stads/dorpsgezichten Gelselaar en Mallum, de historische buitenplaats Ruurlo (landschap) en de beschermingsgebieden voor natte landnatuur (natuur).

Optie 1: Versterken van natuur en landschap

Optie 2: Behoud van natuur en landschap

- Optie 2: Behoud van natuur en landschap

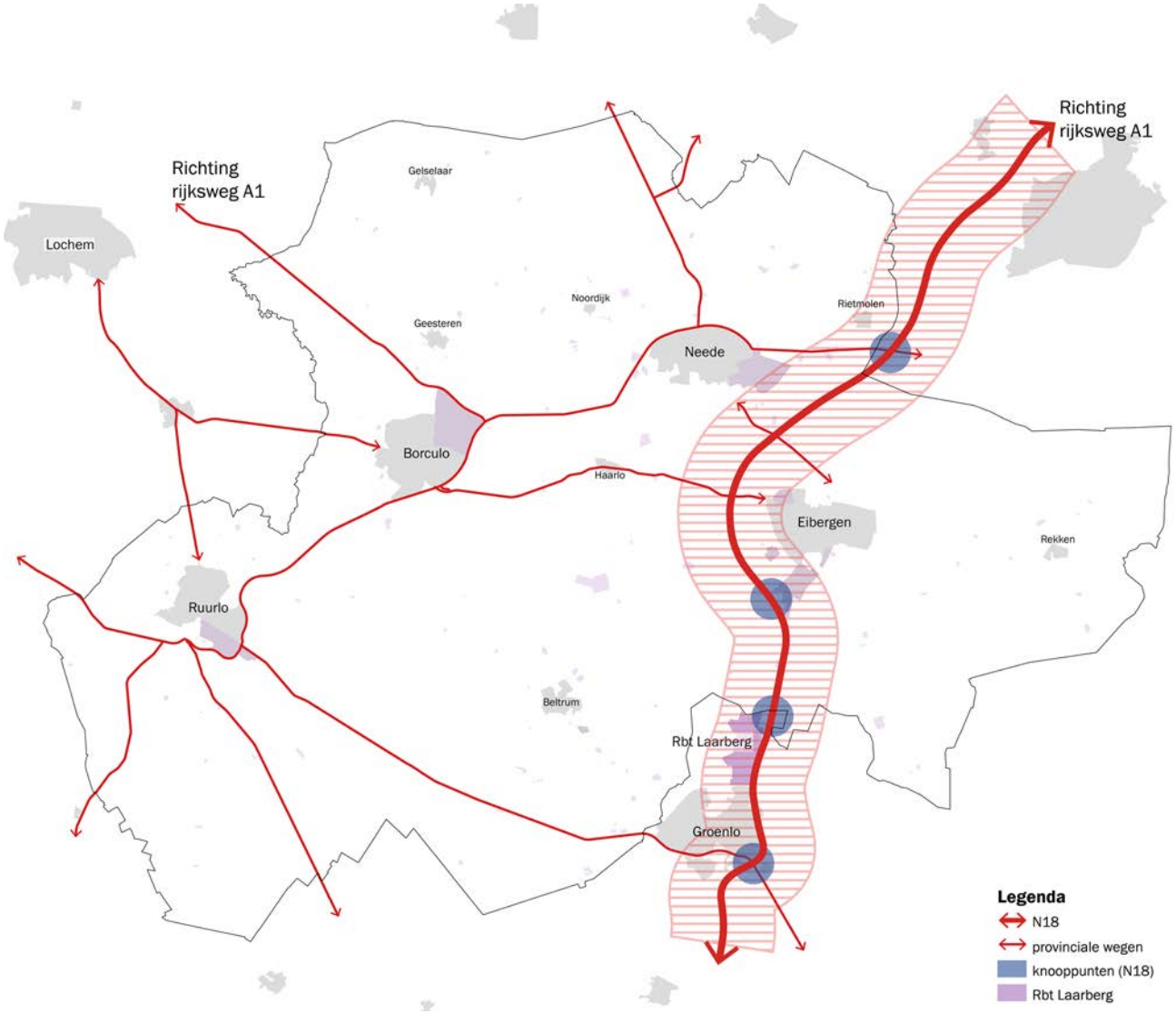
De kaart geeft aan dat het volledig ruimtelijk raamwerk voor natuur, drinkwaterwinning, landschap en cultuurhistorie behouden wordt. De ontwikkelingen vinden daardoor alleen buiten de waardevolle gebieden plaats. In de op de kaart met wit aangegeven gebieden (inclusief de kernen) zijn wel nieuwe ontwikkelingen mogelijk. Het gebied buiten GNN en GO is zeer waardevol echter het agrarisch cultuurlandschap is hier sterk uitgekleed en vervaagd. Het heeft veel potentie om weer een mooi landschap te worden met een grote blauw-groene dooradering. Hierbij dient tenminste de bestaande natuur- en landschapswaarde behouden te blijven of versterkt te worden. In de Groene ontwikkelingszones wordt bij ontwikkelingen minimaal versterking van de kernkwaliteiten natuur en landschap vereist.

Opgave 2 Versterken van de (regionale) bereikbaarheid

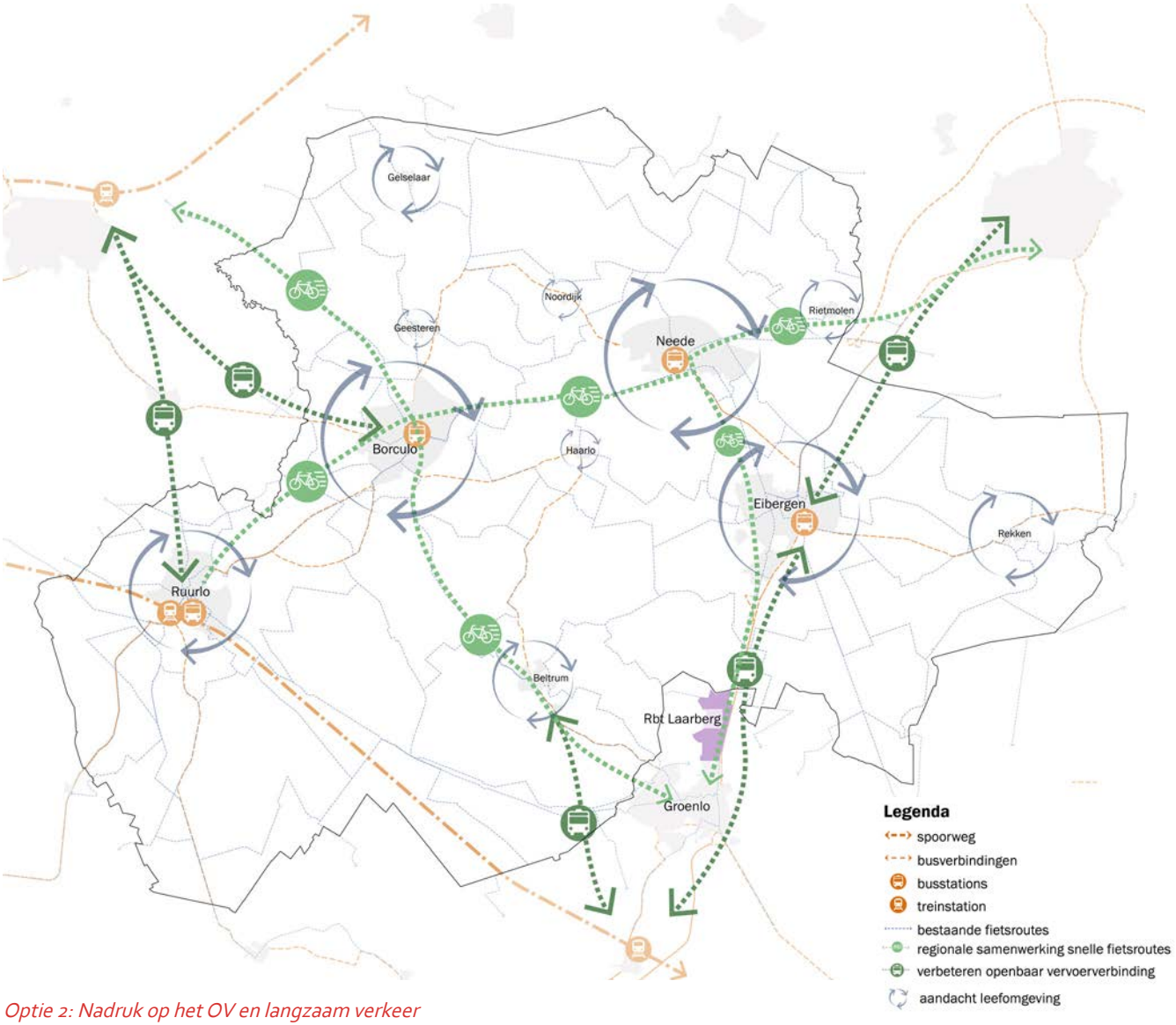
Opgave 2 is gericht op bereikbaarheid, hoe zorgen we dat onze gemeente bereikbaar blijft en hoe kunnen we ook de (regionale) bereikbaarheid versterken? De bereikbaarheid naar en van de regio is hierbij specifiek van belang. Bereikbaarheid wordt ingezet om de positie van Berkelland in relatie tot de omliggende gemeenten en voorzieningen te versterken. Er zijn twee opties onderscheiden voor het versterken van de (regionale) bereikbaarheid:

- Optie 1: Nadruk op het wegverkeer

Optie 1 richt zich op het optimaliseren van het wegverkeer, op de locaties aangegeven op de kaart hiernaast. Dit zijn voornamelijk de N18 en de provinciale wegen, maar ook de wegverbindingen met de regio. Als ontwikkelingen kan gedacht worden aan het opwaarderen van de bestaande wegen en de gebieden hierlangs. Een voorbeeld van een ontwikkeling is de opwaardering van N18 naar A18, inclusief aanliggende zones en knopen (o.a. RBT Laarberg). Regionaal gezien kan mogelijk ingespeeld worden op de verbreding van de A1 en het doortrekken van de A15. Deze optie betekent dat er geen aanvullende aandacht wordt besteed aan het OV en langzaam verkeer.

Optie 1: Nadruk op het wegverkeer

Optie 2: Nadruk op het OV en langzaam verkeer

- Optie 2: Nadruk op het OV en langzaam verkeer

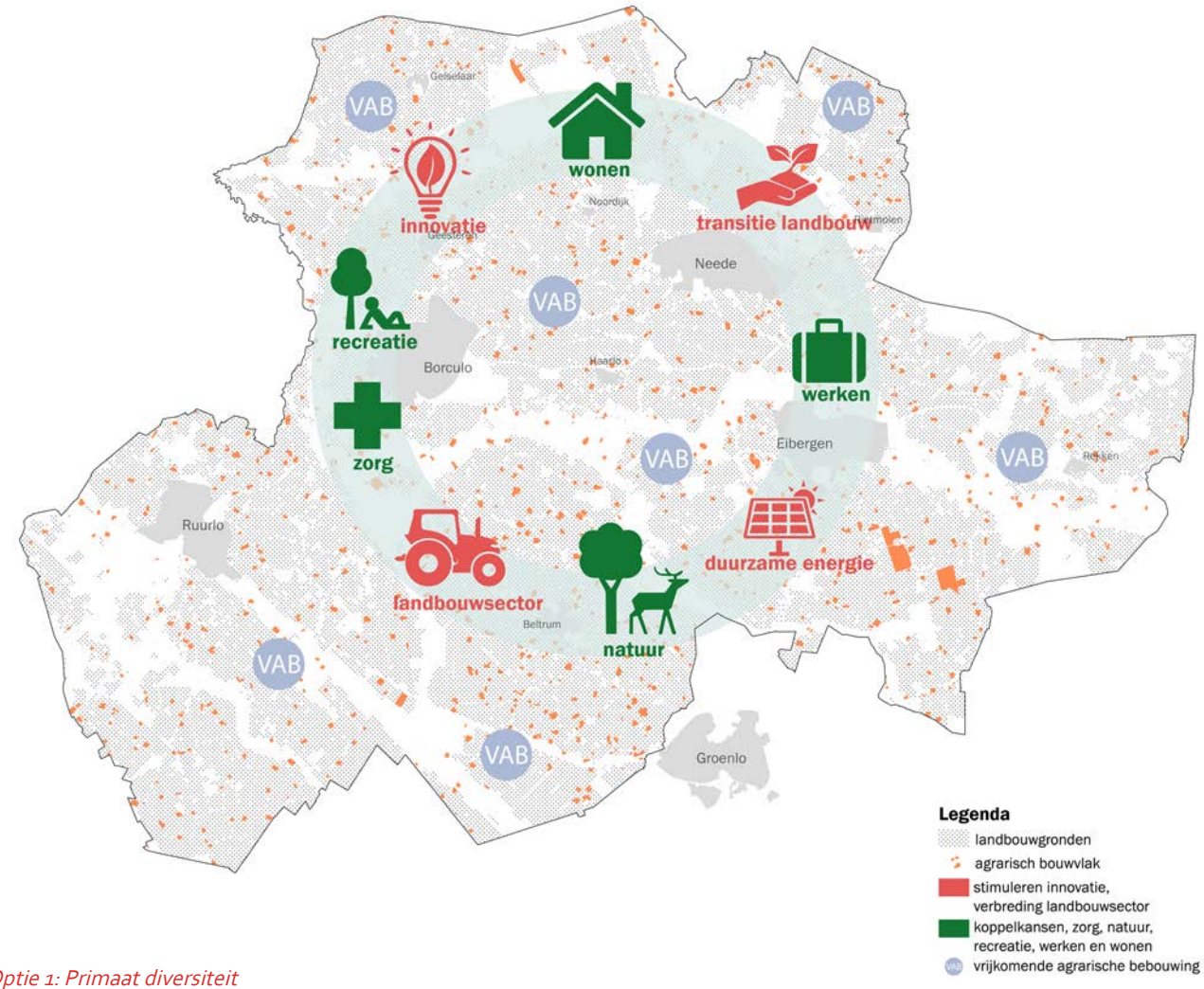
Optie 2 gaat uit van het maximaal inzetten op OV en langzaam verkeer. Daarnaast wordt ook ingezet op thuiswerken en digitaal werken. Basis vormen de trein- en busstations met bijbehorende routes en de fietsroutes. Potentiële nieuwe of verbeterde snelle aantrekkelijke fietsroutes vormen het uitgangspunt voor deze optie. Zo kunnen snelle aantrekkelijke fietsroutes aangelegd worden als alternatief voor de auto en om OV voorzieningen beter bereikbaar te maken. Zo kan een snelle aantrekkelijke fietsverbinding tussen Borculo en het station Lochem een mogelijkheid zijn. Voor het OV geldt dat het behouden van het huidige niveau een uitdaging is en er daarom geen hoger niveau wordt geambieerd vanuit het oogpunt van haalbaarheid. In deze optie wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan verkeersveiligheid. Het bestaande glasvezelnetwerk is een belangrijke basis voor het thuis of digitaal werken.

Opgave 3 De transitie van het buiten-gebied

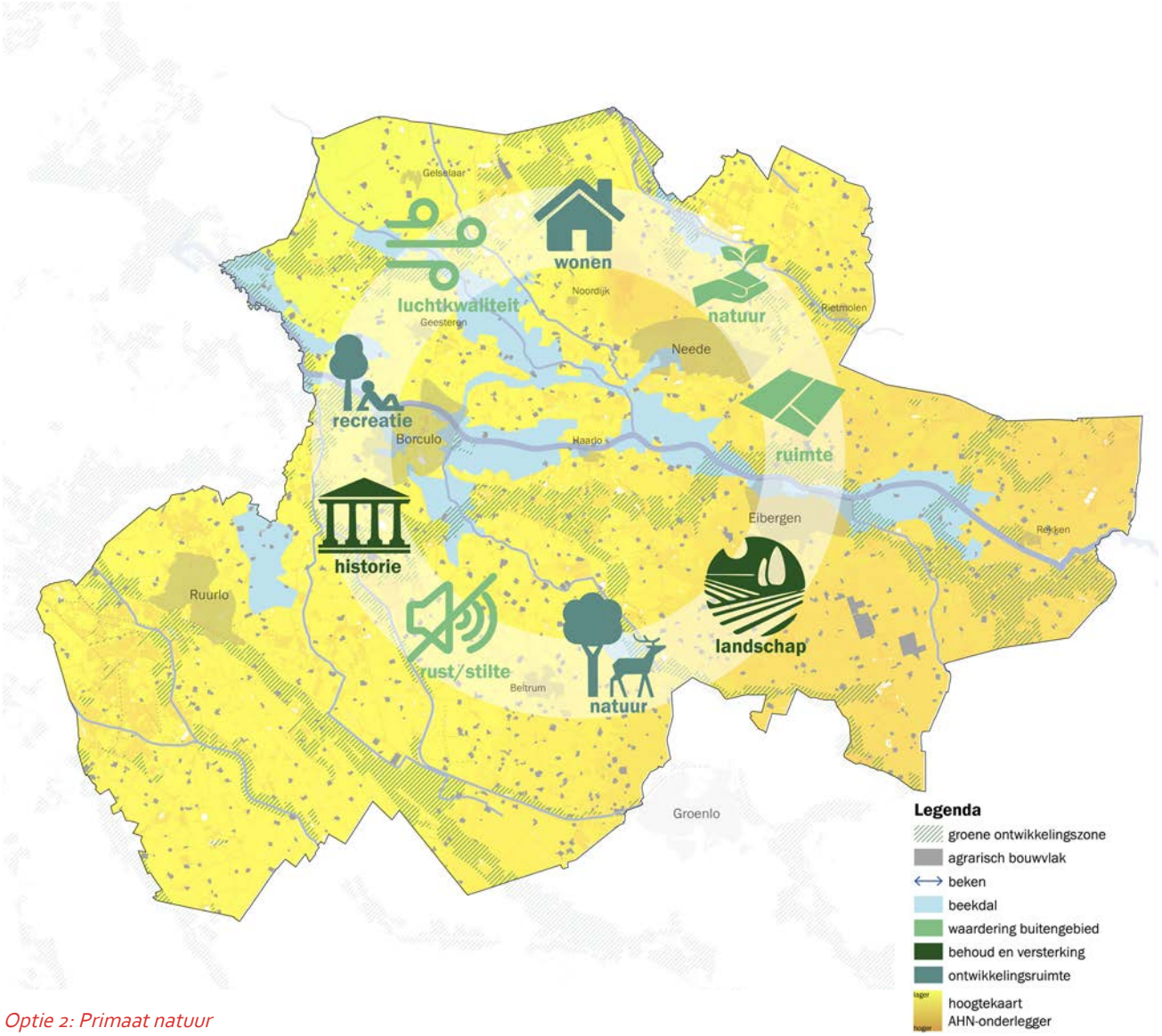
Het buitengebied staat voor een grote opgave in de vorm van een transitie. Onder meer door de afname van het aantal agrarische bedrijven, schaalvergroting, leegstand van gebouwen, de toename van het aantal burgerwoningen en klimaatverandering zal het aanzien van het platteland ingrijpend veranderen. Er worden vier mogelijke opties onderscheiden om met deze transitie om te gaan.

- Optie 1: Primaat diversiteit

Bij deze optie ligt het primaat bij diversiteit. Daarmee wordt bedoeld dat meervoudig ruimtegebruik en een breed palet aan functies en verschillende kwaliteiten een plek hebben in het buitengebied. De transitie van landbouwgronden en de vrijkomende agrarische bebouwing kan leiden tot een innovatief en circulair buitengebied. De focus bij deze optie ligt op onder andere het benutten van vrijkomende agrarische bebouwing, de transitie van het buitengebied en opwekking van duurzame energie voor koppelkansen met bijvoorbeeld natuur, recreatie, wonen, zorg, klimaatadaptatie en werken. Deze zijn op de kaart weergegeven met een cirkel waarin deze koppelkansen (voor de gemeente als geheel) zijn aangegeven. Door op diversiteit in te zetten krijgt het buitengebied nieuwe gebruikers en dragers, zonder dat de bestaande functies daarvoor moeten wijken.

Optie 1: Primaat diversiteit

Optie 2: Primaat natuur

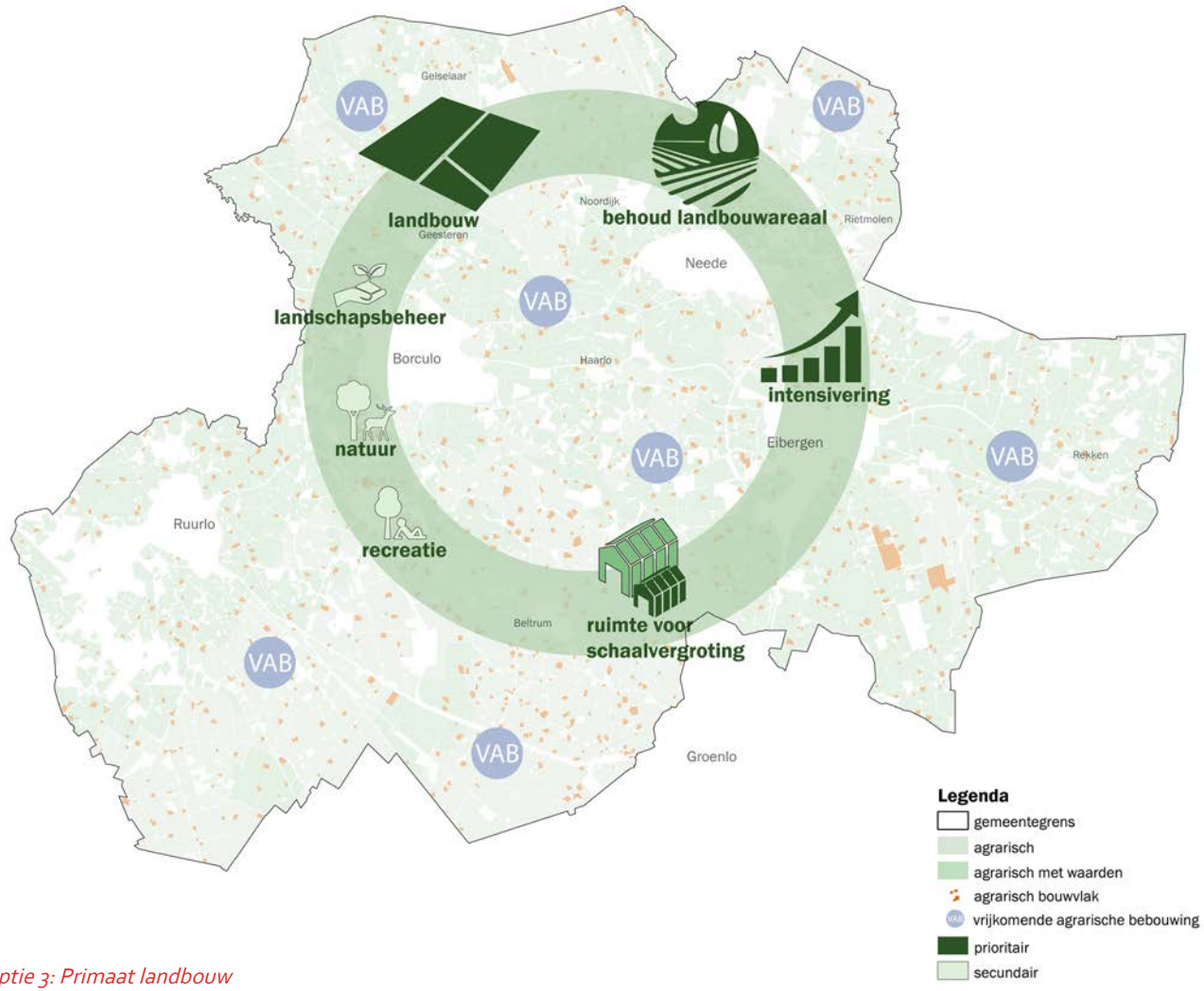
- Optie 2: Primaat natuur

Bij optie 2 ligt de focus op natuurbehoud en -ontwikkeling. Hierbij gaat het onder andere om kringlooplandbouw, functieverandering, maar ook de vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) en de ontwikkelingsruimte binnen de Groene Ontwikkelingszones. Ontwikkelruimte voor de landbouw wordt sterk beperkt en is enkel mogelijk onder voorwaarde dat dit leidt tot verduurzaming van het productiesysteem, bijvoorbeeld omdat sprake is van natuurinclusieve en circulaire landbouw, waarbij er tevens koppelkansen zijn voor het vergroten van de biodiversiteit. Bij de VAB's kan zo veel mogelijk bebouwing gesloopt worden om ruimte te geven aan de natuur en landschap als ruimtelijke kwaliteiten.

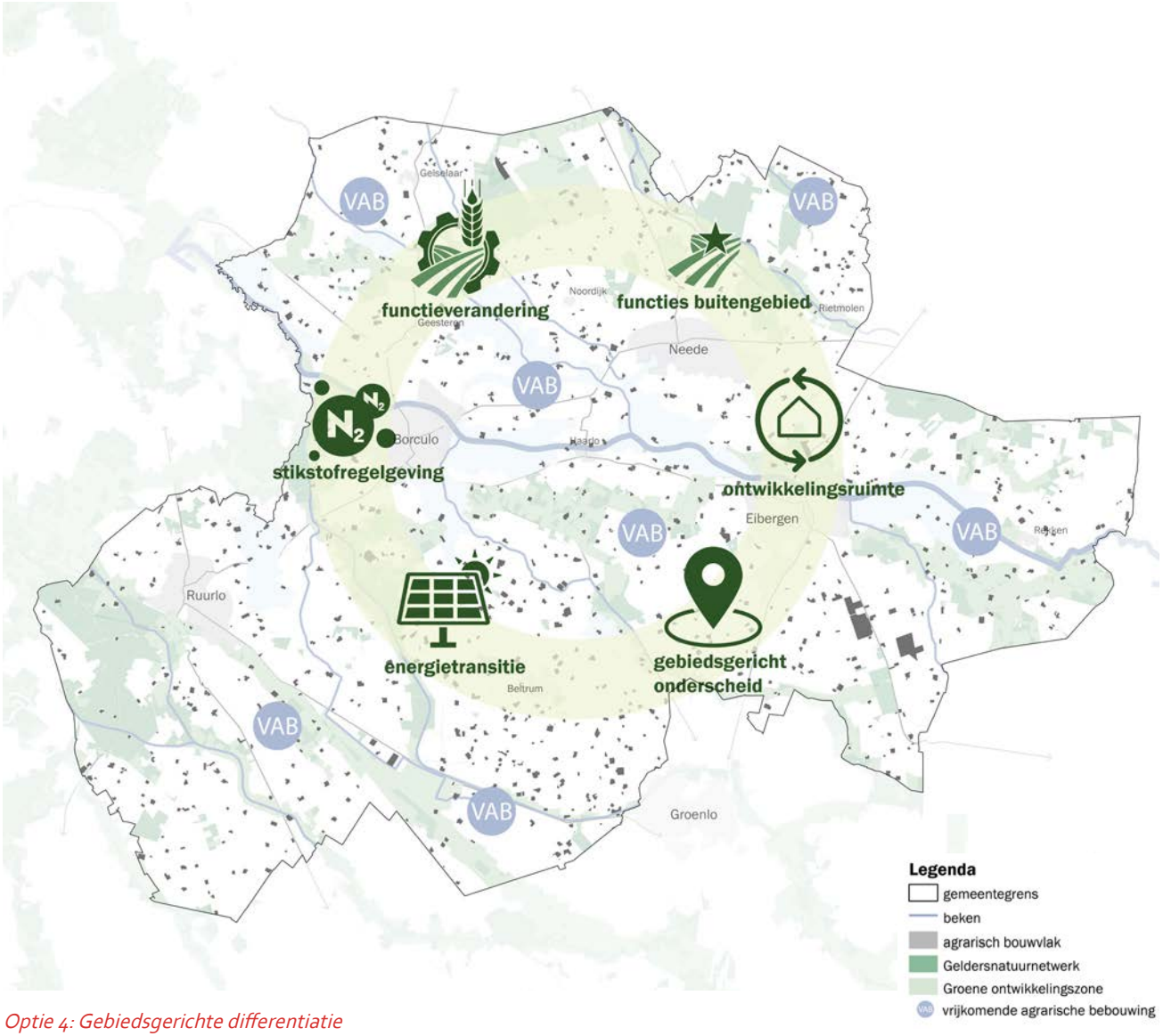
Tevens moet rekening gehouden worden met de ondergrond en het watersysteem, deze vormen de basis voor de ruimtelijke ontwikkeling van het buitengebied.

- Optie 3: Primaat landbouw

Bij het primaat landbouw ligt de focus voor de landbouw op de huidige trend in Berkelland. Er is namelijk een afname van landbouwbedrijven door schaalvergroting en de invloed van onder andere stikstofdepositie. Schaalvergroting blijft ook in de toekomst aan de orde door technologische ontwikkelingen in de landbouw. Het bestaande landbouwareaal blijft behouden. Wel wordt er een maximum gesteld aan de schaalvergroting. Dit maximum heeft betrekking op het huidig beleid ten aanzien van bijvoorbeeld geur, Natura 2000-gebieden, waterkwaliteit, etc. Daarnaast wordt het maximum ook in belangrijke mate bepaald door de maximale maatvoering van de bouwvlakken en bijvoorbeeld het omschakelverbod naar intensieve niet-grondgebonden veehouderij.

Optie 3: Primaat landbouw

Optie 4: Gebiedsgerichte differentiatie

- Optie 4: Gebiedsgerichte differentiatie

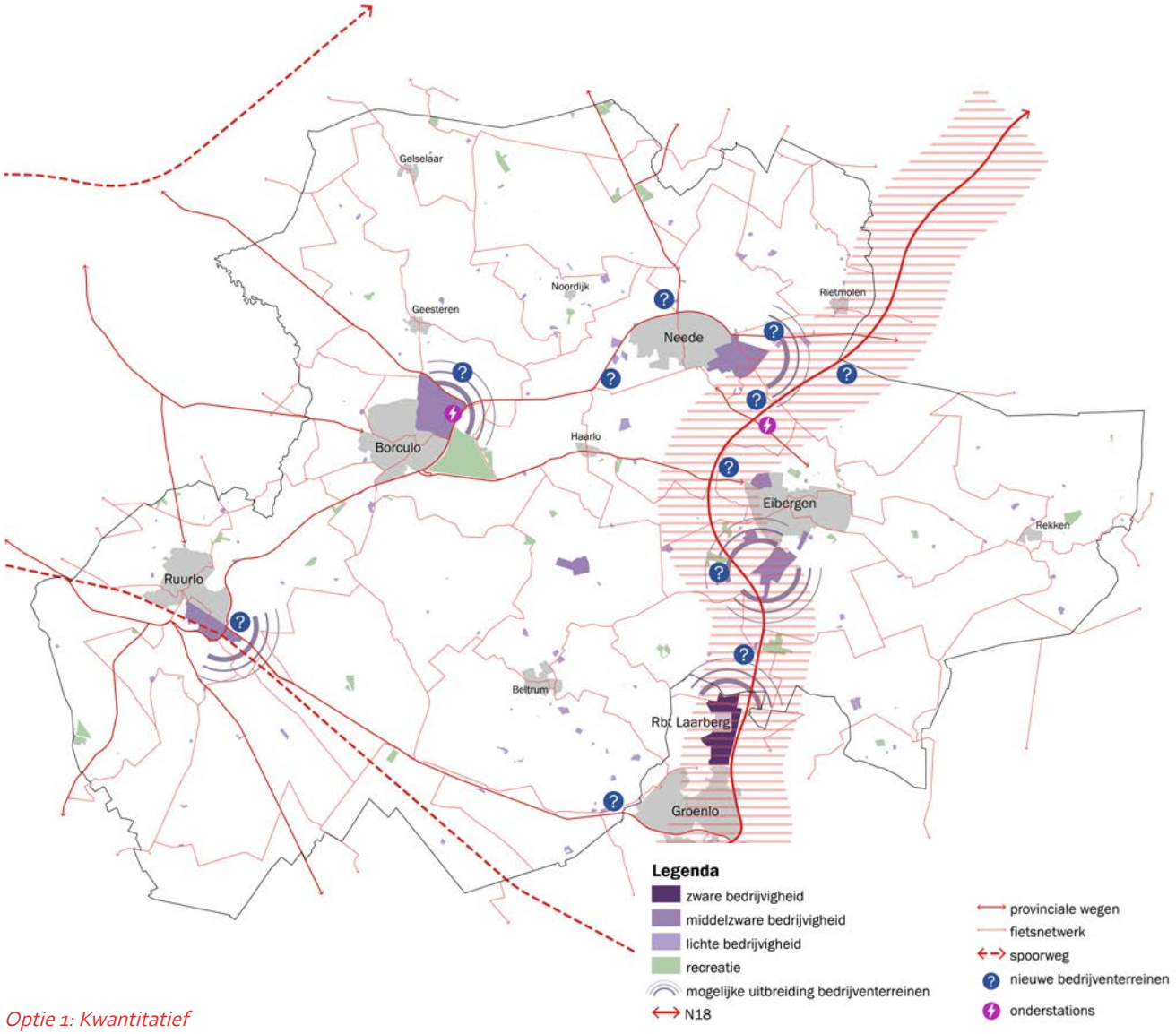
Bij gebiedsgerichte differentiatie wordt gedacht aan gebiedsgericht onderscheid. Gebieden worden onderscheiden naar functie, waarbij in het ene gebied het primaat op diversiteit ligt (zie optie 1), in een ander gebied op natuur (zie optie 2) en in weer een ander gebied op landbouw (zie optie 3). Dit betekent dat in de gebieden waar het primaat bij landbouw ligt, ontwikkelmogelijkheden (schaalvergroting) bestaan zonder dat dit belemmerend is voor bijvoorbeeld woonfuncties. Gebieden waar de milieubelasting op dit moment hoog is (zoals rondom Beltrum) zijn hiervoor geschikt. De woonfuncties (bijvoorbeeld op VAB-locaties) worden gerealiseerd in gebieden waar ingezet wordt op diversiteit. Tot slot wordt er een aantal gebieden aangewezen waar het primaat bij natuur en landschap ligt. Dit kunnen bijvoorbeeld bufferzones rondom de natuurgebieden zijn. De kaart, zoals weergegeven bij opgave 1 – optie 1, kan hiervoor als basis dienen. De functies worden zo veel mogelijk van elkaar gescheiden. Daarmee wordt ontwikkelruimte geboden, rekening houdend met diverse normen en kwaliteiten (zoals geur, landschap en Natura 2000-gebieden). Zo kan er per gebied ingespeeld worden op de kansen en belemmeringen.

Opgave 4 Versterken van het regionale vestigingsklimaat

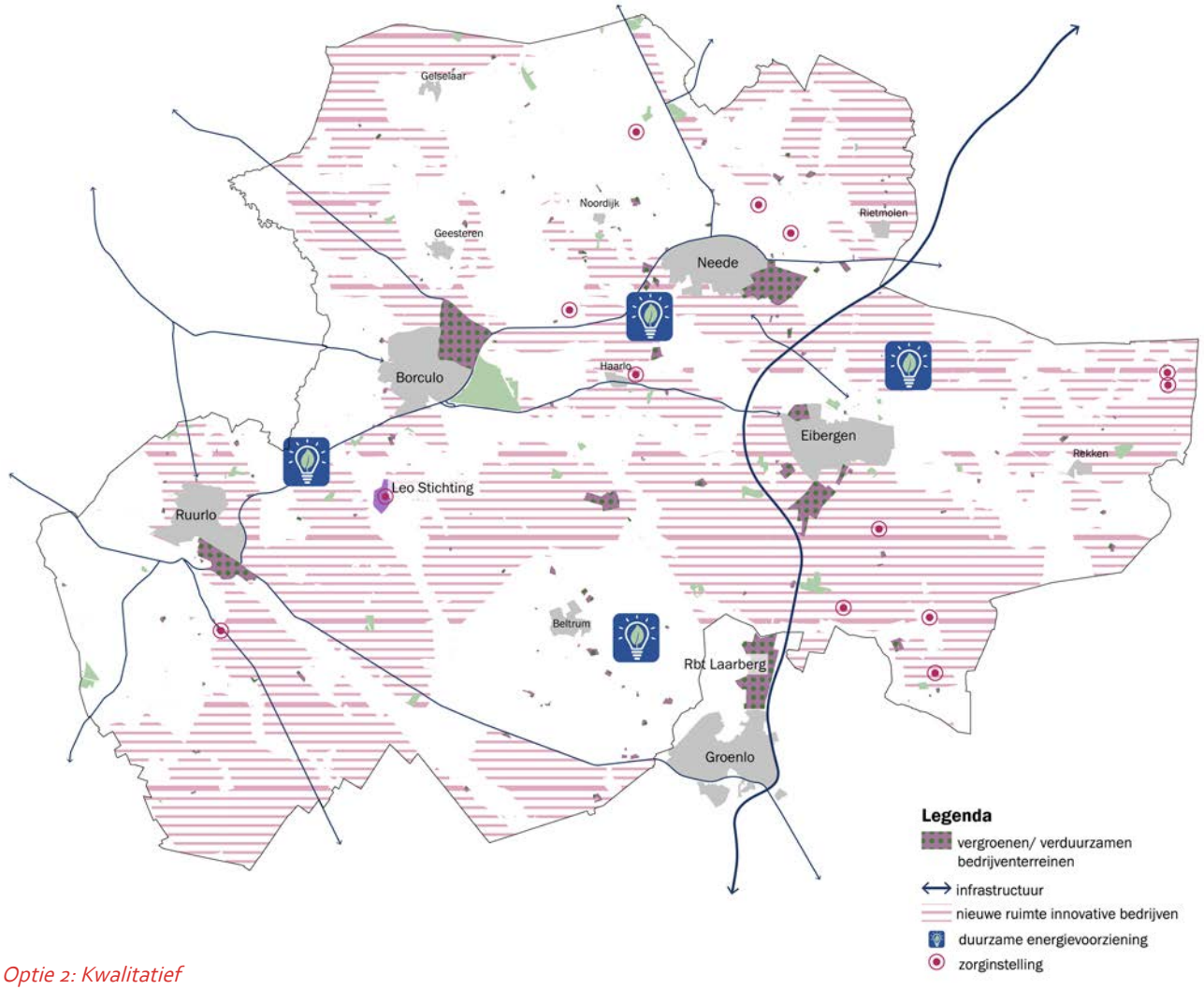
Het regionaal vestigingsklimaat van onze gemeente moet verstevigd worden om een interessante gemeente voor bedrijven en hun werknemers te blijven. Dit betekent onder meer dat er voldoende vestigingsmogelijkheden voor bedrijven moeten zijn. Het gaat hier om innovatieve bedrijven in o.a. de maakindustrie, passend bij het imago en de kwaliteiten van Berkelland. Onder bedrijven worden in dit geval ook recreatie bedrijven en zorgfuncties verstaan. Voor het vestigingsklimaat is de aanwezigheid van voldoende geschoold personeel belangrijk, daarnaast dienen er ook aantrekkelijke woonmilieus voor werkenden te zijn. Als antwoord op de opgave om het regionale vestigingsklimaat te versterken zijn twee opties te onderscheiden:

- Optie 1: Kwantitatief

Bij optie 1 ligt de focus op het kwantitatief doorontwikkelen van de huidige bedrijventerreinen met een duidelijk onderscheid naar bedrijfscategorieën. De bedrijventerreinen en grotere recreatiebedrijven zijn op de kaart weergegeven. De bestaande bedrijventerreinen worden uitgebreid om meer ruimte te bieden aan toekomstige bedrijven. Daarbij wordt aangesloten bij de aantrekkingskracht van de N18. Ontwikkelruimte voor bedrijven ligt vooral langs de infrastructuur en bij RBT De Laarberg. Daarnaast worden er nieuwe

Optie 1: Kwantitatief

Optie 2: Kwalitatief

gebieden aangewezen voor nieuwe bedrijventerreinen, rekening houdend met vestigingseisen. Uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen gaat voor de aanleg van nieuwe bedrijventerreinen. Voor het vestigingsklimaat zijn ook voldoende goede nutsvoorzieningen van diverse aard belangrijk, zoals de onderstations en knooppunten van Liander. Deze zijn weergegeven op de kaart.

- Optie 2: Kwalitatief

Bij optie 2 ligt de focus op het kwalitatief verbeteren van de bedrijventerreinen, op uitbreiding. Dit kan bijvoorbeeld door het versterken van de digitale infrastructuur, verduurzaming of meer efficiënt ruimtegebruik op de bestaande bedrijventerreinen. Daarnaast zou bijvoorbeeld ook gedacht kunnen worden aan het vestigen van lichte (niet milieubelastende) bedrijven in het buitengebied. Hier kan vrijkomende agrarische bebouwing voor benut worden. Ook recreatieve en woon/zorg bedrijven kunnen zich vestigen in dit buitengebied. Grote milieubelastende bedrijven kunnen juist verplaatsen naar RBT De Laarberg. Het aantrekkelijk woonmilieu kan gebruikt worden als 'selling point' voor bedrijven en het aantrekken van werknemers.

Opgave 5 Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen

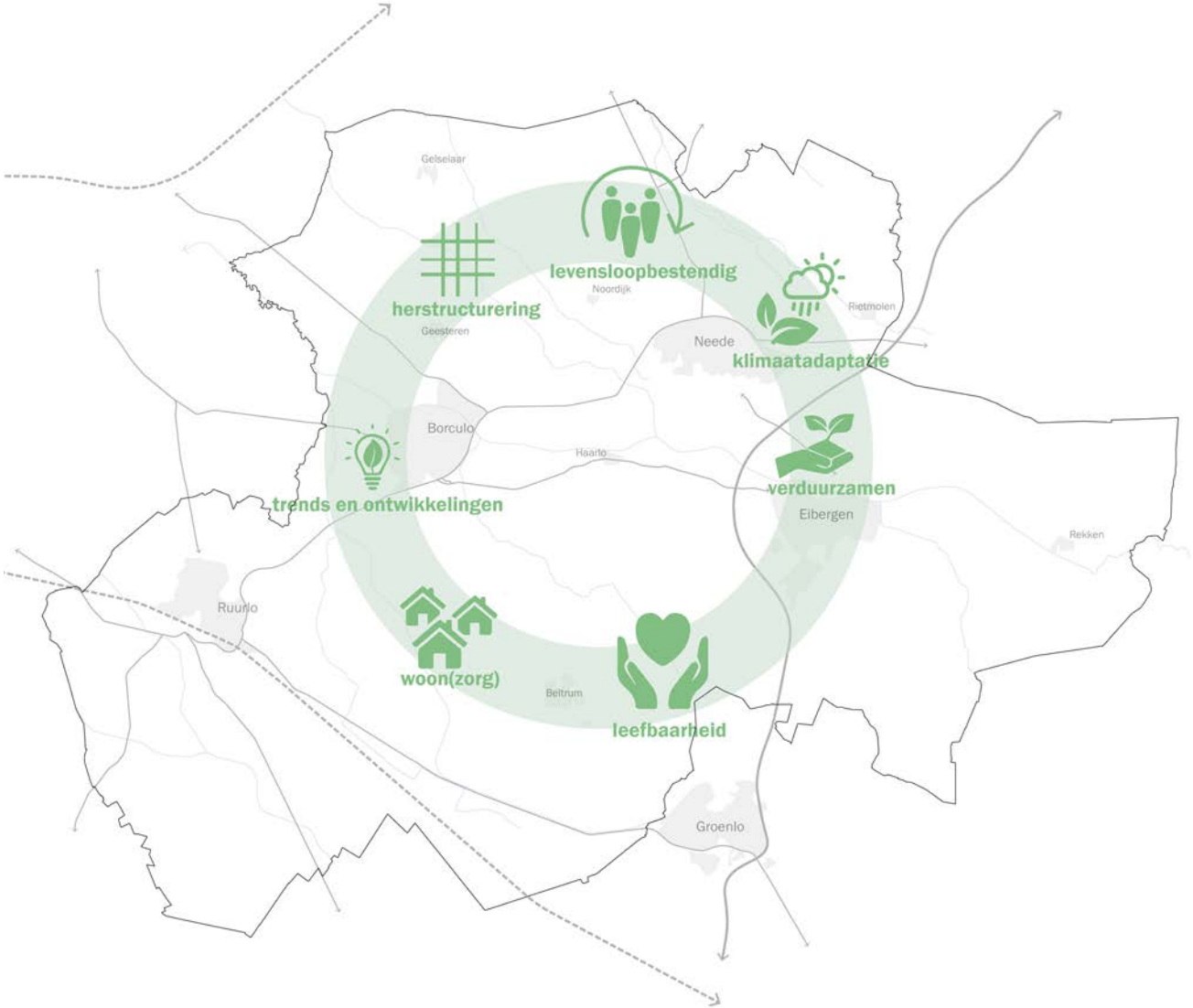
Vanwege de huidige trends en ontwikkelingen, zoals onder meer de veranderende bevolkingssamenstelling en de afname van het aantal voorzieningen, bestaat de opgave voor het versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen. Een samenhangend aanbod van wonen, ontmoeten, voorzieningen en zorg is gewenst ook omdat in participatie is aangegeven dat de kwaliteit van de woonomgeving en de sociale cohesie voor inwoners een zeer belangrijk punt is. Het doel is om, door samen met de dorpsgemeenschappen in te zetten op het behoud van kwaliteiten en verdere doorontwikkeling van de kernen, de omgevingskwaliteit voor inwoners en bezoekers toe te laten nemen. Om deze opgave op te lossen zijn drie opties opgesteld. Bij alle drie de opties moet tevens aandacht worden besteed aan klimaatadaptatie, wat niet alleen van belang is in de kernen maar ook speelt in het buitengebied.

- Optie 1: Identiteit en eigenheid

Bij deze optie wordt ingezet op het versterken van de identiteit en eigenheid van de kernen en daarmee de leefbaarheid en vitaliteit. Hiertoe is er aandacht voor de cultuurhistorische waarde en het (sociale) voorzieningenniveau. Sociale voorzieningen zijn plaatsen voor ontmoeting en dragen bij aan de identiteit en eigenheid van de kernen. Als randvoorwaarde voor ontwikkelingen geldt dat deze de bestaande identiteit

Optie 1: Identiteit en eigenheid

Optie 2: Innovatie en vernieuwing

en eigenheid van een kern niet aantasten. Er wordt bij deze optie tevens bijgedragen aan klimaatadaptatie door (her)inrichting van de openbare ruimte. Op de kaart is met enkele foto's een aantal van de kenmerken van de kernen uitgelicht.

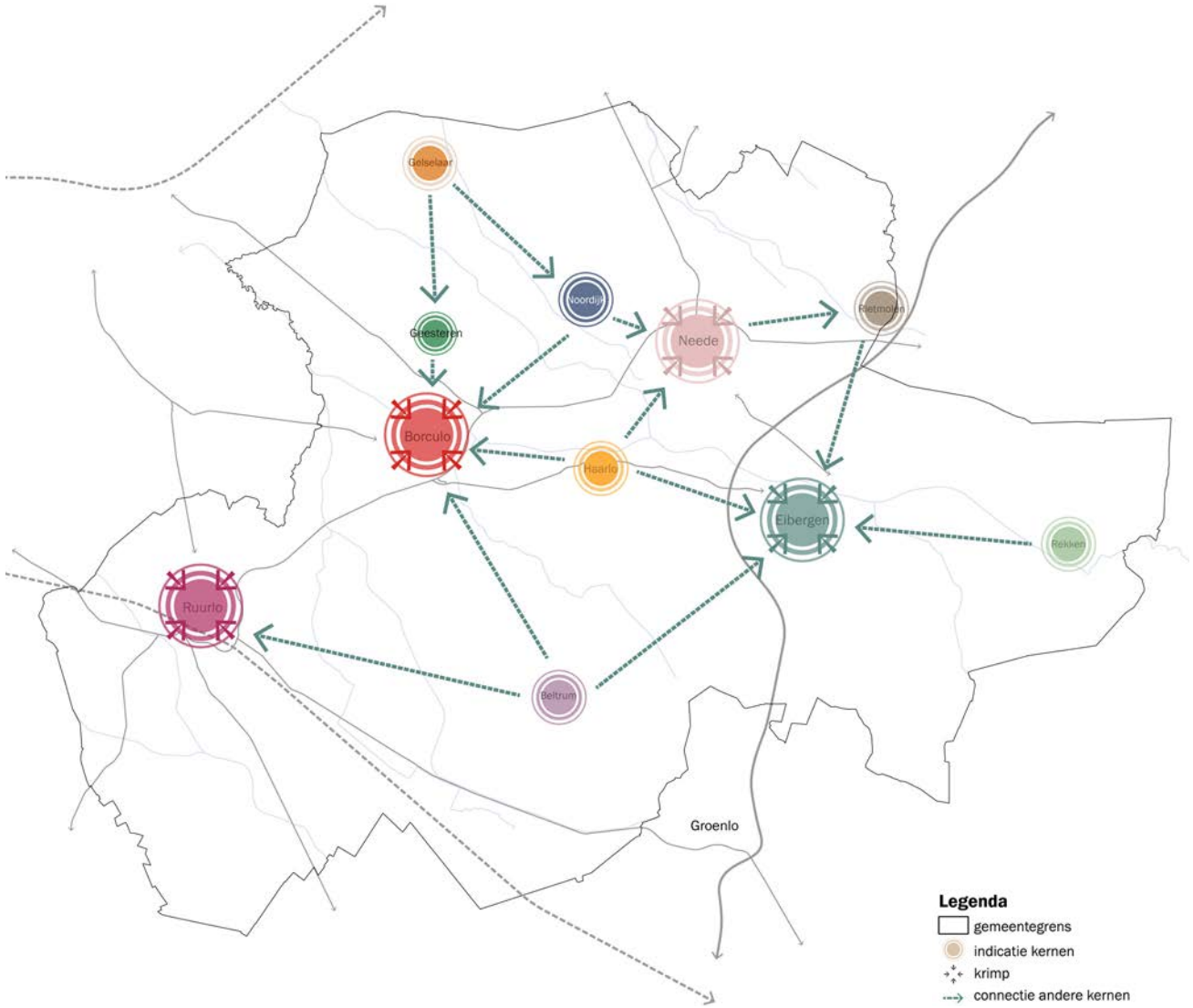
- Optie 2: Innovatie en vernieuwing

Bij optie 2 wordt ingezet op innovatie en vernieuwing om de leefbaarheid en vitaliteit van de kernen te versterken. Er wordt ingespeeld op trends en ontwikkelingen op het gebied van wonen (in combinatie met zorg), werken, recreëren, demografie, klimaatadaptatie, biodiversiteit, etc. Op beschikbaar komende locaties wordt flexibel omgegaan met vernieuwende woon-, zorg- en detailhandelsconcepten die een aanvulling vormen op het bestaande aanbod. De leefbaarheid en vitaliteit van de kernen kan op deze manier worden versterkt. Er wordt ingezet op nieuwe woonmilieus en ontwikkelingen die meervoudig ruimtegebruik mogelijk maken. In de openbare ruimte wordt gezocht naar mogelijkheden om de ruimte voor de auto te verkleinen ten behoeve van ruimte voor fietsers en voetgangers, maar ook voor groen en water om meer in te zetten op het verbeteren van klimaatadaptatie en biodiversiteit.

- Optie 3: Versterken draagvlak

Bij deze optie wordt geanticipeerd op een veranderende bevolkingssamenstelling en wordt het draagvlak van voorzieningen bekeken. Per kern kan verandering van de bevolkingssamenstelling uiteraard verschillen. De voorzieningen worden in de grote kernen geconcentreerd, waardoor de kleine kernen op de voorzieningen in de grotere kernen aangewezen zijn. Er kan gestuurd worden op kwaliteit boven kwantiteit van voorzieningen, door bijvoorbeeld het samenvoegen daarvan. Zaken die daarbij een rol spelen zijn o.a. voorzieningen op peil houden (concentreren of iedere kern zelf), bouwen van nieuwe woningen voor starters en senioren, leefomgeving (aantrekkelijk wonen), etc. Klimaatadaptatie speelt ook bij deze optie een rol, zo kunnen autoluwe winkelconcentratiegebieden de leefbaarheid bevorderen maar ook bijdragen aan klimaatadaptatie door ontharding en vergroening.

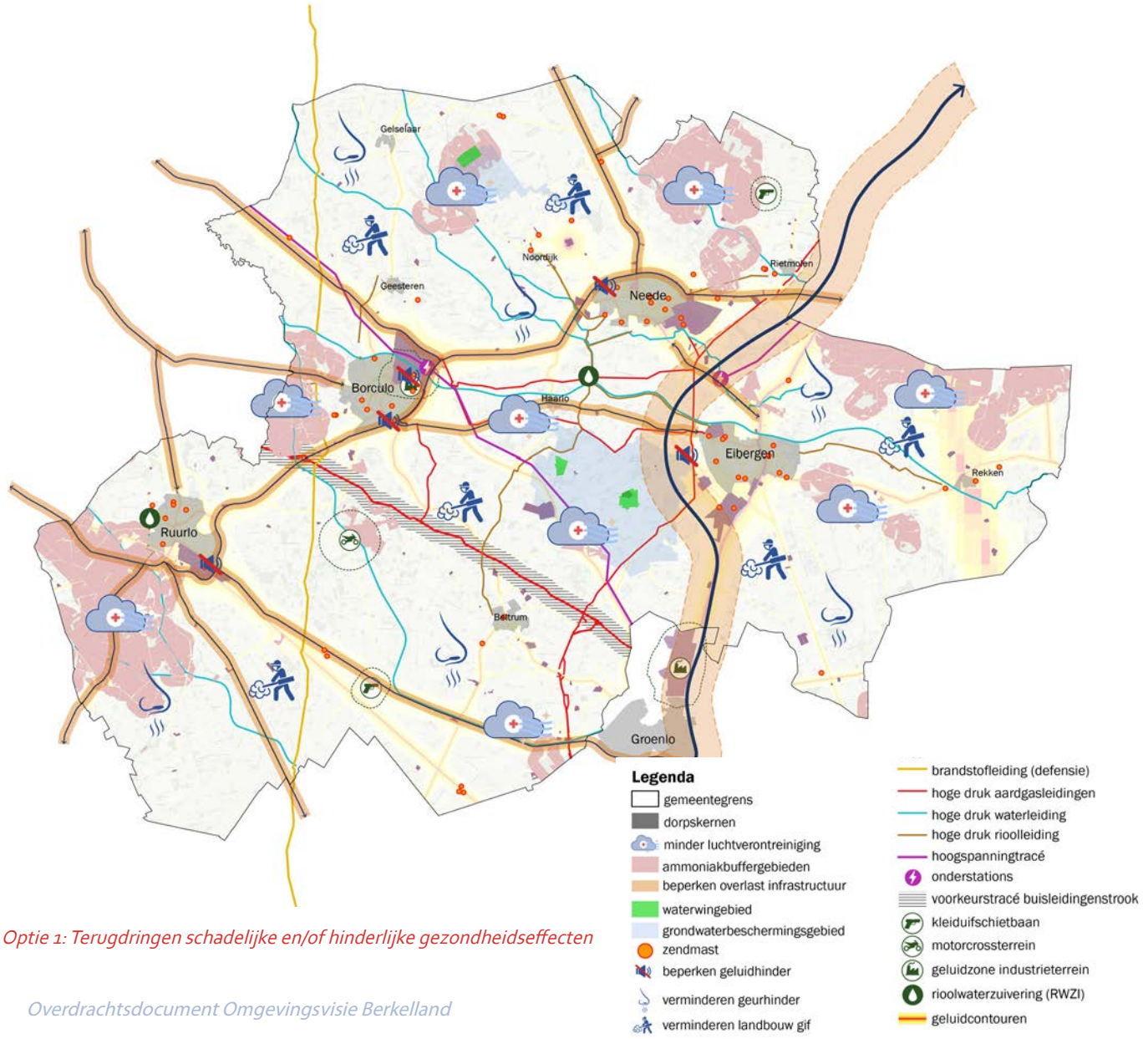
Optie 3: Versterken draagvlak

Opgave 6 Gezonde leefomgeving versterken

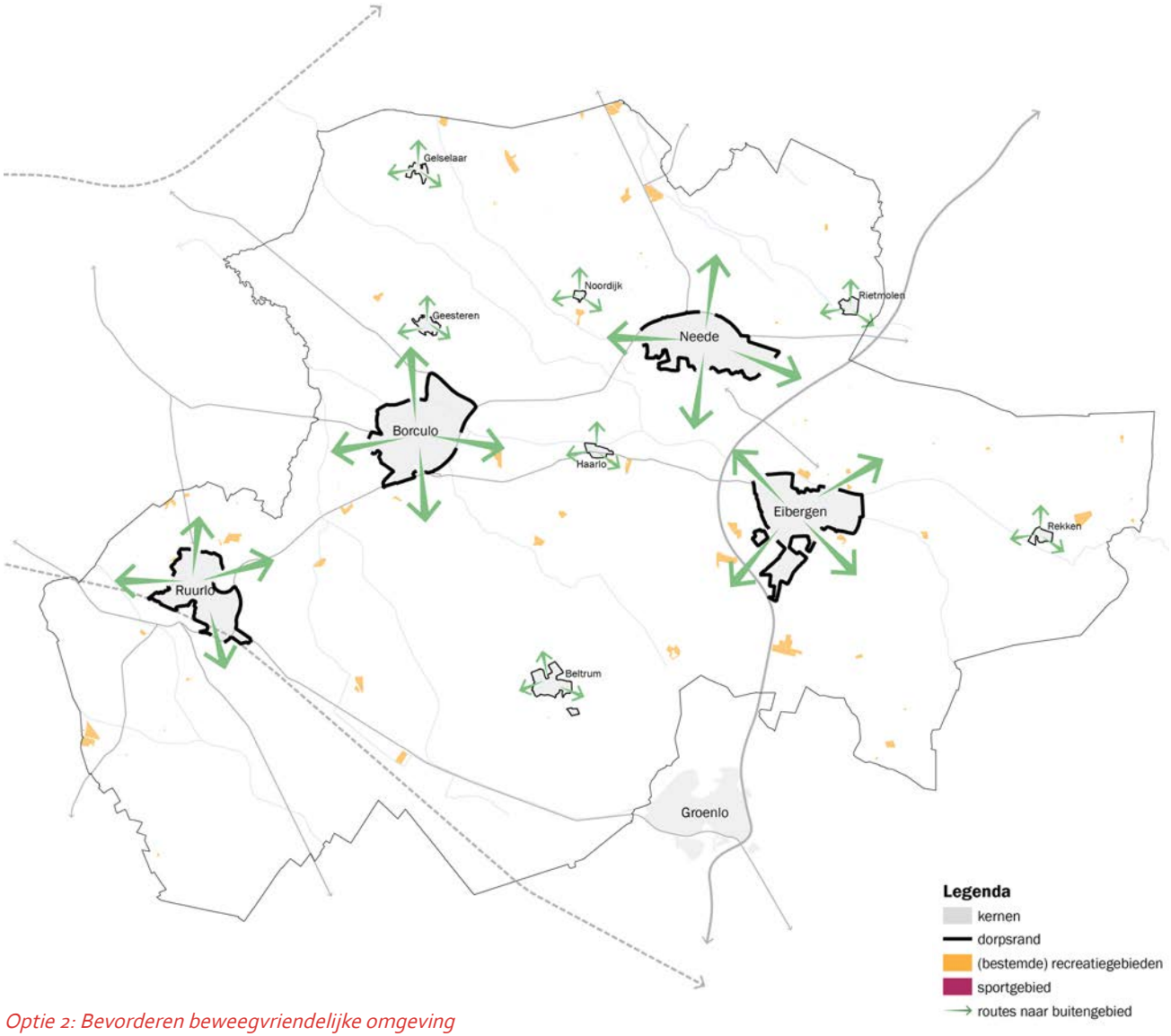
Steeds meer staat het belang van een gezonde leefomgeving op de agenda. Daarom richt deze opgave zich op het versterken van de gezonde leefomgeving en het bevorderen van een positieve gezondheid van onze Berkellanders. Onder meer een beweegvriendelijke omgeving en het versterken van de sociale cohesie kunnen hieraan bijdragen. Er worden twee opties onderscheiden om de gezonde leefomgeving te versterken.

- Optie 1: Terugdringen schadelijke en/of hinderlijke gezondheidseffecten

Bij optie 1 ligt de focus vooral op het terugdringen van schadelijke effecten. Daarbij moet o.a. gedacht worden aan geluid, externe veiligheid, geur, luchtkwaliteit, landbouwgiffen, etc. Dit betekent dat zowel huidige als nieuwe situaties moeten voldoen aan de WHO-advieswaarden (advies op het gebied van onder andere luchtkwaliteit en geluid) om zo een gezonde leefomgeving te creëren. Groen en blauw in de wijk kunnen hier aan bijdragen. De belangrijkste (hinder-) bronnen zijn op de kaart weergegeven. Er is een relatie tussen bronnen en ontvangers. Bronnen in de buurt van kwetsbare groepen verdienen meer prioriteit. Tot slot zijn de drinkwaterwinningsgebieden en grondwaterbeschermingsgebieden op de kaart weergegeven. Deze locaties worden beschermd tegen bodem- en grondwaterverontreiniging.

Optie 1: Terugdringen schadelijke en/of hinderlijke gezondheidseffecten

Optie 2: Bevorderen beweegvriendelijke omgeving

- Optie 2: Bevorderen beweegvriendelijke omgeving

Bij optie 2 ligt de focus vooral op het actief bevorderen van de gezondheid door o.a. een beweegvriendelijke en sociaal aantrekkelijke omgeving te creëren. Hiermee kan ingespeeld worden op trends en ontwikkelingen met betrekking tot gezondheid, overgewicht en vergrijzing. Binnen de kernen kan daarbij worden gedacht aan de inrichting van de openbare ruimte, sport, ontmoeten e.d. Buiten de kernen liggen er kansen op het gebied van o.a. aantrekkelijke fietsverbindingen, sportactiviteiten en wordt de verbinding met het buitengebied versterkt. De overgangen van bebouwd naar onbebouwd gebied (kernranden) kunnen hierbij een rol spelen. Hier worden bijvoorbeeld nieuwe routes en verblijfsplekken gecreëerd.

Domein	Beoordelingscriteria
Plattelandsontwikkeling & economische potentie	Mogelijkheden voor ontwikkelen van het platteland
	Mogelijkheden voor ontwikkelen van bedrijventerreinen
	Mogelijkheden voor ontwikkelen van (centrum)functies en voorzieningen
	Recreatie
Sociaal domein & leefbaarheid	Voorzieningenniveau
	Onderwijsniveau
	Mobiliteit/bereikbaarheid
	Wonen
	Sociale cohesie (o.a. levendigheid en naoberschap)
Gezondheid & veiligheid	Geluid
	Geur
	Luchtkwaliteit
	Externe veiligheid
	Bodemkwaliteit
	Waterkwaliteit
	Elektromagnetische velden
	Positieve gezondheid
Ruimtelijke kwaliteit & identiteit	Natuur (o.a. natuurgebieden en biodiversiteit)
	Landschap, cultuurhistorie en archeologie
	Ruimtelijke kwaliteit en beleving
	Lokale kernkwaliteiten
Klimaatadaptatie& energieopwekking	Droogte
	Hittestress
	Wateroverlast
	Waterveiligheid
	Duurzame energieopwekking

Beoordelingscriteria ondergebracht in vijf domeinen

Beoordeling van een alternatief

5 | Samenvatting strategische impactbeoordeling

5.1 Aanleiding

Naar verwachting wordt in juli 2022 de Omgevingswet vastgesteld. In deze wet staat een gezonde en veilige fysieke leefomgeving centraal. Met de Omgevingswet wordt het verplicht voor gemeenten om een omgevingsvisie op te stellen. Hierin komen de hoofdlijnen van het beleid voor de fysieke leefomgeving aan bod; er worden kaders gesteld voor toekomstige ontwikkelingen. In de omgevingsvisie stelt de gemeente kaders voor toekomstige ontwikkelingen. In de Wet milieubeheer is vastgelegd dat kaderstellende plannen voor (mogelijk) m.e.r.-plichtige activiteiten de procedure van de milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen moet worden. De gemeente Berkelland heeft de m.e.r.-procedure vroegtijdig geïntegreerd in het visievormingsproces om goed inhoudelijk afgewogen en onderbouwde keuzes te kunnen maken.

Deze strategische impactbeoordeling is een tussenproduct in de m.e.r.-procedure, dat als bijlage bij het Overdrachtsdocument Omgevingsvisie Berkelland aan de gemeenteraad wordt aangeboden. In het Overdrachtsdocument staan de kwaliteiten van de gemeente en de opgaven waarop de omgevingsvisie een antwoord moet geven beschreven. Het MER zal uiteindelijk bestaan uit deze strategische impactbeoordeling, de effectbeoordeling van het gekozen voorkeursalternatief en een aantal handvatten voor de toekomst, zoals een beschrijving van de leemten in kennis en een aanzet voor monitoring.

5.2 Beoordelingswijze

Voor elk van de zes opgaven zijn beleidsopties ontwikkeld, die de hoeken van het speelveld vormen. In de impactbeoordeling worden de effecten van de beleidsopties aan de hand van verschillende milieuthema's en beoordelingscriteria beoordeeld. De beoordelingscriteria zijn voor deze beoordeling ondergebracht in vijf domeinen, zoals in de tabel op pagina 56 is weergegeven. De gegeven beoordelingen zijn kwalitatief van aard (*expert judgement*). Dit past bij het relatief hoge abstractieniveau van de omgevingsvisie.

Vanwege het abstracte karakter van de omgevingsvisie is het niet zinvol om voor ieder beoordelingscriterium een aparte effectscore op te nemen. In de besluitvorming over de omgevingsvisie gaat het namelijk vooral over het maken van keuzes op het wat abstractere niveau van het 'domein' (zie voorafgaande tabel). Door de indeling in vijf domeinen kan een overzichtelijke beoordeling worden gegeven van de verschillende opgaven en keuzes. De figuur op pagina 56 geeft illustratief weer hoe een beoordeling van een alternatief eruit kan komen te zien.

5.3 Analyse

Voor Berkelland zijn 6 opgaven met bijbehorende beleidsopties vastgesteld en beoordeeld. Hieronder zijn de opgaves, opties en beoordeling kort weergegeven.

De conclusies per opgave zijn als volgt:

1. *Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven:* In het dilemma "scheiding" versus "verweving" geniet verweving (optie 1) de voorkeur omdat deze beleidsoptie positieve effecten voor natuur, landschap en het economisch perspectief van boeren genereert. De strategie van scheiding (optie 2) is meer gericht op sectorale bescherming (en leidt tot ruimtetekorten om de ambities waar te maken).
2. *Versterken van de (regionale) bereikbaarheid:* Vanuit milieuperspectief heeft optie 2 (nadruk op OV en langzaam verkeer) veruit de voorkeur. Deze optie pakt positief uit voor natuur, ruimtelijke kwaliteit, klimaatadaptatie en gezondheid. Optie 1 (nadruk op wegverkeer) is gunstiger vanuit het perspectief van de autogebruiker. Een balans tussen het

[4] *Het is gebruikelijk de afkortingen (de) m.e.r. en (het) MER te gebruiken. De afkorting m.e.r. met kleine letters en puntjes ertussen staat voor de volledige procedure, de milieueffectrapportage. MER met hoofdletters, zonder puntjes staat voor het milieueffectrapport, het rapport dat hierbij opgesteld wordt.*

behouden van bereikbaarheid en het stimuleren van mobiliteitstransitie wordt aanbevolen.

3. *De transitie van het buitengebied:* De beleidsopties 1 tot en met 3 hebben uiteenlopende effecten, waar afhankelijk van het inhoudelijk accent andere aspecten positief of negatief scoren. Beleidsoptie 4 (gebiedsgerichte differentiatie) is min of meer een combinatie van de eerste drie beleidsopties, door verschillende gebieden te benoemen waarin telkens één van de belangen het primaat heeft.
4. *Versterken van het regionale vestigingsklimaat:* Kwantitatief versterken (optie 1) kan zeer negatief uitpakken voor omgevingswaarden als landschap en natuur. Een inzet op kwalitatieve versterking (optie 2) van de bedrijventerreinen spaart belangrijke cultuurhistorische waarden en natuurwaarden. Bij de afweging tussen de kwantitatieve en kwalitatieve aanpak speelt ook de financiering een rol. Er wordt aanbevolen de balans te zoeken tussen een kwalitatieve aanpak van bedrijventerreinen en het bieden van ruimte voor uitbreiding en nieuwvestiging. Die ruimte hoeft niet per se gevonden te worden in de uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen.
5. *Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen:* De beleidsopties (behoud identiteit en eigenheid; innovatie en vernieuwing; versterken draagvlak) sluiten elkaar niet per definitie uit en hebben elk positieve effecten op verschillende aspecten. Dat betekent dat de beleidsopties prima naast en in combinatie met elkaar in uitvoering gebracht kunnen worden. De keuze voor de omgevingsvisie gaat vooral over actieve sturing of reactief zijn en het bieden van flexibiliteit voor nieuwe initiatieven of behoud van de bestaande kwaliteiten.
6. *Gezonde leefomgeving versterken:* Beleidsoptie 1 (terugdringen emissies) kan zeer positief uitpakken voor de gezondheid van Berkellanders, maar zorgt ook voor (economische) belemmeringen, zodanig dat er problemen met het behalen van de andere ambities optreden. Optie 2 (bevorderen beweegvriendelijke omgeving) kent weinig nadelen en levert veel voordelen op.

Iedere beleidsoptie heeft invloed op meerdere domeinen. Uit de impactbeoordelingen blijkt dat vooral de domeinen *Plattelandsontwikkeling & economische potentie* en op *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit* sterk beïnvloed worden door veel verschillende beleidsopties. Het vastleggen van een voorkeursalternatief zal zeer belangrijk zijn voor de richting van de ontwikkelingen op deze domeinen. Ontwikkeling op het domein *klimaatadaptatie & energieopwekking* wordt het minst beïnvloed door de uitwerking van de verschillende beleidsopties. Dit komt gedeeltelijk doordat (duurzame) energieopwekking het onderwerp is van een parallel besluitvormingstraject (rond de Regionale Energie Strategie, RES).

Voor iedere opgave zijn optimalisaties en aanbevelingen gegeven. Er hoeft dan ook niet voor een van de opties gekozen te worden. Juist door de positieve aspecten uit de verschillende opties met elkaar te vervlechten kan de haalbaarheid en impact worden vergroot. De individuele beoordeling van de beleidsopties moet ook afgezet worden tegen de relatie met andere opgaven. Beleidsopties voor de verschillende opgaven kunnen elkaar versterken en kunnen met elkaar conflicteren. De impactbeoordeling brengt duidelijk naar voren dat de omgevingsvisie vraagt om een integrale blik op de fysieke leefomgeving. De doorslaggevende keuzes gaan over de volgende dilemma's:

- *Kwaliteit én vitaliteit van buitengebied:* Het omgevingsbeleid voor het buitengebied vraagt om integratie van in elk geval opgaven 1 en 3. Hoe wordt omgegaan met landschap, klimaatadaptatie en natuur en ervoor gezorgd dat agrariërs een boterham kunnen blijven verdienen en de plattelandsidentiteit van Berkelland behouden blijft? Het ruimtelijk dilemma gaat voornamelijk over het in hoofdstuk

3 geschetste onderscheid tussen verweving en scheiding. Welk belang geven we op welke plek het primaat? Zijn er optimalisaties mogelijk waarbij we meer belangen tegelijkertijd dienen of vragen sommige belangen om een scherpe keuze over wat we waar willen? Leidt de keuze voor scheiding of verweving tot het niet behalen van andere beleidsdoelen (energieopwekking, woningbouw etc.?) en moet er daardoor bijgestuurd worden op de keuze?

- *Robuuste kernen:* Hoe blijven de kernen leefbaar, sociaal levendig, goed bereikbaar, duurzaam, economisch robuust en gezond? Dit vraagt om investeringen in behoud van de bestaande kernkwaliteiten (cultuurhistorie, de identiteit van onze kernen, het voorzieningenniveau) en het ontwikkelen van nieuwe kernkwaliteiten (investeringen in verduurzaming van de woningvoorraad, verbeteren bereikbaarheid bedrijven, ruimte blijven bieden aan bedrijvigheid, een woning voor iedereen die dat wil).
- *Klimaatverandering:* Het veranderend klimaat vraagt om grote aanpassingen, in zowel het buitengebied als de kernen. Hierbij is zowel wateroverlast als verdroging relevant. Wordt hier alleen bij ruimtelijke ontwikkelingen op gestuurd of is deze opgave zó urgent dat deze bepalend wordt voor wat binnen de andere ambities waargemaakt kan worden?

5.4 Vervolgstappen

De volgende formele stap is de terinzagelegging van het MER bij de ontwerp omgevingsvisie. Omdat in die versie van de omgevingsvisie al veel keuzes voorgesteld worden en in samenhang worden uitgewerkt, is het waardevol om het keuzeproces nu al te voeden met milieuinformatie. Daarom is de strategische impactbeoordeling, die ook een onderdeel van het MER wordt, naar voren gehaald en als bijlage bij het Overdrachtsdocument gevoegd.
De gemeenteraad zal zich in 2022 buigen over de te maken keuzes voor de omgevingsvisie. Hieruit volgt een preferente richting of voorkeursalternatief voor omgang met de verschillende opgaven. In het MER zal dit voorkeursalternatief integraal worden beoordeeld op de gevolgen voor de fysieke leefomgeving. De resultaten van deze beoordeling kunnen gebruikt worden om de ontwerp omgevingsvisie verder aan te scherpen en om het omgevingsbeleid verder vorm te geven.

Het MER zal uiteindelijk bestaan uit de strategische impactbeoordeling zoals die in dit document is opgenomen, de effectbeoordeling van het voorkeursalternatief en een aantal handvatten voor de toekomst, zoals een beschrijving van de leemten in kennis en een aanzet voor monitoring. Ook wordt een Passende Beoordeling opgesteld, om de gevolgen van de keuzes in de omgevingsvisie voor Natura 2000-gebieden in beeld te brengen.

6 | Richting de omgevingsvisie

6.1 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat ten eerste over de fase van dit overdrachtsdocument tot aan de omgevingsvisie. Daarnaast geeft het een doorkijk naar de uitvoering van de nog op te stellen omgevingsvisie. De omgevingsvisie is namelijk onderdeel van het samenspel tussen verschillende instrumenten van de nieuwe Omgevingswet. Daarnaast biedt de omgevingsvisie ook de basis voor een ander samenspel, namelijk die tussen de gemeente en de samenleving als het gaat om participatie en initiatieven.

Vervolgproces

Dit overdrachtsdocument is een tussenstap in het proces naar de omgevingsvisie. Hierin zijn alle stappen opgenomen die we tot nu toe gezet hebben. In een intensief proces met de samenleving, ketenpartners en organisaties is een beeld geschetst van de opgaven die op ons afkomen, de mogelijke keuzes en de effecten van die keuzes. Het voorbereidende werk is klaar en het is aan de nieuwe gemeenteraad om nu toekomstgerichte keuzes te maken.

Dat doen we door aan de hand van de opgaven en opties in dit overdrachtsdocument het gesprek aan te gaan met de raad en met de samenleving. Dat gesprek leidt tot de keuzes die het fundament vormen voor de uiteindelijke omgevingsvisie.

Gedurende het opstellen van dit overdrachtsdocument is een impactbeoordeling gedaan. De volgende formele stap is de terinzagelegging van het MER bij de ontwerp omgevingsvisie. Omdat in die versie van de omgevingsvisie al veel keuzes voorgesteld worden en in samenhang worden uitgewerkt, is ervoor gekozen om het keuzeproces nu al te voeden met milieuinformatie. Daarom is de strategische impactbeoordeling, die ook een onderdeel van het MER wordt, naar voren gehaald en als bijlage bij dit overdrachtsdocument gevoegd. De gemeenteraad zal zich in 2022 buigen over de te maken keuzes voor de omgevingsvisie. Hieruit volgt een preferente richting of voorkeursalternatief voor omgang met de verschillende opgaven. In het MER zal dit voorkeursalternatief integraal worden beoordeeld op de gevolgen voor de fysieke leefomgeving. De resultaten van deze beoordeling kunnen gebruikt worden om de ontwerp omgevingsvisie verder aan te scherpen en om het omgevingsbeleid verder vorm te geven. Het MER zal uiteindelijk bestaan uit de strategische impactbeoordeling zoals die in dit document is opgenomen, de effectbeoordeling van het voorkeursalternatief en een aantal handvatten voor de toekomst, zoals een beschrijving van de leemten in kennis en een aanzet voor monitoring. Ook wordt een Passende Beoordeling opgesteld, om de gevolgen van de keuzes in de omgevingsvisie voor Natura 2000-gebieden in beeld te brengen. Hieronder zijn de processtappen in beeld gebracht.

- Keuzeproces nieuwe gemeenteraad;
- bepalenvan een voorkeursalternatief;
- Beoordelen van het voorkeursalternatief;
- Afronden ontwerp omgevingsvisie;
- Ter inzagelegging, met het MER als bijlage;
- Vaststelling;
- Doorwerking.

6.2 Beleidscyclus

De ambities en opgaven uit de uiteindelijke omgevingsvisie moeten uiteraard wel waargemaakt worden. De Omgevingswet heeft daarvoor een aantal instrumenten beschikbaar. De omgevingsvisie geeft straks ambities, opgaven, kansen en gemaakte keuzes weer. Deze hoofdlijnen vormen de basis voor de uitvoering. Dit hoofdstuk geeft een doorkijk naar de volgende fase, naar de uitvoering.

Het instrument omgevingsvisie is onderdeel van de

gemeentelijke beleidscyclus. Voor gemeenten wordt voor de ontwikkeling van de leefomgeving kan onder andere gebruik gemaakt worden van twee andere instrumenten naast de omgevingsvisie, namelijk programma's en het omgevingsplan.

Beleidsontwikkeling – omgevingsvisie

De omgevingsvisie geeft de ambities en doelstellingen voor de lange termijnontwikkeling van de leefomgeving weer. Op basis van de omgevingsvisie wordt samenhangend beleid ontwikkeld om de ambities en doelstellingen verder in te vullen. Dit kan worden vormgegeven in de volgende instrumenten.

Beleidsdoorwerking – programma's

De ambities en opgaven op hoofdlijnen, die in de omgevingsvisie staan beschreven, worden waargemaakt door concrete projecten en concreet beleid. Een optie om daar invulling aan te geven is het instrument programma's. Programma's zijn in de meeste gevallen niet verplicht (afgezien van enkele programmatische aanpakken en een programma hoe om wordt gegaan met afwijken van afgesproken normen) maar kunnen worden opgezet voor bijvoorbeeld integrale projecten voor gebieden of thema's. Of we hier gebruik van willen maken moet nog worden bepaald. Programma's gaan meer over de korte en middellange termijn en zijn daarmee relatief snel aan te passen aan nieuwe ontwikkelingen. Aan de volgende programma's kan worden gedacht:

- Specifieke gebiedsprogramma's om ambities en opgaven voor een deel van de gemeente in te vullen;
- Thematische programma's om voor een bepaald thema de ambities en opgaven verder uit te werken. Te denken valt aan energietransitie, klimaatadaptatie, gezondheid, etc.

Beleidsdoorwerking – omgevingsplan

Het omgevingsplan vervangt onder meer de bestemmingsplannen. Er komt een omgevingsplan voor de hele gemeente dat de regels per locatie bevat betreffende wat wel en wat niet mag. Het doel van het omgevingsplan onder de Omgevingswet is om op een flexibele manier met regels om te gaan. Belangrijk in het omgevingsplan zijn onder andere de volgende zaken:

1. Op basis van de kwaliteiten die in de omgevingsvisie staan opstellen van omgevingswaarden. Omgevingswaarden bepalen de gewenste staat of kwaliteit van activiteiten in de leefomgeving.
2. Opstellen van regels op basis van de omgevingswaarden en de ambities uit de omgevingsvisie.

6.3 Participatie en initiatieven

De omgevingsvisie geeft op hoofdlijnen de koers voor de lange termijn van de gemeente Berkelland. Voor het opstellen van de omgevingsvisie gaan we ook weer in gesprek. Alleen samen kunnen we deze visie realiseren: met inwoners (van jong tot oud), ondernemers, zorginstellingen, onderwijs, werkgevers, (semi)overheden, gemeente, marktpartijen, bewonerscollectieven, wooncorporaties, welzijnsorganisaties, kennisinstellingen, etc. Dat vergt een verantwoordelijke houding van alle kanten. Een subtiel samenspel tussen overheid en samenleving moet ervoor zorgen dat in vertrouwen en met de juiste verwachtingen mooie initiatieven met draagvlak gerealiseerd worden in de leefomgeving van onze gemeente. Uit de participatieronde ten behoeve van het opstellen van dit Overdrachtsdocument kwam dit als aandachtspunt naar voren.

Onderdeel van de omgevingsvisie wordt een afwegingskader om verwachtingen omtrent initiatieven af te stemmen. Daarin kan worden opgenomen waaraan een initiatief moet voldoen wil het kansrijk zijn. Belangrijkste boodschap daarbij is dat het moet bijdragen aan de ambities en doelen uit de omgevingsvisie. Door een afwegingskader op te nemen is het in een oogopslag te zien waar het initiatief aan moet voldoen. Dit geldt voor initiatieven van zowel de samenleving als de gemeente zelf.

gemeente Berkelland

Aanvulling Overdrachtsdocument Omgevingsvisie

2 DECEMBER 2022

PROJECT

Aanvulling Overdrachtdocument Omgevingsvisie Berkelland
Projectnummer: SR21001

INITIATIEFNEMER

Gemeente Berkelland

OPSTELLER

Gemeente Berkelland, Over Morgen en Buro SRO

Contactpersoon gemeente Berkelland:
Gert Hans

Contactpersoon Over Morgen:
Anouk Paris

Contactpersoon Buro SRO:
John van de Zand

DATUM & STATUS

2 december 2022, concept

Inhoud

1 | Inleiding 5

2 | Beleidsanalyse en interviews 7

3 | De relatie met de zes geformuleerde opgaven 11

1 | Inleiding

Op 15 februari 2022 heeft de gemeenteraad van Berkelland het Overdrachtsdocument Omgevingsvisie Berkelland vastgesteld. Dit overdrachtsdocument, waarin de stand van zaken met betrekking tot de omgevingsvisie staat beschreven, is inmiddels overgedragen aan de nieuwe gemeenteraad en het nieuwe college na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2022.

Het Overdrachtsdocument is dus bedoeld als tussenstap van oude naar nieuwe gemeenteraad om te komen tot een Omgevingsvisie voor de gemeente Berkelland. Dat betekent dat we niet weer opnieuw beginnen, maar dat het proces verder kan gaan op basis van het Overdrachtsdocument. Daarmee zijn de opgaven bepaald en kunnen we toewerken naar de omgevingsvisie.

Echter sommige thema's en/of beleid waren bij het opstellen van het Overdrachtsdocument nog in wording of nog onvoldoende in beeld. Daarbij gaat het zowel om rijks-, provinciaal- als gemeentelijk beleid. Een aantal voorbeelden: het kabinet wil water en bodem sturend maken bij ruimtelijke keuzes, het Nationaal programma Landelijk Gebied, maar ook op gemeentelijk niveau het bestemmingsplan Buitengebied, het RODE beleid (Ruimtelijke Ordening en Duurzame Energieopwekking in Berkelland), de Woonvisie en het thema Gezondheid. Daarnaast is een thema als Stikstof, na de recente uitspraken van de Raad van State, weer actueel en heeft dit mogelijke gevolgen voor de opgaven en ontwikkelingen in Berkelland.

Om te komen tot een Omgevingsvisie voor Berkelland hebben we besloten om als eerste stap het Overdrachtsdocument te actualiseren en te herijken. Dat betekent dat het ontbrekende beleid en/of thema's aan het reeds vastgestelde Overdrachtsdocument worden toegevoegd. Hiervoor is deze aanvulling op het overdrachtsdocument opgesteld.

De herijking en actualisatie is tot stand gekomen middels een korte aanvullende beleidsanalyse en vijf interviews met beleidsmedewerkers om een extra verdiepingsslag te maken. De vijf interviews richtten zich op de volgende thema's:

1. Stikstof;
2. Bestemmingsplan Buitengebied Berkelland 2020;
3. Regionale Energie Strategie (RES) en Ruimtelijke Ordening, Duurzame Energieopwekking (RODE) beleid en duurzaamheid;
4. Wonen;
5. Gezondheid.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt per thema ingegaan op de uitkomsten van de beleidsanalyse en de interviews. In hoofdstuk 3 wordt de relatie met de zes geformuleerde opgaven per thema behandeld.

coop
coop
coop
ACTION

2 | Beleidsanalyse en interviews

Op basis van de uitgevoerde aanvullende beleidsanalyse en de gehouden interviews wordt hierna per thema ingegaan op de belangrijkste bevindingen. Het betreft een samenvatting per thema, waarbij de belangrijkste zaken worden benoemd in relatie tot de Omgevingsvisie.

Stikstof

Het is noodzakelijk dat in Nederland op zeer korte termijn veel minder stikstof wordt uitgestoten. Stikstof speelt een beperkte, maar wel integrale rol in onze gemeente. Berkelland is tenslotte een plattelandsgemeente, waar de agrarische sector een grote rol speelt. Overigens zijn er naar verwachting niet veel piekbelasters in de gemeente en vormt stikstof, bij ontwikkelingen met een beperkte omvang, waarschijnlijk geen grote belemmering, omdat er geen Natura 2000-gebieden in de gemeente zelf liggen.

Het is mogelijk dat stikstof pas bij grootschalige projecten een probleem gaat vormen, zoals bij de bouw van woningen en bedrijventerreinen. Vooral op de lange termijn is het belangrijk hoe omgegaan wordt met eventuele stoppende agrarische bedrijven en de vrijkomende bebouwing. De maatregelen en versnellingsmiddelen, die de provincie neemt, en het uitkopen van piekbelasters door de Rijksoverheid kunnen doorwerken in de gemeente Berkelland. Met deze maatregelen, zoals de opkoop van agrarische bedrijven, industrie en door innovatie, kan (stikstof)ruimte worden geboden voor ontwikkelingen. De provincie zet in op duurzame mobiliteit, maar ook de uitstoot van de bouw moet omlaag. De gemeente speelt een centrale rol in de opgave voor de fysieke leefomgeving, maar stikstof zelf is geen bevoegdheid van de gemeente zelf.

Bestemmingsplan Buitengebied Berkelland 2020

Het buitengebied vormt een groot aandeel van de gemeente Berkelland. Het bestemmingsplan Buitengebied Berkelland 2020 is vastgesteld op 28 juni 2022 en inmiddels in werking getreden. Met dit conserverende bestemmingsplan zijn verscheidene oude bestemmingsplannen geactualiseerd. De groene ontwikkelingszone is actueel opgenomen, maar ook het functie veranderingsbeleid is opgenomen. Daarmee wordt ingespeeld op omzetting van vrijkomende agrarische bebouwing naar bijvoorbeeld zorg en/of wonen. Wel kan bijvoorbeeld landschappelijke inpassing als voorwaarde gesteld worden aan(her)ontwikkelingen. Er is een maximum oppervlakte voor agrarische bouwvlakken opgenomen waarbij onderscheid is gemaakt tussen de grondgebonden en de niet-grondgebonden veehouderij.

Verder is er nieuw recreatiebeleid in voorbereiding waarmee geen nieuwe campings worden toegestaan. Het aantal kampeerplaatsen bij kleinschalig kamperen is wel verruimd van 25 naar maximaal 30 plekken en wordt gestart met een pilot om jaarrond open te zijn.

Voor het plaatsen van grote windmolens voorziet het bestemmingsplan Buitengebeid Berkelland 2020 niet. Deze discussie vindt buiten het bestemmingsplan plaats. Wel zijn kleine windmolens en zonnevelden mogelijk in het bestemmingsplan.

Regionale Energie Strategie (RES) en Ruimtelijke Ordening, Duurzame Energieopwekking (RODE) beleid en duurzaamheid.

Het duurzaamheidsbeleid van Berkelland is met name toegespitst op de energietransitie. Met een energie-uitvoeringsprogramma voor de gebouwde omgeving, utiliteitsgebouwen en MKB-bedrijven en een Transitievisie Warmte voor de aardgastransitie. Als basis voor het ruimtelijk beleid voor duurzame energieopwek gelden de RES en het RODE beleid als basis.

In de RES Achterhoek zijn meerdere zoekgebieden voor windenergie vastgelegd. De focus van Berkelland ligt op het zogenaamde zoekgebied K. Dit zoekgebied wordt gedeeld met de gemeente Oost-Gelre. In dit zoekgebied speelt de afstand van windmolens tot woningen een belangrijke rol. Op dit moment is de Rijksoverheid de geluidsnormen voor windenergie

aan het herzien. Dit is een belangrijke ontwikkeling, omdat dit een bepalende factor is voor de afstand tussen windmolens en woningen en daarmee het ruimtelijk potentieel voor windenergie. De locatie van de windmolens wordt daarnaast beïnvloed door onder andere radarzones en laagvlieggebieden.

Verder wordt ook het maximaal benutten van zon op dak nagestreefd als bijdrage aan het Achterhoekse RES-bod. Daarvoor kent de gemeente verschillende vormen van stimulering en informatiecampagnes.

Lokaal eigendom van de windmolens in Berkelland is de ambitie, omdat daarmee de baten kunnen landen in het gebied waar ook de lasten worden ervaren. Verder ondersteunt de gemeente waar mogelijk ten aanzien van duurzame initiatieven, bijvoorbeeld bij circulair bouwen. Hier is geen specifiek gemeentelijk beleid voor.

Wonen

Het thema wonen is in het Overdrachtsdocument buiten beschouwing gebleven. In de elf kernen bouwen we tot 2030 850 woningen, waaronder 125 specifiek voor wonen met zorg. De gemeente versnelt de opgave door extra bouwplannen op voorraad te hebben, transformatie van leegstaande of leegkomende panden en te kijken naar in- en uitbreidingslocaties.

Van de opgave voor 850 woningen zijn al 500 woningen in plannen weggezet. Deze dekken op dit moment in voldoende mate de opgave. De gemeente kijkt daarnaast ook verder aangezien de vraag naar woningen toeneemt. Berkelland voert daarom een extra capaciteit van 30% (255 woningen) in als zachte schil boven op het programma van 850 woningen. In totaal willen we tussen 2020 en 2030 1.100 woningen bijbouwen. Mobiliteit en bereikbaarheid beïnvloeden waar deze woningen gebouwd moeten worden. De N18 heeft gezorgd voor een grotere vraag aan woningen in Neede en Eibergen. Het treinstation heeft ditzelfde effect voor Ruurlo. Voor de kleine kernen moeten de vraag en behoefte op elkaar aansluiten.

Er is behoefte aan betaalbare woningen voor starters en senioren. Daarnaast speelt in onze gemeente het moderniseren, verduurzamen, levensloopgeschikter en asbestvrij maken van de woningen en de wijken. Ook is er behoefte aan flexibiliteit op de woningmarkt om aan te sluiten bij de dynamiek. Tijdelijke woningen kunnen hier uitkomst in bieden. Er kan bijvoorbeeld tijdelijk meer sociaal programma gerealiseerd worden. We werken onder voorwaarden mee aan initiatieven voor tijdelijke woningen en onderzoeken de behoefte naar tiny houses. Dit kan ook functioneren als verkenning/tijdelijke invulling voordat permanente woningen gerealiseerd worden. Bij projecten moet de behoefte aangetoond zijn, geldt voorrang voor transformatie van leegstaand vastgoed en inbreiding gaat voor uitbreiding. Wel kan bij inbreiding de gezondheid en leefbaarheid in de kernen onder druk komen te staan. Dan kan de afweging ook zijn om voor uitbreiding te gaan bij enkele kernen.

Er is specifiek beleid voor woningsplitsing in het buitengebied en de kernen. Daarnaast is het 'Rood voor Rood' beleid voor het buitengebied belangrijk. Hiermee kan ingespeeld worden op herontwikkeling van vrijkomende agrarische bebouwing door onder voorwaarden woningen toe te voegen. Daarmee kan tegelijkertijd gestuurd worden om de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren.

Verder bestaan er ideëen voor zogenaamde kernrandzones direct rondom de kernen. Binnen deze zones kunnen ontwikkelingen worden toegestaan die enerzijds versterkend kunnen zijn voor de kern, maar ook tevens meer kwaliteit opleveren. Daarbij kan worden gedacht aan het transformeren van vrijkomende agrarische bebouwing naar bijvoorbeeld wonen en zorg, waarbij tevens de landschappelijke waarden rondom worden verbeterd.

Gezondheid

Onze gemeente heeft de taak om de gezondheid van haar inwoners te beschermen en te bevorderen. De gezonde basis staat centraal. Er moet voorkomen worden dat mensen gezondheidsproblemen krijgen. Daarom moet gezondheid meer integraal terugkomen in het omgevingsbeleid. Er zijn kansen om verder te kijken naar hoe de inrichting van de fysiek leefomgeving bijdraagt aan een schone en gezonde leefomgeving. Dit biedt kansen om gezondheidsachterstanden te verkleinen, druk op het dagelijks leven bij jeugd en jongvolwassenen te verlagen en inwoners vitaal ouder te laten worden.

We moeten gerichter sturen op gezondheidswinst. Het bevorderen en beschermen van de publieke gezondheid is breder dan alleen meer bewegen. Het gaat om regie, welbevinden, kwaliteit van leven en onder andere ontmoeten en mentale gezondheid spelen ook een rol. Het streven naar een gezonde leefomgeving kan met concrete doelen opgenomen worden in het beleid. De relatie met het buitengebied in Berkelland kan positief bijdragen aan gezondheid. Een concreet project waar gezondheid integraal wordt meegenomen is Neede-Noordoost, waar het sociale aspect goed meegenomen wordt.

3 | De relatie met de zes geformuleerde opgaven

Hierna wordt per thema uit hoofdstuk 2 de relatie gelegd met de 6 vastgestelde opgaven. Deze opgaven zijn leidend voor de op te stellen Omgevingsvisie. De opgave zijn:

- *Opgave 1* *Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven*
- *Opgave 2* *Versterken van de (regionale) bereikbaarheid*
- *Opgave 3* *De transitie van het buitengebied*
- *Opgave 4* *Versterken van het regionale vestigingsklimaat*
- *Opgave 5* *Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen*
- *Opgave 6* *Gezonde leefomgeving versterken*

Stikstof

Het aspect stikstof heeft integraal betrekking op een groot deel van de opgaven. Bij opgave 1 draagt reductie van de stikstofuitstoot bij aan het behoud van de landschaps- en natuurkwaliteit. Ook bij de (regionale) bereikbaarheid in opgave 2 speelt stikstof een rol. Mobiliteit gaat immers vaak gepaard met stikstofuitstoot, en op dit thema kan reductie van stikstofuitstoot een rol spelen.

Bij de transitie van het buitengebied in opgave 3 speelt eventueel het uitkopen van agrarische bedrijven of piekbelasters een rol en daarmee weer vrijkomende agrarische bebouwing. Verder is bij ontwikkelingen binnen opgave 4, 5 en 6 het terugbrengen van de stikstofuitstoot van belang. Deze ontwikkelingen kunnen hierdoor mogelijk belemmerd worden.

Bestemmingsplan Buitengebied Berkelland 2020

Het bestemmingsplan Buitengebied Berkelland 2020 is voornamelijk van toepassing op opgave 3, de transitie van het buitengebied. Verder zijn in het bestemmingsplan delen van de landschapskwaliteit vastgelegd (opgave 1), waarmee deze geborgd wordt, maar ook ruimte voor nieuwe initiatieven in het buitengebied biedt.

Regionale Energie Strategie (RES) en Ruimtelijke Ordening, Duurzame Energieopwekking (RODE) beleid en duurzaamheid

Het beleid bij dit thema is eveneens integraal van toepassing op vrijwel alle opgaven. Voor windmolens ligt de focus op zoekgebied K. Op basis van natuur en landschapswaarden worden gebieden uitgesloten, wat aansluit bij opgave 1. Het realiseren van duurzame opwek heeft effecten voor omwonenden en de andere functies in onder andere het zoekgebied. Zo kunnen natuur en gezondheid onder druk komen te staan bij deze ontwikkelingen. Wel heeft verduurzaming van de gebouwde omgeving en de industrie ook een positieve invloed op het versterken van de gezonde leefomgeving uit opgave 6.

Wonen

Het thema wonen heeft invloed op alle zes de opgaven. Zo speelt het versterken van de landschaps- en natuurkwaliteit bij het realiseren van woningen (transformatie) in het buitengebied een rol (opgave 1). Verder speelt bereikbaarheid een rol bij de locatiekeuze van nieuwe woningen (opgave 2).

Bij de transitie van het buitengebied is wonen een belangrijk aspect. Zo kan vrijkomende agrarische bebouwing kansen bieden voor het toevoegen van woningen, eventueel in kernrandzones (opgave 3).

Extra woningen kunnen het vestigingsklimaat voor bedrijven versterken (opgave 4), doordat werknemers aan een geschikte woning kunnen komen.

In de woonwijken is het van belang dat de leefbaarheid niet onder druk komt te staan en waar mogelijk versterkt wordt (opgave 5). Verder kan bij nieuwe ontwikkelingen meer bijgedragen worden aan de gezonde leefomgeving (opgave 6).

Gezondheid

Het thema gezondheid moet integraal terugkomen in alle opgaven. Bij opgave 5 en 6 speelt gezondheid een relatief grotere rol doordat het versterken van de leefbaarheid en een gezonde leefomgeving hier centraal staat. Een voorbeeld van gezondheid in een andere opgave is de druk op voorzieningen (o.a. sport)in de kleine kernen en het buitengebied, waardoor de gezondheid onder druk staat (opgave 3). Door gezondheid concreter en integraal terug te laten komen kan het streven naar een gezonde leefomgeving steviger verankerd worden in het omgevingsbeleid.

gemeente Berkelland

Bijlage 1

Verslag participatiebijeenkomsten

Overdrachtsdocument Omgevingsvisie

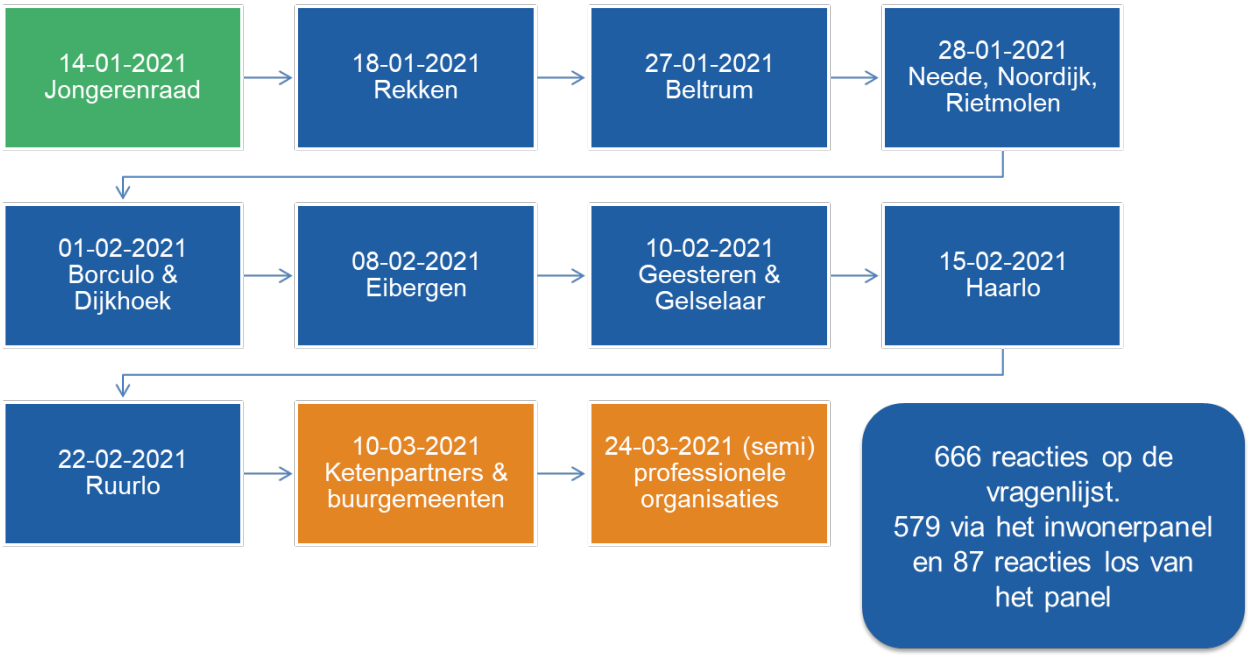

Inleiding

In de uitgangspuntennotitie hebben we vastgesteld hoe we in gesprek gaan met de samenleving. Dit plan hebben we uitgevoerd. Opvallend was de betrokkenheid van de diverse doelgroepen bij de ontwikkeling van Berkelland. Er kwamen relatief veel vertegenwoordigers naar de bijeenkomsten. Een groep van 666 mensen (579 personen via het inwonerpanel en nog eens 87 personen vulden de vragenlijst in die niet in het inwonerpanel zaten) heeft de tijd genomen om de vragenlijst in te vullen. We geven in deze bijlage een beknopt verslag van de uitkomsten. Deze uitkomsten hebben we gebruikt om de opgaven aan te scherpen. In de omgevingsvisie werken we de uitkomsten verder uit.

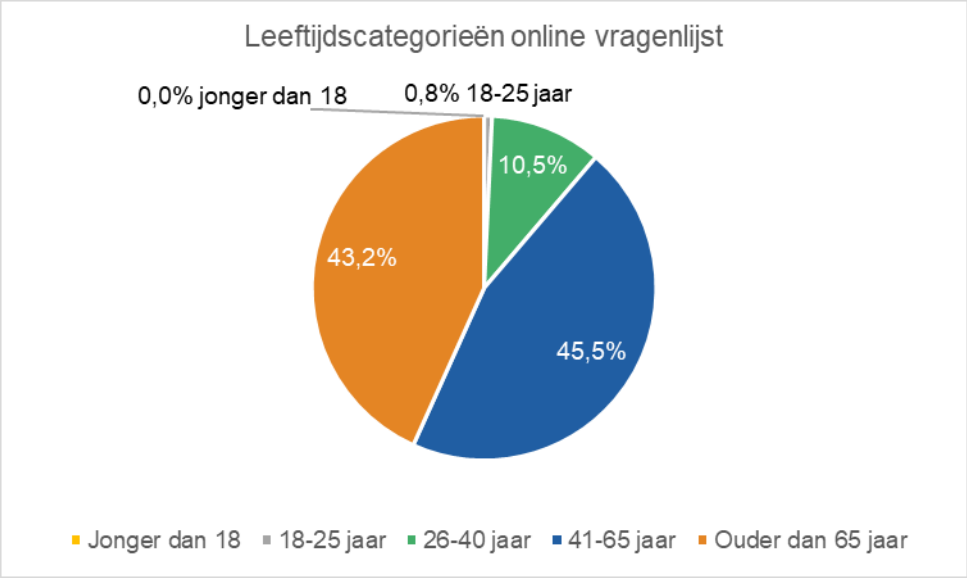
Betrokkenheid samenleving – doelgroepen

We hebben in overeenstemming met de participatieaanpak uit de uitgangspuntennotitie de inwoners, ondernemers en verenigingen via vertegenwoordigers van deze groepen betrokken. Voor acht gebieden hebben we bijeenkomsten georganiseerd, waarmee we aansloten bij bestaande netwerken. Via het inwonerpanel is een vragenlijst over de toekomst van Berkelland verspreid. We hebben ook een gesprek georganiseerd met de jongerenraad. We hebben daarnaast de ketenpartners, (denk aan de GGD en veiligheidsregio) en diverse (semi) professionele organisaties betrokken in twee aparte bijeenkomsten. Deze participatieactiviteiten vonden begin 2021 plaats. Hieraan voorafgaand is in de zomer van 2020 al een interviewronde met de ketenpartners gehouden.

1. Online vragenlijst

In totaal vulden 666 personen de online vragenlijst in. Hiervan was 10,5% tussen de 26 en 40 jaar oud. 45,5% was tussen de 41 en 65 jaar oud en 43,2% was ouder dan 65 jaar. Het grootste percentage van de mensen was dus ouder dan 40 jaar. Dit is wel gebruikelijk bij enquêtes van de gemeente, maar zorgt ervoor dat we jongeren door middel van de jongerenraad wel extra wilden betrekken.

Wat opvalt is dat de onderwerpen dicht bij de eigen woonomgeving bovenaan staan bij de uitkomsten van de online enquête, samen met 'Een gezonde en veilige samenleving'.

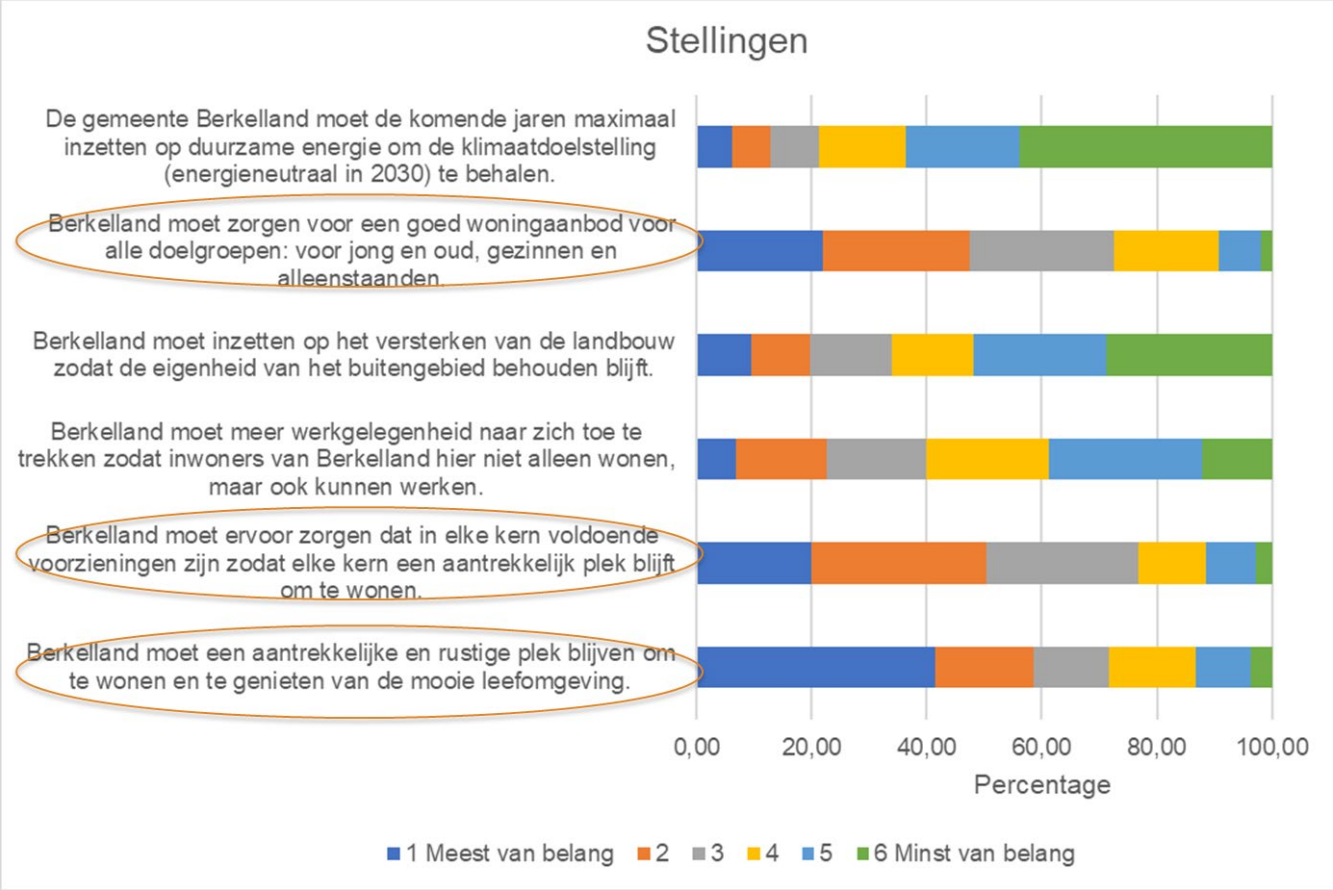

Onderwerpen als duurzaamheid, bereikbaarheid, economische ontwikkeling, ontwikkeling van het platteland en klimaatadaptatie scoorden lager. In de toelichting bij de vraag hebben diverse personen aangegeven dat onderwerpen als duurzaamheid en klimaatadaptatie al veel aandacht krijgen. Daarom hadden zij de andere onderwerpen die in hun ogen meer aandacht verdienen een hogere score gegeven.

Los van de ontwikkelingen die op Berkelland afkomen, waren we ook benieuwd naar waar Berkelland vooral op in moet zetten. Deze vraag stelden we in de bijeenkomsten, waar per gebied de volgende reacties op kwamen:

- Woningen voor jong en oud (Neede, Rekken, Beltrum, Eibergen, Geesteren & Gelselaar, Haarlo, Ruurlo);
- Behoud verenigingsleven en voorzieningen (Neede, Rekken, Eibergen, Geesteren & Gelselaar, Haarlo, Ruurlo);
- Gezonde en veilige leefomgeving (Borculo & jongerenraad);
- Ontwikkeling buitengebied en landbouw (Haarlo, Beltrum, Geesteren & Gelselaar).

Hier valt op dat de gebieden met relatief veel buitengebied daar ook meer aandacht voor vragen. De andere gebieden gaven aan woningbouw en het behoud van verenigingsleven en voorzieningen belangrijker te vinden. Verder valt op dat de gezonde en veilige leefomgeving vooral bij Borculo en de jongerenraad naar voren kwam als een thema waar de gemeente Berkelland op in moet zetten. In de vorm van stellingen hebben we dezelfde vraag voorgelegd in de online vragenlijst:

Daar valt ook op dat de stellingen die gaan over de directe leefomgeving het meeste van belang werden gevonden. Hier is ook weer terug te zien dat duurzaamheid en klimaat minder belangrijk gevonden worden. Ook bij deze vraag werd in de open reacties aangegeven dat ze vonden dat hier al voldoende aandacht voor is vanuit de gemeente.

2. Uitkomsten eerste gesprekken kernen en jongerenraad

Als input voor de gesprekken hebben we een aantal toekomstscenario's (brillen) voor Berkelland uitgewerkt.

De drie brillen om naar de toekomst te kijken:

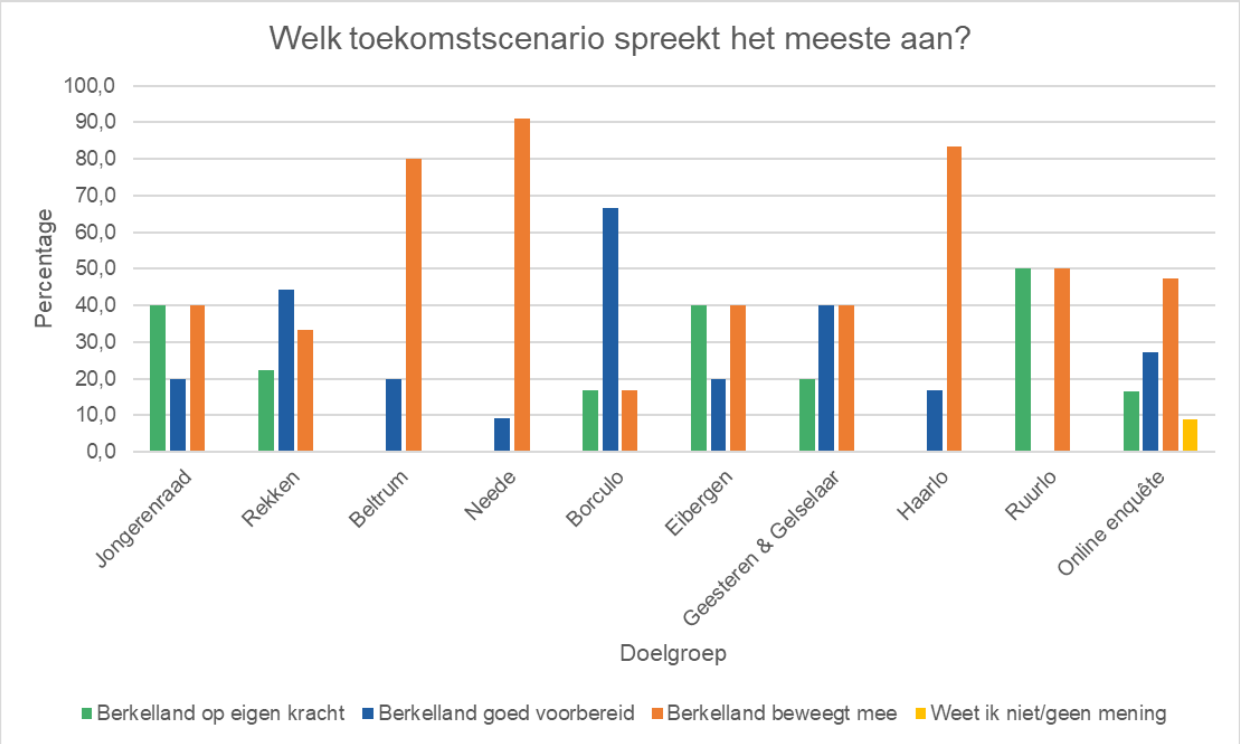

We vroegen welk toekomstscenario het meeste aanspreekt:

- Berkelland op eigen kracht (uitgaan van onze eigen kracht en kwaliteiten)
- Berkelland goed voorbereid (aanhaken op trends en ontwikkelingen)
- Berkelland beweegt mee (ideeën en initiatieven uit de samenleving als basis)

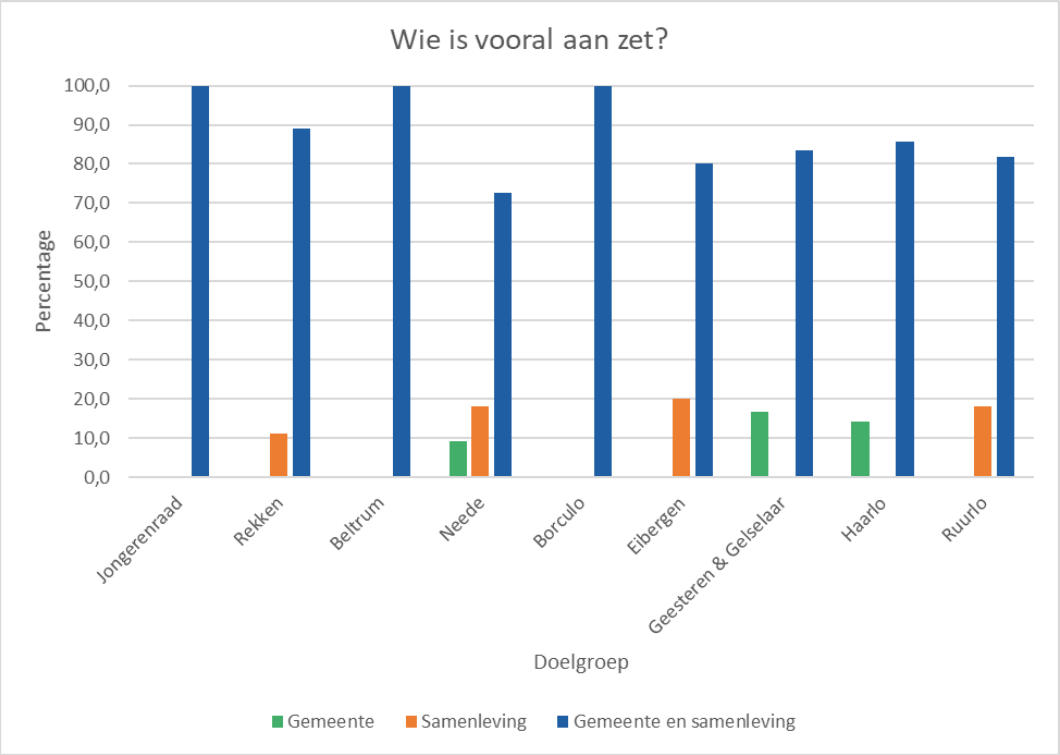
Daar kwamen de volgende reacties op:

We zien hier de percentages uitgesplitst per doelgroep. Belangrijk is op te merken dat de online enquête veel meer reacties had dan de bijeenkomsten per doelgroep. Dat maakt dat het beeld wat vertekend is. Het lijkt namelijk alsof heel veel mensen in Neede hebben aangegeven dat 'Berkelland beweegt mee' het meeste aanspreekt. Feitelijk gezien zijn dat 10 personen geweest. Bij de online enquête waren dit 266 personen. Wat we hier uit concluderen is dat niet één scenario de voorkeur heeft. We hadden niet verwacht dat één van de scenario's duidelijk de voorkeur zou krijgen. We stelden de vraag, omdat we een gevoel wilden krijgen bij hoe de participanten naar Berkelland kijken en of er wellicht een scenario helemaal niet in trek zou zijn. In de omgevingsvisie gaan we dus uit van de kracht en kwaliteiten van Berkelland, aanhaken op trends en ontwikkelingen én ideeën en initiatieven uit de samenleving meenemen.

2.1 Gemeente en samenleving zijn samen aan zet om de leefomgeving te ontwikkelen

We waren benieuwd of de verschillende doelgroepen vonden dat de gemeente, samenleving of beide aan zet zijn om Berkelland te ontwikkelen.

In de figuur is te zien dat duidelijk naar voren kwam dat de gemeente en samenleving gezamenlijk aan zet zijn om Berkelland te ontwikkelen. Dat komt overeen met de betrokkenheid die we in dit traject zagen om mee te denken over de toekomst van Berkelland.

2.2 Belangrijke ontwikkelingen voor de komende 10-20 jaar

Eén van de toekomstscenario's gaat er over dat Berkelland aanhaakt op trends en ontwikkelingen. Wat zijn dan de belangrijkste ontwikkelingen voor de komende 10-20 jaar? We stelden de vraag in de bijeenkomsten en online enquête en kregen daar de volgende reacties op:

- Woningen voor jongeren
- Vrijkomende agrarische bedrijfsbebouwing: kansen benutten en verpaupering buitengebied voorkomen. Verdienmodellen creëren
- Economische ontwikkelingen (werkgelegenheid, lokale economie)
- Leefbaarheid – brengt verschillende ontwikkelingen bij elkaar
- Toerisme (kansen voor recreatie bij vrijkomende agrarische bebouwing)
- Duurzaamheid: energie opwek (netwerk op orde)
- Groei in combinatie met landschapsbehoud
- Verkeersveiligheid en (digitale) bereikbaarheid

2.3 Terugblik per gesprek

In de gesprekken zijn veel onderwerpen voor Berkelland langsgekomen. Van ieder gesprek hebben we notulen gemaakt en deze uitgewerkt in een verslag. Deze verslagen behouden we als basis en naslagwerk om de opbrengsten uit te werken in de omgevingsvisie. In deze bijlage geven we een samenvatting van de meest opvallende aanvullingen op de omgevingsvisie per gesprek. In alle gesprekken komt naoberschap als meest genoemde waarde naar voren. In één gesprek werd 'saamhorigheid' het meest genoemd en in een ander 'verenigingen en voorzieningen'.

2.3.1 Jongerenraad 14 januari 2021

2.3.2 Rekken

- Saamhorigheid is een belangrijke waarde. Monumentale gebouwen en de aanwezigheid van de school zijn ook belangrijk.
- Over een aantal van de onderwerpen wordt al jaren gesproken met de gemeente, nu moet er ook daadwerkelijk iets gebeuren. Met name voor woningbouw, zodat mensen die in het dorp zijn opgegroeid er kunnen blijven wonen.
- Er is een verschil tussen de grotere kernen in Berkelland en de kleine kernen. Beide vragen om een andere aanpak.
- Het is belangrijk dat de leegstaande bebouwing (bijv. de TBS-kliniek) een nieuwe bestemming krijgt, de werkgelegenheid behouden blijft (o.a. de zorgsector) en het mooie landschap in stand blijft.
- Er moet een netwerk komen dat voldoende opwekcapaciteit biedt voor duurzame energie.
- De omgevingsvisie moet ook wendbaar zijn, deze moet in kunnen spelen op wat er leeft in Berkelland.
- Het jammere is wel dat een aantal onderwerpen die zijn besproken als 'achterstallig onderhoud' worden ervaren. Daarmee zijn toekomstige vraagstukken als klimaat, duurzaamheid wat onderbelicht gebleven.

2.3.3 Beltrum

- Meebewegen en kijken naar de behoefte van inwoners is belangrijk.
- Waarden: Eigen initiatieven, vernieuwing in tradities, mooi buitengebied, met mekaar, voor mekaar
- Groeien in combinatie met landschapsbehoud. Het landschap is gevormd door de mens, dat is al jaren zo.
- Vrijkomende agrarische bebouwing: samenwerking agrariërs, particulieren, landschap Toerisme zorgt voor werkgelegenheid en is een neventak voor agrarische bedrijven.
- Woonbehoefte voor starters in het buitengebied (voor-Beltrum). Wonen op de plek waar je geboren bent.
- Het gemeentelijk beleid moet alleen de kaders geven, want precieze ontwikkelingen zijn niet te voorspellen.
- Wat willen we als BV Nederland met de landbouw? Dat bepaalt Beltrum of gemeente Berkelland niet zelf. We hebben er weinig invloed op. Dat ligt bij de politiek (Den Haag) en de markt.
- Als Beltrum zijn wij wel trots op onze landbouw en moet we voor deze groep blijven staan.
- Met samenwerking tussen samenleving en gemeente bereik je het meeste. Belangrijk is: snelheid, doorpakken, vertrouwen geven.
- De gemeente is te groot(schalig) en bureaucratisch. Leg uit waarom dingen zo gaan.
- Verzoek aan gemeente bij ontwikkelingen rondom duurzame energie: Neem meer regie! Angst dat opbrengsten van wind en zon naar elders verdwijnen.

2.3.4 Neede, Noordijk, Rietmolen

- De afstand tussen gemeente en inwoners is soms nog wel wat groot, er zijn hier nog onbenutte kansen voor de gemeente om te luisteren naar wat de samenleving wil.
- De omgevingsvisie moet dynamisch zijn, een flexibel document.
- Eigen identiteit is belangrijk, elke kern of gebied heeft zijn eigen kenmerken.
- Economie belangrijk voor de omgevingsvisie: bedrijven en verenigingen hebben een belangrijke rol in het in stand houden van kleine voorzieningen.
- Goed kijken naar het verkeersplan voor Neede
- Duurzaamheid en circulaire landbouw zijn onderwerpen waar nog veel in moet gebeuren. De gemeente kan hier een belangrijke regierol in spelen;
- Woonvormen waarbij je voor elkaar zorgt is gewenst: meer woontypologieën.
- N18 heeft veel nieuwe bedrijven aangetrokken: zorg ook voor woningen voor deze mensen;
- Je wil mensen behouden als aanwas voor je verenigingsleven;
- Vergroening en verduurzaming: wat betekent dat voor het landschap?
- Gemeente: algemeen belang in de gaten houden en ruimte en mogelijkheden scheppen. Voor sommige onderwerpen juist regels nodig, zoals duurzaamheid.
- Benut de expertise van de samenleving en vertel als gemeente wat je doet en waarom je die keuzes maakt.
- Grote kernen vergen een andere aanpak dan kleine kernen.

2.3.5 Borculo & Dijkhoek

- Waarden: naoberschap, geschiedenis, identiteit en betrokkenheid
- Meer woningen, ook in het buitengebied
- Meer flexibel bouwen, procedures duren te lang. Meer aan de markt overlaten.
- Naast bouwen ook oog blijven houden voor een mooie leefomgeving. Bewust omgaan met de omgeving en aansluiten bij waardevolle structuren.
- stimuleer lager verbruik/energie-besparing en verplicht ondernemingen (zo nodig) om windmolentjes/zonne-energie te winnen.
- Gezonde en veilige leefomgeving scoort het hoogste

- Veilige leefomgeving vraagt er ook om dat mensen gekend worden om wat ze doen/zich thuis voelen, pas dan voelen mensen zich verantwoordelijk voor hun omgeving.
- Versterken landbouw en landschap behouden: toewerken naar duurzame landbouw. In balans, niet meer alleen gericht op schaalvergroting maar ook zorgactiviteiten etc. (in die zin een gemengd agrarisch bedrijf).
- Samen invulling geven aan opgaven: regie van gemeente belangrijk, omdat de inhoudelijke kennis van de gemeente van belang is.
- Ook ontwikkelingen aan de andere kant van de grens zijn van belang.

2.3.6 Eibergen

- Unieke gemeente.
- het brede scala aan winkels/voorzieningen koesteren en leegstand zo veel mogelijk voorkomen.
- Noaberschap is de kracht van de regio naast rust en ruimte en de groene leefomgeving.
- Ook kijken naar 2030, misschien moet dan de woningvoorraad anders zijn.
- Een goede balans tussen economie en recreatie. Functies moeten elkaar kunnen versterken en ook los van elkaar goed mogelijk blijven.
- Toerisme is belangrijk voor Eibergen.
- Aandacht voor levensvatbaarheid van verenigingen.
- De wereld is het laatste jaar veranderd, als corona voorbij is, blijft men straks veel meer op afstand werken.
- Ben niet te star in mogelijkheden voor andere activiteiten bij vab's, veel mensen willen best wat moois maken op een voormalige agrarische locatie. Van nee tenzij naar ja mits.
- Kijk in samenwerking naar plannen, meer maatwerk. Dat gebeurt steeds meer, maar kan nog verder worden verbeterd.
- Houd rekening met weersextremen: de zomer is ontzettend droog, het najaar ontzettend nat.

2.3.7 Geesteren & Gelselaar

- De tijd gaat (te) snel als je niet aanhaakt bij ontwikkelingen.
- Iets doen met initiatieven vanuit de samenleving.
- Het verkopen van woningen aan mensen uit de stad is een gevaarlijke trend voor de leefbaarheid. Daarom moet je ook voor de jeugd die wil blijven, woningen bouwen.
- Landschappelijke waarde, essenlandschap/coulisselandschap is een unique selling point voor de gemeente en de Achterhoek.
- Noaberschap, verenigingsleven, en toerisme zijn karakteristieken van het dorp, ook de gezamenlijke beleving van activiteiten in het dorp (bijvoorbeeld schutterij).
- Verpaupering van het buitengebied voorkomen. Experimenteerruimte voor vrijkomende agrarische bebouwing.
- Voldoen aan woningbehoefte van jong en oud, met behoud van de karakteristieke waarde.
- Goede fietsverbindingen naar Borculo ontwikkelen.
- Duurzaamheid is van belang voor de toekomst. Iedereen wil er wel wat aan doen maar liever niet in zijn eigen achtertuin.
- Busverbinding behouden om aantrekkelijk te blijven voor senioren en ook voor 'zorg aan huis' bij zelfstandig wonende ouderen.
- Door versterking van ruimtelijke kwaliteit werken aan een goede en mooie omgeving waar je samen kunt leven/werken.
- Lege gebouwen/lege plekken op bedrijventerreinen invullen voordat er nieuwe bedrijventerreinen komen.

2.3.8 Haarlo en Olden Eibergen

- Berkelland beweegt mee zorgt voor draagkracht bij de bevolking. Er zijn ook trends waar je geen invloed op kunt uitoefenen.
- Zonder leefbaarheid en woningbouw kun je de rest ook wel vergeten. Een dorp moet je een dorp laten zijn en daaraan moet je blijven werken met elkaar.
- De landbouw is een belangrijke economische drager en daarin gaat best veel veranderen.
- Het behoud van de agrarische omgeving is belangrijk, recreatie en ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid moeten passen in de omgeving.
- Veranderingen in de omgeving komen er sowieso, maar welke kwaliteiten van de omgeving vind je dan belangrijk om te behouden? Waak voor al te grootschalige projecten en zorg voor balans tussen behoud van kwaliteit van het landschap en ruimte bieden aan ontwikkelingen.
- Waterkwaliteit en verdroging en weersextremen hebben ook hun invloed op de toekomstige inrichting.
- Alle nieuwbouwwoningen aardgasloos realiseren: collectieve projecten voor duurzaamheid
- Behoud biodiversiteit;
- Vrijkomende agrarische bebouwing zou je moeten slopen of omvormen. Ook voor andere bedrijvigheid in het buitengebied biedt dit misschien wel kansen.
- Samenwerking: communicatie is het sleutelwoord. Samen plannen maken leidt tot meer draagkracht.

2.3.9 Ruurlo

- Ruurlo's levensgeluk en de trots om in deze omgeving te mogen wonen, zouden we meer mogen uitdragen
- Agrarische bedrijvigheid is belangrijk, ook voor de levendigheid: nieuwe functies toestaan, zoals recreatie. Daarbij staat kwaliteit voorop
- Treinstation en bereikbaarheid is erg belangrijk
- Kleinschalige bedrijven voor werkgelegenheid ontwikkelen vraagt ook om een passend woningaanbod
- Aantrekkelijke woonwijken en de economische ontwikkeling worden erg belangrijk gevonden
- Als je energieopwek initiatieven wil stimuleren, moet je er wel voor zorgen dat je netwerk op orde is. Dit is een voorwaarde. Denk ook aan lokale energieopwekking die geld oplevert voor de gemeenschap.
- Anticiperen op weersextremen als droogte, hitte en wateroverlast
- Het dorp moet zelf de regie nemen en de gemeente moet hierin ondersteunen. Ruurlo zou eigenlijk ook graag mee willen meebeslissen in plaats van alleen meedenken of meepraten.
- Omgevingsvisie voor Ruurlo zelf in plaats van voor Berkelland. Komt terug in gebiedsgerichtheid van de omgevingsvisie voor Berkelland.

3. Uitkomsten gesprek ketenpartners en buurgemeenten – 10 maart 2021

In de participatiebijeenkomst met de ketenpartners en buurgemeenten kwamen de volgende aandachtspunten naar voren:

- Kwaliteiten in het buitengebied
- Gezonde leefomgeving als randvoorwaarde
- Circulaire landbouw om verschillende functies te combineren
- Vanuit de historie/het verhaal van Berkelland als basis
- Mobiliteitsvraagstuk en ontwikkelingen
- Achterhoekse gemeenten gezamenlijk
- Keuzes maken
- Ondergrond (drinkwaterwinning) meenemen

- Risicoverhogende objecten
- Niet alleen het economisch aspect, maar ook de kwaliteit van de woon- en leefomgeving

4. Uitkomsten gesprek (Semi) professionele organisaties – 24 maart 2021

In de participatiebijeenkomst met de (semi) professionele organisaties kwamen de volgende aandachtspunten naar voren:

Reactie op opgaven

- Synergie zoeken tussen de verschillende integrale opgaven

Bereikbaarheid

- Verbeteren bereikbaarheid (OV), wandel- en fietsnetwerk is goed (kans toerisme)

Samenwerking tussen gemeente, bedrijven en samenleving

- Sociale cohesie – inclusie - Hoe woon je samen
- Vergeet niet hoe innovatief we zijn; verduurzaam bedrijventerreinen

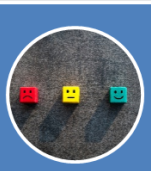
Woningopgaven en daarin de verschillende doelgroepen en woonvormen

- Versterken aantrekkelijke woningbouw

Multifunctionaliteit bij gebiedsontwikkelingen

- Recreatie om het landschap te versterken
- Interactie landbouw en natuur
- Droogteproblematiek

Balans tussen functies in zowel dorpen als buitengebied

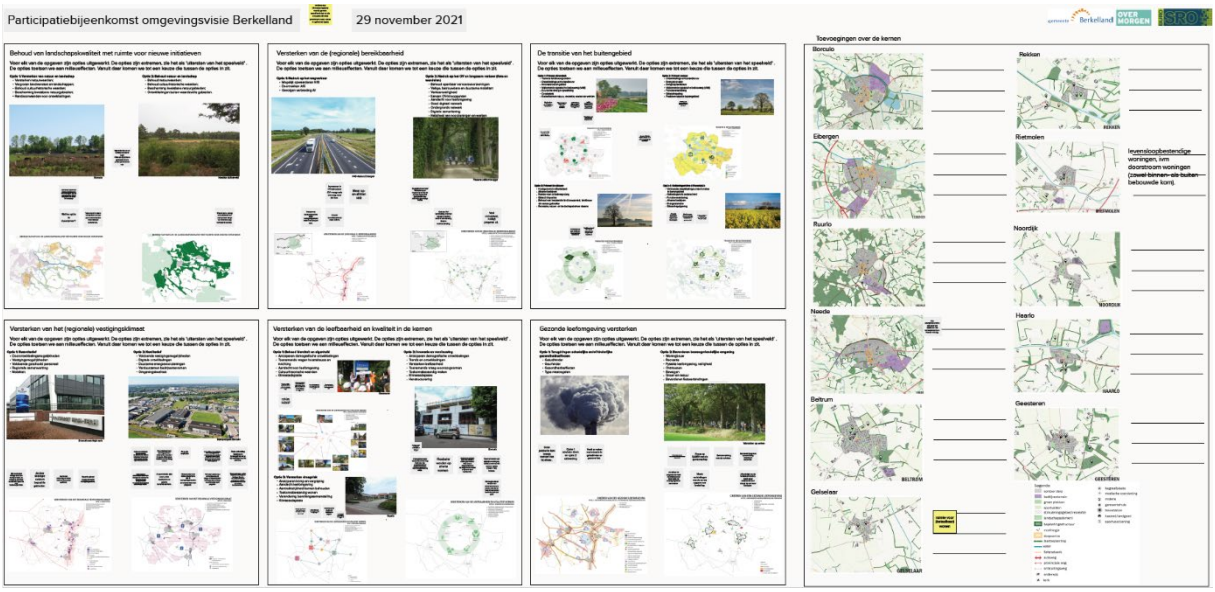
- Toegankelijkheid buitengebieden
- Gezonde leefomgeving ontwikkelen

5. Uitkomsten tweede ronde gesprek kernen en jongerenraad 29 november 2021

Op 29 november hebben we de partijen die we eerder in 2021 betrokken opnieuw gesproken. We namen hen mee in de uitkomsten van het participatietraject. Bovendien hebben we hen laten reageren op de opgaven en de opties die we in de tussentijd hebben uitgewerkt. Dit deden we aan de hand van een groot digitaal bord (MURAL).

5.1 Vertegenwoordigers van gebieden, organisaties en jongerenraad

Wat een aantal aanwezigen opviel, was dat klimaatadaptatie eerder niet duidelijker naar voren was gekomen in het participatietraject. In de bijeenkomst met de vertegenwoordigers van gebieden, organisaties en de jongerenraad zijn de volgende aanvullingen in MURAL gedaan op de opgaven en opties:

Schermafbeelding om een beeld te krijgen van de MURAL van de bijeenkomst met vertegenwoordigers van gebieden, organisaties en de jongerenraad.

De verschillende typen landschappen behouden en) versterken als basis voor verdere ontwikkelingen binnen Berkelland:

Optie 1: Versterken van natuur en landschap

Welke optie is duurzamer? Versterk de natuur en het landschap eerst en bied dan pas ruimte voor nieuw initiatief.

Optie 2: Behoud natuur en landschap

De kwaliteit van het landschap kan nog wel verbeterd worden.

Vormgeven van de transitie van het buitengebied:

Optie 1: Primaat diversiteit

Aandacht voor wonen en duurzaamheid. Laat cultuurhistorische aspecten van de streek naar voren komen, dan word je trots. Voorkom verloedering en leegstand in het buitengebied.

Optie 2: Primaat natuur

Optie 3: Primaat landbouw

Landbouw is één van de economische dragers van Berkelland.

Optie 4: Gebiedsgerichte differentiatie

Zorg ervoor dat ontwikkelingen op één erf samen kunnen komen, zoals een tweede woning of energietransitie.

Versterken van de leefbaarheid en vitaliteit in de kernen:

Optie 1: Behoud identiteit en eigenheid

Zorg voor betaalbare woningen voor jongeren en een betere verhouding huur en koop. Zorg voor doorstroom van doelgroepen in woningen. Zorg ook voor digitale en mobiele bereikbaarheid.

Optie 2: Innovatie en vernieuwing

Kijk ook naar gebouwen in het buitengebied om daar meerdere appartementen te creëren of mantelzorgvormen. Bied ruimte aan tijdelijke woningen en nadruk op de inwoners van Berkelland.

Optie 3: Versterken draagvlak

Ga uit van groei en bloei, maak procedures simpel en zorg voor vernieuwing, zodat we leefbaar blijven.

Creëren van een gezonde leefomgeving:

Optie 1: Terugdringen schadelijke en/of hinderlijke gezondheidseffecten

Relatie met industrie, geluidhinder en geuroverlast.

Optie 2: Bevorderen beweegvriendelijke omgeving

Versterk de samenwerking met sportgelegenheden en scholen. Mooi verband met de eerste optie bij landschap. Dit versterkt ook het verenigingsleven.

Versterken van het regionale vestigingsklimaat voor (innovatieve) bedrijven:

Optie 1: Kwantitatief

Let op relatie met landschap en natuur. Relatie met werkgelegenheid: vraagt om meer bereikbaarheid.

Optie 2: Kwalitatief

Maak panden aantrekkelijk. Relatie met onderwijs en onderzoek voor het aantrekken van goed personeel. Aantrekkelijk zijn voor grote bedrijven door goede bereikbaarheid. Breng focus aan in een bepaalde bedrijfstak waar je in uitblinkt. Uitbreiding gaat ten koste van het landschap.

Versterken van de regionale bereikbaarheid:

Optie 1: Nadruk op het wegverkeer

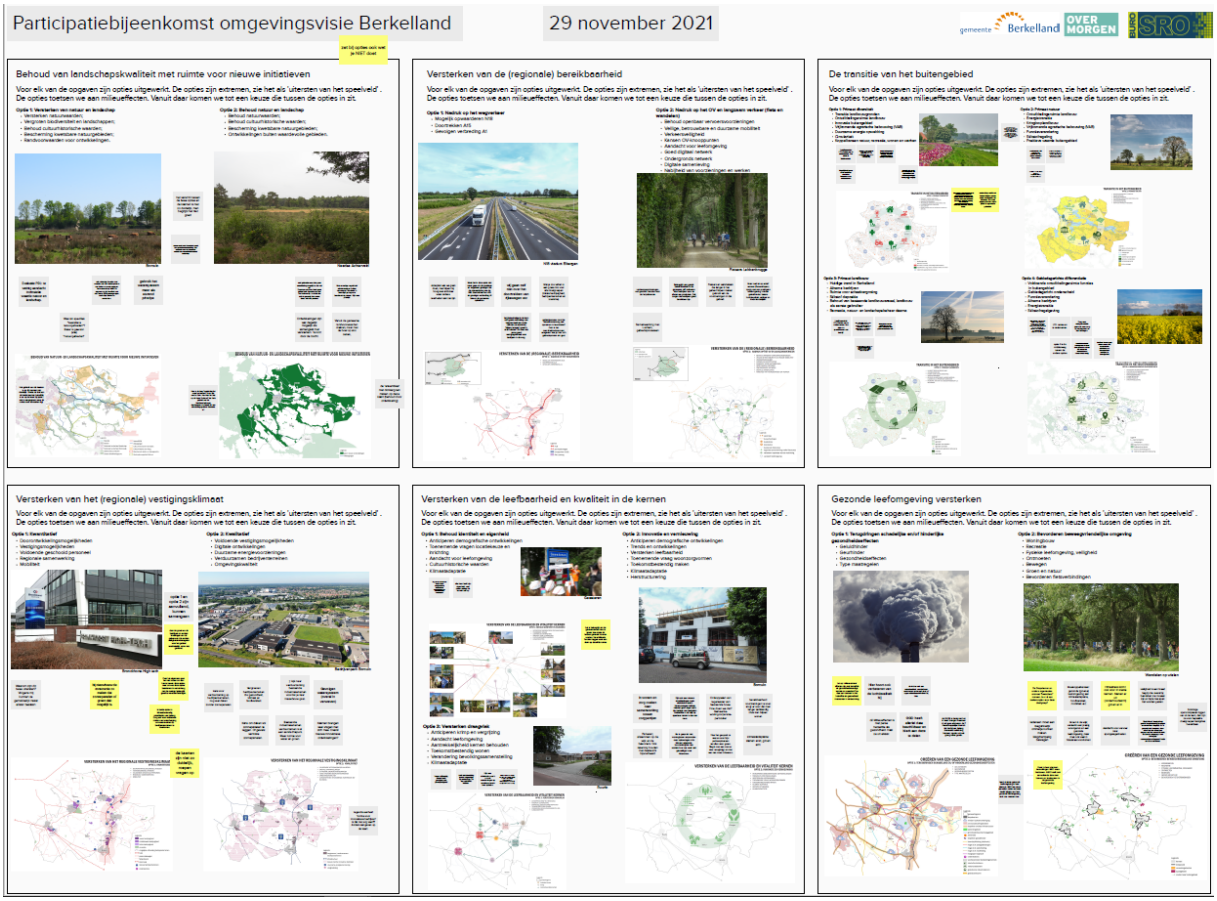
Investeren in OV vraagt ook om een goede weg voor de bus. Hier zit een relatie met bedrijvigheid die meer werkgelegenheid biedt voor jong en oud. Zorg voor een goede bereikbaarheid naar elders.

Optie 2: Nadruk op het OV en langzaam verkeer (fiets en wandelen)

Goede treinverbinding naar westen is van belang om jongeren uit te nodigen.

5.2 Ketenpartners en buurgemeenten

De suggestie werd gedaan om ook bij de opties te zetten wat Berkelland niet doet in deze optie. Hieronder is beknopt weergegeven welke aanvullingen in MURAL gedaan zijn op de opgaven en opties:

Schermafbeelding om een beeld te krijgen van de MURAL van de bijeenkomst met ketenpartners en buurgemeenten.

De verschillende typen landschappen behouden en) versterken als basis voor verdere ontwikkelingen binnen Berkelland:

Natuur wordt vaak benaderd vanuit een gebruiksdoelstelling. Ook aandacht voor de intrinsieke waarde van natuur/biodiversiteit/landschap.

Optie 1: Versterken van natuur en landschap

Aandacht voor de intrinsieke waarde van natuur en landschap en de waarde van het waardesysteem. Gebruik het watersysteem als sturend principe.

Optie 2: Behoud natuur en landschap

Creëer randvoorwaarden vanuit de gemeente, maar zet de boel niet op slot.

Vormgeven van de transitie van het buitengebied:

Optie 1: Primaat diversiteit

Bied ruimte aan agrariërs om te ondernemen. Diversiteit zit ook in mogelijkheden om te wonen. Het waterschap werkt aan een balans om water vast te houden en af te voeren. Dit speelt in agrarische gebieden.

Optie 2: Primaat natuur

Zie de landbouw ook als drager en aanjager van natuur. Zoek daar de versterking en innoveer om te verduurzamen.

Optie 3: Primaat landbouw

Aandacht voor specialisatie op specialisatie, innovatie op biodiversiteit. Belangrijk dat mensen weten waar ze gaan wonen en wat dit betekent voor gezondheid en woongenot.

Optie 4: Gebiedsgerichte differentiatie
Versterk de infrastructuur waar nodig. Leefbare kernen gaat alleen samen met levensvatbare bedrijven in het buitengebied.

Versterken van de leefbaarheid en vitaliteit in de kernen:
Optie 1: Behoud identiteit en eigenheid
Neem het Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheids Onderzoek mee. Elke kern heeft inderdaad een eigen eigenheid, dit pakken de kernen zelf op.
Optie 2: Innovatie en vernieuwing
Let op omgeving rondom woning bij bijv. ruimte voor elektrische auto's. Zorg voor klimaatadaptieve maatregelen. Houd rekening met deelauto's.
Optie 3: Versterken draagvlak
Langer zelfstandig wonen heeft gevolgen voor veiligheid. Zoek samenwerking met zorgpartijen.

Creëren van een gezonde leefomgeving:
Optie 1: Terugdringen schadelijke en/of hinderlijke gezondheidseffecten
Ook verbeteren van luchtkwaliteit. Milieunormen en effecten zijn niet hetzelfde als gezondheidskundige normen. Denk aan waterkwaliteit, gemengd riool en oppervlaktekwaliteit bij hitte.
Optie 2: Bevorderen beweegvriendelijke omgeving
Houd rekening met kwetsbare mensen, maak ontmoeten lokaal mogelijk, houd rekening met afstaand tot sportcomplexen. Veiligheid moet overal terugkomen. Hittestress komt ook in kleine wijken voor, kan minder worden door meer groen in de wijk.

Versterken van het regionale vestigingsklimaat voor (innovatieve) bedrijven:
De opties vullen elkaar mooi aan en kunnen samengaan. De groei van bedrijven maakt dat veiligheidsmaatregelen soms nodig zijn.
Optie 1: Kwantitatief
Bij nieuwbouw de constructie zo maken dat zonnepanelen of een groen dak mogelijk zijn. Klimaatadaptatie ook meenemen bij bedrijventerreinen.
Optie 2: Kwalitatief
Kijk naar verduurzaming van bedrijventerreinen, bied ruimte voor groen en water.

Versterken van de regionale bereikbaarheid:
Optie 1: Nadruk op het wegverkeer
Gebiedsproces rond de Nettelhorsterweg ook meenemen in de omgevingsvisie. Het kleinschalige in de kern zelf ook goed op orde hebben.
Optie 2: Nadruk op het OV en langzaam verkeer (fiets en wandelen)
Verkeersvoorzieningen wel geschikt houden voor de hulpdiensten. Goede bereikbaarheid in de gemeente zelf. Zorg ervoor dat fietsers en wandelaars langer in het gebied blijven en gebruik maken van de voorzieningen in dat gebied. Meer nadruk op fietsen en wandelen zorgt voor een prettigere leefomgeving: minder geluidhinder, betere luchtkwaliteit, veiliger en kind vriendelijker.

Conclusies participatietraject

We zien dat er niet één toekomstscenario is dat de voorkeur heeft. Dit komt overeen met de verwachting dat een combinatie van de toekomstscenario's de voorkeur heeft. Dat wil zeggen dat Berkelland enerzijds uitgaat van de eigen kracht. Berkelland bereidt zich ook voor op trends en ontwikkelingen zoals klimaatadaptatie en innovaties in de landbouw. Dit doet Berkelland door gebruik te maken van initiatief uit de samenleving.

Duidelijk is naar voren gekomen dat de gemeente en samenleving samen verantwoordelijk zijn voor de leefomgeving. We zien dan ook een betrokken gemeenschap waarin naoberschap de meest genoemde waarde is om Berkelland te omschrijven. Inwoners, ondernemers en organisaties vinden het belangrijk betrokken te worden bij ontwikkelingen in Berkelland en bovendien ruimte te krijgen om zelf de leefomgeving mee te helpen ontwikkelen.

De belangrijkste ontwikkeling voor de komende 10-20 jaar is enerzijds het door ontwikkelen van een aantrekkelijke (groene, gezonde, veilige en ruimtelijke) woonomgeving. Waar ook ruimte voor jongeren in geboden wordt. Anderzijds zien we dat de ontwikkelingen rondom de landbouw en economie regelmatig terugkwamen.

Berkelland is een aantrekkelijke en rustige plek om te wonen. Uit de uitkomsten blijkt dat we dit ook willen behouden. Waarbij wel aandacht gevraagd wordt om het woningaanbod verder te ontwikkelen met voldoende onderscheid in type woningen, passend bij diverse doelgroepen: enerzijds ouderen, anderzijds jongeren en ook kwetsbare groepen. Verder zagen we naar voren komen dat mensen aangeven graag voldoende voorzieningen in de kernen te willen houden. Voor het buitengebied zien we dat de kwaliteiten behouden moeten worden en er anderzijds ook ruimte moet zijn voor ontwikkelingen voor bijvoorbeeld recreatie, landbouw en de natuur. Een aandachtspunt is het verbeteren van de bereikbaarheid via het openbaar vervoer. Dit kwam in diverse gesprekken en in de online enquête naar voren.

Duurzame energie en klimaatadaptatie werden het minste genoemd. Hierover werd aangegeven dat Berkelland al aandacht besteedt aan deze thema's, waardoor inwoners hierop in het gesprek minder op hebben ingezet. We hebben geen grote verschillen opgehaald in de reacties tussen de grote kernen en kleinere kernen.

gemeente Berkelland

Bijlage 3

Strategische impactbeoordeling (Antea Group)

Overdrachtsdocument Omgevingsvisie

Strategische Impactbeoordeling

Omgevingsvisie Berkelland

projectnummer 0468005.100
definitief
22 december 2021

Understanding today.
Improving tomorrow.

Strategische impactbeoordeling Omgevingsvisie Berkelland

projectnummer 0468005.100

definitief
22 december 2021

Auteurs
W. Daggenvoorde
J.W. van Veen
J.J. Verhoeven
P.J. Verhoeven
D. Westra

Opdrachtgever
gemeente Berkelland
Marktstraat 1
7271 AX BORCULO

datum	beschrijving	vrijgave
22 december 2021	concept voor input overdrachtsdocument	J.J. Verhoeven

Inhoudsopgave

Blz.

Strategische impactbeoordeling Omgevingsvisie Berkelland 1

1 Inleiding 2

2 Opgaven, opties en beoordelingsmethode 4

3 Opgave 1: Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven 12

4 Opgave 2: Versterken van de (regionale) bereikbaarheid 25

5 Opgave 3: De transitie van het buitengebied 37

6 Opgave 4: Versterken van het regionale vestigingsklimaat 51

7 Opgave 5: Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen 60

8 Opgave 6 Gezonde leefomgeving versterken 72

9 Integrale beschouwing 92

projectnummer 0468005.100
22 december 2021
gemeente Berkelland

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Naar verwachting wordt in juli 2022 de Omgevingswet vastgesteld. In de Omgevingswet wordt het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit (met oog voor duurzame ontwikkeling) als belangrijk maatschappelijk doel omschreven. Eén van de instrumenten om hier als gemeente aan te werken is de omgevingsvisie. In een omgevingsvisie komen de hoofdlijnen van het beleid voor de fysieke leefomgeving aan bod. De omgevingsvisie biedt straks een vooruitblik op de leefomgeving tot het jaar 2030 met een doorkijk naar 2040. De visie wordt opgesteld vanuit een integraal perspectief. Dat wil zeggen dat het niet alleen om ruimtelijke vraagstukken gaat, maar ook over sociale en economische vraagstukken en ontwikkelingen.

In de omgevingsvisie stelt de gemeente kaders voor toekomstige ontwikkelingen. In de Wet milieubeheer is vastgelegd dat kaderstellende plannen voor (mogelijk) m.e.r.-plichtige activiteiten de procedure van de milieueffectrapportage (m.e.r.)[1] doorlopen moet worden. Het doel van de m.e.r. is het omgevingsbelang volwaardig en vroegtijdig in de plan- en besluitvorming mee te nemen. De omgevingsvisie van de gemeente Berkelland is daardoor m.e.r.-plichtig. De gemeente Berkelland heeft de m.e.r.-procedure vroegtijdig geïntegreerd in het visievormingsproces om goed inhoudelijk afgewogen en onderbouwde keuzes te kunnen maken.

Deze strategische impactbeoordeling is een tussenproduct in de m.e.r.-procedure, dat als bijlage bij het Overdrachtsdocument Omgevingsvisie Berkelland aan de gemeenteraad wordt aangeboden. In het Overdrachtsdocument staan de kwaliteiten van de gemeente en de opgaven waarop de omgevingsvisie een antwoord moet geven beschreven.

1.2 De m.e.r.-procedure

De m.e.r.-plicht houdt in dat een m.e.r.-procedure moet worden doorlopen, met als resultaat een milieueffectrapport (MER). Dit wordt met de ontwerp omgevingsvisie ter inzage gelegd. De Commissie m.e.r. brengt vervolgens advies uit over de milieueffectrapportage.

De eerste stap naar het maken van een plan-MER was het opstellen van een ‘Notitie Reikwijdte en Detailniveau’ (NRD). In deze NRD geeft de gemeente aan hoe zij bij het maken van de omgevingsvisie de milieueffecten wil onderzoeken en welke thema’s daarbij aan de orde komen. De NRD heeft voor de zomer van 2021 ter inzage gelegen. Binnen de termijn van ter inzage legging zijn geen brieven met schriftelijke zienswijzen ingediend over de NRD. Ook van de gelegenheid tot het inbrengen van mondelinge zienswijzen is geen gebruik gemaakt. Buurgemeenten Lochem en Oost Gelre hebben aangegeven dat zij geen opmerkingen of adviezen hebben over de NRD.

De NRD is verder voor advies toegezonden aan de instanties die zijn betrokken bij het overleg zoals bedoeld in paragraaf 7.4 van de Wet milieubeheer (m.n. artikel 7.8 van de Wet milieubeheer). Ook is het toegestuurd aan diverse maatschappelijke instanties die betrokken zijn bij de zorg voor de fysieke leefomgeving. Over de NRD zijn inhoudelijke adviezen ingebracht door de GGD Noord- en Oost-Gelderland, Veiligheidsregio Noord- en Oost-Gelderland en Waterschap Rijn en IJssel.

[1] Het is gebruikelijk de afkortingen (de) m.e.r. en (het) MER te gebruiken. De afkorting m.e.r. met kleine letters en puntjes ertussen staat voor de volledige procedure, de milieueffectrapportage. MER met hoofdletters, zonder puntjes staat voor het milieueffectrapport, het rapport dat hierbij opgesteld wordt.

Op basis van de beoordeling van deze adviezen is bij het opstellen van de omgevingsvisie aandacht besteed aan de onderstaande aspecten, en worden deze (waar mogelijk en van toepassing) betrokken bij de afweging van keuzes in het Plan-MER:

- een integrale benadering van de geformuleerde opgaven zodat het gezondheids-, veiligheids- en wateraspect hierin een plek krijgt;
- de dimensies van positieve gezondheid bij de verschillende integrale opgaven;
- externe veiligheid en meer algemene veiligheidsaspecten in relatie tot een gezonde leefomgeving; bereikbaarheid in meer algemene zin en vanuit (brand)veiligheidsperspectief;
- veiligheidsrisico's i.v.m. de transitie van het buitengebied;
- veiligheidsrisico's i.v.m. de energietransitie;
- waterkwaliteit (ook t.a.v. ecologische waterkwaliteit, (fysisch) chemische waterkwaliteit en KRW-beleidsdoelen);
- waterveiligheid (stabiliteit en veiligheid van waterkeringen en kades);
- het watersysteem als beoordelingscriterium voor nieuwe ontwikkelingen.

De volgende formele stap is de terinzagelegging van het MER bij de ontwerp omgevingsvisie. Omdat in die versie van de omgevingsvisie al veel keuzes voorgesteld worden en in samenhang worden uitgewerkt, is het waardevol om het keuzeproces nu al te voeden met milieuinformatie. Daarom is de strategische impactbeoordeling, die ook een onderdeel van het MER wordt, naar voren gehaald en als bijlage bij het Overdrachtsdocument gevoegd.

De gemeenteraad zal zich in 2022 buigen over de te maken keuzes voor de omgevingsvisie. Hieruit volgt een preferente richting of voorkeursalternatief voor omgang met de verschillende opgaven. In het MER zal dit voorkeursalternatief integraal worden beoordeeld op de gevolgen voor de fysieke leefomgeving. De resultaten van deze beoordeling kunnen gebruikt worden om de ontwerp omgevingsvisie verder aan te scherpen en om het omgevingsbeleid verder vorm te geven.

Toewerken naar een milieueffectrapport

Het MER zal uiteindelijk bestaan uit meerdere onderdelen, met het doel het omgevingsbelang (breder dan het klassieke milieubelang) een volwaardige plek te geven in de besluitvorming. Met de voorliggende strategische impactbeoordeling worden reëel te beschouwen alternatieven afgewogen. De impactbeoordeling zal dan ook integraal in het MER worden opgenomen. Daarin wordt bovendien een effectbeoordeling van het uit te voeren plan opgesteld, waarin het voorkeursalternatief op gevolgen voor de omgeving wordt beoordeeld. Aanvullend zal het MER een aantal handvatten voor de toekomst bevatten, zoals een beschrijving van de leemten in kennis en een aanzet voor monitoring. Ook wordt een Passende Beoordeling opgesteld, om de gevolgen van de keuzes in de omgevingsvisie voor Natura 2000-gebieden in beeld te brengen.

1.3 Leeswijzer

Dit rapport bestaat, naast dit inleidende hoofdstuk uit nog acht hoofdstukken. In hoofdstuk 2 (opgaven en beoordelingsmethode) wordt beschreven op welke wijze elke opgave is beoordeeld. In hoofdstuk 3 tot en met 8 wordt vervolgens elke opgave afzonderlijk behandeld, waarbij eerst enige context bij de opgave wordt gegeven, vervolgens voor elke optie de gevolgen voor de omgeving worden beschreven en beoordeeld en tenslotte een aantal aanbevelingen en optimalisaties wordt voorgesteld. Tot slot wordt in hoofdstuk 9 een integrale beschouwing gegeven van de beoordelingen en de wijze waarop de verschillende opties met elkaar samenhangen.

2 Opgaven, opties en beoordelingsmethode

2.1 Opgaven

In de omgevingsvisie staat de samenhang tussen de verschillende onderdelen en aspecten van de fysieke leefomgeving centraal. Hiervoor zijn zes (voorlopige) integrale opgaven gedefinieerd en vastgelegd in de uitgangspuntennotitie[2]. Voor deze opgaven zijn opties onderscheiden waarvan de gevolgen in deze impactbeoordeling worden onderzocht. Deze opgaven en opties zijn hieronder toegelicht. In de hoofdstukken per opgave zijn ook de kaartbeelden die de beleidsinzet per optie beschrijven opgenomen.

Werken met opties als hoeken van het speelveld

Het integrale beleid voor de fysieke leefomgeving wordt in de omgevingsvisie uitgewerkt in uiteenlopende ambities - van natuur, duurzaamheid en leefomgeving tot economie. Doel van het milieueffectrapport is om het besluitvormingsproces daarbij te ondersteunen. Om de mogelijkheden te verkennen wordt gebruik gemaakt van beleidsopties.

Beleidsopties geven per opgave de uiterste richtingen weer die de gemeente in kan gaan. Doel van deze “extremen” is het weergeven van de hoeken van het speelveld. Op basis van die hoeken van het speelveld kan de gemeenteraad een keuze maken voor de te kiezen richting. Deze kan (maar hoeft niet) een hybride beleidsoptie zijn. Met andere woorden kunnen beleidsopties gecombineerd worden. Op basis van de individuele beleidsopties kan de gemeente een integraal voorkeursalternatief uitwerken.

Opgave 1 Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven

De landschapskwaliteit is een bijzondere en zeer belangrijke kwaliteit van onze gemeente. Opgave 1 richt zich op deze landschapskwaliteit en met name op het vraagstuk hoe we deze kunnen behouden, versterken en tegelijkertijd ruimte voor nieuwe initiatieven kunnen bieden. Door concurrerende ruimteclaims in het buitengebied bestaat het risico dat de natuur- en landschapskwaliteit onder druk komt te staan en afneemt. Het behoud en waar het kan versterken van deze kwaliteit is daarom een belangrijke opgave voor de toekomst. Hiertoe zijn twee opties onderscheiden:

- Optie 1: Versterken van natuur en landschap:
  In de aangegeven gebieden, onder meer de groene ontwikkelingszones, de beekdalen, drinkwaterwingebieden en de landschappen en ensembles met een hoge cultuurhistorische waarden, is ruimte voor ontwikkelingen mits deze bijdragen aan natuur en landschap. Er worden wel randvoorwaarden gesteld aan de ontwikkelingen; deze moeten de aanwezige natuurlijke en cultuurhistorische waarden versterken. Dit biedt met name kansen voor ontwikkelingen op het gebied van klimaatadaptatie, biodiversiteitsherstel en extensieve recreatie. De kwetsbare natuurgebieden blijven beschermd. Dit zijn de nationale landschappen, het Gelders natuurnetwerk de beschermde stads/dorpsgezichten Gelselaar en Mallum, de historische buitenplaats Ruurlo (landschap) en de beschermingsgebieden voor natte landnatuur (natuur)

  Optie 2: Behoud van natuur en landschap:
  Het volledig ruimtelijk raamwerk voor natuur, drinkwaterwinning, landschap en cultuurhistorie wordt behouden. De ontwikkelingen vinden daardoor alleen buiten de waardevolle gebieden plaats. In daarvoor aangewezen gebieden (inclusief de kernen) zijn wel nieuwe ontwikkelingen mogelijk. Het gebied buiten GNN en GO is zeer waardevol echter het agrarisch cultuurlandschap is hier sterk uitgekleed en vervaagd. Het heeft veel

[2] Gemeente Berkelland: *Uitgangspuntennotitie: Op weg naar de omgevingsvisie!* (Oktober, 2020)

potentie om weer een mooi landschap te worden met een grote blauw-groene dooradering. Hierbij dient tenminste de bestaande natuur- en landschapswaarde behouden te blijven of versterkt te worden. In de Groene ontwikkelingszones wordt bij ontwikkelingen minimaal versterking van de kernkwaliteiten natuur en landschap vereist.

Opgave 2 Versterken van de (regionale) bereikbaarheid

Opgave 2 is gericht op bereikbaarheid, hoe wordt de gemeente bereikbaar gehouden en hoe kan ook de (regionale) bereikbaarheid versterkt worden? De bereikbaarheid naar en van de regio is hierbij specifiek van belang. Bereikbaarheid wordt ingezet om de positie van Berkelland in relatie tot – de omliggende gemeenten en voorzieningen te versterken. Er zijn twee opties onderscheiden voor het versterken van de (regionale) bereikbaarheid:

- Optie 1: Nadruk op het wegverkeer:
  Optie 1 richt zich op het optimaliseren van het wegverkeer.Het gaat hierbij voornamelijk om de N18 en de provinciale wegen maar ook de wegverbindingen met de regio. Als ontwikkelingen kan gedacht worden aan het opwaarderen van de bestaande wegen en de gebieden hierlangs. Een voorbeeld van een ontwikkeling is de opwaardering van N18 naar A18 inclusief aanliggende zones en knopen (o.a. RBT Laarberg). Regionaal gezien kan mogelijk ingespeeld worden op de verbreding van de A1 en het doortrekken van de A15. Deze optie betekent dat er geen aanvullende aandacht wordt besteed aan het OV en langzaam verkeer.

- Optie 2: Nadruk op het OV en langzaam verkeer:
  Optie 2 gaat uit van het maximaal inzetten op OV en langzaam verkeer. Daarnaast wordt ook ingezet op thuiswerken en digitaal werken. Basis vormen de trein- en busstations met bijbehorende routes en de fietsroutes. Potentiële nieuwe of verbeterde snelle aantrekkelijke fietsroutes vormen het uitgangspunt voor deze optie. Zo kunnen snelle aantrekkelijke fietsroutes aangelegd worden als alternatief voor de auto en om OV voorzieningen beter bereikbaar te maken. Zo kan een snelle aantrekkelijke fietsverbinding tussen Borculo en het station Lochem een mogelijkheid zijn. Voor het OV geldt dat het behouden van het huidige niveau een uitdaging is en er daarom geen hoger niveau wordt geambieerd vanuit het oogpunt van haalbaarheid. In deze optie wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan verkeersveiligheid. Het bestaande glasvezelnetwerk is een belangrijke basis voor het thuis of digitaal werken.

Opgave 3 De transitie van het buitengebied

Het buitengebied staat voor een grote opgave in de vorm van een transitie. Onder meer door de afname van het aantal agrarische bedrijven, schaalvergroting, leegstand van gebouwen, de toename van het aantal burgerwoningen en klimaatverandering zal het aanzien van het platteland ingrijpend veranderen. Er worden vier mogelijke opties onderscheiden om met deze transitie om te gaan.

- Optie 1: Primaat diversiteit:
  Bij deze optie ligt het primaat bij diversiteit. Daarmee wordt bedoeld dat meervoudig ruimtegebruik en een breed palet aan functies en verschillende kwaliteiten een plek hebben in het buitengebied. De transitie van landbouwgronden en de vrijkomende agrarische bebouwing kan leiden tot een innovatief en circulair buitengebied. De focus bij deze optie ligt op onder andere het benutten van vrijkomende agrarische bebouwing, de transitie van het buitengebied en opwekking van duurzame energie voor koppelkansen met bijvoorbeeld natuur, recreatie, wonen, zorg, klimaatadaptatie en werken. Door op diversiteit in te zetten krijgt het buitengebied nieuwe gebruikers en dragers, zonder dat de bestaande functies daarvoor moeten wijken.

- Optie 2: Primaat natuur:
  Bij optie 2 ligt de focus op natuurbehoud en -ontwikkeling. Hierbij gaat het onder andere om kringlooplandbouw, functieverandering, maar ook de vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) en de ontwikkelingsruimte binnen de Groene Ontwikkelingszones. Ontwikkelruimte voor de landbouw wordt sterk beperkt en is enkel mogelijk onder voorwaarde dat dit leidt tot verduurzaming van het productiesysteem, bijvoorbeeld omdat sprake is van natuurinclusieve en circulaire landbouw, waarbij er tevens koppelkansen zijn voor het vergroten van de biodiversiteit. Bij de VAB's kan zo veel mogelijk bebouwing gesloopt worden om ruimte te geven aan de natuur.
  Tevens moet rekening gehouden worden met de ondergrond en het watersysteem, deze vormen de basis voor de ruimtelijke ontwikkeling van het buitengebied.

- Optie 3: Primaat landbouw:
  Bij het primaat landbouw ligt de focus voor de landbouw op de huidige trend in Berkelland. Er is namelijk een afname van landbouwbedrijven door schaalvergroting en de invloed van onder andere stikstofdepositie. Schaalvergroting blijft ook in de toekomst aan de orde door technologische ontwikkelingen in de landbouw. Het bestaande landbouwareaal blijft behouden. Wel wordt er een maximum gesteld aan de schaalvergroting. Dit maximum heeft betrekking op het huidig beleid ten aanzien van bijvoorbeeld geur, Natura 2000-gebieden, waterkwaliteit, etc. Daarnaast wordt het maximum ook in belangrijke mate bepaald door de maximale maatvoering van de bouwvlakken en bijvoorbeeld het omschakelverbod naar intensieve niet-grondgebonden veehouderij.

- Optie 4: Gebiedsgerichte differentiatie:
  Bij gebiedsgerichte differentiatie wordt gedacht aan gebiedsgericht onderscheid. Gebieden worden onderscheiden naar functie, waarbij in het ene gebied het primaat op diversiteit ligt (zie optie 1), in een ander gebied op natuur (zie optie 2) en in weer een ander gebied op landbouw (zie optie 3). Dit betekent dat in de gebieden waar het primaat bij landbouw ligt, ontwikkelmogelijkheden (schaalvergroting) bestaan zonder dat dit belemmerend is voor bijvoorbeeld woonfuncties. Gebieden waar de milieubelasting op dit moment hoog is (zoals rondom Beltrum) zijn hiervoor geschikt. De woonfuncties (bijvoorbeeld op VAB-locaties) worden gerealiseerd in gebieden waar ingezet wordt op diversiteit. Tot slot worden er een aantal gebieden aangewezen waar het primaat bij natuur en landschap ligt. Dit kunnen bijvoorbeeld bufferzones rondom de natuurgebieden zijn. De functies worden zo veel mogelijk van elkaar gescheiden. Daarmee wordt ontwikkelruimte geboden, rekening houdend met diverse normen en kwaliteiten (zoals geur, landschap en Natura 2000-gebieden). Zo kan er per gebied ingespeeld worden op de kansen en belemmeringen.

Opgave 4 Versterken van het regionale vestigingsklimaat

Het regionaal vestigingsklimaat van de gemeente moet verstevigd worden om een interessante gemeente voor bedrijven en hun werknemers te blijven. Dit betekent onder meer dat er voldoende vestigingsmogelijkheden voor bedrijven moeten zijn. Het gaat hier om innovatieve bedrijven in o.a. de maakindustrie passend bij het imago en de kwaliteiten van Berkelland. Onder bedrijven worden in dit geval ook recreatie bedrijven en zorgfuncties verstaan. Voor het vestigingsklimaat is de aanwezigheid van voldoende geschoold personeel belangrijk, daarmee dienen er ook aantrekkelijke woonmilieus voor werkenden te zijn. Als antwoord op de opgave om het regionale vestigingsklimaat te versterken zijn twee opties onderscheiden:

- Optie 1: Kwantitatief versterken:

Bij optie 1 ligt de focus op het kwantitatief doorontwikkelen van de huidige bedrijventerreinen met een duidelijk onderscheid naar bedrijfscategorieën. De bestaande bedrijventerreinen worden uitgebreid om meer ruimte te bieden aan toekomstige bedrijven. Daarbij wordt aangesloten bij de aantrekkingskracht van de N18. Ontwikkelruimte voor bedrijven ligt vooral langs de infrastructuur en bij RBT De Laarberg. Daarnaast worden er nieuwe gebieden aangewezen voor nieuwe bedrijventerreinen rekening houdend met vestigingseisen. Uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen gaat voor de aanleg van nieuwe bedrijventerreinen. Voor het vestigingsklimaat zijn ook voldoende goede nutsvoorzieningen van diverse aard belangrijk, zoals de onderstations en knooppunten van Liander.

- Optie 2: Kwalitatief versterken:
  Bij optie 2 ligt de focus op het kwalitatief verbeteren van de bedrijventerreinen, op uitbreiding. Dit kan bijvoorbeeld door het versterken van de digitale infrastructuur, verduurzaming of meer efficiënt ruimtegebruik op de bestaande bedrijventerreinen. Daarnaast zou bijvoorbeeld ook gedacht kunnen worden aan het vestigen van lichte (niet milieubelastende) bedrijven in het buitengebied. Hier kan vrijkomende agrarische bebouwing voor benut worden. Ook recreatieve en woon/zorg bedrijven kunnen zich vestigen in dit buitengebied. Grote milieubelastende bedrijven kunnen juist verplaatsen naar RBT De Laarberg. Het aantrekkelijk woonmilieu kan gebruikt worden als ‘selling point’ voor bedrijven en het aantrekken van werknemers.

Opgave 5 Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen

Vanwege de huidige trends en ontwikkelingen, zoals onder meer de veranderende bevolkingssamenstelling en de afname van het aantal voorzieningen, bestaat de opgave voor het versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen. Een samenhangend aanbod van wonen, ontmoeten, voorzieningen en zorg is gewenst ook omdat in participatie is aangegeven dat de kwaliteit van de woonomgeving en de sociale cohesie voor inwoners een zeer belangrijk punt is. Het doel is om, door samen met de dorpsgemeenschappen in te zetten op het behoud van kwaliteiten en verdere doorontwikkeling van de kernen, de omgevingskwaliteit voor inwoners en bezoekers toe te laten nemen. Om deze opgave op te lossen zijn drie opties opgesteld. Bij alle drie de opties moet tevens aandacht worden besteed aan klimaatadaptatie, wat niet alleen van belang is in de kernen maar ook speelt in het buitengebied.

- Optie 1: Identiteit en eigenheid:
  Bij deze optie wordt ingezet op het versterken van de identiteit en eigenheid van de kernen en daarmee de leefbaarheid en vitaliteit. Hiertoe is er aandacht voor de cultuurhistorische waarde en het (sociale)voorzieningenniveau. Sociale voorzieningen zijn plaatsen voor ontmoeting en dragen bij aan de identiteit en eigenheid van de kernen. Als randvoorwaarde voor ontwikkelingen geldt dat deze de bestaande identiteit en eigenheid van een kern niet aantasten. Er wordt bij deze optie tevens bijgedragen aan klimaatadaptatie door (her)inrichting van de openbare ruimte.

- Optie 2: Innovatie en vernieuwing:
  Bij optie 2 wordt ingezet op innovatie en vernieuwing om de leefbaarheid en vitaliteit van de kernen te versterken. Er wordt ingespeeld op trends en ontwikkelingen op het gebied van wonen (en combinatie met zorg), werken, recreëren, demografie, klimaatadaptatie, biodiversiteit, etc. Op beschikbaar komende locaties wordt flexibel omgegaan met vernieuwende woon-, zorg- en detailhandelsconcepten die een aanvulling vormen op het bestaande aanbod. De leefbaarheid en vitaliteit van de kernen kan op deze manier worden versterkt. Er wordt ingezet op nieuwe woonmilieus en ontwikkelingen die meervoudig ruimtegebruik mogelijk maken. In de openbare ruimte wordt gezocht naar mogelijkheden om de ruimte voor de auto te verkleinen ten behoeve van ruimte voor

fietsers en voetgangers, maar ook voor groen en water om meer in te zetten op het verbeteren van klimaatadaptatie en biodiversiteit.

- Optie 3: Versterken draagvlak:
  Bij deze optie wordt geanticipeerd op een veranderende bevolkingssamenstelling en wordt het draagvlak van voorzieningen bekeken. Per kern kan verandering van de bevolkingssamenstelling uiteraard verschillen. De voorzieningen worden in de grote kernen geconcentreerd, waardoor de kleine kernen op de voorzieningen in de grotere kernen aangewezen zijn. Er kan gestuurd worden op kwaliteit boven kwantiteit van voorzieningen, door bijvoorbeeld het samenvoegen daarvan. Zaken die daarbij een rol spelen zijn o.a. voorzieningen op peil houden (concentreren of iedere kern zelf), bouwen van nieuwe woningen voor starters en senioren, leefomgeving (aantrekkelijk wonen), etc. Klimaatadaptatie speelt ook bij deze optie een rol, zo kunnen autoluwe winkelconcentratiegebieden de leefbaarheid bevorderen maar ook bijdragen aan klimaatadaptatie door ontharding en vergroening.

Opgave 6 Gezonde leefomgeving versterken

Steeds meer staat het belang van een gezonde leefomgeving op de agenda. Daarom richt deze opgave zich op het versterken van de gezonde leefomgeving en het bevorderen van positieve gezondheid van de Berkellanders. Onder meer een beweegvriendelijke omgeving en het versterken van de sociale cohesie kunnen hieraan bijdragen. Er worden twee opties onderscheiden om de gezonde leefomgeving te versterken.

- Optie 1: Terugdringen schadelijke en/of hinderlijke gezondheidseffecten:
  Bij optie 1 ligt de focus vooral op het terugdringen van schadelijke effecten. Daarbij moet o.a. gedacht worden aan geluid, externe veiligheid, geur, luchtkwaliteit, landbouwgiffen etc. Dit betekent dat zowel huidige als nieuwe situaties moeten voldoen aan de WHO-advieswaarden, om zo een gezonde leefomgeving te creëren. Groen en blauw in de wijk kunnen hier aan bijdragen. Er is een relatie tussen bronnen en ontvangers. Bronnen in de buurt van kwetsbare groepen verdienen meer prioriteit. Tot slot worden de drinkwaterwinningsgebieden en grondwaterbeschermingsgebieden beschermd tegen bodem- en grondwaterverontreiniging..
- Optie 2: Bevorderen beweegvriendelijke omgeving:
  Bij optie 2 ligt de focus vooral op het actief bevorderen van de gezondheid door o.a. een beweegvriendelijke en sociaal aantrekkelijke omgeving te creëren. Hiermee kan ingespeeld worden op trends en ontwikkelingen met betrekking tot gezondheid, overgewicht en vergrijzing. Binnen de kernen kan daarbij worden gedacht aan de inrichting van de openbare ruimte, sport, ontmoeten, e.d. Buiten de kernen liggen er kansen op het gebied van o.a. aantrekkelijke fietsverbindingen, sportactiviteiten, e.d. en wordt de verbinding met het buitengebied versterkt. De overgangen van bebouwd naar onbebouwd gebied (kernranden) kunnen hierbij een rol spelen. Hier worden bijvoorbeeld nieuwe routes en verblijfsplekken gecreëerd.

2.2 Beoordelingskader

In de impactbeoordeling worden de effecten van de beleidsopties aan de hand van verschillende milieuthema's en beoordelingscriteria beoordeeld en vergeleken met de referentiesituatie. De referentiesituatie bestaat uit de toekomstige situatie waarin de voorgenomen activiteit (het nieuwe beleid uit de omgevingsvisie) niet wordt gerealiseerd, maar waarbij ander vastgesteld beleid en projecten waarover al definitieve besluitvorming heeft plaatsgevonden wel worden gerealiseerd.

Leefomgevingsfoto als basis

In de Foto voor de Leefomgeving voor de m.e.r. van Omgevingsvisie Berkelland (verder: leefomgevingsfoto) is door de gemeente Berkelland deze situatie uitgebreid beschreven voor de vijf domeinen. Op een klein aantal andere bronnen na is uit deze informatie geput om per opgave de context te beschrijven waarbinnen deze gezien moet worden. Steeds is een korte beschrijving opgenomen van de meest relevante thema's. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat gebruik gemaakt is van de meest recente (interne) versie van de leefomgevingsfoto, van oktober 2021. Voorafgaand aan het opstellen van het MER en de Ontwerp Omgevingsvisie, zal de leefomgevingsfoto worden geactualiseerd om de actuele situatie weer te geven. Dan zal bijvoorbeeld het recent vastgestelde beleid worden toegevoegd. Dit kan uiteraard gevolgen hebben voor de effectbeoordelingen, al zullen deze gevolgen naar verwachting zeer beperkt blijven.

De hiernavolgende tabel geeft een indicatie van de relevante omgevingsthema's en beoordelingscriteria. Ten opzichte van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau zijn hieraan de criteria sociale cohesie en lokale kernkwaliteiten toegevoegd. Dit heeft tot doel de scope van het MER te verbreden en ook deze, voor de omgevingsvisie zeer relevante thema's, een plek te geven in de afweging van keuzes.

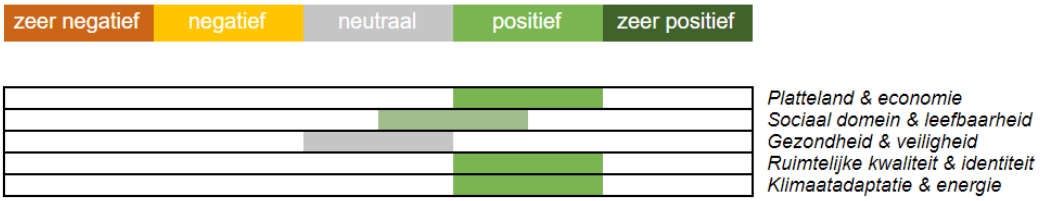
Tabel 2.1. Domeinen en beoordelingscriteria.

Domein	Beoordelingscriteria
Vitaal platteland & economische potentie	Mogelijkheden voor ontwikkelen van het platteland
	Mogelijkheden voor ontwikkelen van bedrijventerreinen
	Mogelijkheden voor ontwikkelen van (centrum)functies en voorzieningen
	Recreatie
Sociaal domein & leefbaarheid	Voorzieningenniveau
	Onderwijsniveau
	Mobiliteit/bereikbaarheid
	Wonen
	Sociale cohesie (o.a. levendigheid en naoberschap)
Gezondheid & veiligheid	Geluid
	Geur
	Luchtkwaliteit
	Externe veiligheid
	Bodemkwaliteit
	Waterkwaliteit
	Elektromagnetische velden
	Positieve gezondheid
Ruimtelijke kwaliteit & identiteit	Natuur (o.a. natuurgebieden en biodiversiteit)
	Landschap, cultuurhistorie en archeologie
	Ruimtelijke kwaliteit en beleving
	Lokale kernkwaliteiten
Klimaatadaptatie& energieopwekking	Droogte
	Hittestress
	Wateroverlast

	Waterveiligheid
	Duurzame energieopwekking

2.3 Beoordelingsmethode

Vanwege het abstracte karakter van de omgevingsvisie is het niet zinvol om voor ieder beoordelingscriterium een aparte effectscore op te nemen. In de besluitvorming over de omgevingsvisie gaat het namelijk vooral over het maken van keuzes op het wat abstractere niveau van het 'domein' (zie voorafgaande tabel). Door de indeling in vijf domeinen kan een overzichtelijke beoordeling worden gegeven van de verschillende opgaven en keuzes. Onderstaande figuur geeft illustratief weer hoe een beoordeling van een alternatief eruit kan komen te zien.

De beoordelingen zijn kwalitatief van aard (expert judgement). Dit sluit aan bij het detailniveau van de omgevingsvisie. Om tot deze beoordelingen te komen wordt bij elke optie een schets gegeven van de verwachte impact ervan op de ontwikkeling van de gemeente. Aan de hand van deze schets worden de effecten op de onderwerpen uit het bovenstaande beoordelingskader beschreven. Hierbij is het niet zinvol geacht om op elk thema een volledige effectbeschrijving uit te werken, omdat:

- De exacte effecten van het omgevingsbeleid afhankelijk zullen zijn van de uitwerking ervan op een hoger detailniveau, bijvoorbeeld in het omgevingsplan, programma's en projecten. Het op detail beoordelen van elk thema zou schijnzekerheid bieden. In feite kan het bovenstaande beoordelingskader in zijn geheel als handvat worden gebruik om bij de verdere uitwerking het milieubelang een goede plek te geven.
- Het doel van deze impactbeoordeling is het bieden van handvatten voor het verdere keuzeproces om te komen tot een voorkeursalternatief en uiteindelijk een omgevingsvisie. Voor de leesbaarheid is ervoor gekozen om niet voor elke optie alle deelaspecten te behandelen, maar dit te beperken tot de aspecten die er op dit abstractieniveau en moment in het proces echt toe doen.
- Voor het voorkeursalternatief wordt in het MER nog een beoordeling opgenomen, waarbij op een hoger detailniveau aandacht gegeven wordt aan de milieueffecten en de wijze waarop negatieve milieueffecten kunnen worden voorkomen.

2.4 Integrale beschouwing

In hoofdstuk 9 is een integrale beschouwing gegeven aan de hand van de strategische impactbeoordeling. Hierin is een matrix opgenomen om een beeld te geven van de belangrijkste beoordelingscriteria per opgave en de aspecten die wellicht onderbelicht zijn vanwege reikwijdte en detailniveau van de omgevingsvisie. Vervolgens zijn de conclusies per opgave kort samengevat en is een analyse gedaan van de samenhang tussen verschillende opties en opgaven. Tot slot is een aanzet gegeven voor de strategische vraagstukken die centraal staan om te komen tot een voorkeursalternatief en daarmee tot een ontwerp omgevingsvisie.

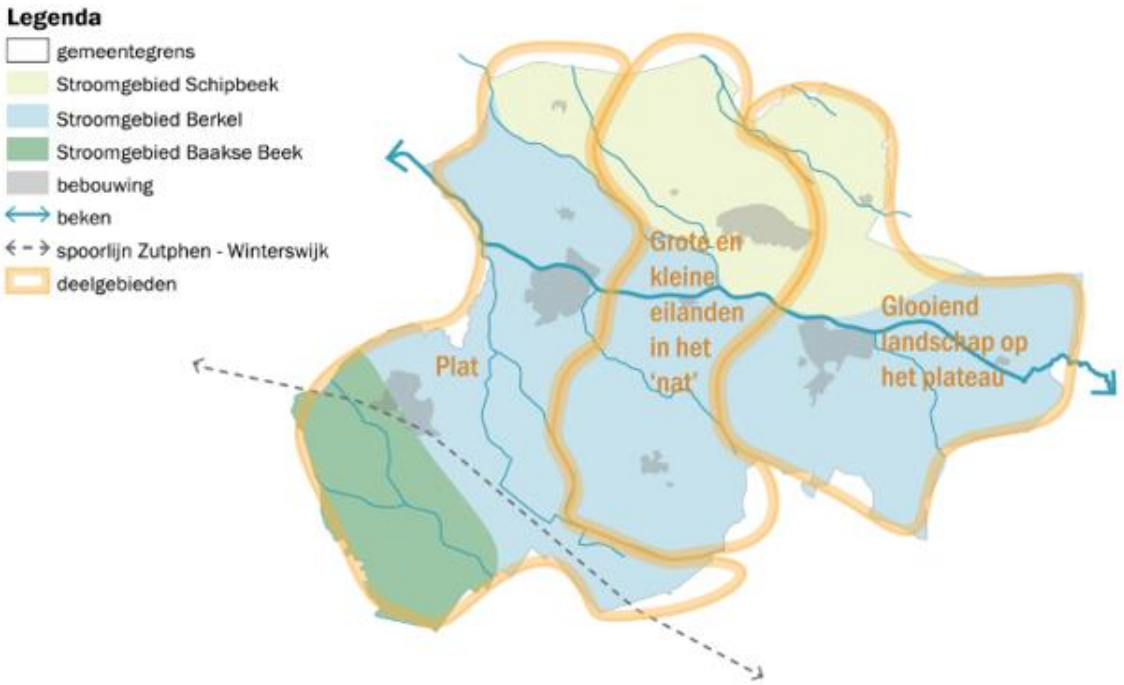
3 Opgave 1: Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven

3.1 Context opgave

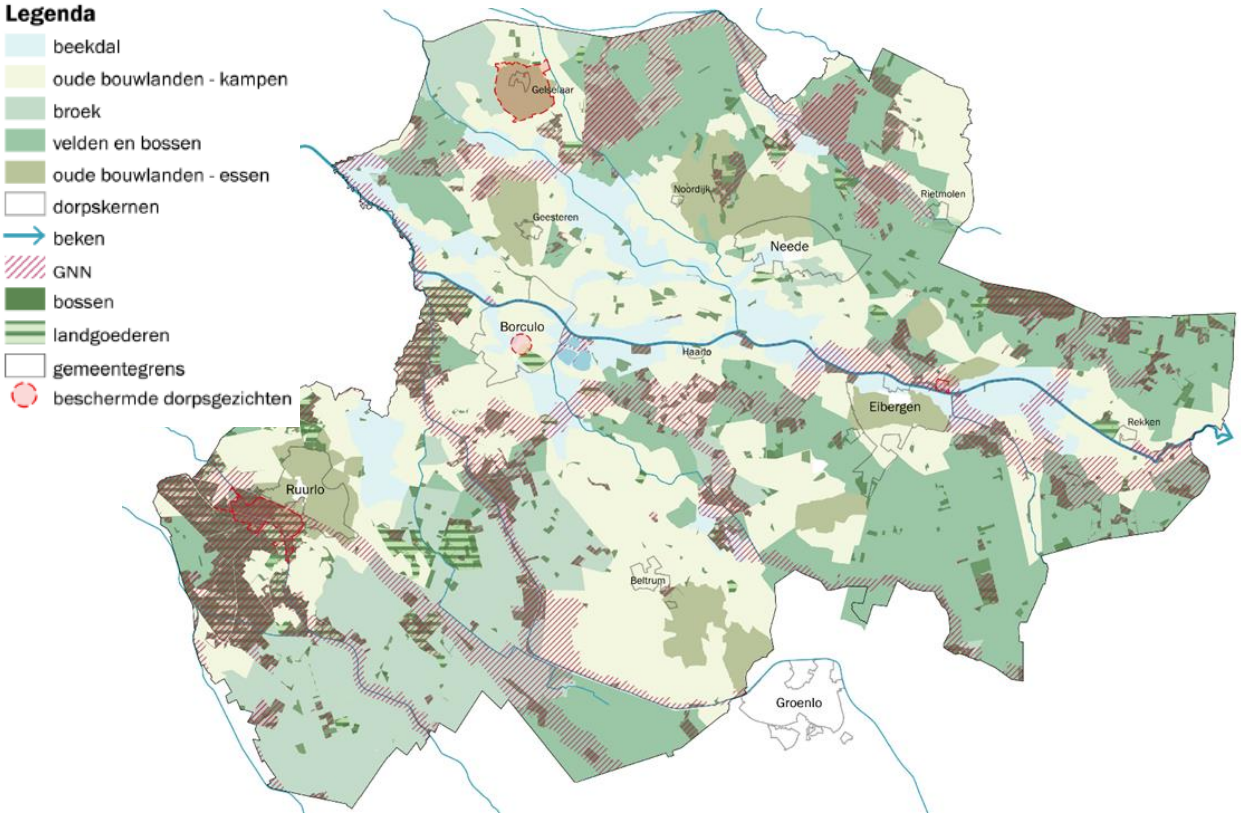
De landschapskwaliteit is een bijzondere en zeer belangrijke kwaliteit van de gemeente. Opgave 1 richt zich op deze landschapskwaliteit en met name op het vraagstuk hoe deze kan worden behouden en tegelijkertijd ruimte voor nieuwe initiatieven kan worden geboden. Door concurrerende ruimteclaims in het buitengebied bestaat het risico dat de natuur- en landschapskwaliteit onder druk komt te staan en afneemt. Het behoud en waar het kan versterken van deze kwaliteit is daarom een belangrijke opgave voor de toekomst. Hiertoe zijn twee opties onderscheiden:

Huidige situatie

Om de kwaliteit van het landschap te bepalen is het belangrijk te weten hoe het landschap is opgebouwd. Het landschap van de gemeente Berkelland is grofweg onder te verdelen in drie zones: in het oosten een glooiend landschap op het Oost-Nederlandse plateau, in het westen het zogenaamde 'plat' en daartussen een gebied met grote en kleine eilanden 'in het nat' (Figuur 3.1). De drie zones zijn verder onder te verdelen in zogenaamde landschapsensembles. De belangrijkste ensembles zijn te zien op Figuur 3.2. Zo is het essenlandschap veelvoorkomend in Berkelland. Dit zijn landschappen die zijn gecentreerd rond de stuwwallen. Op de grens tussen de stuwwal en de lagere nattere gronden liggen akkercomplexen (de essen). Door jarenlange grondverbetering met mest en plaggen hebben de akkers veelal een bolle vorm gekregen. Ook zijn er veel kampontginningslandschappen, individuele akkers op een kleine zandopduiking met een of enkele boerderijen omringt door houtwallen en houtsingels. Vanuit deze kampontginningen werden de tussen gelegen broeken (laaggelegen, natte, regelmatig overstroomde gronden) stukje bij beetje ontgonnen. Hieruit is een onregelmatig patroon aan percelen rondom de kampontginningen ontstaan. Dit in tegenstelling tot de latere systematische heideontginningen waaruit een rechtlijnig patroon aan percelen en wegen is ontstaan. In het zuiden ligt een speciaal landschapsensemble dat wordt gevormd door een grote moderne ontginning van het grote moerassige broekgebied in het lage midden van de Achterhoek. In gebieden die niet zijn ontgonnen, of waar ontginningen zijn verlaten zijn nog oude bossen, broeken en jonge heide te vinden. Door het gebied heen zijn verder nog een aantal oude landgoederen en buitenplaatsen te vinden. De rivier de Berkel loopt van oost naar west door het buitengebied en raakt ook direct de kernen Eibergen en Borculo. De rivier heeft samen met andere rivieren en beken beekdalen uitgesneden in het landschap.

Figuur 3.1. Landschapszones in Berkelland

Figuur 3.2: Landschapsensembles in Berkelland

Op dit moment loopt het project *Basiskwaliteit Natuur en Landschap* waarbij de basiskwaliteit van het landschap en de natuur in Berkelland beschreven worden. De uitkomsten van deze analyse kunnen nuttig zijn voor het aanduiden van gebieden van kwalitatief hoge waarde die behouden

moeten worden en gebieden waarin maatregelen nodig zijn voor het op peil houden of brengen van het landschap en de natuur.

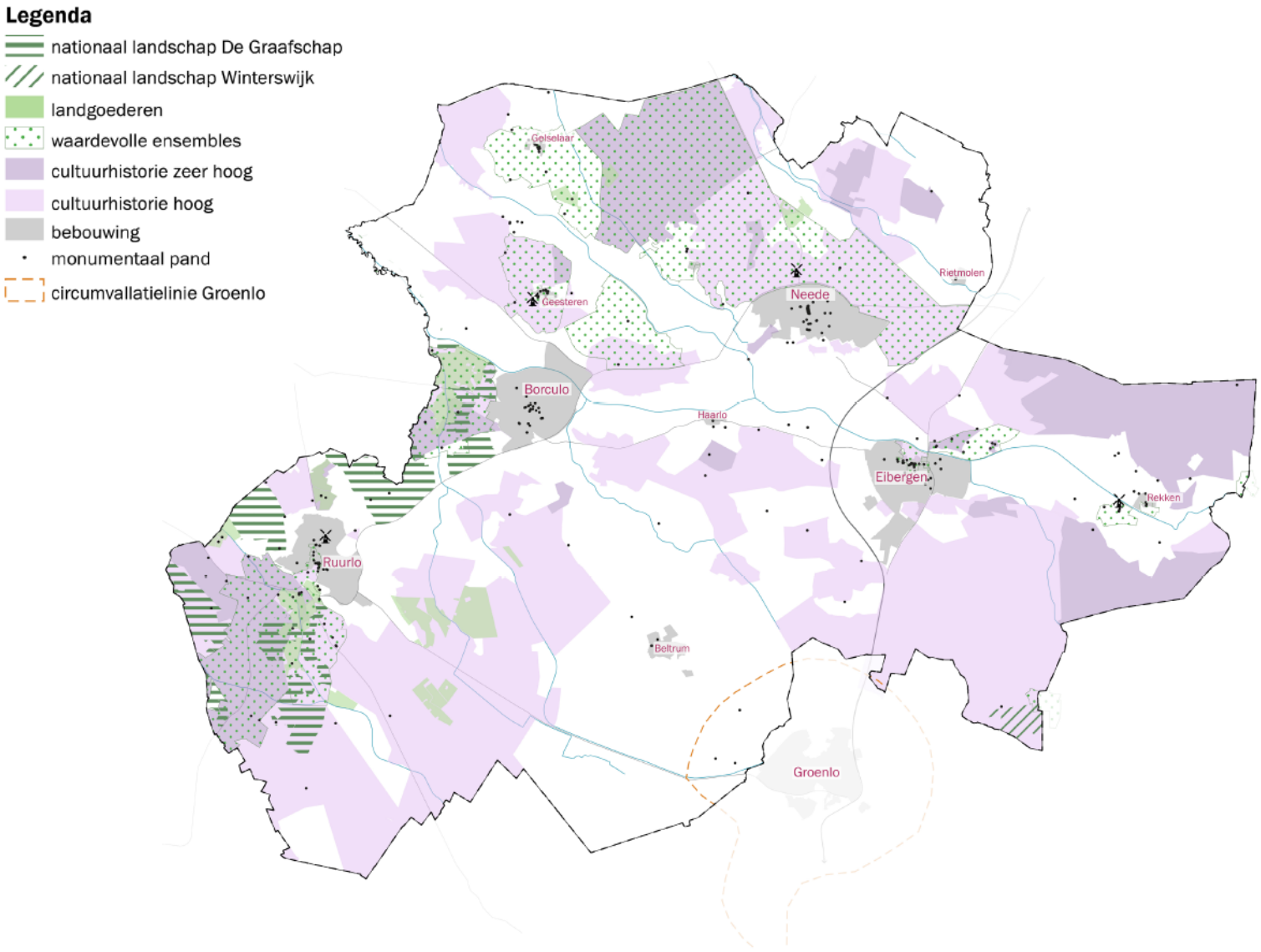
Binnen Berkelland zijn nog veel historische gebouwen als (woon)boerderijen, schuren en wagenloodsen en landschapselementen als houtwallen, houtsingels en steilranden te vinden. Helaas staat het voortbestaan van deze landschapselementen veelal onder druk. Naar schatting is er in de afgelopen twintig jaar zo'n 100 tot 150 km aan landschapselementen (bijvoorbeeld houtwallen, houtsingels, steilranden) aangetast of verdwenen. Wel is er vierjaarlijks zo'n 5 a 8 km aan landschapselementen aangelegd met behulp van subsidieregelingen. Ruim 40 km aan berm en 10 km aan landschapselementen zijn hersteld in het buitengebied. Daarnaast is er ook veel aandacht voor groene handhaving. Dit is zo effectief dat andere gemeenten interesse tonen in het in Berkelland gevoerde beleid. Ook bij historische gebouwen bestaat er druk om te slopen. De nieuwe Rood-voor-Rood regeling biedt mogelijkheden om het historische erf te behouden voor de toekomst.

Berkelland heeft dus een divers landschap waarin de sporen van het historisch landgebruik nog duidelijk te zien zijn aan de bebouwing, infrastructuur en ondergrond. In Figuur 3.3 is de waardering van de historische cultuurlandschappen binnen Berkelland weergegeven. Hieruit wordt duidelijk dat een groot deel van de cultuurhistorische landschappen binnen Berkeland hoog tot zeer hoog beoordeeld worden. Er bevinden zich een reeks historische dorpen en buurtschappen in Berkelland, ieder met een eigen identiteit, historie en landschappelijke karakteristiek van dorp en omliggend buitengebied. Bij een aantal dorpen zijn nog de oude dorpsmarken te herkennen. In die marken was er een functionele samenhang tussen het dorp, de akkers op de essen, de weides in beekdalvlaktes en heidevelden. Het dorp Geselaar en de omliggende landerijen zijn door het Rijk aangewezen als beschermd dorpsgezicht vanwege de gaafheid van het historische landschap, indeling en aangezicht[3].

In Berkelland zijn in totaal 210 gemeentelijke monumenten, 121 rijksmonumenten, 2 rijksbeschermde dorpsgezichten en 1 rijksbeschermde historische buitenplaats te vinden. Deze worden beschermd via de Erfgoedwet, de Erfgoedverordening van de gemeente Berkelland. Deze verlangen ook dat bestemmingsplannen voldoende bescherming bieden voor de dorpsgezichten en de buitenplaats. Naast de beschermde monumenten kennen we ook nog 210 karakteristieke panden (zgn. MIP-panden, geactualiseerd 2019). Onder de monumenten vallen ook 7 wind- en watermolens. Omdat de windmolens voldoende windvang moeten houden kennen de zones rond de vier windmolens een maximale bebouwings- en beplantingshoogte. De Omgevingsverordening Gelderland verlangt dat bestemmingsplannen geen nieuwe bebouwing of beplanting toestaan die strijdig is met de bescherming van het molenbiotoop. Qua archeologie bevinden zich binnen de gemeente 36 archeologische monumenten, waarvan 4 als rijksmonument zijn beschermd. Dit is een deel van de verdedigingslinie rond Groenlo uit 1627 en 3 grafheuvels in de omgeving van Eibergen.

Binnen de dorpskernen van Berkelland is historisch groen een belangrijk onderdeel van de ruimtelijke kwaliteit. Vanuit de door de gemeente vastgestelde groenbeleidsplan en bomenbeleidsplan moeten groenstructuren binnen de kernen behouden en versterkt worden.

[3] Besluit van de gemeenteraad van de gemeente Berkelland houdende regels omtrent Rijksbeschermd dorpsgezicht Gelselaar; Welstandbeleid Energieopwekking 2019 (overheid.nl)

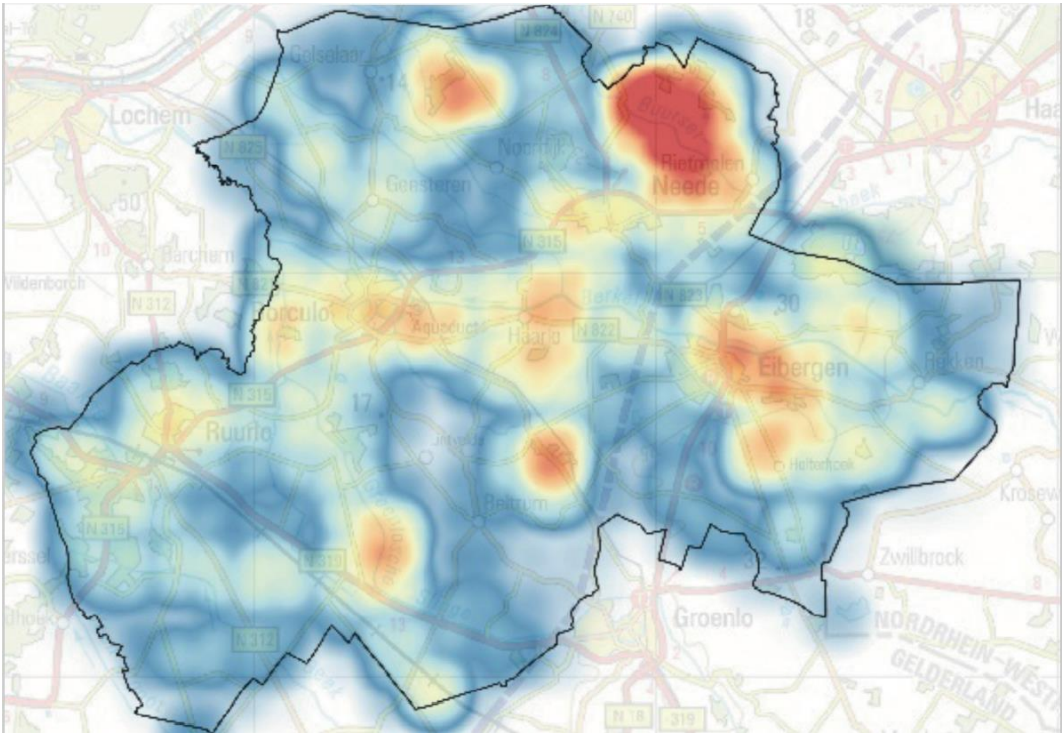
Figuur 3.3. Waardering historische cultuurlandschappen Berkelland

Het landschap van Berkelland bevat naast de dorpskernen en het landbouw areaal ook een aantal (beschermde) natuurgebieden. Zo vallen delen van het Gelders Natuurnetwerk (GNN) binnen Berkelland. Het GNN omvat een samenhangend netwerk van bestaande en te ontwikkelen natuur van internationaal, nationaal en provinciaal belang in Gelderland. Ter versterking van de ecologische samenhang tussen aangrenzende natuurgebieden binnen de GNN is de Groene Ontwikkelingszone (GO) aangewezen voor de aanleg van zogeheten ecologische verbindingszones. De GO bestaat uit alle gebieden met een andere bestemming dan natuur binnen de voormalige Gelderse Ecologische Hoofdstructuur (EHS). In Figuur 3.4 is het GNN en GO weergegeven. Buiten het GNN en GO zijn ook de andere onbeschermde groene en blauwe aders door het gebied heen erg belangrijk. Ook dit zijn stukken natuur die ruimte bieden voor allerlei soorten en daarmee bijdragen aan de biodiversiteit.

Figuur 3.4. GNN (donkergroen) en GO (lichtgroen) gebieden in Berkelland.

De biodiversiteit van gemeente Berkelland staat onder druk door schaalvergroting in de landbouw, intensief agrarisch beheer, verstening van tuinen, het gebruik van insecticiden, versnippering, verdroging en de aantasting/verwijdering van landschapselementen. Hierdoor neemt de biomassa van onder andere insecten steeds verder af. Diergroepen als vogels, zoogdieren en reptielen hebben hierdoor steeds minder voedselaanbod. Zelfs algemene soorten als de huismus en de kleine vos worden steeds zeldzamer. Soortgroepen afhankelijk van stromend water zoals bijvoorbeeld otter, beekrombout, libellen en vissen doen het wel goed. De soorten van de natuurontwikkelingsterreinen doen het redelijk tot goed doordat hun habitat, het areaal van de schraallanden en droge tot vochtige heide, weer toeneemt. Deze soorten ondervinden wel nog negatieve effecten van de stikstofdepositie. De soorten van het agrarisch cultuurlandschap doen het erg slecht (waaronder akkervogels, weidevogels, graslandvlinders, kleine marterachtigen en egels). Ook vele amfibieën en reptielen hebben weinig habitat meer in het agrarisch cultuurlandschap. In Figuur 3.5 is een natuurwaardenkaart van Berkelland weergegeven waarop de biodiversiteit in de gemeente is afgebeeld. Afgelopen jaar is er door Staring Advies gewerkt aan een biodiversiteitsplan voor de gemeente Berkelland. Hierin wordt onder andere uiteengezet wat de belangrijkste knelpunten voor de speciale soorten in Berkelland zijn en waar kansen liggen om de biodiversiteit weer op peil te brengen. En welke maatregelen in de gemeente mogelijk zijn om biodiversiteit te verbeteren.

Figuur 3.5. Biodiversiteit in Berkelland. Loopt van lage biodiversiteit in het blauw tot een hoge biodiversiteit in het rood. Bron: Biodiversiteitsplan Gemeente Berkelland.

Toekomstige situatie

De afgelopen jaren zijn zowel de natuur- en landschapswaarden als de cultuur-historische identiteit binnen Berkelland afgenomen. In de toekomst kunnen natuur en het (cultuurhistorisch) landschap verder onder druk komen te staan. Mogelijke bedreigingen zijn onder andere het beslag dat nieuwe ontwikkelingen op de beschikbare ruimte leggen, schade door klimaatverandering en het verbouwen van historische panden.

Maatschappelijke opgaven als de energietransitie, mobiliteit en woningbouw leggen allemaal beslag op de beschikbare ruimte in de gemeente. Voor het ontwikkelen van nieuwe locaties voor deze opgaven zal huidig landgebruik moet wijken. Hiermee kunnen bijzondere landschappen en aangezichten verloren gaan. Ook verdergaande schaalvergroting in de landbouw en vergroting van bedrijventerreinen zijn een bedreiging voor de natuur en cultuurhistorische akkers in Berkelland.

Klimaatverandering zorgt voor drogere zomers en nattere winters. Deze veranderende weersomstandigheden kunnen negatieve invloeden hebben op de kwaliteit van het landschap en de natuur in Berkelland. Plantensoorten kunnen sterven door zowel droogte als te natte condities. Dit kan het gehele ecosysteem uit balans brengen. Agrarische activiteiten worden ook bemoeilijkt door de veranderende weersomstandigheden.

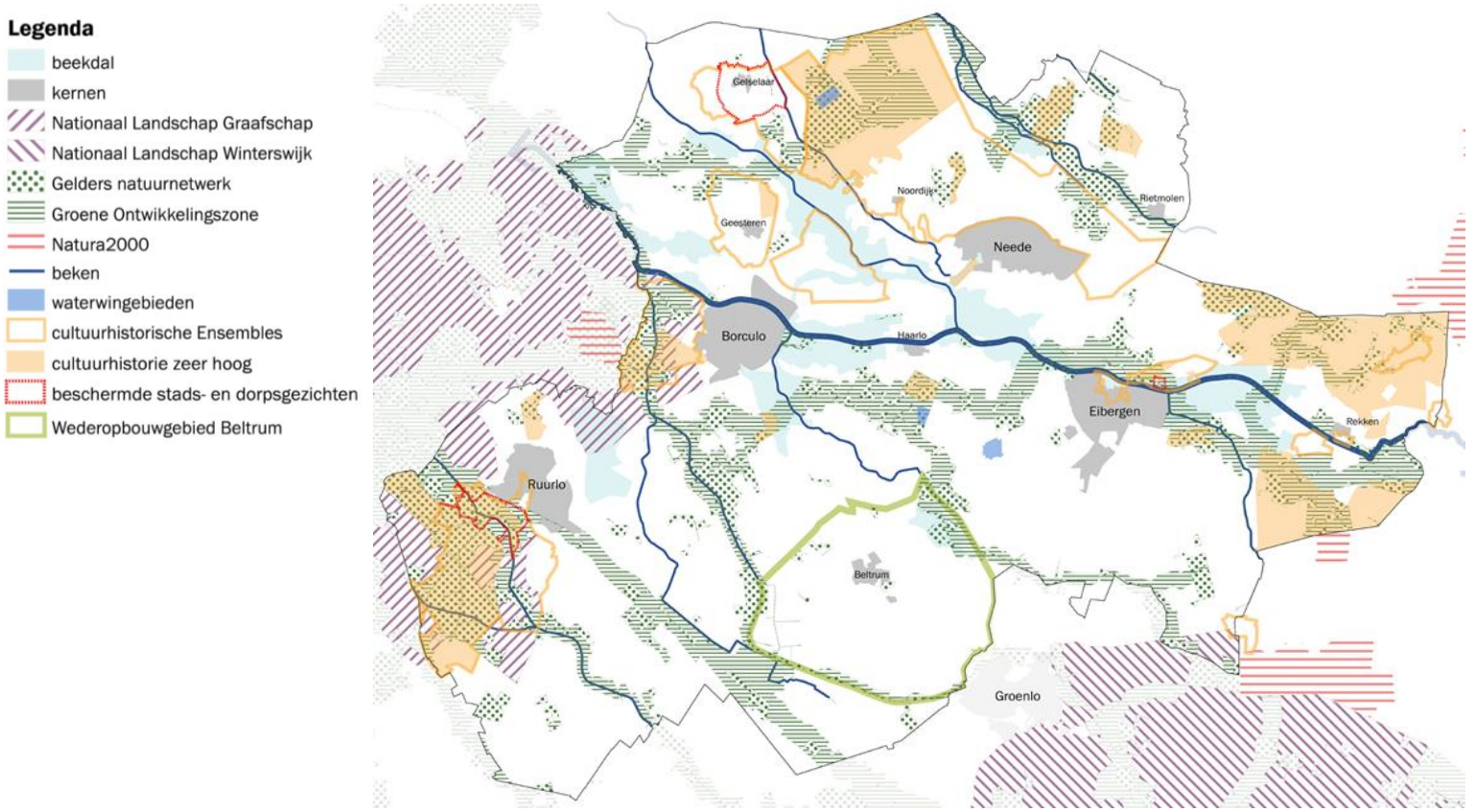
De effecten van klimaatverandering en verduurzaming van panden kunnen ook voor beschadiging of verdwijning van cultuurhistorische waarden van historische panden en beschermde dorpsgezichten zorgen. Het realiseren van klimaatadaptatieve maatregelen kan wel voor meer groen in de kernen zorgen. Bijvoorbeeld groen ruimtes om verwachtte hogere piekneerslagen te kunnen bergen.

De huidige trends lijken vooral een verslechtering van de kwaliteit van het landschap te voorspellen. Er zijn dus gerichte beleidsmaatregelen nodig om nieuwe ontwikkelingen te faciliteren en tegelijktijdig het niveau van het landschap ook in de toekomst op peil te houden.

3.2 Optie 1: Versterken van natuur en landschap

Essentie van de beleidsoptie

In de aangegeven gebieden, onder meer de groene ontwikkelingszones, de beekdalen, drinkwaterwingebieden en de landschappen en ensembles met een hoge cultuurhistorische waarden, is ruimte voor ontwikkelingen mits deze bijdragen aan natuur en landschap. Er worden wel randvoorwaarden gesteld aan de ontwikkelingen; deze moeten de aanwezige natuurlijke en cultuurhistorische waarden versterken. Dit biedt met name kansen voor ontwikkelingen op het gebied van klimaatadaptatie, biodiversiteitsherstel en extensieve recreatie. De kwetsbare natuurgebieden blijven beschermd. Dit zijn de nationale landschappen, het Gelders natuurnetwerk de beschermde stads/dorpsgezichten Gelselaar en Mallum, de historische buitenplaats Ruurlo (landschap) en de beschermingsgebieden voor natte landnatuur (natuur).

Figuur 3.6 Behoud van natuur- en landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven, optie 1: versterken van natuur en landschap.

Effecten

Landschappen zijn in de loop van eeuwen door mensen gevormd. Iedere generatie bracht veranderingen aan, brak zaken af en verwaarloosde andere, maar maakte ook gebruik van bestaande structuren en voegde nieuwe zaken aan het landschap toe. Lange tijd werd daarbij uitgegaan van een statisch beeld van de historische ontwikkeling: landschappen waren in de middeleeuwen door mensen ingericht en veranderden daarna geleidelijk, tot de periode rond 1900. Nadien gingen de veranderingen steeds sneller, wat de historische landschappen bedreigde. In deze visie dient landschapsbescherming vooral om zoveel mogelijk van de ‘traditionele’ landschappen te behouden. Populair instrument hierbij is scheiding: binnen de

"waardevolle" landschappen (vaak uitgedrukt in natuurlijke kwaliteit) worden stringente belemmeringen opgelegd, daarbuiten is het landschap en de natuurlijke kwaliteit vogelvrij.

Beleidsoptie 1 gaat, binnen wettelijke kaders (zoals Europese richtlijnen voor bescherming van Natura 2000-gebieden), meer op zoek naar verweving van landschappelijke kwaliteiten, natuurlijke kwaliteiten, nieuwe uitdagingen als klimaatverandering en de vraag naar ruimte voor woningen en bedrijvigheid. Het credo "behoud door ontwikkeling" is leidend in dit perspectief. Dat is een gunstig uitgangspunt en doet meer recht aan de landschappelijke kwaliteit én biedt ruimte om nieuwe ontwikkelingen op waarde te schatten (niet iedere ontwikkeling is een aantasting van het landschap). Een groot voordeel hiervan is dat urgente belangen als klimaatadaptatie (waaronder voornamelijk wateroverlast) een plek kunnen krijgen. Het uitgangspunt dat ruimtelijke ontwikkelingen moeten bijdragen aan landschap en cultuurhistorische ensembles vraagt wel duidelijk om sturing van de gemeente. Randvoorwaardelijk hiervoor is dat de gemeente een duidelijk beeld naar buiten heeft van wat de landschappelijke kwaliteiten van de gemeente zijn (en dat vastlegt in bijvoorbeeld een cultuurhistorische waardenkaart of landschapsbiografie), en dat de gemeente aan het stuur blijft voor het type ontwikkelingen dat ze toestaat.

In het omgevingsplan dient uitgewerkt te worden aan welke eisen een ontwikkeling moet voldoen om aan te sluiten bij de betreffende natuur- en landschapswaarden. De natuurwaardenkaart en landschapsanalyse gaan dieper in op de waarden van de gebieden en kunnen dienen als basis voor het afwegen van initiatieven. Een logistiek bedrijventerrein heeft vrijwel nooit een positieve bijdrage aan het landschap. Woningbouw kan dat wel, bijvoorbeeld doordat het landschap geïntegreerd kan worden met nieuwe wijken, als middel om de wijken een eigen gezicht te geven. Doel daarbij kan zijn om nieuwe bewoners van een nieuwe leefomgeving te voorzien van een omgeving, van verhalen, die de wijk anders dan andere maakt. Dat draagt bij aan een gevoel van gemeenschappelijkheid en binding met de woonomgeving door bewoners een verhaal te geven dat ze over zichzelf willen vertellen. Daarbij kunnen ook doelstellingen als klimaatadaptatie nadrukkelijk een plek krijgen.

Verweving kan wel negatief uitpakken doordat nieuwe activiteiten in het buitengebied (milieuplanologisch) belemmerend kunnen werken voor bestaande activiteiten (of andersom). Hierbij kan gedacht worden aan de belemmerende werking van geurcontour. Woningbouw, verbreding op VAB-locaties of recreatieve ontwikkelingen in het buitengebied kunnen gehinderd worden door bestaande agrarische activiteiten. Om die ontwikkelingen mogelijk te maken dient dan de agrarische activiteit teruggeschroefd te worden. Dat kan ongunstig uitpakken voor het economisch perspectief. Andersom kan er ook voor gekozen worden het beschermingsniveau tegen vormen van milieuhinder te verlagen (bijvoorbeeld minder strenge geurnormen). Dat veroorzaakt grotere negatieve impact en past niet binnen de beleidsoptie (dus ligt minder voor de hand).

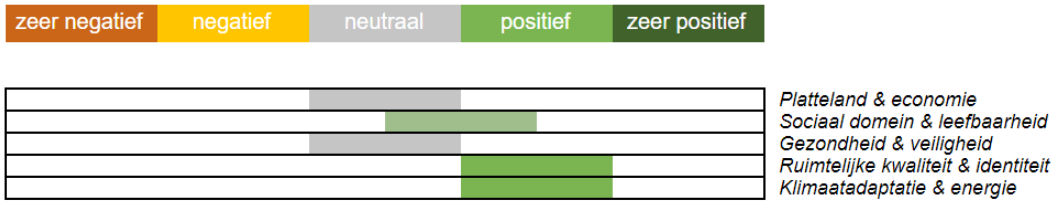
Beoordeling

Het uitgangspunt van verweving kan een hele goede manier zijn om meerdere onderdelen van het beoordelingskader positieve effecten te realiseren. Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen kunnen bijdragen aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, ruimtelijke kwaliteit en recreatie. Daar horen dan wel duidelijke randvoorwaarden bij, maar het uitgangspunt is om vanuit integraliteit de leefomgeving door te ontwikkelen. Op de volgende manier komt die score tot uiting:

- *Vitaal platteland & economie:* Verweving van belangen in het buitengebied biedt mogelijkheden voor de kwaliteit van het platteland. Milieuplanologisch kunnen uitbreidingen ook belemmerend werken voor bestaande agrarische bedrijven (bijvoorbeeld door geurcontouren). Ook schaalvergroting zonder nadere randvoorwaarden is geen optie meer voor agrariërs, gezien de negatieve bijdrage die dat levert aan het landschap. Het biedt wel kansen voor nieuwe functies en nieuwe dragers in het buitengebied. Aan die nieuwe kansen kunnen positieve effecten voor de andere

onderdelen van het beoordelingskader gekoppeld zijn (landschap bijvoorbeeld). Per saldo wordt een neutrale beoordeling gegeven.

- *Sociaal domein & leefbaarheid:* In de beleidsoptie is ruimte voor het bouwen van woningen in het buitengebied of voorzieningen voorzien. Dit levert een licht positieve bijdrage aan de leefbaarheid.
- *Gezondheid & veiligheid:* Geen wezenlijke relaties, waardoor neutraal.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* Er wordt een positieve beoordeling gegeven omdat met deze optie natuur-, biodiversiteits- en landschapswaarden versterkt kunnen worden. Enerzijds doordat de kernen grootschalige inbreiding bespaard blijft en er minder ruimte is voor (agrarische) bedrijvigheid in het landelijk gebied, anderzijds omdat nieuwe ontwikkelingen met kwaliteit ontwikkeld worden. Ook het beperken van de ontwikkeling van agrarische bedrijven in het landelijke gebied draagt hieraan bij.
- *Klimaatadaptatie & energieopwekking:* Vooral op de klimaatadaptiviteit van het grondgebied van de gemeente heeft dit perspectief gunstige effecten. Nieuwe gebieden worden expliciet bij de hand genomen om de klimaatadaptiviteit te verbeteren. Dit levert een positieve beoordeling op.

Samenhang en onzekerheden

Het uitgangspunt van verweving kan, zoals hierboven geconcludeerd, positieve resultaten opleveren voor verschillende onderdelen van het beoordelingskader. Het uitgangspunt vraagt nog wel een vervolguitwerking, waarbij de gemeente duidelijk een rol heeft:

- Wat voor initiatieven willen we wel en niet?
- Wat is de landschappelijke karakteristiek en hoe verhoudt die karakteristiek zich tot nieuwe ontwikkelingen?
- Hoe ga je een kwaliteitsverbetering als gemeente afdwingen (gezien de hardheid van het criterium). Dit vraagt om een goede opzet van welstands- of ruimtelijke kwaliteitsbeleid (waaronder ook begrepen biodiversiteit en ecologie). Dat beleid moet dan wel duidelijk gericht zijn op het begeleiden van de transformatie van onbebouwd gebied en niet gericht zijn op aanvullende bescherming van het bestaande. Dat zou alsnog belemmerend kunnen werken voor initiatieven in bestaand bebouwd gebied.

De rol van VAB-locaties voor deze optie is nog niet verder uitgewerkt, maar juist hier zouden ontwikkelingen plaats kunnen vinden. Deze optie heeft een belangrijke relatie met opgave 3 (transitie van het buitengebied) vanwege de invloed op ontwikkelmogelijkheden met name in het buitengebied.

3.3 Optie 2: Behoud natuur en landschap

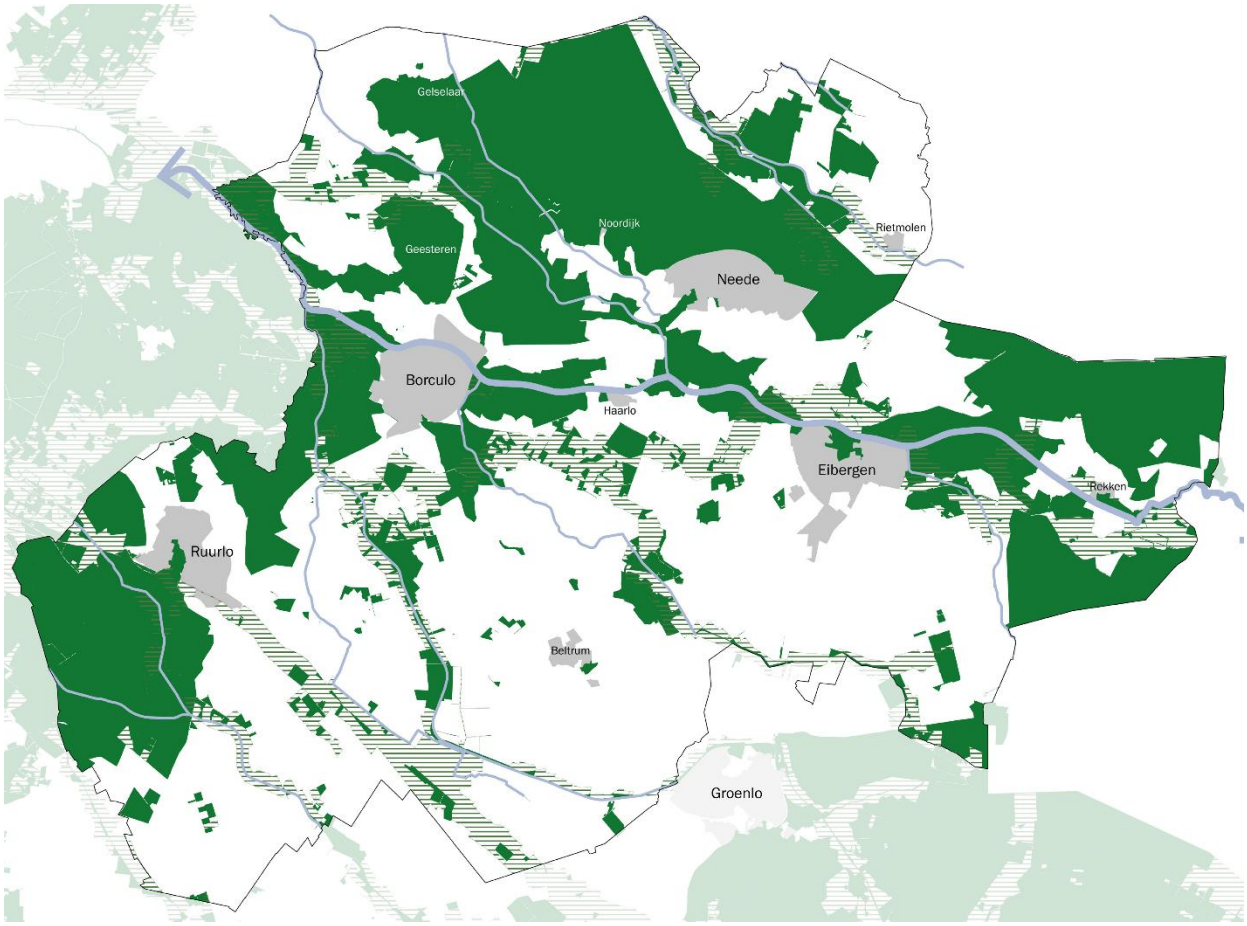
Essentie van de beleidsoptie

Het volledig ruimtelijk raamwerk voor natuur, drinkwaterwinning, landschap en cultuurhistorie wordt behouden. De ontwikkelingen vinden daardoor alleen buiten de waardevolle gebieden plaats. In daarvoor aangewezen gebieden (inclusief de kernen) zijn wel nieuwe ontwikkelingen mogelijk. Het gebied buiten GNN en GO is zeer waardevol echter het agrarisch cultuurlandschap is hier sterk uitgekleed en vervaagd. Het heeft veel potentie om weer een mooi landschap te worden met een grote blauw-groene dooradering. Hierbij dient tenminste de bestaande natuur- en

Legenda

geen nieuwe ontwikkelingen
Groene ontwikkelingszone
beken

landschapswaarde behouden te blijven of versterkt te worden. In de Groene ontwikkelingszones wordt bij ontwikkelingen minimaal versterking van de kernkwaliteiten natuur en landschap vereist.

Figuur 3.7. Behoud van natuur- en landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven, optie 2: behoud natuur en landschap.

Effecten

Waar optie 1 sterk uitging van het integraal oppakken van meerdere opgaven (en onderdelen van het beoordelingskader), is optie 2 sterker gericht op scheiding van functies en daarmee scheiding van waarden.

Dat is voor de bestaande kwaliteiten van vooral natuurgebieden een gunstig uitgangspunt. De moeite die gestoken wordt in het vergroten van de natuurkwaliteit in deze gebieden pakt maximaal positief uit. Buiten die natuurgebieden dreigt een (verdere) verslechtering van natuurkwaliteit en landschappelijke kwaliteiten. Het uitgangspunt van behoud is sectoraal en eenzijdig gericht op de bestaande kwaliteiten. Dit biedt nauwelijks een handelingsperspectief voor ontwikkeling van nieuwe kwaliteiten. Autonoom zien we ook dat de bestaande kwaliteiten (ondanks een reeds bestaande focus op bescherming van bestaande waarden) achteruit gaan. Borging van de basiskwaliteit van het landschap is daarom zeer belangrijk: alle natuur, bos en landschapselementen als bermen, houtwallen, houtsingels en bomenrijen, waterlopen (alle blauw-groene dooradering) als de ruggengraat van je natuur en landschap dient zeer goed beschermd te worden.

Als meest voorname bedreiging voor deze strategie is dat de ruimte beperkt is voor de grote hoeveelheid opgaven. De ruimtedruk in Berkelland is groot, waardoor niet alle opgaven optimaal gediend kunnen worden en keuzes noodzakelijk zijn. Concreet betekent dit dat keuzes over welke

opgave een plek krijgt in de gemeente maatgevend is voor welke onderdelen van het beoordelingskader positief scoren. Deze positieve score is dan nagenoeg altijd gekoppeld aan negatieve effecten op andere onderdelen van het beoordelingskader. Bijvoorbeeld: inzet op natuurontwikkeling leidt tot beperktere mogelijkheden voor economische ontwikkeling van bedrijvigheid (en andersom). Met andere woorden: door een sectorale blik op het landschap en scheiding van functies en waarden kunnen sommige doelen heel goed gediend worden (in het voorbeeld natuurontwikkeling), maar veel waarden niet (recreatieve doelen, landschap en cultuurhistorie, economische ontwikkeling).

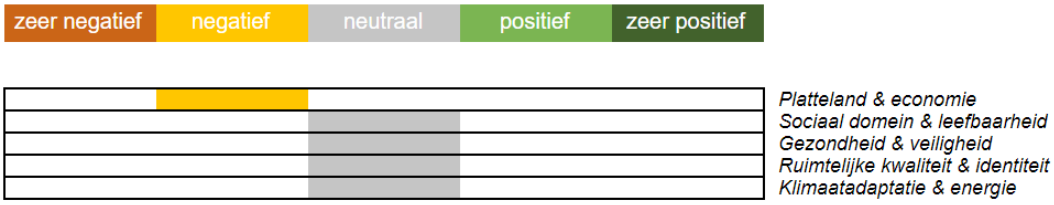
Over het algemeen geldt voor deze scheidingsaanpak dat het economisch belang prevaleert over andere belangen, doordat bepaalde zones “vrijgegeven” lijken te worden voor ruimtelijke ontwikkelingen. Het uiteindelijke effect is bij dergelijke ontwikkelingen dat de situatie formeel niet verslechtert (“behoud van bestaande kwaliteiten”), al is een hele concrete beschrijving van de kwaliteiten daarvoor essentieel. Van een (gewenste) ontwikkeling is dan geenszins sprake, behalve binnen de gebieden die sectoraal bestemd zijn als natuurgebied. Wat zachtere belangen als landschap sneeuwen dan in de praktijk vrijwel altijd onder. Dat komt omdat beleidsoptie 2 uitgaat van een verliezersstrategie van schadebeperking en niet uitgaat van landschap als een thema van zelfbewuste actoren die een rol opeisen in de vormgeving van de toekomst.

Voor de leefbaarheid en gezondheid van Berkellanders is deze beleidsoptie minder relevant. In zekere zin is het een bestendiging van de huidige autonome ontwikkeling. Wel worden er kansen gemist om de situatie buiten de beschermde gebieden ook vanuit leefbaarheid en gezondheid door te ontwikkelen. Voor de leefbaarheid heeft deze beleidsoptie geen wezenlijke relatie.

Beoordeling

Beleidsoptie 2 is in essentie de manier waarop het huidige stelsel van ruimtelijke ordening geregeld is. De volgende effecten gelden voor beleidsoptie 2:

- *Vitaal platteland & economie:* Scheiding van functies leidt in principe tot ontwikkelruimte voor agrarische bedrijven buiten de beschermde natuur. Daarbij geldt echter alsnog dat natuurwaarden niet mogen verslechteren (bijvoorbeeld door stikstofdepositie en “reguliere bescherming” op basis van de Wet natuurbescherming, bijvoorbeeld onderdeel soortbescherming), dus in de praktijk zullen de ontwikkelmogelijkheden nihil blijven. Dat geldt ook voor uitbreidingsruimte bij bedrijventerreinen, die veelal tegen waardevolle gebieden aan liggen. Ook is er weinig ruimte voor nieuwe dragers in het buitengebied. Dit is negatief beoordeeld.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* Geen wezenlijke relaties, waardoor neutraal.
- *Gezondheid & veiligheid:* Geen wezenlijke relaties, waardoor neutraal.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* De voorgenomen inzet zet in op behoud van de kwaliteit van bestaande natuurgebieden. Dit is gunstig voor het natuurbelang van deze gebieden. Daarbuiten is de situatie gevoelig voor verslechtering. Behoud is niet per sé een gunstig scenario.
- *Klimaatadaptatie & energieopwekking:* Buiten de natuurgebieden is een enorme meerwaarde te realiseren voor klimaatadaptatie, door de ontstane ruimte voor nieuwe ontwikkelingen te koppelen aan klimaatadaptatiedoelen. Die kansen worden gemist bij een eenzijdige focus op de bestaande natuurgebieden.

Samenhang en onzekerheden

De beoordeling van optie 2 is zeer onzeker. De uiteindelijke uitwerking hangt sterk af van de keuzes die de gemeente maakt. Welke functies gaan prevaleren? Ruimtelijke ontwikkeling, natuurontwikkeling, recreatie? De uiteindelijke keuze (per geval) vraagt om maatwerk: overal zal een individuele afweging gemaakt moeten worden en gezocht moeten worden naar manieren om de belangen zo goed mogelijk af te wegen. Door strikte ordening toe te passen en grenzen te trekken rond waarden, worden de aanwezige waarden buiten deze gebieden en de samenhang daarvan miskend. Risico daarbij is dat juridisch niet stringent geborgde belangen (zoals het landschap) het onderspit delven ten opzichte van andere belangen.
Deze optie heeft uiteraard ook een belangrijke relatie met opgave 3. Met de overige opties zijn er ook raakvlakken, maar het kenmerkende van deze optie is dat uit wordt gegaan van een sectorale benadering van belangen, waarbij functiecombinaties en het gebruik in de praktijk beperkt worden door het ordenend kader.

3.4 Optimalisaties en aanbevelingen

Voor het landschap geldt dat de gemeente kan kiezen (op welke plekken willen we natuur, biodiversiteits- en landschapswaarden?) of creëren (kunnen we slimme combinaties maken waarbij meerdere belangen gediend zijn?). Bij beleidsoptie 2 moet de gemeente scherpe keuzes maken in wat ze wil: waar geef je het primaat aan? Dat kan uiteenlopen van het bieden van ontwikkelruimte (ten koste van landschap en natuur) tot het actief ontwikkelen van landschappelijke waarden (ten koste van ontwikkelruimte). Een gunstiger perspectief is optie 1, waarbij zoveel mogelijk slimme combinaties tussen de verschillende waarden opgezocht worden. Optie 1 gaat dus meer uit van het creëren van nieuwe ruimte (voor een brede doelstelling, binnen geldende wet- en regelgeving, ook voor agrariërs belemmerende rijksregelgeving).

Optie 1 is echter niet vanzelfsprekend. Het systeem van ruimtelijke ordening is in sterke mate op beleidsoptie 2 ingericht, ondanks pogingen (bijvoorbeeld door de Omgevingswet) om tot meer integratie van het Omgevingsbeleid te komen. Ook de provincie Gelderland functioneert in sterke mate op die manier, bijvoorbeeld door de eenzijdige focus op het GNN (waaronder Natura 2000). Dus ook optie 1 vraagt nog om een nadere uitwerking. Een goede basis kan gevonden worden in de natuurwaardenkaart en landschapsanalyse die recent door de gemeente Berkelland zijn opgesteld.

Een optimalisatie binnen deze opgave kan zijn om kleine ontwikkelingen, tot een bepaalde omvang, toe te staan, onder voorwaarde dat deze een integraal onderdeel van de omgeving worden. Zo zijn ook kleine rode ontwikkelingen mogelijk, zonder dat deze direct een (aantoonbare) bijdrage aan natuur en landschap moeten genereren. Het behoud van de aanwezige waarden is dan de ondergrens. Hiermee ontstaat enige flexibiliteit, zonder dat overal ontwikkelingen mogelijk zijn. Te denken valt aan ontwikkelingen zoals transformatie van een VAB-locatie, aanleg van een wandelpad of de plaatsing van zonnepanelen op een van de weg gekeerd dak.

In de tussentijd is het wél een goede strategie om in elk geval in sommige gebieden het primaat te geven aan natuur of landschap. Daar vraagt wet- en regelgeving bovendien om, dus een wezenlijke keuze is dat niet (bijvoorbeeld bescherming als GNN). Daarnaast vormt het "onbeschermde landschap" een essentieel gebied voor landelijke, provinciale als gemeentelijke beleidsdoelen van klimaatadaptieve inrichting, anti-verdroging, biodiversiteitsherstel, landschapsherstel. De omgang hiermee heeft dus duidelijk om een integrale aanpak waarin ruimte is voor nieuwe ontwikkelingen nodig.

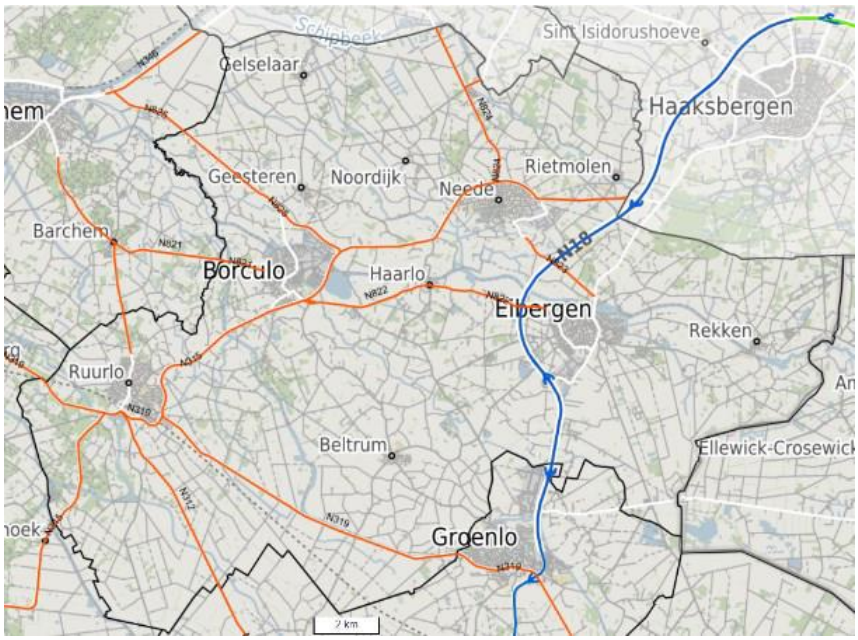
4 Opgave 2: Versterken van de (regionale) bereikbaarheid

4.1 Context opgave

Opgave 2 is gericht op bereikbaarheid, hoe wordt de gemeente bereikbaar gehouden en hoe kan ook de (regionale) bereikbaarheid versterkt worden? De bereikbaarheid naar en van de regio is hierbij specifiek van belang. Er zijn twee opties onderscheiden voor het versterken van de (regionale) bereikbaarheid:

Huidige situatie

Door de gemeente lopen meerdere provinciale wegen en de rijksweg N18 (Figuur 4.1). De provinciale wegen zijn de N319 (Zutphen – Winterswijk), de N312 (Lochem – Lichtenvoorde), de N315 (Doetinchem – Enschede) de N824 (Neede – Diepenheim), N822 (Borculo – Eibergen) en de N825 (Lochem – Borculo). De woonkernen zijn door deze wegen goed ontsloten. De N18 vormt een belangrijke verbinding naar zowel de A1 (via A35) als de A12 en daarmee de rest van de regio. De A1 oost tussen Apeldoorn en Azelo is recentelijk opgewaardeerd met een extra rijstrook. Hiermee is de bereikbaarheid van de regio verbeterd. In de gemeente staan over het algemeen weinig files. Veel mensen wonen op fietsafstand van hun werk. Circa 35% van de woon-werkverplaatsingen vindt namelijk plaats binnen dezelfde kern (bron: CBS, 2017).

Figuur 4.1 Rijksweg N18 (blauw) en provinciale wegen (oranje)

In Ruurlo bevindt zich het enige treinstation van de gemeente. Deze sluit aan op de spoorweg tussen Zutphen en Winterswijk. Doordeweeks gaan er overdag 2 treinen per uur richting Apeldoorn en Winterswijk. In de avonduren is dit eenmaal per uur. In de weekenden rijdt er ‘s ochtends een trein en van ‘s middags tot ‘s avonds twee treinen per uur richting Winterswijk. Richting Apeldoorn rijdt er één trein ‘s ochtends vroeg, en een per uur van het middaguur tot de avond en na 9en. Tussen 19:00-21:00 rijden er twee treinen per uur. Vanaf het station in buurgemeente Lochem gaat gemiddelde 3 keer per uur een trein richting Oldenzaal en richting Zutphen.

Figuur 4.2.Bus- en treinnetwerk (bron: Arriva Lijnennetkaart Achterhoek).

Het busnetwerk, weergegeven in Figuur 4.2, verbindt het grootste gedeelte van de kernen, in sommige gevallen is er sprake van een belbus verbinding. In Borculo en Neede bevinden zich busstations waar meerdere buslijnen uit de omgeving samenkomen, deze vormen samen met het treinstation de belangrijkste OV-knooppunten van de gemeente. Vanaf busstation Borculo vertrekken vijf verschillende buslijnen, onder andere naar Enschede, Almelo en Doetichem. Vanaf busstation Neede vertrekken tevens vijf buslijnen, hiermee zijn via andere routes dezelfde grotere plaatsen in de omgeving ontsloten. Ook is er een regionale buslijn die twee keer per uur in zowel richting Doetichem als Enschede vertrekt vanaf Eibergen en Groenlo.

Het fiets en wandelnetwerk in de gemeente is fijnmazig en heeft naast transport ook een recreatieve functie. Een overzicht van regionale en nationale fiets (groen) en wandelnetwerken (oranje) is weergegeven in Figuur 4.3. Er zijn geen belangrijke ontbrekende schakels aan te wijzen in het netwerk.

Figuur 4.3. Wandel (oranje) en fietsroutes (groen) in gemeente Berkelland. Bron: Route databank

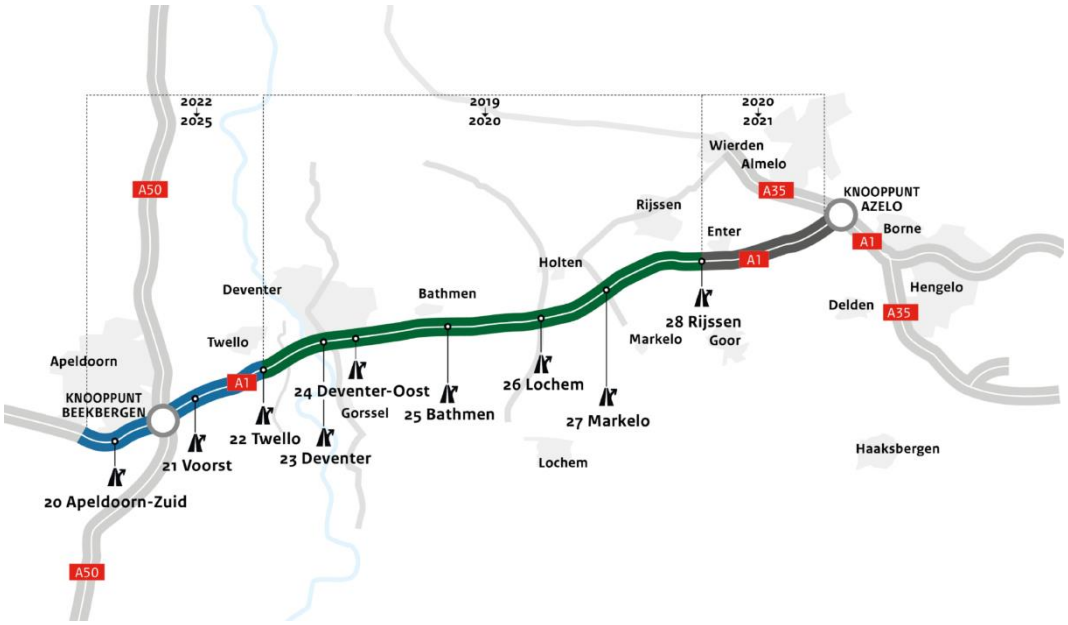
Om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen als internetwinkelen en toename in thuiswerken is het van belang om ook aandacht te schenken aan digitale bereikbaarheid. Berkelland heeft reeds alle adressen aangesloten op glasvezel. Hiermee is veel sneller dataverkeer mogelijk dan met kabel- of dsl-verbindingen.

Toekomstige situatie

De komende decennia zijn meerdere grootschalige infrastructuurontwikkelingen, vooral op het gebied van wegverkeer, van invloed op de gemeente Berkelland. Zo wordt tussen 2022 en 2025 gewerkt aan de uitbreiding van de A1 tussen Apeldoorn en Twello (Figuur 4.4). Ook wordt er de komende jaren onder het project ViA15 gewerkt aan fileproblematiek en bereikbaarheid in de regio. Onder dit project worden de A12 en de A15 verbreed. Tevens wordt de A15 vanaf knooppunt Ressen doorgetrokken naar de A12. De verbinding van de N18 met de A12 zorgt ervoor dat deze ontwikkelingen ook een positief effect hebben op de bereikbaarheid van Berkelland.

Op het gebied van openbaar vervoer wordt per 12 december 2021 buslijn 56 opgeheven. Deze is door een afname van het aantal gebruikers en het langer duren van de reis door het verlagen van de maximale snelheid op veel wegdelen niet langer rendabel. Wel komt er een nieuwe lijn 58 tussen Borculo, Barchem, Lochem, Almen en Zutphen. In Zutphen kan dan worden overgestapt op de trein naar Deventer. Doordat bij gebruik van deze alternatieve lijn meer kilometers worden afgelegd wordt dezelfde reis wel duurder. Aan de gedeputeerde van de provincie Gelderland is inmiddels een petitie voor behoud van de lijn aangeboden. Arriva heeft aangegeven dat wanneer de snelheidsbeperkende maatregelen teruggetrokken worden lijn 56 weer kan gaan rijden[4]. Of de lijn daadwerkelijk nog terugkeert is op moment van schrijven nog onbekend.

[4] Als drempels verdwijnen keert buslijn 56 tussen Borculo en Deventer weer terug: is overheid te ver doorgeschoten? | Achterhoek | tubantia.nl

Figuur 4.4. Opwaarderingswerkzaamheden aan de A1 oost.

De Achterhoek Raad, die bestaat uit de 7 Achterhoekse gemeenten waaronder Berkelland, heeft de ambitie om de N18 te verbreden naar een 2x2 weg met een maximumsnelheid van 100 km per uur in 2040[5]. Concrete plannen voor deze verbreding zijn er nog niet door uitblijvende financiering van de provincie en het rijk. Eventuele uitbreiding van N18 zal voor een betere bereikbaarheid van Berkelland zorgen.

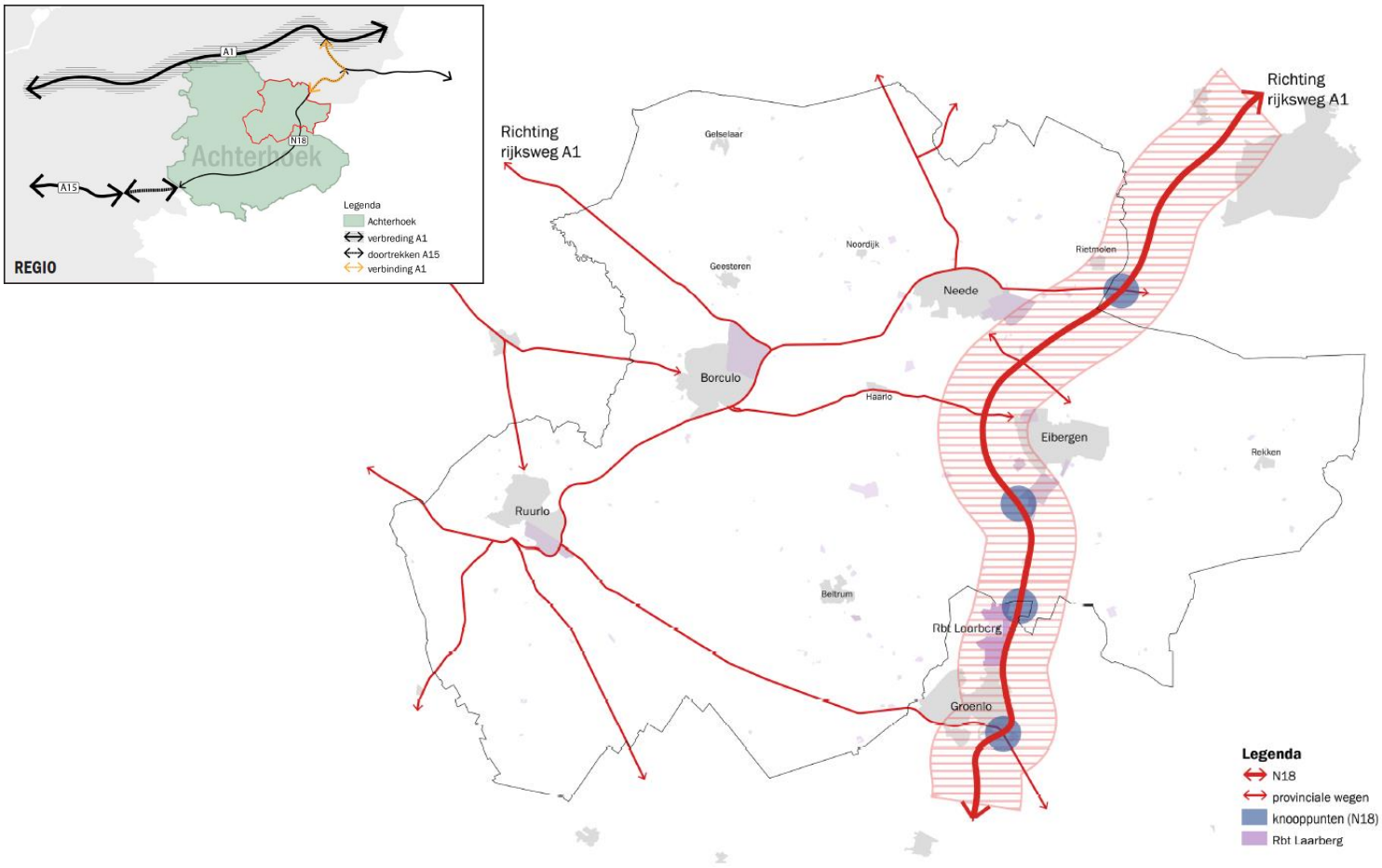
4.2 Optie 1: Nadruk op het wegverkeer

Essentie van de beleidsoptie

Optie 1 richt zich op het optimaliseren van het wegverkeer.Het gaat hierbij voornamelijk om de N18 en de provinciale wegen maar ook de wegverbindingen met de regio. Als ontwikkelingen kan gedacht worden aan het opwaarderen van de bestaande wegen en de gebieden hierlangs. Een voorbeeld van een ontwikkeling is de opwaardering van N18 naar A18 inclusief aanliggende zones en knopen (o.a. RBT Laarberg). Regionaal gezien kan mogelijk ingespeeld worden op de verbreding van de A1 en het doortrekken van de A15. Deze optie betekent dat er geen aanvullende aandacht wordt besteed aan het OV en langzaam verkeer.

.

[5] Achterhoek Raad stemt in met door ontwikkelen N18 - 8RHK

Figuur 4.5. Versterken van de (regionale) bereikbaarheid, optie 1: nadruk op wegverkeer.

Effecten

Bij deze beleidsoptie is het van belang te realiseren dat hier alleen gewerkt wordt aan het wegennetwerk. Hierdoor zullen alle effecten met name van invloed zijn op personen die gebruik maken van een auto. Daarnaast is het relevant dat het realiseren van meer wegoppervlak eigenlijk altijd gevolgd wordt door een toename van het wegverkeer. Deels zijn dit autonome ontwikkelingen, deels komt dit door de weguitbreidingen.[6] Het effect van een uitbreiding op verkeersdrukte is meestal binnen een paar jaar teniet gedaan door deze toename. Er is in de praktijk vaak sprake van een zichzelf in stand houdende cyclus waarbij een nadruk op het wegverkeer leidt tot meer behoefte aan asfalt, wat vervolgens weer leidt tot meer wegverkeer. De gevolgen van deze beleidsoptie zijn daarom waarschijnlijk zowel een toename van het wegverkeer, als een toename van “asfalt” in de vorm van wegverbredingen, uitbreiding van kruisingen en wellicht nieuwe verbindingen.

Het verkorten van de reistijd naar de grote centra in de regio maakt Berkelland een aantrekkelijkere vestigingsplaats voor gezinnen en kan bijdragen aan betere beschikbaarheid van voorzieningen. Aangezien er weinig filedruk is en alle kernen al goed ontsloten zijn, is de verwachting dat de reistijdwinst door infrastructurele maatregelen beperkt zal zijn. In combinatie met thuiswerken kan een iets kortere reistijd alsnog net de doorslaggevende factor zijn om vanuit de regio naar Berkelland te verhuizen.

[6] Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (2018). *Van B naar Anders, investeren in mobiliteit voor de toekomst.*

Voor bedrijventerreinen langs de N18 kan de voorgenomen opwaardering van deze weg tot reistijdwinst leiden en daarmee tot een beter vestigingsklimaat. Vervoer van goederen wordt goedkoper als de reistijd korter is en het aantrekken van personeel is makkelijker als de locatie beter te bereiken is. Flankerend aan deze opwaardering is het verbeteren van aanrijroutes een mogelijkheid. RBT Laarberg en Bedrijvenpark Eibergen liggen direct aan de N18 en de bedrijventerreinen bij Borculo, Ruurlo en Neede zijn goed aangesloten op het provinciale wegennet, waardoor hier slechts minimale winst te behalen is.

Er zijn geen noodzakelijke infrastructurele maatregelen aan te wijzen. Wel kan op locatieniveau aan de bereikbaarheid gewerkt worden, bijvoorbeeld bij gebiedsontwikkeling of herontwikkeling. Toename van parkeergelegenheid en de ruimte die in de kernen voor de auto wordt gereserveerd kan de centra en voorzieningen beter bereikbaar maken. Een eenzijdige focus op wegverkeer heeft echter het risico dat de bereikbaarheid voor bepaalde groepen, zoals minder validen, jongeren en ouderen, achter blijft. In Berkelland staat het basisniveau voor het openbaar vervoer onder druk. Extra nadruk op het wegverkeer kan er daardoor toe leiden dat er onvoldoende vraag naar OV is om dit basisniveau in stand te houden. In de kernen kan de nadruk op de auto en ruimte voor de auto belemmerend zijn voor de levendigheid en sociale cohesie, doordat mensen zich niet langer te voet en op de fiets verplaatsen en er minder sprake is van ontmoeting.

Ontwikkeling van het wegennetwerk zoals in deze optie voorzien is zal leiden tot een toename van het wegverkeer. Dit extra wegverkeer zorgt voor druk op de leefomgeving door een toename emissie van (onder andere) geluid, licht, fijnstof, roet en stikstofdioxide. Deze effecten hebben op hun beurt allemaal weer invloed op de gezondheid van omwonenden. De mate waarin deze effecten optreden hangt vooral af van hoeveel het wegverkeer toeneemt, op welke plekken en hoeveel mensen er in de invloedssfeer van deze trajecten wonen. Ook de verkeersveiligheid wordt door een toename van verkeer negatief beïnvloed. Dit effect kan met goed wegontwerp gemitigeerd worden. Een toename van wegverkeer heeft daarnaast negatieve effecten op de natuur, zowel direct (door toename van verstoring) als indirect door toename van stikstofdepositie op relatief voedselarme grond. Stikstofminnende soorten kunnen hierdoor het ecosysteem verstoren.

Een lokaal aandachtspunt is de doorgaande weg door Ruurlo (N312), die mede als aanrijroute voor lokale bedrijvigheid van belang is. Aan de noordzijde van Ruurlo bevindt zich onder andere logistieke bedrijvigheid die veel verkeer aan trekt. Een alternatieve route naar het zuiden en oosten kan verkeers- en milieuhinder in de kern beperken.

Wegverbredingen en aanpassingen aan kruisingen kunnen grote gevolgen hebben voor het landschap, wanneer sprake is van historische structuurlijnen. Dit is in het bijzonder het geval wanneer een weg wordt geflankeerd door (oude) bomenrijen (Figuur 4.6), die voor de verbreding

moeten worden gekapt. In Berkelland is dit een significant risico, omdat juist dit type wegen veel voor komt en de bomenrijen in veel gevallen karakteristiek zijn voor het landschap.

Figuur 4.6. Voorbeeld van een weg met flankerende bomenrijen (Beltrumseweg)

Bij de aanleg van nieuwe wegen speelt ook doorsnijding van het landschap en horizonvervuiling en het ontstaan van een nieuwe verstoringszone vanwege verschillende vormen van hinder op bewoners, natuur en recreanten. Voor de recreatiesector is een nadruk op het wegverkeer zowel waardevol, door een betere bereikbaarheid, als riskant vanwege de toename van verstoring. Daardoor kan de kwaliteit van Berkelland als recreatiegebied worden beïnvloed.

Inzet op het wegverkeer heeft geen significante directe effecten op de verschillende duurzaamheidsthema's. Een toename van verharding kan hittestress veroorzaken en in theorie leiden tot wateroverlast. Dit kan gemitigeerd worden door water als ruimtelijk kwaliteitscriterium te hanteren voor nieuwe ontwikkelingen. Op het gebied van energieverbruik is elektrisch rijden een relevante ontwikkeling, die in zekere zin kan worden ondersteund met deze beleidsoptie, bijvoorbeeld door het realiseren van laadinfrastructuur. De keuze voor de nadruk op het wegverkeer is daarvoor niet zeer bepalend, hoewel dit een grotere nadruk op laadfaciliteiten voor auto's, dan voor bijvoorbeeld elektrische fietsen impliceert. Hoe dan ook is door deze beleidsoptie op zichzelf geen grote impact te verwachten.

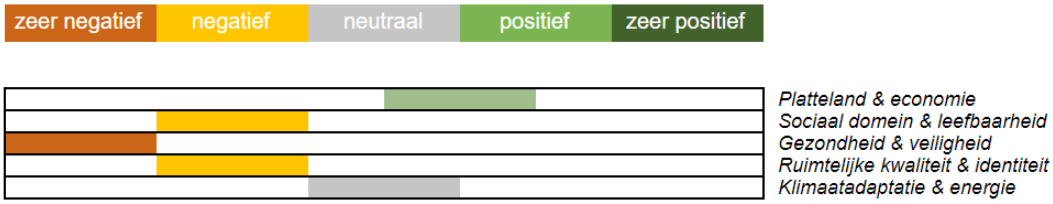
Beoordeling

De effecten van beleidsoptie 1 hangen deels af van de precieze uitwerking van de wegontwikkelingen. De beoordelingen hieronder worden gegeven uitgaande van een groei van het wegverkeer en toename van asfalt in algemene zin.

- *Vitaal platteland & economie*: Inzetten op het ontwikkelen van het wegverkeer zorgt ervoor dat de bereikbaarheid van Berkelland iets verbetert. Voor de recreatiesector is de verbeterde bereikbaarheid een voordeel, maar neemt deze ook risico's met zich mee. Voor bedrijven en bedrijventerreinen is verbeterde bereikbaarheid goed voor het vestigingsklimaat, al is de reistijdwinst naar verwachting zeer beperkt. Er wordt daarom een licht positieve beoordeling gegeven.
- *Sociaal domein & leefbaarheid*: De mobiliteit van personen met een auto verbetert iets, ook kan Berkelland iets aantrekkelijker worden om te wonen. De winst is naar verwachting zeer beperkt. Daarentegen kan het basisniveau van het openbaar vervoer

verder onder druk komen te staan. Als dit verloren gaat, is dat een voor de bereikbaarheid een zeer negatief effect. Ook kan een toename van ruimte voor de auto negatieve effecten hebben op de sociale cohesie. Er wordt daarom een negatieve beoordeling gegeven

- *Gezondheid & veiligheid*: Toename van het wegverkeer zorgt voor een slechtere luchtkwaliteit, leidt tot meer geluid- en lichthinder en kan verkeersonveilige situaties tot gevolg hebben. Er wordt daarom een zeer negatieve beoordeling gegeven.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit*: De emissies van extra wegverkeer hebben negatieve effecten op de natuur. Aanleg of verbreding van wegen kan daarnaast natuurgebieden en landschappen doorsnijden en zorgen voor zicht- en geluidvervuiling. Er is ook een grote kans op het verlies van landschappelijke kwaliteit, bijvoorbeeld door het moeten kappen van bomenrijen. Dit leidt tot een negatieve beoordeling.
- *Klimaatadaptatie & energieopwekking*: De beleidsoptie heeft geen significante directe effecten, dus wordt een neutrale beoordeling gegeven. Dit domein is wel relevant voor de verdere uitwerking van het mobiliteitsbeleid.

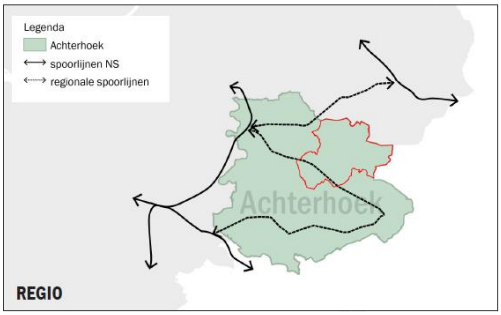
Samenhang en onzekerheden

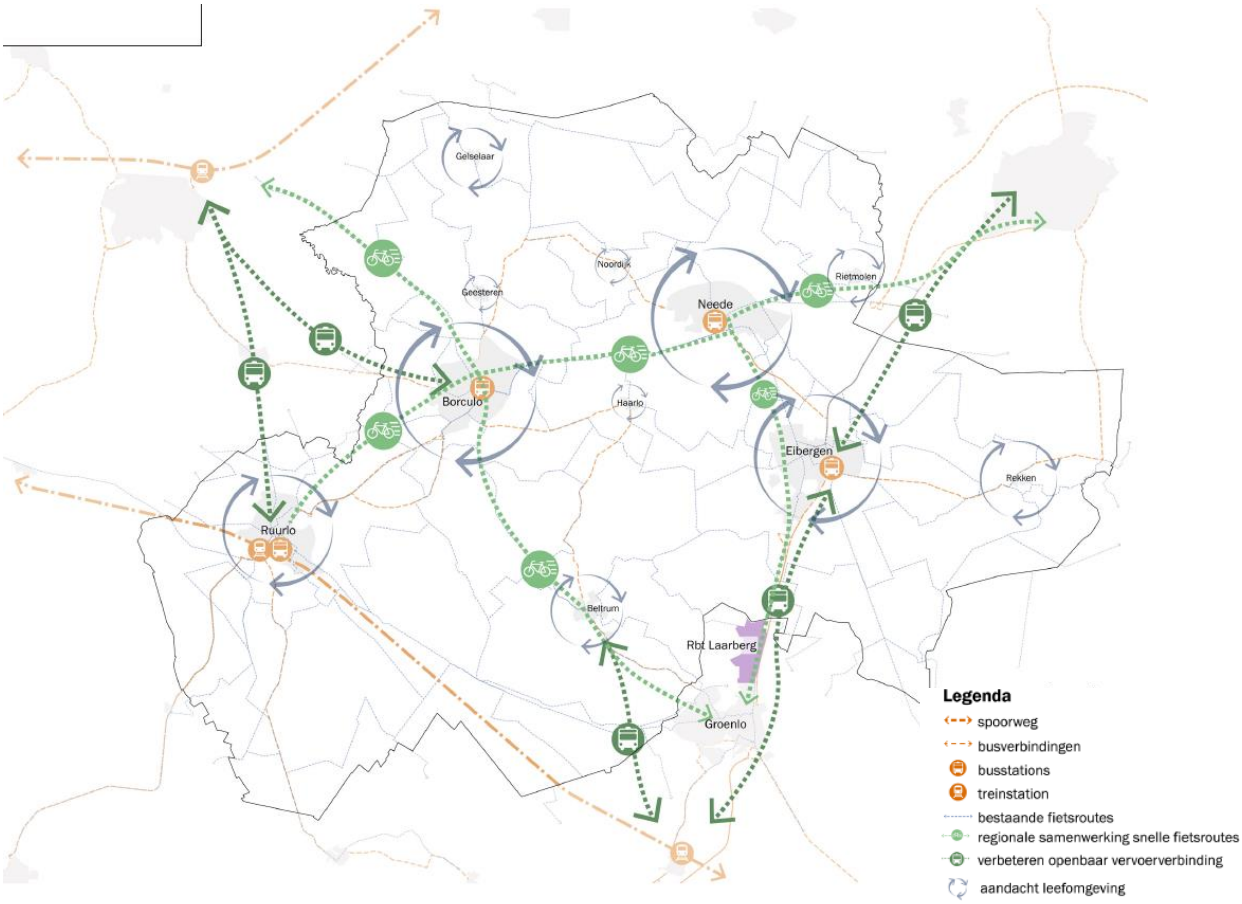
De schaal van de ontwikkelingen aan het wegennet is van groot belang voor de daaruit voortkomende effecten. De mate van het effect zal toenemen met een toename van de schaal van ontwikkelingen: met meer verbredingen komen er meer verkeersbewegingen en dus meer emissies. Een deel van de impact zal dan ook bepaald worden door planvorming op provinciaal niveau.

Gezien de samenhang op het gebied van bereikbaarheid heeft deze opgave veel raakvlakken met opgave 4 (versterken van het vestigingsklimaat). En omdat bereikbaarheid ook een rol kan spelen bij verhuizen is er samenhang met opgave 5 (leefbaarheid in de kernen).

4.3 Optie 2: Nadruk op het OV en langzaam verkeer

Optie 2 gaat uit van het maximaal inzetten op OV en langzaam verkeer. Daarnaast wordt ook ingezet op thuiswerken en digitaal werken. Basis vormen de trein- en busstations met bijbehorende routes en de fietsroutes. Potentiële nieuwe of verbeterde snelle aantrekkelijke fietsroutes vormen het uitgangspunt voor deze optie. Zo kunnen snelle aantrekkelijke fietsroutes aangelegd worden als alternatief voor de auto en om OV voorzieningen beter bereikbaar te maken. Zo kan een snelle aantrekkelijke fietsverbinding tussen Borculo en het station Lochem een mogelijkheid zijn. Voor het OV geldt dat het behouden van het huidige niveau een uitdaging is en er daarom geen hoger niveau wordt geambieerd vanuit het oogpunt van haalbaarheid. In deze optie wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan verkeersveiligheid. Het bestaande glasvezelnetwerk is een belangrijke basis voor het thuis of digitaal werken

Figuur 4.7. Versterken van de (regionale) bereikbaarheid, optie 2: nadruk op het OV en langzaamverkeer.

Effecten

Niet alle onderdelen van het beoordelingskader zijn relevant voor deze beleidsoptie. Klimaatadaptatie & energieopwekking wordt niet in significante mate beïnvloed door dit beleid. De andere domeinen zijn verder wel allemaal in meer of mindere mate relevant.

Bij deze beleidsoptie is het van belang dat er geen (substantiële) ontwikkelingen aan de autowegen of uitbreidingen van het OV-netwerk gerealiseerd worden. In deze optie wordt vooral ingezet op het toegankelijker maken van het OV, bijvoorbeeld door goede (overstap)faciliteiten, een betere aansluiting tussen het OV en fietspaden of andere initiatieven die het gebruik van het OV aantrekkelijker maken.

Ook langzaam verkeer wordt gestimuleerd door bijvoorbeeld extra en snellere fietsverbindingen. Extra fietsverbindingen kunnen in combinatie met het steeds populairder worden van de elektrische fiets een goede stimulans zijn om vaker de fiets in plaats van de auto te gebruiken. Verder kan er worden ingezet op meer wandelroutes door de gemeente, waarbij ook de recreatieve functie van belang is.

Bij de ruimtelijke inpassing van nieuwe ontwikkelingen kan de nadruk op langzaam verkeer zich uiten in aandacht voor loop- en fietsbereikbaarheid, zodat dagelijkse ritten niet met de auto worden gedaan. Daarnaast kunnen de centra autoluw worden ingericht waardoor er meer ruimte

is voor langzaam verkeer. Kruispunten kunnen zo worden ingericht dat wandelaars en fietsers prioriteit krijgen boven het gemotoriseerde wegverkeer.

Door de inzet op OV en langzaam verkeer wordt een mobiliteitstransitie verwacht, al is de mate waarin deze optreedt niet vooraf in te schatten. Gezien het huidige mobiliteitsprofiel, gericht op de auto, en de lage dichtheden in de gemeente, is het niet te verwachten dat de primaire positie van de auto serieus verandert. Wel kan een substantieel deel van de ritten worden gesubstitueerd door de fiets en het OV.

De mobiliteitstransitie leidt tot (relatief) minder auto's. Deze afname zorgt voor minder stikstofdioxide en fijnstof uitstoot, wat goed is voor zowel de kwaliteit van de leefomgeving als de volksgezondheid. Autoluwe centra vergroten de leefbaarheid van de kernen ook doordat de (milieu)overlast van auto's afneemt. Ook de verkeersveiligheid wordt verbeterd door afname van het autoverkeer. Door fietsgebruik te stimuleren gaan mensen meer bewegen wat positieve gezondheidseffecten heeft.

Verbreding van bestaande fietspaden en het uitbreiden van het fietspadennetwerk kan de bereikbaarheid binnen de gemeente flink verbeteren. Vooral wanneer bedrijventerreinen en kernen die nu niet goed ontsloten zijn door het fiets- of OV-netwerk worden aangesloten. Met een elektrische fiets kunnen dan ook grotere afstanden gemakkelijk met de fiets worden afgelegd. Bijvoorbeeld voor woon-werk verkeer tussen de kernen, maar ook voor dagelijkse boodschappen of vervoer naar andere voorzieningen. Met het toegankelijker maken van het OV en het uitbreiden van het fietsnetwerk wordt de mobiliteit van inwoners van Berkelland die geen toegang tot een auto hebben verbeterd.

Het aanleggen van extra fietspaden maakt het gebied aantrekkelijker voor recreanten maar tegelijkertijd kunnen de fietspaden ook een verstoring van het landschap vormen. Wel hebben fietspaden gewoonlijk een kleinere ruimtelijke impact dan de verbreding of aanleg van autowegen (bij optie 1) heeft. Het beperken van de ruimte die beschikbaar is voor auto's en faciliteren van langzaam verkeer kan daarnaast ruimtewinst opleveren in de kernen. Deze extra ruimte kan ingezet worden voor het realiseren van meer water en groen. Dit zorgt voor een prettigere leefomgeving maar kan tegelijkertijd ook een dubbelfunctie krijgen voor het realiseren van klimaat adaptieve maatregelen. Hierbij kan gedacht worden aan mogelijkheden om extra water op te vangen, tegengaan van het hitte-eiland effect et cetera.

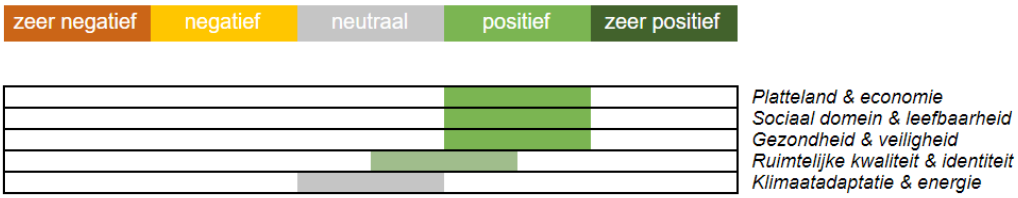
Beoordeling

De effecten van beleidsoptie 2 hangen af van de precieze maatregelen die de gemeente neemt om het OV toegankelijker te maken en langzaam verkeer te stimuleren en de impact daarvan. Uitgaande van een mobiliteitstransitie is de volgende beoordeling van beleidsoptie 2 van toepassing:

- *Vitaal platteland & economie*: Verbetering van de multimodale bereikbaarheid is zowel voor de mogelijkheden in het buitengebied positief, als waardevol voor op bedrijventerreinen. Dit leidt tot een positieve beoordeling.
- *Sociaal domein & leefbaarheid*: De verbeterde multimodale bereikbaarheid zorgt ervoor dat de mobiliteit van de inwoners van Berkelland verbetert. Daarnaast zorgt een afname van de ruimte voor de auto voor meer ruimte voor langzaam verkeer en daarmee levendigheid en sociale cohesie. Dit wordt positief beoordeeld.
- *Gezondheid & veiligheid*: Minder autoverkeersbewegingen zorgen voor minder emissies en overlast. Ook wordt gezond gedrag (positieve gezondheid) gestimuleerd. Dit wordt positief beoordeeld.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit*: Een vermindering van het aantal autoverkeersbewegingen leidt tot minder fijn- en stikstofemissies en geluid- en geurhinder. Dit heeft licht positieve effecten op de kwaliteit van de natuur en

landschappen in de omgeving en de beleving van de leefomgeving. Wel kan het aanleggen van fietspaden negatieve effecten hebben op de kwaliteit van het landschap.

- *Klimaatadaptatie & energieopwekking*: De ruimte die beschikbaar komt door het beperken van autoverkeer kan ingezet worden voor klimaatadaptatieve maatregelen. Bijvoorbeeld door extra groen of waterretentie in de kernen. Dit is een kans waarvan de invulling afhankelijk is van de uitwerking van het beleid. Er wordt daarom een neutrale beoordeling gegeven.

Samenhang en onzekerheden

De mate waarin op dit moment een gebrek aan fietspaden als obstakel wordt ervaren voor het gebruiken van de fiets en het OV , is mede bepalend voor de kansen om mobiliteitstransitie te stimuleren door op optie 2 in te zetten. Als het beleid een aanzienlijke vermindering in het aantal autoverkeersbewegingen kan realiseren zullen de effecten veel positiever uitvallen dan wanneer dit maar in beperkte mate gebeurt. De gegeven beoordeling gaat uit van een succesvol beleid waarin de genomen maatregelen zorgen voor een verschuiving van op auto gerichte mobiliteit naar een multimodale mobiliteit waarbij er veel gebruik gemaakt wordt van langzaam verkeer en het openbaar vervoer. De uiteindelijke effecten van het beleid hangen wel af van de mate waarin deze mobiliteitsverandering plaatsvindt en in hoeverre de ruimte voor auto's beperkt wordt.

Het aanleggen van fietspaden, het toegankelijker maken van het OV en het verbeteren van verkeersveiligheid heeft een positief effect op het woonklimaat. Hiermee linkt deze optie aan opgave 5 (leefbaarheid in de kernen). Er is een minder sterke link aan opgave 4 (versterken van het regionale vestigingsklimaat), betere bereikbaarheid van het OV en de fiets zal waarschijnlijk maar in beperkte mate bijdragen aan een beter vestigingsklimaat. Daarnaast kan een betere multimodale bereikbaarheid ook bijdragen aan de transitie in het buitengebied, de beleidsoptie heeft daarmee ook invloed op opgave 3. Ook heeft de verminderde uitstoot van fijnstof en stikstofdioxide en het stimuleren van fietsen positieve effecten op de volksgezondheid waarmee het aansluit op opgave 6.

4.4 Optimalisaties en aanbevelingen

Beide beleidsopties hebben positieve effecten voor de bereikbaarheid. De inzet op OV en fiets heeft echter overwegend positieve gevolgen voor de fysieke leefomgeving, terwijl bij de inzet op het wegverkeer het tegenovergestelde van toepassing is. Desalniettemin is het belang van de auto voor de mobiliteit en daarmee het vestigingsklimaat, de toegankelijkheid van voorzieningen en de maatschappij als geheel evident. Een combinatie van beide opties wordt daarom aanbevolen, waarbij ingezet wordt op een goede multimodale bereikbaarheid.

Hierin wordt een balans aanbevolen tussen:

- het behoud van de autobereikbaarheid, waarbij mogelijk ingrepen nodig zijn om de groei van het autoverkeer goed te kunnen opvangen (autonoom en als gevolg van verbreding van de N18 en andere maatregelen op regionaal niveau);

- het behoud van het OV-basisniveau, waar het stimuleren van OV-gebruik door goede (overstap)faciliteiten en het ondersteunen van andere vervoersopties, zoals aanvullend openbaar vervoer aan kan bijdragen;
- het stimuleren van fietsgebruik door te investeren in goede infrastructuur en faciliteiten voor verschillende typen fietsers; en
- het beperken van de ruimte die de auto inneemt ten behoeve van langzaam verkeer, aantrekkelijke verblijfsplekken en klimaatadaptatie.

5 Opgave 3: De transitie van het buitengebied

5.1 Context opgave

Het buitengebied staat voor een grote opgave in de vorm van een transitie. Onder meer door de afname van het aantal agrarische bedrijven, schaalvergroting, leegstand van gebouwen, de toename van het aantal burgerwoningen en klimaatverandering zal het aanzien van het platteland ingrijpend veranderen. Er worden vier mogelijke opties onderscheiden om met deze transitie om te gaan.

Huidige situatie

Landbouw

Berkelland is een plattelandsgemeente waarin het agrarisch gebruik van gronden van oudsher de voornaamste economische drager is geweest. Tegenwoordig leveren andere sectoren het grootste gedeelte van de werkgelegenheid. De groot- en detailhandel sector (20,1%) biedt de meeste werkgelegenheid, gevolgd door de industriële sector (15,4%) en de gezondheids- welzijnszorg (13,6%). Samen zijn deze drie sectoren goed voor bijna de helft van de werkgelegenheid in Berkelland. Landbouw, bosbouw en visserij staat op de vierde plek (9,7%). Deze sector heeft wel de grootste hoeveelheid vestigingen in Berkelland en door het type bedrijf ook een groot ruimtebeslag. Hiermee is de landbouw erg belangrijk in de inrichting van het buitengebied. Landbouw is tevens een van de grootste stikstofdioxide uitstoters in Nederland. De agrarische bedrijfsvoering heeft daarmee ook invloed op omliggende natuurgebieden. Vooral in gebieden met voedselarme grond kunnen lokale ecosystemen makkelijk verstoort raken door intrede van stikstof minnende soorten. Dit kan zorgen voor een afname van de biodiversiteit.

Het aantal agrarische bedrijven is in de periode 2005-2019 met circa 34% afgenomen van 999 naar 663 bedrijven. Verreweg het grootste deel van de landbouw bedrijven zijn ‘klassieke’ melkveehouderijen (40%). Verder wordt onderscheid gemaakt tussen varkenshouders (10%), overige graasdier bedrijven (25%) en andersoortige agrarische bedrijvigheid (25%). Onder de overige agrarische bedrijfstypen vallen veel voormalige melkvee- en overige graasdierbedrijven zonder bedrijfsopvolging. Deze hebben hun veestapel reeds afgestoten en telen nu vooral gras en snijmais voor derden. Deze bedrijven zullen naar alle waarschijnlijkheid wel op termijn worden beëindigd. Steeds meer agrarische bedrijven (21%) voeren ook nevenfuncties, zoals natuurbeheer, eigen duurzame energieproductie, productverkoop en caravanstalling uit.

De afname in aantallen bedrijven is bij alle bedrijfstypen waarneembaar, maar is het grootst bij varkenshouderijen. Het beëindigen van bedrijfsvoering zorgt op veel plekken voor Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB). Dit heeft leegstand en mogelijk ook verpaupering tot gevolg. Doordat er schaalvergroting van bedrijven plaatsvindt neemt de veestapel minder snel af dan het aantal agrarische bedrijven. Het aantal melkkoeien is door de jaren heen stabiel gebleven rond de 25.000, het aantal varkens is afgenomen 276.600 tot 207.500 varkens en het aantal geiten is sinds 2005 meer dan verdubbeld tot 8500 geiten. Bij schaalvergroting wordt vaak land van beëindigde landbouwbedrijven overgenomen, hierdoor blijft een groot deel van deze gronden een agrarische functie behouden.

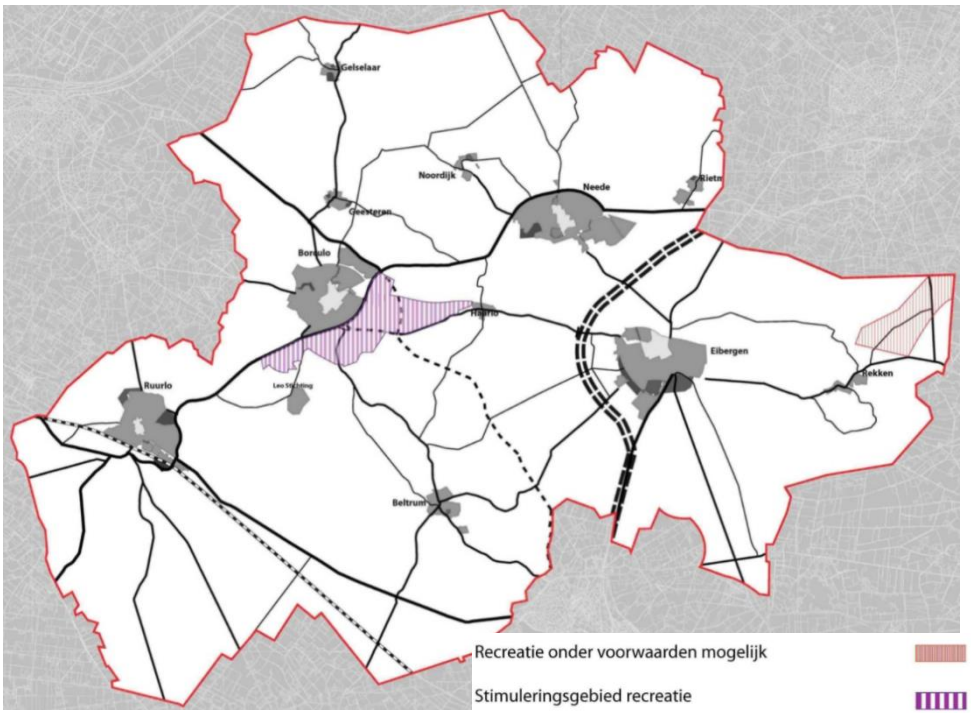
Natuur

Naast landbouw is natuur de grote beslaglegger op de ruimte in het buitengebied. Er is een redelijk areaal aan Gelders Natuurnetwerk (GNN) binnen de gemeente, dat ook onderling verbonden is. Wel staat de biodiversiteit van deze gebieden onder druk. Een uitgebreide omschrijving van de huidige status van de natuurwaarden van Berkelland is gegeven in 2.2Opgave 1: Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven.

Recreatie

In het buitengebied van Berkelland is de recreatie vooral kleinschalig van karakter. Er zijn veel kleinschalige voorzieningen, zoals (mini)campings, bed & breakfasts, groepsaccommodaties, hotels en vakantiehuizen. Naast kleinschalige verblijfsaccommodaties zijn er ook diverse (kleinschalige) dagattracties in Berkelland, variërend van musea tot een klimbos en van een belevingspark tot aan attracties gericht op oeverrecreatie. In het buitengebied van Berkelland wordt door toeristen en recreanten voornamelijk veel gefietst en gewandeld. Een beschrijving van de natuur- en cultuurwaarden die recreanten aantrekken en het landschap waarin deze recreatie plaatsvindt is gegeven in 2.2.. Per jaar zijn er in Berkelland zo'n 850.000 daguitstapjes en een half miljoen overnachtingen. De omzet van de recreatieve sector is ongeveer 31,5 miljoen euro per jaar. Het is daarmee een vitale sector maar om deze goede positie te behouden is het nodig om te blijven ontwikkelen en vernieuwen.

In de Structuurvisie Berkelland 2025 is het gebied ten zuiden en ten zuidoosten van Borculo, aan de zuidkant van de Berkel tot aan Haarlo als stimuleringsgebied voor recreatie aangewezen (Figuur 5.1). Hier bevinden zich onder andere de Hambroekplassen waar vooral strandrecreatie plaatsvindt. Dit gebied biedt goede kansen voor recreatieve ontwikkelingen op het gebied van zowel dag- als verblijfsrecreatie. Nieuwe activiteiten kunnen inspelen op de recreatieve mogelijkheden van de Hambroekplas. Daarbij kan het gaan om zowel de realisatie van nieuwe voorzieningen (ook grootschalige voorzieningen) als ook de uitbreiding of verbetering van de bestaande faciliteiten[7].Er is voor de Hambroekplassen op dit moment een ontwikkelingsplan in voorbereiding. Voor het gebied ten noorden van Rekken is onder voorwaarden grootschalig recreatief medegebruik als nieuwe functie mogelijk, naast kleinschalig recreatief medegebruik. Het

Figuur 5.1. Ruimte voor recreatie in Berkelland.

kleinschalige ontginningslandschap en de aanwezige natuurwaarden in dit gebied zijn aantrekkelijk voor recreatie. Maatwerk is van belang om de aanwezige waarden van het gebied te behouden. Ook mogen de bestaande functies niet in hun ontwikkeling worden belemmerd[8].

[7] Structuurvisie Berkelland 2025: 3.6 Recreatie en toerisme (gemeenteberkelland.nl)
[8] Structuurvisie Berkelland 2025: 3.6 Recreatie en toerisme (gemeenteberkelland.nl)

Toekomstige situatie

Landbouw

In de toekomst wordt verwacht dat steeds meer agrariërs stoppen waardoor er nog meer Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB) ontstaat. Naar schatting zal de helft tot driekwart van deze gebouwen niet meer hergebruikt worden. Deze leegstand kan voor verpaupering en onveiligheid zorgen. Bij verwering van niet onderhouden daken kan tevens asbest vrijkomen. Het huidige beleid met betrekking tot de vitaliteit van het platteland is onvoldoende om alle gebouwen die de komende tijd leeg komen te staan een nieuwe functie te geven of te slopen. De doorgaande bedrijven nemen de grond van de stoppers over maar de gebouwen laten ze grotendeels staan.

De landbouwfunctie kan ook onder druk komen te staan door de ruimtevraag van andere gebruiksfuncties zoals duurzame energieopwekking en natuur. Toekomstige ontwikkelingen als klimaatverandering, circulaire landbouw, innovaties en verbreding zullen het platteland veranderen. De landelijke stikstofregelgeving heeft gevolgen voor de landbouw in Berkelland, al is nog niet duidelijk welke dat zouden kunnen zijn.

In voorontwerpbestemmingsplan “Buitengebied Berkelland 2020” wordt er op het gebied van landbouw vooral nadruk gelegd op het behouden en waar mogelijk versterken van de agrarische bedrijvigheid. Waar dat kan moeten verschillende functies in het buitengebied met elkaar verweven worden, in plaats van gescheiden naast elkaar bestaan. Ook moet een ‘onevenredige toename van niet-agrarische functies en niet functioneel aan het buitengebied gebonden functies (wonen en werken) in het primair agrarisch gebied’ voorkomen worden. Verder moeten zowel het landelijk karakter als de landschappelijke en natuurwaarden in het buitengebied behouden blijven.

Recreatie

Uit vitaliteitsonderzoek naar de recreatieve sector in de Achterhoek komt een aantal aandachtspunten voor de sector naar voren. Zo’n 5 procent van de bedrijven heeft geen of weinig toekomstperspectief. Bij een kwart van de bedrijven zijn investeringen nodig om in de toekomst aantrekkelijk voor klanten en rendabel te blijven.

Wanneer het huidige beleid volgens ‘Beleef het in Berkelland’ wordt voortgezet, blijft er ruimte voor de vrijetijdssector om zich te ontwikkelen. De bestaande beleidskaders voor verblijfsrecreatie sluiten echter niet meer goed aan op de wensen en behoeften van recreatieondernemers. Er wordt daarom gewerkt aan een actualisatie van de beleidskaders verblijfsrecreatie.

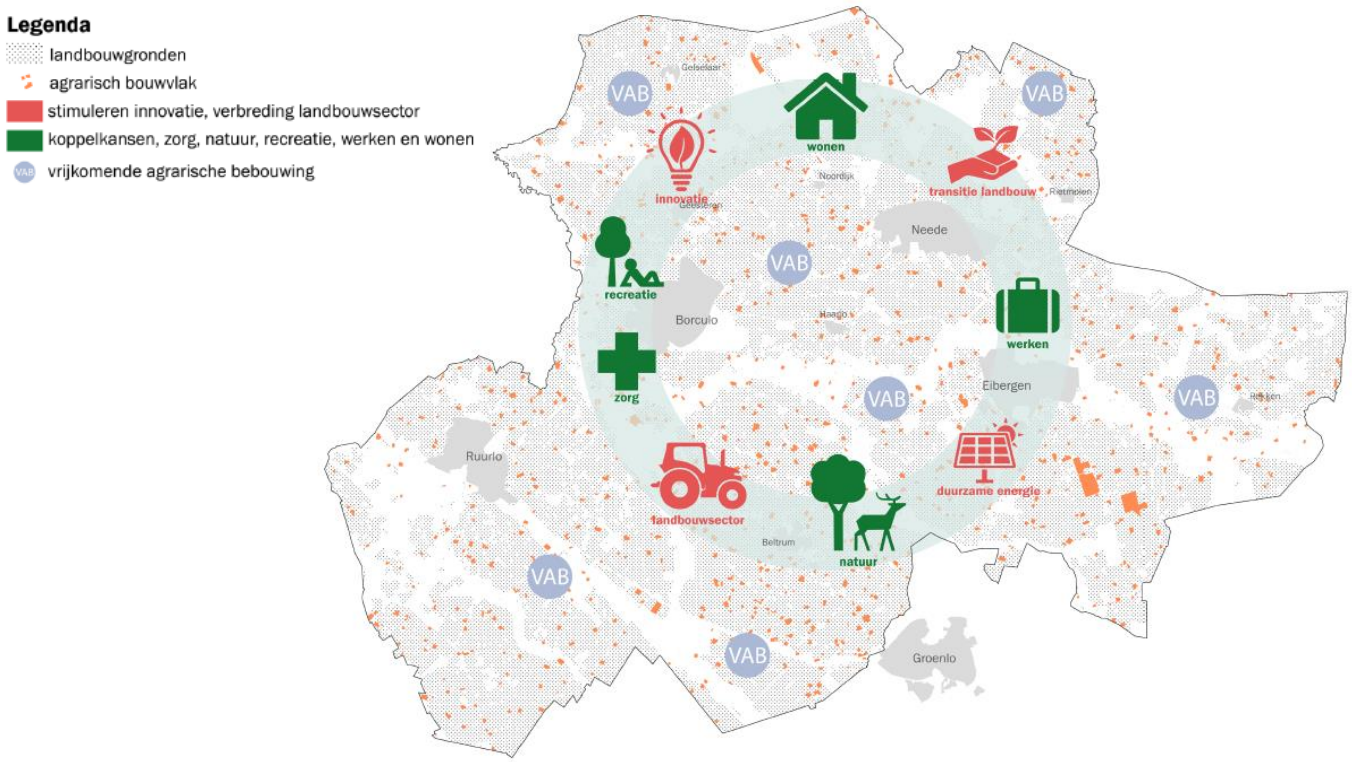
Een noemenswaardige ontwikkeling is de uitbraak van covid-19 in 2020. Deze ontwikkeling heeft diverse recreatieondernemers hard geraakt. Anderzijds is de verwachting dat deze pandemie ook een positieve impact heeft op de vrijetijdssector. Nederlanders hebben namelijk dankzij covid-19 Nederland weer herontdekt als vakantiebestemming. De verwachting is dat deze crisis de komende jaren een positief effect blijft hebben op de Achterhoek als vakantiebestemming voor een tweede of derde (korte) vakantie of weekend weg.

5.2 Optie 1: Primaat diversiteit

Essentie van de beleidsoptie

Bij deze optie ligt het primaat bij diversiteit. Daarmee wordt bedoeld dat meervoudig ruimtegebruik en een breed palet aan functies en verschillende kwaliteiten een plek hebben in het buitengebied. De transitie van landbouwgronden en de vrijkomende agrarische bebouwing kan leiden tot een innovatief en circulair buitengebied. De focus bij deze optie ligt op onder andere het benutten van vrijkomende agrarische bebouwing, de transitie van het buitengebied en opwekking van duurzame energie voor koppelkansen met bijvoorbeeld natuur, recreatie, wonen, zorg,

klimaatadaptatie en werken. Door op diversiteit in te zetten krijgt het buitengebied nieuwe gebruikers en dragers, zonder dat de bestaande functies daarvoor moeten wijken.

Figuur 5.2. Transitie in het buitengebied, optie 1: primaat diversiteit.

Effecten

De landbouwsector heeft jarenlang gekoerst op productieverhoging (intensivering) en kostprijsverlaging door opschaling (specialisatie). Deze werkwijze heeft ons veel gebracht, maar de keerzijde is dat de landbouw op een dood spoor zit. Biodiversiteit op de akkers en graslanden is zo afgenomen dat dit tot problemen gaat leiden. Problemen komen bijvoorbeeld voort uit het gegeven dat er bijna geen bloeiende planten in onze graslanden en akkers voorkomen en daardoor steeds minder ruimte is voor insecten, vogels, kleine zoogdieren en leven in de landbouwbodems.

Binnen die context is er behoorlijk wat nodig om de ongunstige autonome ontwikkeling te keren. Zonder wezenlijke trendbreuk zal de biodiversiteitscrisis, bodemkwaliteitscrisis en daarmee samenhangend de klimaatcrisis voort blijven duren. Beleidsoptie 1 bevat daar in beginsel een goed uitgangspunt voor: het benutten van vrijkomende agrarische bebouwing (betrek daar ook eigen gronden bij!) voor klimaat en natuurdoelen. De vraag is echter of deze afwachtende houding genoeg is om de negatieve trends te keren. Gaat het vrijkomen van gronden snel genoeg en wordt de herontwikkeling van de gronden ambitieus genoeg aangepakt? Dat zijn belangrijke bepalende factoren voor het succes van de strategie voor de onderdelen van het beoordelingskader (voornamelijk natuur, landschap en klimaatadaptatie).

Inzet op diversiteit in het buitengebied verbreedt de mogelijkheden voor ondernemers en het aanbod voor bewoners en recreanten. Een agrarisch bedrijf kan bijvoorbeeld nevenactiviteiten ontplooien, om zo een nieuw verdienmodel te creëren naast de landbouwactiviteiten. Denk

bijvoorbeeld aan recreatie, natuurontwikkeling en het opwekken van energie. Deze verdienmodellen zijn positief voor de economische positie van de agrarische sector en dragen bij aan de gewenste ontwikkeling, namelijk ontwikkeling en groei van het platteland op basis van innovatie en verduurzaming. Tegelijkertijd wordt met deze optie een mogelijk ontwikkelspoor (schaalvergroting) voor de landbouw weggenomen. Hiermee wordt de economische positie van de sector juist benadeeld.

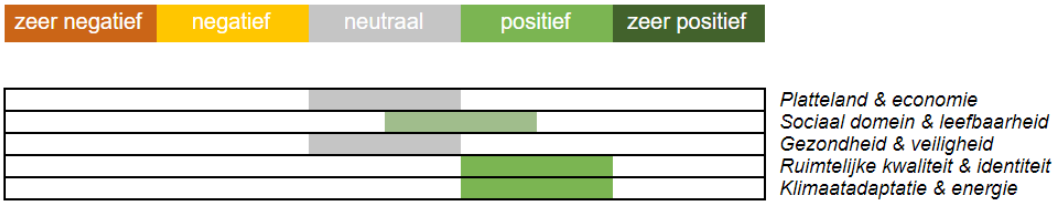
De vrijkomende agrarische bebouwing kan ook ruimte bieden aan nieuwe functies zoals wonen, zorg en recreatie. Daarmee wordt een bijdrage geleverd aan de maatschappelijke en/of economische behoeften. Dit is echter sterk afhankelijk naar de vraag naar voorzieningen en woningen in het buitengebied. Aandachtspunten bij nieuwe functies in het buitengebied zijn de impact op de verkeerssituatie en de milieusituatie. In veel gevallen is functiemenging goed mogelijk, maar het kan – bijvoorbeeld op basis van de geurverordening of lokale milieucontouren – onmogelijk zijn om op VAB-locaties gevoelige bestemmingen te realiseren.

Tegelijkertijd roept deze optie wel de vraag op of je als gemeentelijke overheid meer kunt doen dan deze strategie. Je hebt als gemeente niet de instrumenten om verandering op het grondgebied af te dwingen. Ruimte bieden voor nieuwe dragers bij bedrijven die autonoom op zoek zijn naar nieuwe ruimte is voor de sector positief. Agrarische bedrijven hebben hier een breder perspectief dan het traditionele schaalvergroten of intensiveren én er wordt ruimte geboden aan andere onderdelen van het beoordelingskader: natuur, klimaat en landschap kan profiteren van het veranderen van de agrarische bestemming (door het afnemen van verstening bijvoorbeeld). Daar komt bij dat het veranderen van agrarische concepten ruimte biedt om schadelijke stalemissies terug te dringen.

Beoordeling

Beleidsoptie 1 heeft positieve effecten op natuur, klimaat, landschap, recreatie en zorg. Dat komt tot uiting in positieve scores op de domeinen “ruimtelijke kwaliteit & identiteit” en “klimaat, & energie”.

- *Vitaal platteland & economie:* Diversiteit zorgt voor nieuwe functies en nieuwe dragers: dit draagt bij aan een toekomstbestendig buitengebied en een grotere kans op het vinden van nieuwe bestemmingen voor VAB-locaties. Anderzijds is de ruimte voor traditionele vormen van ontwikkeling (schaalvergroting, intensivering) in deze beleidsoptie heel beperkt. Per saldo is het effect neutraal.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* Nieuwe dragers kunnen onder andere gezocht worden in zorgfuncties of vernieuwende concepten waarbij de relatie tussen boer en burger verbeterd wordt. Dit draagt bij aan de leefbaarheid in de kernen.
- *Gezondheid & veiligheid:* Geen wezenlijke relaties. Lokaal kan de situatie zich voordoen dat de transformatie van agrarische bedrijven overlast door geur of luchtkwaliteit oplost.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* De inzet op het gericht herontwikkelen van vrijkomende agrarische bebouwing biedt kansen voor natuurontwikkeling, bovenop de autonome ontlasting door het wegvallen van agrarische activiteiten (door methaanemissies bijvoorbeeld).
- *Klimaatadaptatie & energieopwekking:* Een gelijke redeneerlijn als bij ruimtelijke kwaliteit. Het transformeren van VAB-locaties biedt kansen voor een klimaatadaptieve inrichting.

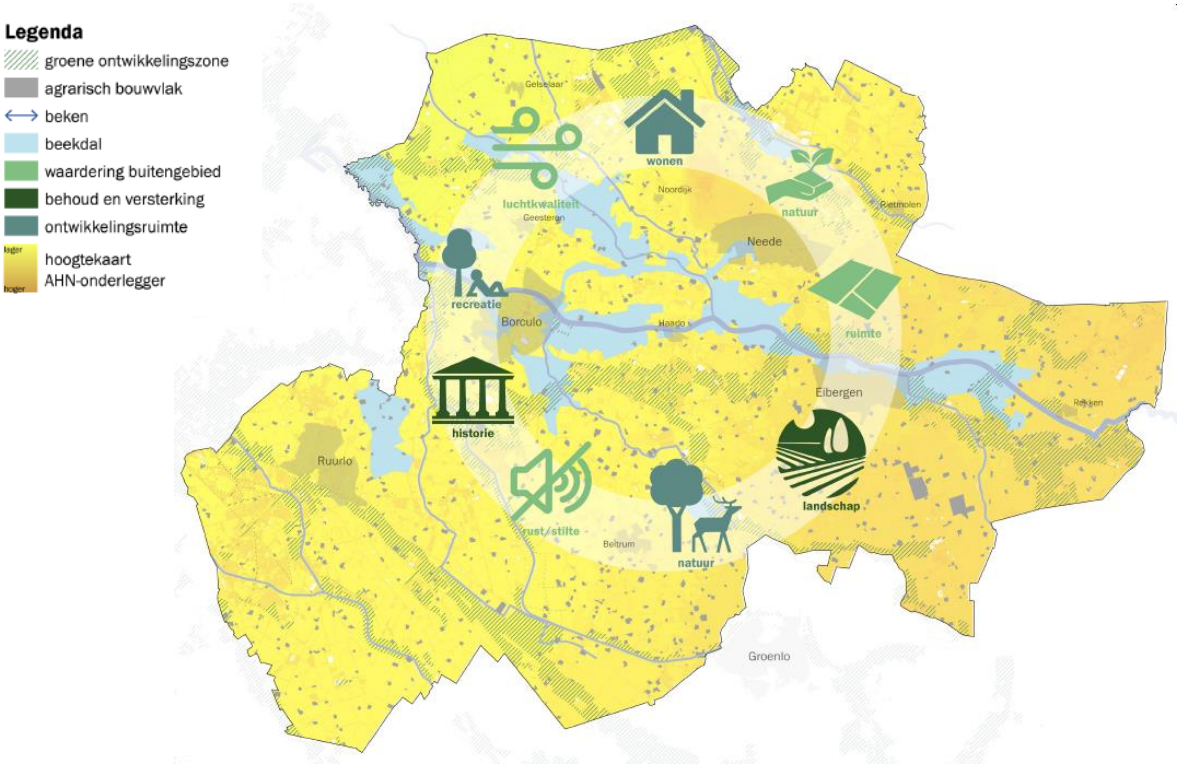
Samenhang en onzekerheden

De onzekerheid zit bij deze optie met name in de zoektocht naar passende invulling van vrijkomende locaties en de wijze waarop agrariërs mee kunnen bewegen met de transitie. Herontwikkeling van agrarische bebouwing kan een rol spelen voor het vestigingsklimaat voor bedrijven (opgave 4) en de leefbaarheid op het platteland (opgave 5).

5.3 Optie 2: Primaat natuur

Essentie van de beleidsoptie

Bij optie 2 ligt de focus op natuurbehoud en -ontwikkeling. Hierbij gaat het onder andere om kringlooplandbouw, functieverandering, maar ook de vrijkomende agrarische bebouwing (VAB) en de ontwikkelingsruimte binnen de Groene Ontwikkelingszones. Ontwikkelruimte voor de landbouw wordt sterk beperkt en is enkel mogelijk onder voorwaarde dat dit leidt tot verduurzaming van het productiesysteem, bijvoorbeeld omdat sprake is van natuurinclusieve en circulaire landbouw, waarbij er tevens koppelkansen zijn voor het vergroten van de biodiversiteit. Bij de VAB's kan zo veel mogelijk bebouwing gesloopt worden om ruimte te geven aan de natuur. Tevens moet rekening gehouden worden met de ondergrond en het watersysteem, deze vormen de basis voor de ruimtelijke ontwikkeling van het buitengebied.

Figuur 5.3. Transitie in het buitengebied, optie 2: primaat natuur.

Effecten

Beleidsoptie 2 gaat het sterkst van alle opties uit van een actieve rol van de gemeente om de negatieve effecten van de landbouw op te lossen. Daarbij wordt een bronaanpak gekozen: boeren mogen niet uitbreiden, tenzij ze een positieve bijdrage leveren aan het productiesysteem. Bij “momenten van verandering” (zoals het stoppen van de agrarische activiteit) gaat de gemeente actief werken aan natuurontwikkeling of maatregelen die bijdragen aan ondergrond en het watersysteem.

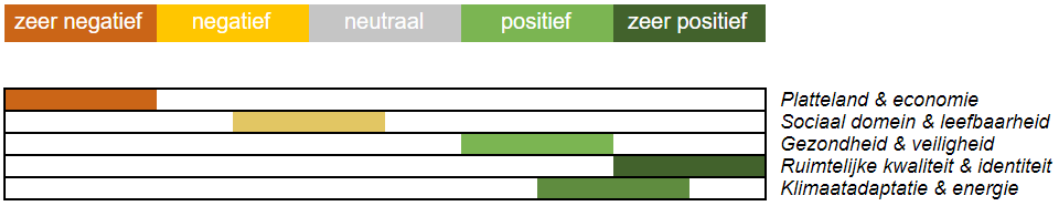
Evident is dat deze beleidsoptie positieve effecten heeft op natuurwaarden en de klimaatadaptiviteit en kwaliteit van het landschap. Het “terugschroeven” van agrarische activiteiten heeft ook positieve effecten doordat schadelijke activiteiten (stalemissies bijvoorbeeld) in omvang afnemen. Dit heeft door het voorkomen van stikstofdepositie positieve effecten. De ruimte die vrij komt kan gebruikt worden voor andere belangen. In de beekdalen kan ingezet worden op beekherstel om een bijdrage te leveren aan klimaatadaptatie en natuurwaarden. De keerzijde is dat het economisch perspectief voor boeren wel erg klein wordt doordat deze in belangrijke mate gehinderd worden in hun bedrijfsvoering.

Deze beleidsoptie zal om die reden op weinig draagvlak in de agrarische sector kunnen rekenen. Dit roept ook de vraag op of een beleidsoptie als deze voor het gemeentelijk belang wel effectief is. Immers kan een wezenlijke verandering in het ecosysteem van het buitengebied nagenoeg uitsluitend bereikt worden door een intensieve samenwerking van overheden, beherende organisaties en grondeigenaren / agrariërs. Met een beleidsoptie die de spanningen verder op scherp zet is mogelijk het natuurbelang ook niet gediend. Van belang hierbij is dat de gemeente deze beleidsoptie uitwerkt en daar ook een economisch perspectief voor agrariërs in schetst. Welke plek is er voor agrariërs in een wereld waar de gemeente actief stuurt op het ontwikkelen van gronden die thans in agrarisch gebruik zijn? Welke hulp biedt de gemeente de agrariërs daarbij? Daar komt bij dat “de agrarische gemeenschap” onder druk staat. Door het stilleggen van agrarische activiteiten kunnen negatieve effecten als verrommeling optreden en ook boeren kunnen in de problemen komen bij het vinden van nieuw werk (stoppen is een beladen proces).

Beoordeling

Deze beleidsoptie kan positief uitpakken voor het natuurbelang en de kwaliteit van het landschap, de bodem en het watersysteem. Het beschreven draagvlak is wel randvoorwaardelijk voor het bereiken van de positieve effecten. In de beoordeling komt de tegenstelling voornamelijk tot uiting: een beleidsoptie waarbij de gemeente actief stuurt op natuurkwaliteit (en daarmee actief stuurt op veranderingen van agrariërs) biedt risico’s voor de vitaliteit van het platteland.

- *Vitaal platteland & economie:* De stringente inzet op natuurkwaliteit biedt grote risico’s voor het economisch perspectief van agrariërs (en daarmee de vitaliteit van het platteland). Boeren worden direct gehinderd in hun bedrijfsvoering.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* Verregaande sturing op natuurkwaliteit kan ertoe leiden dat het platteland sneller “leegloopt”. Agrariërs zullen versneld stoppen. Dit kan de agrarische gemeenschap schaden en leiden tot verrommeling in het buitengebied.
- *Gezondheid & veiligheid:* Gepaard met de inzet op natuurkwaliteit is het gegeven dat de negatieve impact bijvoorbeeld door schadelijke bedrijfsemissies verkleint.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* Voornamelijk voor het aspect natuur pakt deze inzet zeer positief uit. De identiteitswaarde van het agrarisch cultuurlandschap kan onder druk komen te staan. Het landschap in Berkelland is in sterke mate gevormd door boerenbedrijven en zij beheren (grote) delen van het landschap.
- *Klimaatadaptatie & energieopwekking:* De inzet op natuur biedt nadrukkelijk kansen voor het vergroten van de klimaatadaptiviteit, bijvoorbeeld door het oppakken van beekherstel.

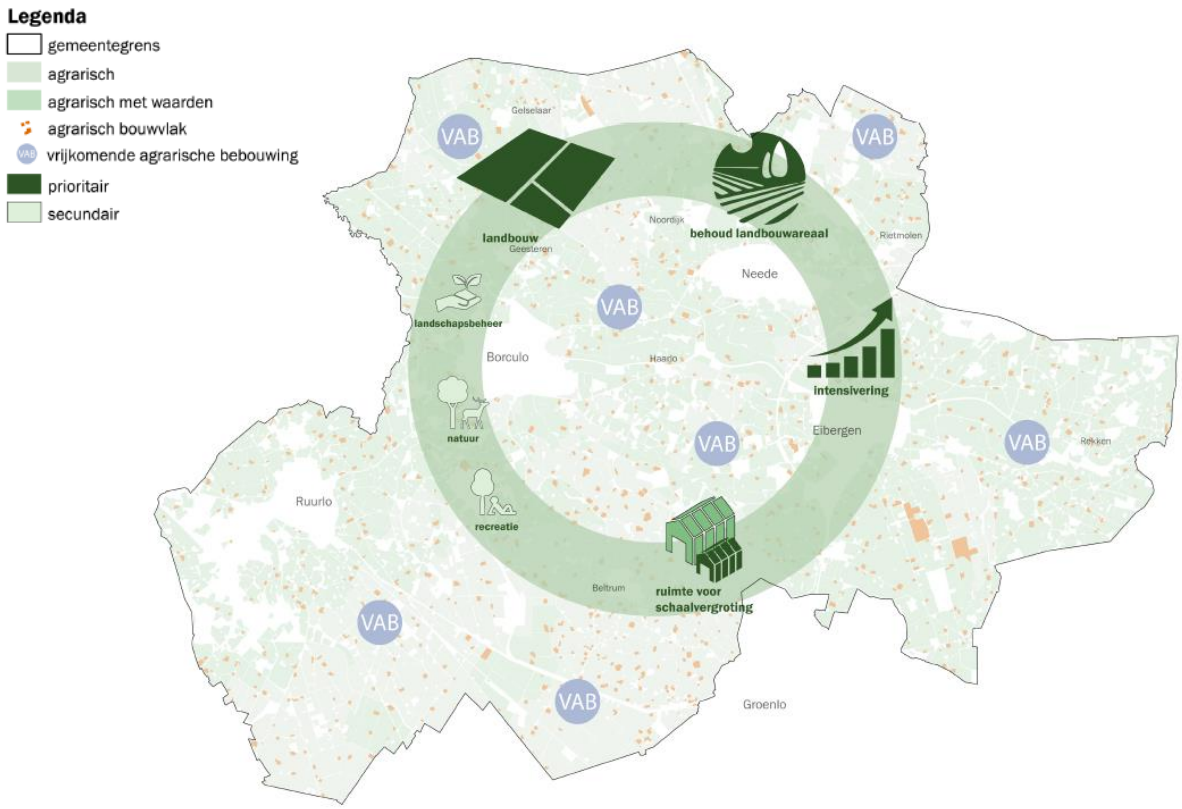
Samenhang en onzekerheden

De grote onzekerheid van beleidsoptie 2 schuilt in het vergaren van maatschappelijk draagvlak voor het beleid. Gezien de bestaande spanningen tussen boer en burger kan het naar buiten brengen van een dergelijke beleidsoptie tot verdere spanningen leiden. Daarmee is ook het algemeen belang niet mee gediend. De conclusie is dus dat inzetten op natuur goed (en belangrijk) is, maar dit niet ten koste moet gaan van het economisch perspectief van agrariërs. Zij zijn als schakel (bijvoorbeeld als landschapsbeheerder) van wezenlijk belang voor het realiseren van de landbouwtransitie.
Vanwege de verbinding tussen kernen en buitengebied is er een belangrijke samenhang met de leefbaarheid in de kernen (opgave 5). Met opgave 1 is er een duidelijke relatie omdat deze zich ook richt op het beschermen van natuur- en landschapswaarden.

5.4 Optie 3: Primaat landbouw

Essentie van de beleidsoptie

Bij het primaat landbouw ligt de focus voor de landbouw op de huidige trend in Berkelland. Er is namelijk een afname van landbouwbedrijven door schaalvergroting en de invloed van onder andere stikstofdepositie. Schaalvergroting blijft ook in de toekomst aan de orde door technologische ontwikkelingen in de landbouw. Het bestaande landbouwareaal blijft behouden. Wel wordt er een maximum gesteld aan de schaalvergroting. Dit maximum heeft betrekking op het huidig beleid ten aanzien van bijvoorbeeld geur, Natura 2000-gebieden, waterkwaliteit, etc. Daarnaast wordt het maximum ook in belangrijke mate bepaald door de maximale maatvoering van de bouwvlakken en bijvoorbeeld het omschakelverbod naar intensieve niet-grondgebonden veehouderij.

Figuur 5.4. Transitie in het buitengebied, optie 3: primaat landbouw.

Effecten

Beleidsoptie 3 (primaat landbouw) is min of meer een voortzetting van het huidige beleid, en daarmee kan de autonome ontwikkeling als een leidraad voor de effectbeschrijving gebruikt worden. De daar getrokken conclusie is dat de biodiversiteit nog altijd achteruit blijft gaan, de bodem verder verdicht raakt en de belangrijke fauna af blijft nemen. Zonder beleidswijziging kan schaalvergroting (en in mindere mate intensivering) nog altijd door blijven gaan. Dit heeft negatieve effecten op de gezondheid (door schadelijke stalemissies), natuur (door o.a. stikstofdepositie), ruimtelijke kwaliteit (het wegvagen van landschapselementen ten behoeve van efficiënt ingerichte percelen en klimaatadaptiviteit (door het verder verdichten van de bodem).

Belangrijk hierbij is dat een verdere achteruitgang van deze waarden in de toekomst ook verder doorgaat. Verder verlies van biodiversiteit heeft ronduit verwoestende gevolgen voor duizenden diersoorten en leidt ertoe dat onmisbare ecosystemen ernstig verarmen. Daar komt bij dat verdere intensivering en schaalvergroting kan leiden tot een groei van de hoeveelheid dieren, zonder dat daar noodzakelijkerwijs een verbetering van stalsystemen tegenover staat. Dat kan negatieve gevolgen hebben voor natuurgebieden doordat stalemissies voor stikstofdepositie zorgen in kwetsbare natuurgebieden. Ook voor geurhinder en luchtkwaliteit kan dit negatief uitpakken. Schaalvergroting kan leiden tot het verdwijnen van landschapselementen en het verschralen van de bodem[9]. Vanuit milieuperspectief is deze beleidsoptie dan ook zeer ongunstig.

Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat ontwikkelingen in de landbouw, gegeven het groeiende maatschappelijke bewustzijn (bij agrariërs) ook tot veel positieve ontwikkelingen leidt. Zo heeft

[9] Zie ook de studie “de bodem bereikt?” van de raad voor de leefomgeving en infrastructuur: https://www.rli.nl/sites/default/files/advies_de_bodem_bereikt_-_def.pdf

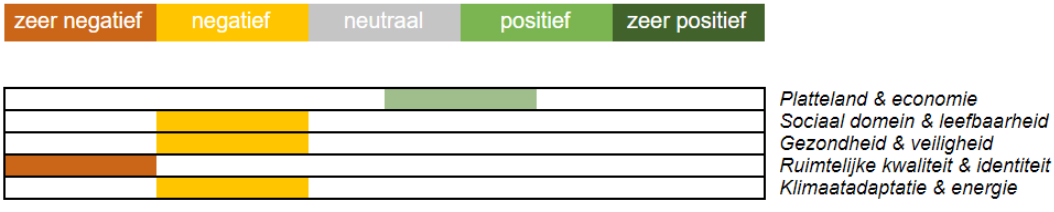
een omschakeling naar kringlooplandbouw potentieel gunstige effecten voor de bodemkwaliteit (zowel in fysische, chemische als biologische zin), o.a. door het stoppen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Anderzijds kan, mits de gemeente hier niet actief op stuurt, het gebruik van deze middelen (bijvoorbeeld glyfosaat) ongeremd voortgezet worden. Dit kan leiden tot negatieve effecten voor de bodemkwaliteit, maar ook op de kwaliteit van het oppervlaktewater, doordat dit nutriëntrijker wordt. Dit is zonder meer een risico van deze beleidsoptie.

Daar komt bij dat ook het economisch perspectief van de agrariër niet heel gunstig is. In toenemende mate worden agrariërs geconfronteerd met provinciale, nationale of Europese wet- en regelgeving. Zelfs al voert de gemeente een coulant beleid, is de ruimte voor traditionele agrarische bedrijfsmodellen in de toekomst beperkt. Met ruimte voor schaalvergroting en intensivering gaan deze bedrijven het alsnog niet redden. Zeker de kleinere familiebedrijven zullen het hoofd binnen steeds complexer wordende regelgeving niet boven water kunnen houden, hetgeen leidt tot opkoping door grotere boeren (die niet noodzakelijk gevestigd zijn in de gemeente). Hierbij dient wel benoemd te worden dat familiebedrijven sowieso vaak moeite hebben met de opvolging van het bedrijf. De vraag is dan wiens perspectief de gemeente wil dienen.

Beoordeling

Beleidsoptie 3 heeft negatieve effecten op vier van de vijf domeinen.

- *Vitaal platteland & economie:* In beginsel (en op korte termijn) positief. Agrariërs hebben ruimte om binnen hun eigen afwegingskader keuzes te maken voor de ontwikkeling van hun bedrijf. Op lange termijn zijn keuzes voor schaalvergroting ook economisch onrealistisch. Er wordt daarom slechts een licht positieve beoordeling gegeven.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* De agrarische gemeenschap blijft in min of meer dezelfde mate voortbestaan, maar op termijn staat die ook onder druk doordat familiebedrijven niet overeind kunnen blijven en deze beleidsoptie geen ruimte biedt voor nieuwe dragers in het buitengebied. Dit leidt tot een negatieve beoordeling.
- *Gezondheid & veiligheid:* Het primaat op landbouw houden levert een aandachtspunt voor de gezondheid van Berkellanders op, met name door effecten op luchtkwaliteit en geurhinder (als gevolg van schadelijke stalemissies). Dit leidt tot een negatieve beoordeling.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* De natuur en biodiversiteit verslechtert als gevolg van stikstofdepositie en verarming van de grond door schaalvergroting. Ook het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen heeft ongunstige gevolgen voor de bodemkwaliteit en waterkwaliteit. Vanwege de kritische situatie waar de natuur zich in bevindt en de landelijk erkende noodzaak om hier oplossingen voor te vinden, wordt een zeer negatieve beoordeling gegeven.
- *Klimaatadaptatie & energieopwekking:* Bij schaalvergroting hoort het verder verslechteren van de bodemkwaliteit en daarmee samenhangend de klimaatadaptiviteit van de grond. Dit is een groot aandachtspunt en leidt tot een negatieve beoordeling.

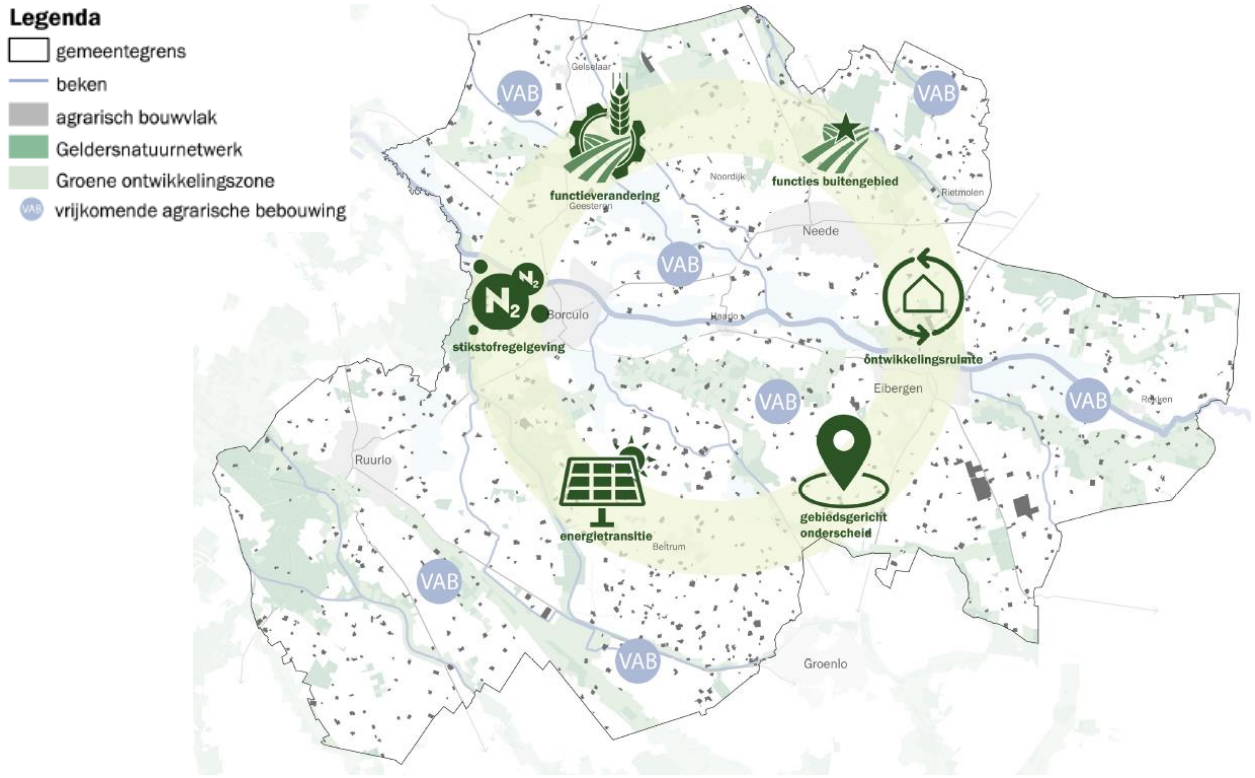
Samenhang en onzekerheden

De haalbaarheid van optie 3 is de grootste onzekerheid van de beleidsoptie. Gegeven alle regelgeving en maatschappelijke trends is het zeer de vraag of een beleidsmatige houding waarin ruimte gegeven wordt voor verdere uitbreiding haalbaar is, zowel in juridische als maatschappelijke zin. Dat is ook ingegeven door de samenhang met andere opgaven: natuurbescherming verhoudt zich bijvoorbeeld zeer slecht tot deze beleidsoptie: dat maakt de beleidsoptie zeer lastig uitvoerbaar.

5.5 Optie 4: Gebiedsgerichte differentiatie

Essentie van de beleidsoptie

Bij gebiedsgerichte differentiatie wordt gedacht aan gebiedsgericht onderscheid. Gebieden worden onderscheiden naar functie, waarbij in het ene gebied het primaat op diversiteit ligt (zie optie 1), in een ander gebied op natuur (zie optie 2) en in weer een ander gebied op landbouw (zie optie 3). Dit betekent dat in de gebieden waar het primaat bij landbouw ligt, ontwikkelmogelijkheden (schaalvergroting) bestaan zonder dat dit belemmerend is voor bijvoorbeeld woonfuncties. Gebieden waar de milieubelasting op dit moment hoog is (zoals rondom Beltrum) zijn hiervoor geschikt. De woonfuncties (bijvoorbeeld op VAB-locaties) worden gerealiseerd in gebieden waar ingezet wordt op diversiteit. Tot slot worden er een aantal gebieden aangewezen waar het primaat bij natuur en landschap ligt. Dit kunnen bijvoorbeeld bufferzones rondom de natuurgebieden zijn. De functies worden zo veel mogelijk van elkaar gescheiden. Daarmee wordt ontwikkelruimte geboden, rekening houdend met diverse normen en kwaliteiten (zoals geur, landschap en Natura 2000-gebieden). Zo kan er per gebied ingespeeld worden op de kansen en belemmeringen

Figuur 5.5. Transitie in het buitengebied, optie 4: gebiedsgerichte differentiatie.

Effecten

Beleidsoptie 4 is een hybride optie van de drie eerdergenoemde beleidsoptie. Dat betekent dat de positieve en negatieve effecten ten opzichte van elkaar ook enigszins weggestreept kunnen worden. Het gunstige van bijvoorbeeld beleidsoptie 2 (het behoud van een goed economisch perspectief waarbinnen de agrariër zelf afwegingen kan maken) kan op sommige locaties gehandhaafd worden, terwijl op andere locaties juist actief ingezet kan worden op natuurontwikkeling. In enkele gebieden ontstaat dan ruimte voor nieuwe dragers terwijl er op andere plekken ruimte blijft voor traditionele landbouw.

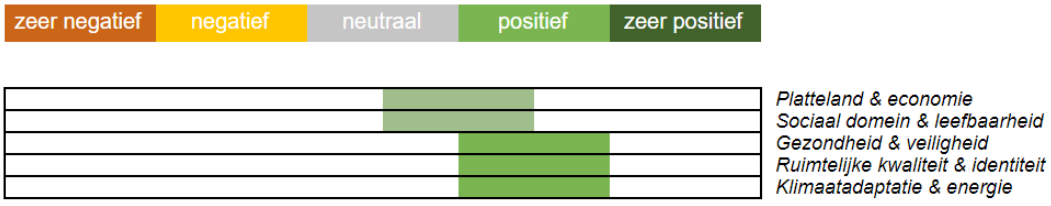
Het grootste risico van deze beleidsoptie is dat er geen eenduidig beleid gevoerd wordt, en er dus per gebied een afzonderlijk afwegingskader nodig is voor het te voeren beleid. Daarbij horen vragen als "hoe groot is de zone *rondom Beltrum",* waarbinnen de gemeente ontwikkelmogelijkheden wil bieden. Het risico is dat er willekeur ontstaat binnen de gemeente: de ene agrariër mag bijvoorbeeld wel uitbreiden terwijl de andere dat niet mag. Een generiek beleid voorkomt dat risico op scheefheid. Een duidelijke afbakening van deelgebieden ("wat willen we waar?") en een aan de deelgebieden gekoppeld beleid ("wat willen we in welk deelgebied toestaan?") zijn randvoorwaardelijk voor deze beleidsoptie.

Voor de onderdelen van het beleidskader geldt dat de agrarische gemeenschap in belangrijke mate overeind blijft. Er is weinig sprake van ongewenste beëindiging van het agrarisch bedrijf. De concentratie van agrarische bedrijvigheid heeft ook voordelen voor gezondheid: in gebieden die "het goed kunnen verdragen" kunnen bedrijven met negatieve effecten gesitueerd worden. Dit heeft ook positieve gevolgen voor andere gebieden, waar nadrukkelijker ingezet kan worden op natuurwaarden en klimaatadaptiviteit. Wel kunnen effecten door stikstofdepositie (voornamelijk rondom Beltrum) groter worden. De vraag is of het verstandig is om gebieden met een hoge milieubelasting met primaat landbouw aan te wijzen. Met die opzet wordt voorbij gegaan aan het feit dat er in zo'n gebied ook andere functies (waaronder woningen) aanwezig zijn, zodat je wellicht juist niet de landbouw alle ruimte wil geven.

Beoordeling

Beleidsoptie 4 biedt positieve effecten op alle onderdelen van het beoordelingskader. Er blijft ruimte voor de agrariër terwijl er ook actief gewerkt wordt aan biodiversiteit en landschapsherstel, hetgeen positieve effecten heeft op de domeinen Ruimtelijke kwaliteit & identiteit en Klimaatadaptatie & energieopwekking.

- *Vitaal platteland & economie:* De gemeente stuurt op het type bedrijvigheid. In enkele gebieden ontstaat ruimte voor nieuwe dragers van het platteland. Daarbij komt ook dat er ruimte blijft voor wat grootschaligere, traditionele landbouw. Daarmee wordt een meer diverse landbouwsector ontwikkeld waarbij beide vormen van landbouw bestaansrecht hebben. Dit is zonder meer positief voor de vitaliteit van het buitengebied.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* Doordat er binnen de gemeente ruimte blijft voor alle vormen van landbouw kan de agrarische gemeenschap overeind blijven.
- *Gezondheid & veiligheid:* De problemen worden geconcentreerd. Dit heeft lokaal dus ongunstige gevolgen, maar de zonering leidt er ook toe dat de problemen geconcentreerd worden op locaties waar de gezondheidsgevolgen in belangrijke mate gemitigeerd worden, bijvoorbeeld door de aanwezige afstand van de boerenbedrijven tot gevoelige bestemmingen.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* De gemeente kan gericht werken aan het vergroten van de natuurwaarde van gebieden (die vaak op cruciale plekken gelegen zijn, bijvoorbeeld aangrenzend aan bestaande natuurgebieden). Wel blijft er een aandachtspunt door indirecte effecten als stikstofdepositie.
- *Klimaatadaptatie & energieopwekking:* Belangrijke negatieve effecten worden voorkomen door gebiedsgericht aan de klimaatadaptiviteit van het landschap te werken. Rondom Beltrum zal de situatie verder verslechteren.

Samenhang en onzekerheden

De eerste drie beleidsopties zijn uitersten van het speelveld. Gebiedsgerichte differentiatie maakt die uitersten per gebied mogelijk. Daarmee zijn de meeste positieve effecten gewaarborgd en deze vorm is maatschappelijk en juridisch het meest haalbaar.

De vraag is of het verstandig is om gebieden met een hoge milieubelasting met primaat landbouw aan te wijzen. Met die opzet wordt voorbij gegaan aan het feit dat er in zo'n gebied ook andere functies (waaronder woningen) aanwezig zijn, zodat je wellicht juist niet de landbouw alle ruimte wil geven.

5.6 Optimalisaties en aanbevelingen

De gemeente heeft beperkte beschikking over instrumenten om te sturen op de kwaliteit en vitaliteit van het buitengebied. De gemeente heeft weliswaar instrumenten als vergunningverlening, maar is gebonden aan regelgeving van andere overheden. Daar komt bij dat de gemeente vaak niets te zeggen heeft over *bestaande rechten* van agrariërs. Dat maakt dat actief sturen op het vergroten van natuurkwaliteit erg lastig is. Wanneer er vanuit de landbouwsector niets verandert, kan de gemeente niet eigenstandig aan natuurdoelen werken: samenwerking is noodzakelijk.

Daarbij is het relevant dat veranderingen in de agrarische sector een transitie zijn. Daarin heeft de gemeente een rol, maar heeft ze beperkt invloed op agrarische bedrijfsvoering. Alle schakels moeten daardoor meedoen. Het lijkt vanuit milieuperspectief zinniger om in te zetten op een gezamenlijke inzet voor een gebiedsproces, waarin alle betrokken partijen gecommitteerd zijn aan de transitie. Daarvoor is structureel contact met agrarische ondernemers, natuurorganisaties en andere partijen noodzakelijk. Daarin kan de gemeente wel nadrukkelijk investeren.

6 Opgave 4: Versterken van het regionale vestigingsklimaat

6.1 Context opgave

Het regionaal vestigingsklimaat van de gemeente moet verstevigd worden om een interessante gemeente voor bedrijven en hun werknemers te blijven. Dit betekent onder meer dat er voldoende vestigingsmogelijkheden voor bedrijven moeten zijn. Het gaat hier om innovatieve bedrijven in o.a. de maakindustrie passend bij het imago en de kwaliteiten van Berkelland. Onder bedrijven worden in dit geval ook recreatie bedrijven en zorgfuncties verstaan. Voor het vestigingsklimaat is de aanwezigheid van voldoende geschoold personeel belangrijk, daarmee dienen er ook aantrekkelijke woonmilieus voor werkenden te zijn. Als antwoord op de opgave om het regionale vestigingsklimaat te versterken zijn twee opties onderscheiden:

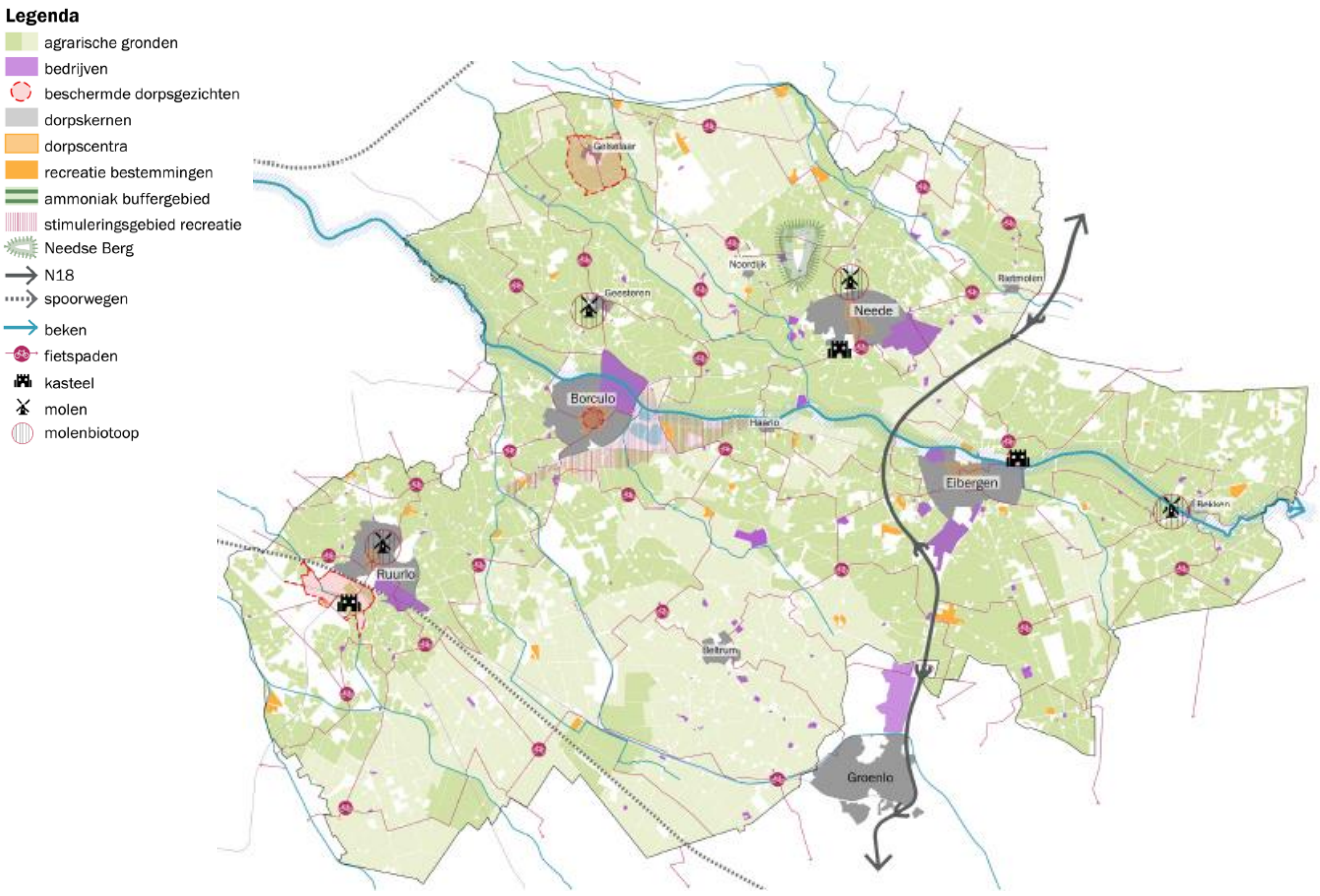
Huidige situatie

De maakindustrie in Berkelland en de regio is groot en grensverleggend, met name op het gebied van de metaal- en houtbewerking. Veel bedrijven richting zich steeds meer op de smart industry; het digitaliseren van het productieproces. Bekende voorbeelden in Berkelland zijn Bronkhorst High Tech in Ruurlo, Meilink in Borculo of Stooff Interior Projects uit Eibergen. De maakindustrie zorgt voor goede werkgelegenheid, al worstelen veel bedrijven met een tekort aan gekwalificeerd technisch personeel.

In totaal is sprake van circa 216 ha (netto) bedrijventerrein in Berkelland waarvan ca. 14,3 ha (netto) nog uitgeefbaar is. Alle lokale bedrijventerrein in Berkelland zijn gemengde bedrijventerreinen. Relevante bedrijfstakken zijn met name de groot- en detailhandel en maakbedrijven. De vorm en de schaal van de bedrijventerreinen verschilt onderling sterk. De activiteiten op de bedrijventerreinen variëren van opslag en overslag, productie en kantoren. Op enkele bedrijventerreinen zijn bedrijfswoningen aanwezig. Er is meestal weinig samenhang tussen de bedrijfsbebouwing op een bedrijventerrein.

Naast lokale bedrijventerreinen heeft de Oost-Achterhoek een regionaal bedrijventerrein ‘De Laarberg’. Dit bedrijventerrein wordt geëxploiteerd door de gemeenten Oost Gelre en Berkelland. Grote ruimtevragers en zware milieu categorieën kunnen hier terecht.

De bedrijventerreinen in Berkelland zijn over het algemeen goed ontsloten op het wegennetwerk, maar minder goed bereikbaar door middel van het openbaarvervoer en langzaam verkeer. De bedrijventerreinen zijn weergegeven op de kaart in Figuur 6.1 hieronder. Een aantal van deze bedrijventerreinen liggen aan of in de beurt van gevoelige landschappen. Zo grenst het bedrijventerrein ten noorden van Borculo aan hoog gewaardeerd cultuurhistorisch landschap. En ligt het bedrijventerrein ten zuiden van Ruurlo aan een strook natuur van het GNN. Bij Neede is het cultuurhistorisch ensemble van de Needse berg van belang. Het gebied rondom de RBT de Laarberg is zowel onderdeel van het GNN als hoog gewaardeerd cultuurhistorisch landschap. Bij het terrein bij Eibergen ligt in het zuidwesten natuur en in het zuidoosten cultuurhistorisch landschap.

Figuur 6.1. Bedrijventerreinen in Berkelland.

Toekomstige situatie

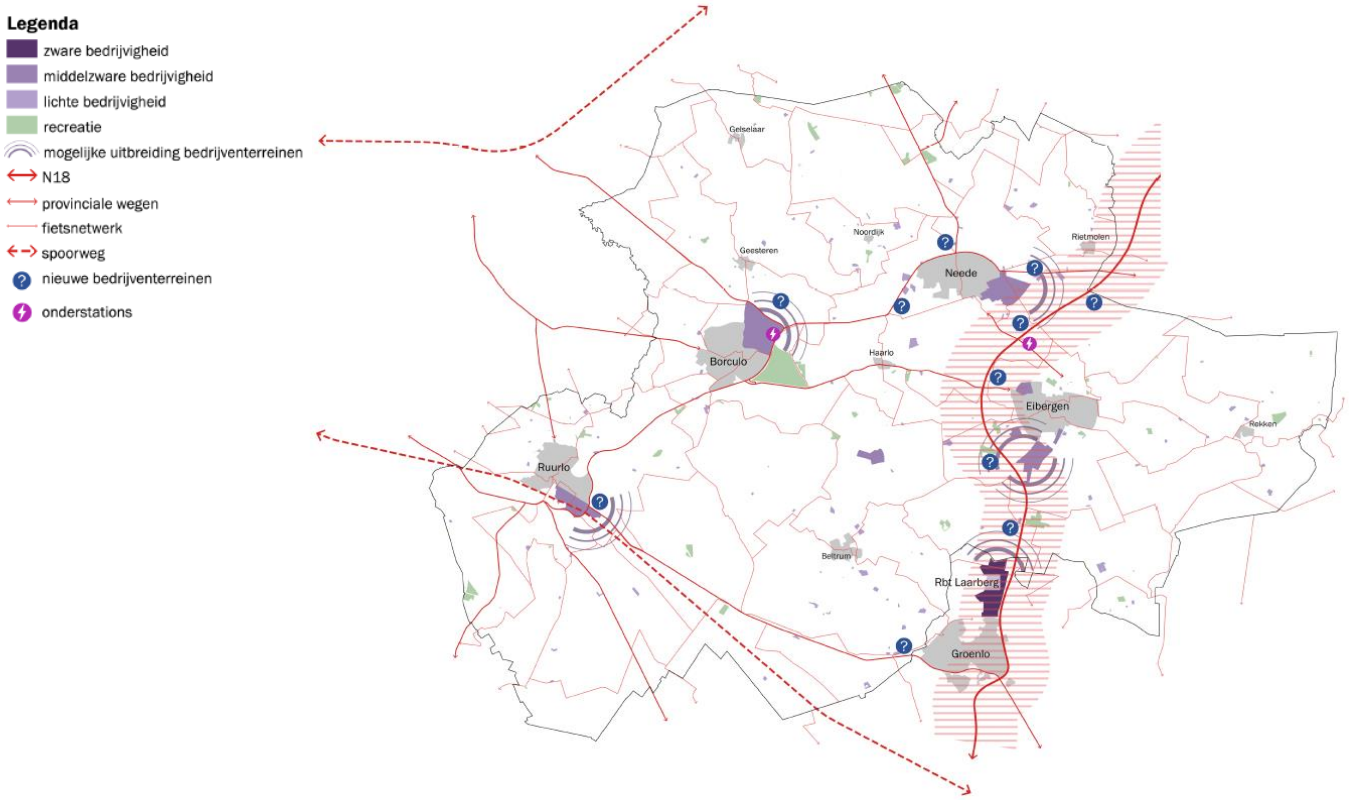
In de Structuurvisie RBT De Laarberg wordt uitgegaan van een gefaseerde ontwikkeling van dit regionale bedrijventerrein (dat zich bevindt op het grondgebied van de buurgemeente Oost Gelre). Dit voorkomt het toevoegen van grote hoeveelheden harde plancapaciteit dus onnodig beslag op ‘groene’ ruimte. Voor bedrijven met een hoge milieucategorie en/of grootschalige verplaatsingen is het belangrijk dat er voldoende ruimte beschikbaar is en blijft op de Laarberg.

Regionaal Programma Werklocaties Achterhoek (2019) verwacht in de komende jaren een toename van de vraag naar vestigings- en uitbreidingsruimte voor bedrijventerreinen in de regio. Voor Berkelland is op dit moment het beeld dat er verspreid over de meeste kernen voor de periode 2019-2023 nog voldoende plancapaciteit is. In de kern Borculo is het aanbod echter al vrijwel uitverkocht. In de periode 2023-2030 ontstaat op verschillende plekken in de gemeente uitbreidingsbehoefte. Bij het uitbreiden van bedrijventerreinen moet rekening gehouden worden met de gevoelige landschappen die rondom deze terreinen liggen. De toenemende vraag naar ruimte voor bedrijventerreinen zou deels kunnen worden gerealiseerd op VAB locaties. Verduurzaming van bedrijventerreinen is een doorlopend proces. De afgelopen jaren is sterk ingezet op de DOE-scans (Duurzaam Ondernemen en Energie).

In het verleden is veel maakindustrie verhuisd naar lagelonenlanden. Omdat de lonen en transportkosten steeds verder stijgen is er weer een verplaatsing van deze industrie naar het westen. De Achterhoek en daarmee ook de gemeente Berkelland beschikt over een interessant palet aan maakbedrijven die in kunnen spelen op deze ontwikkeling. Dit biedt ook kans voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

6.2 Optie 1: Kwantitatief versterken

Bij optie 1 ligt de focus op het kwantitatief doorontwikkelen van de huidige bedrijventerreinen met een duidelijk onderscheid naar bedrijfscategorieën. De bestaande bedrijventerreinen worden uitgebreid om meer ruimte te bieden aan toekomstige bedrijven. Daarbij wordt aangesloten bij de aantrekkingskracht van de N18. Ontwikkelruimte voor bedrijven ligt vooral langs de infrastructuur en bij RBT De Laarberg. Daarnaast worden er nieuwe gebieden aangewezen voor nieuwe bedrijventerreinen rekening houdend met vestigingseisen. Uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen gaat voor de aanleg van nieuwe bedrijventerreinen. Voor het vestigingsklimaat zijn ook voldoende goede nutsvoorzieningen van diverse aard belangrijk, zoals de onderstations en knooppunten van Liander.

Figuur 6.2. Versterken van het regionale vestigingsklimaat, optie 1: kwantitatief.

Effecten

De uitbreiding van bedrijventerreinen heeft logischerwijs gevolgen voor ruimtebeslag en daarnaast voor de hoeveelheid verkeer en de milieucontouren rond bedrijven. Een en ander is direct gerelateerd aan de mate van uitbreiding en het type bedrijven dat zich nieuw zal vestigen op de bedrijventerreinen. Een bijkomend effect van uitbreiding kan zijn dat zittende bedrijven zich binnen de gemeente verplaatsen en/of uitbreiden.

Nieuwe bedrijvigheid kan belangrijk zijn voor de werkgelegenheid. Gezien de nog uitgeefbare ruimte op bestaande bedrijventerreinen volstaat, heeft het bieden van extra uitbreidingsruimte hierop weinig effect. In de huidige situatie is het lastig voor bedrijven om geschikt personeel te vinden. Wanneer meer ruimte voor nieuwe bedrijven wordt gecreëerd, zal het vinden van geschikt personeel lastiger worden. De mismatch tussen vraag en aanbod van personeel wordt groter.

Dit vraagt enerzijds om investeringen in opleidingen en omscholing van personeel en/of het aantrekken van dit personeel. Anderzijds moet geïnvesteerd worden in een fijne en gezonde woonomgeving om (potentiële) werknemers naar de gemeente te trekken. De verwachting is dat de inzet op kwantitatieve versterking van het vestigingsklimaat alleen positieve economische effecten teweegbrengt als ook wordt geïnvesteerd in geschikt personeel.

De gevolgen van uitbreiding van het ruimtebeslag van bedrijven voor de leefomgeving zijn in de basis negatief. Bestaande landschappelijke en natuurlijke waarden kunnen worden aangetast en verloren gaan. Dit kan gevolgen hebben voor de recreatieve waarde en de aantrekkelijkheid van de gemeente als woonplaats. Daarnaast zal de omvang van het landbouw- en/of natuurareaal afnemen en verharding toenemen. Deze toename van verharding beperkt het waterbergend vermogen van de ondergrond en kan leiden tot hittestress, droogte en wateroverlast. Met uitzondering van he bedrijventerrein bij Neede is nabij alle bedrijventerreinen sprake van een vochttekort en droogtegevoeligheid.

De mate waarin de gevolgen optreden is afhankelijk van de hoeveelheid ruimtebeslag, de locatie en de wijze waarop de uitbreiding van bedrijventerreinen wordt ingepast in de omgeving. Over de hoeveelheid ruimtebeslag en de wijze van inpassing is nog weinig te zeggen. Voor de locatie wordt grofweg de locatie uit bovenstaande kaart gebruikt om richtinggevende uitspraken te doen.

- De mogelijke uitbreidingsruimte voor het bedrijventerrein bij Borculo naar het noord- en zuidoosten raakt aan een cultuurhistorisch hoog gewaardeerd gebied en vormt een buffer met een cultuurhistorisch ensemble (Nederbiel). Het gebied ten zuiden van de N315 is aangewezen als stimuleringsgebied voor recreatie langs de Berkel. Omdat voor uitbreiding in ieder geval een provinciale weg moet worden “overgestoken” is er, buiten de reeds beschikbare uitbreidingsruimte in de oksel van de N315 en N825, geen mogelijkheid voor stapsgewijze ontwikkeling. Uitbreiding naar het zuidoosten is landschappelijk het minst gevolgrijk, maar beperkt de mogelijkheden voor recreatie. Vanwege de ligging aan de Berkel is deze uitbreidingsrichting niet wenselijk voor het watersysteem.
- Bij Ruurlo zou uitbreidingsruimte richting het zuiden gevonden kunnen worden. De cultuurhistorisch waardevolle gebieden liggen hier op enige afstand. Wel is het Gelders Natuurnetwerk (GNN) direct aangrenzend aan het bestaande bedrijventerrein gelegen. Het GNN wordt reeds doorsneden door de uitbreidingsruimte die ten zuidwesten van het spoor is gevonden. Hier zijn nog kavels beschikbaar. Een kleine uitbreiding zou nog kunnen plaatsvinden aan de noordzijde van de Palssteeg. De waarde van de zone langs het spoor als natuurgebied binnen het GNN valt te betwijfelen, met uitbreiding van het bedrijventerrein komt dit verder onder druk te staan.
- Bij Neede ligt uitbreiding richting het oosten, naar de N18, het meest voor de hand. Bij de Munsterjansdijk is nog uitgeefbaar terrein beschikbaar. Ten noorden en oosten daarvan ligt het cultuurhistorisch ensemble van de Needse Berg, met een hoge cultuurhistorische waarde. Uitbreiding in deze richting heeft daarop een negatief effect, al is dit deel van het ensemble niet het kerngebied.
- Op het bedrijventerrein De Kiefte in Eibergen is ook nog uitgeefbaar terrein beschikbaar. Op termijn kan uitbreidingsruimte zowel in noordelijke als zuidelijke richting langs de N18 gevonden worden. Ten zuiden en zuidwesten ligt bos en natuur. Ten zuidoosten (aan de overzijde van de Oude Groenloseweg) is sprake van hoge cultuurhistorische waarde. Uitbreiding naar het noord(west)en ligt dan meer voor de hand, met name omdat geleidelijke uitbreiding hier beter mogelijk is. Nadeel van deze locatie is een langere aanrijroute naar de N18, mogelijk is extra infrastructuur benodigd.
- Uitbreiding van RBT Laarberg op Berkellands grondgebied zou het GNN doorkruisen. Hier is bovendien sprake van een hoge cultuurhistorische waarde.

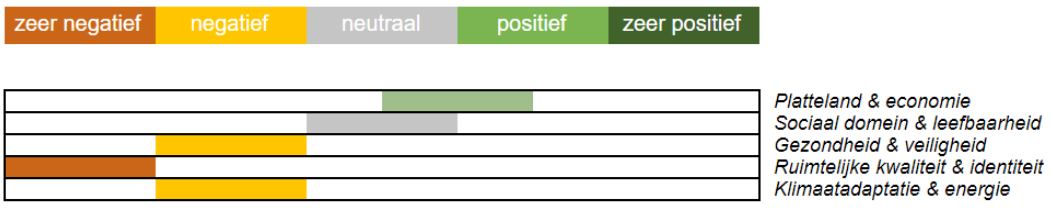
Samenvattend heeft uitbreiding van de bedrijventerreinen negatieve gevolgen voor cultuurhistorische waarden, in het bijzonder het ensemble van de Needse Berg. Op het GNN is er een negatief effect bij uitbreiding van RBT Laarberg en het bedrijventerrein bij Ruurlo. Stapsgewijze uitbreiding is mogelijk bij Eibergen (naar het noordwesten) en mogelijk bij Ruurlo en Laarberg. Bij de overige bedrijventerreinen is een oversteek van een doorgaande weg noodzakelijk.

Gezien de uitbreidingsrichtingen is een significante toename van milieuhinder in de kernen niet te verwachten. Enkel bij Eibergen kan de bedrijvigheid dichter bij woongebieden komen te liggen. Effecten op verspreide huizen in het buitengebied en effecten door veranderende verkeersstromen zijn wel te verwachten. Deze effecten vragen om aandacht in de eventuele planvorming.

Beoordeling

De uitbreiding van bedrijventerreinen biedt ruimte voor nieuwe werkgelegenheid, maar kent diverse negatieve effecten.

- *Vitaal platteland & economie:* Het bieden van uitbreidingsruimte draagt bij aan de mogelijkheden voor bedrijventerreinen. Dit positieve effect wordt beperkt tot een licht positieve beoordeling. Enerzijds is er namelijk voldoende uitbreidingsruimte beschikbaar op bestaande bedrijventerreinen, waardoor het additionele effect klein is. Anderzijds gaat uitbreidingsruimte ten koste van landbouwareaal en van waarden die belangrijk zijn voor recreatie.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* Nieuwe bedrijvigheid kan een positieve betekenis hebben voor huidige en nieuwe bewoners als werkplek. Voor nieuwe bedrijven is vooralsnog echter voldoende ruimte op bestaande terreinen, dus wordt een neutrale beoordeling gegeven.
- *Gezondheid & veiligheid:* Op de situatie bij Eibergen na, is uitbreiding van het dorp áf gericht en zal toename van milieuhinder in woongebieden beperkt zijn. Dat geldt niet voor woningen in het buitengebied en langs autowegen, waar de milieuhinder zal toenemen. Er wordt daarom een negatieve beoordeling gegeven.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* Uitbreiding van de bedrijventerreinen gaat gepaard met verlies van landschappelijke en natuurlijke waarden en doorsnijdt waardevolle gebieden (cultuurhistorische ensembles en GNN). Dit leidt tot een zeer negatieve beoordeling.
- *Klimaatadaptatie & energieopwekking:* De gevolgen van de toename van verharding voor klimaatadaptatie (droogte, wateroverlast, hittestress) leiden tot een negatieve beoordeling.

Samenhang en onzekerheden

De uitbreidingsruimte voor bedrijven wordt met name richting de N18 gezocht vanwege de beoogde verbreding daarvan. Dit hangt mede samen met de wijze waarop bereikbaarheid wordt versterkt (opgave 2). De ruimte voor uitbreiding moet gevonden worden in het buitengebied en in het landschap, waardoor er ook sprake is van samenhang met opgaven 1 en 3. Met opgave 3 is de relatie met name sterk rond het thema werkgelegenheid. Met opgave 5 en 6 is er samenhang vanwege de betekenis van bedrijventerreinen voor de kernen in positieve en negatieve zin (werkgelegenheid en milieuhinder).

Op hoofdlijnen zijn de beoordelingen van deze optie gegeven aan de hand van de indicatieve ontwikkelrichtingen. Hoewel de geformaliseerde natuur- en landschapswaarden (zoals het GNN) en bestaande infrastructuur (zoals de spoorlijn en N18) vaak leidend zijn voor de uitbreidingsrichting, kunnen de negatieve effecten sterk gemitigeerd worden door de meest waardevolle gebieden te vrijwaren. Ook een prioritering van de verschillende bedrijfslocaties is denkbaar. Als voor alle bedrijventerreinen uitbreidingsruimte wordt geboden, zullen de negatieve effecten het grootst zijn, terwijl het risico op overschot aan plancapaciteit en verrommeling dan tevens groeit.

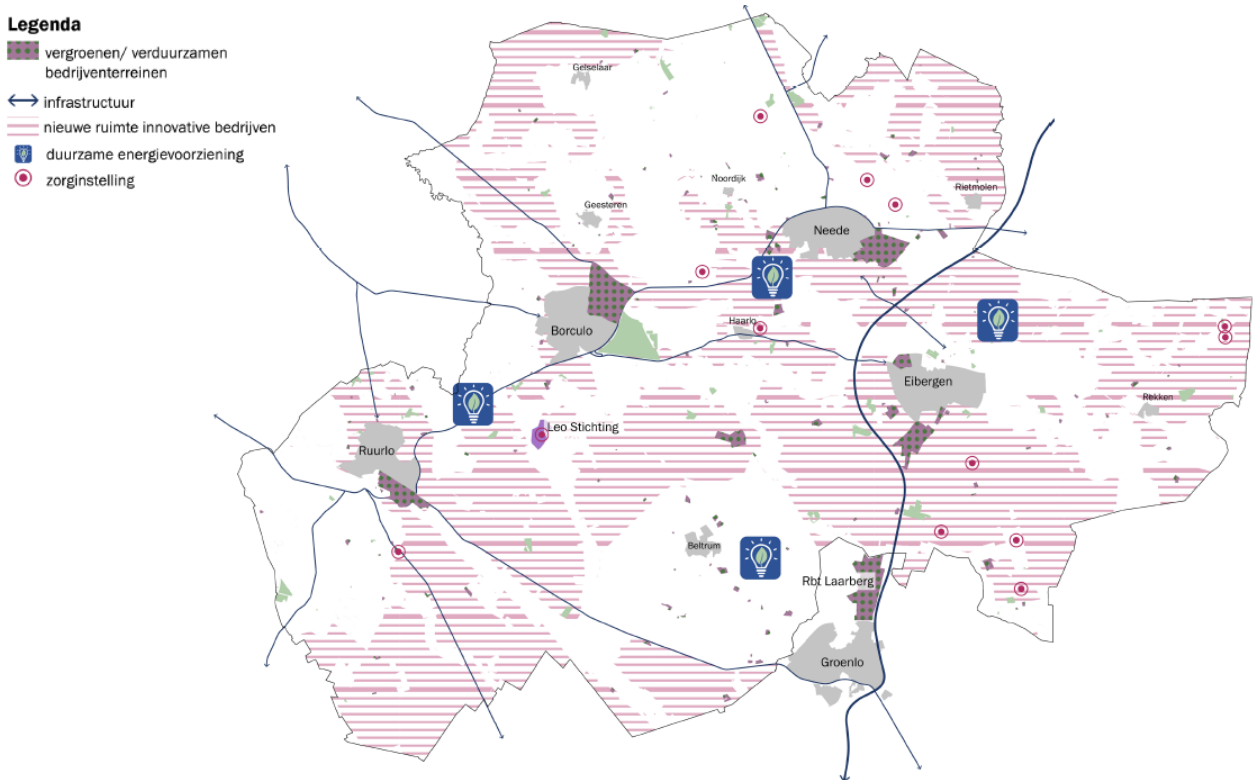
6.3 Optie 2: Kwalitatief versterken

Bij optie 2 ligt de focus op het kwalitatief verbeteren van de bedrijventerreinen, op uitbreiding. Dit kan bijvoorbeeld door het versterken van de digitale infrastructuur, verduurzaming of meer efficiënt ruimtegebruik op de bestaande bedrijventerreinen. Daarnaast zou bijvoorbeeld ook gedacht kunnen worden aan het vestigen van lichte (niet milieubelastende) bedrijven in het buitengebied. Hier kan vrijkomende agrarische bebouwing voor benut worden. Ook recreatieve en woon/zorg bedrijven kunnen zich vestigen in dit buitengebied. Grote milieubelastende bedrijven kunnen juist verplaatsen naar RBT De Laarberg. Het aantrekkelijk woonmilieu kan gebruikt worden als 'selling point' voor bedrijven en het aantrekken van werknemers.

Effecten

De aanpak van deze beleidsoptie zal per bedrijventerrein en per VAB-locatie verschillen, maar de rode draad is de kwalitatieve doelstelling. Voor bedrijventerreinen betekent dit een intensivering van het ruimtegebruik door betere benutting, waarbij ook ruimte wordt gevonden voor vergroening en een prettige omgeving om te verblijven. Voor VAB-locaties is de invulling met lichte bedrijvigheid een herontwikkeling, waarbij ook aan ruimtelijke kwaliteit kan worden gewerkt door bijvoorbeeld overbodige stallen te slopen en erfverharding weg te halen. Op beide type locaties kan ruimte voor zonne-energie gevonden worden op de daken.

Op hoofdlijnen heeft deze beleidsoptie positieve gevolgen voor de omgeving doordat een bijdrage geleverd wordt aan klimaatadaptatie, biodiversiteit en een gezonde leefomgeving. Deze bijdrage kan deels teniet worden gedaan door de intensivering van bedrijventerreinen en verandering van de functie van VAB-locaties. Een toename van bedrijvigheid zal milieuhinder veroorzaken, waardoor het effect op de gezondheid naar verwachting gesaldeerd wordt.

Figuur 6.3. Versterken van het regionale vestigingsklimaat, optie 1: kwalitatief.

De herontwikkeling van VAB-locaties biedt de mogelijkheid hier ook (commerciële en maatschappelijke) voorzieningen te vestigen, die de leefbaarheid, levendigheid en sociale cohesie

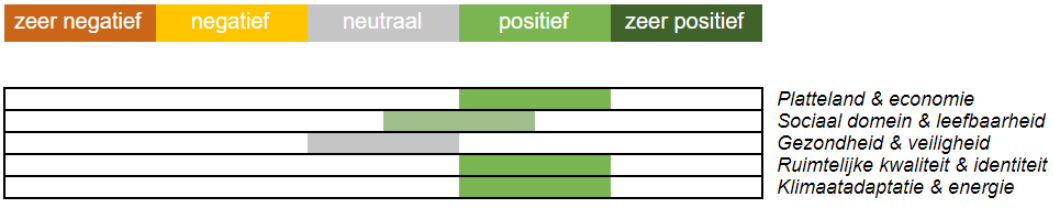
in het buitengebied vergroten. Bovendien voorkomt herontwikkeling verrommeling en ondermijning en biedt het perspectief voor lokale (agrarische) bedrijven om te verbreden. Zo kan een VAB-locatie bijvoorbeeld een ontmoetingsplek worden waar ook lokale producten verkocht worden en/of een fietsenverhuurder gevestigd is. Een aandachtspunt bij VAB-locaties is de impact van nieuwe functies op de lokale verkeerssituatie.

Omdat er op de bedrijventerreinen nog significante winst te behalen is in het ruimtegebruik, is de verwachting dat een gerichte aanpak zeer waardevol zal zijn. Niet alleen om ruimte voor nieuwvestiging en uitbreiding te vinden, maar ook voor klimaatadaptatie en energieopwekking. Door in te zetten op kwaliteitsverbetering kunnen bedrijventerreinen een sterkere relatie krijgen met de kernen en kan de identiteit van de lokale maakindustrie (en andere bedrijvigheid) versterkt worden. Dit draagt bij aan een goede afstemming van de werkgelegenheid op het aanbod van werk en andersom. Een belangrijke nuance is dat deze aanpak vraagt om investeringen en om initiatieven uit de markt om de mogelijkheden aan te grijpen.

Beoordeling

Een kwalitatieve versterking van het vestigingsklimaat kan diverse positieve effecten veroorzaken.

- *Vitaal platteland & economie:* Een gerichte aanpak van bedrijventerreinen en het benutten van VAB-locaties voor lichte bedrijvigheid biedt mogelijkheden voor de plattelandseconomie. De verwachting is dat zowel de maakindustrie, landbouw, recreatie en voorzieningen hier profijt bij hebben. Omdat de haalbaarheid afhankelijk is van investeringen en initiatieven uit de markt wordt ‘slechts’ een positieve beoordeling gegeven.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* Met name op VAB-locaties kan bij deze beleidsoptie gezocht worden naar functies die aansluiten bij het lokale aanbod aan werkgelegenheid en de behoefte aan commerciële en maatschappelijke voorzieningen. Dit leidt tot een licht positieve beoordeling.
- *Gezondheid & veiligheid:* De bijdrage aan positieve gezondheid en toename van milieuhinder zijn beide relevant, maar zullen ten opzichte van elkaar salderen. Per locatie zal de uitwerking anders zijn. Dit leidt tot een neutrale beoordeling
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* De kwaliteitsverbetering op bedrijventerreinen heeft positieve gevolgen voor de lokale ruimtelijke kwaliteit en identiteit.
- *Klimaatadaptatie & energieopwekking:* De aanpak van bedrijventerreinen en in iets mindere mate VAB-locaties is kansrijk om bij te dragen aan klimaatadaptatie en duurzame energieopwekking. Dit leidt tot een positieve beoordeling.

Samenhang en onzekerheden

De kwalitatieve aanpak biedt nieuw perspectief voor bedrijven(terreinen), terwijl ook een positieve bijdrage wordt geleverd aan de leefomgeving. Zeker in het licht van de nog uitgeefbare ruimte wordt de aanpak van bestaande bedrijventerreinen aanbevolen. De nuance hierbij is dat hier (mogelijk aanzienlijke) investeringen voor nodig zijn en de uitwerking afhankelijk is van de deelname van zittende bedrijven. Voor intensivering op bestaande bedrijventerreinen is het bijvoorbeeld nodig om bedrijven opnieuw te huisvesten, soms op andere bedrijventerreinen. Op VAB-locaties geldt een zelfde voorbehoud van investering en initiatief, waarbij voor het initiatief eerder agrarische en nieuwe ondernemers aan bod zullen zijn.

Deze optie heeft een belangrijke samenhang met de transitie van het buitengebied voor de VAB-locaties. Vanzelfsprekend is het wenselijk dat de invulling van deze locaties passend is bij de gewenste ontwikkelrichting van het buitengebied. De ontwikkeling van VAB-locaties kan zowel positieve als negatieve effecten voor de omgeving hebben en kan er door belemmerd worden.

6.4 Optimalisaties en aanbevelingen

Uit de beoordeling van de twee opties komt naar voren dat VAB-locaties een rol kunnen spelen bij het huisvesten van bedrijven, dat een kwalitatieve aanpak van bedrijven positieve effecten heeft en dat het uitbreiden van bestaande bedrijventerreinen met name negatieve gevolgen heeft. Desalniettemin kan het wenselijk zijn om uitbreidingsruimte beschikbaar te hebben. Ten eerste is strategische uitbreidingsruimte voor de lange termijn waardevol om achter de hand te houden, mocht de plancapaciteit “op” raken. Ten tweede is het voor bestaande bedrijven wenselijk om te kunnen uitbreiden op of nabij hun bestaande vestiging, vanwege de binding met de locatie en de waarde voor de lokale werkgelegenheid. Ten derde is, voor het aantrekken van specifieke bedrijvigheid die aansluit bij het lokale profiel (bijvoorbeeld maakindustrie), goed om een aantrekkelijke locatie te kunnen bieden. Bij de afweging tussen de kwantitatieve en kwalitatieve aanpak speelt ook de financiering een rol. Met die overwegingen in het achterhoofd wordt aanbevolen om:

- In te zetten op de kwalitatieve verbetering van bestaande bedrijventerreinen, met een profilering per bedrijventerrein als toekomstperspectief om geleidelijk naartoe te werken.
- In deze profilering het beoogde vestigingsklimaat in de breedte uit te werken, met aandacht voor bedrijfstype, sectoren, (multimodale) bereikbaarheid, verduurzaming, klimaatadaptatie en ruimtelijke kwaliteit.
- Met bedrijven die niet goed passen binnen het toekomstperspectief, bijvoorbeeld vanwege de milieubelasting, het bedrijfstype of de benodigde ruimte, te zoeken naar mogelijkheden om te verplaatsen naar een beter passende locatie.
- In het kader van zorgvuldig ruimtegebruik de bedrijventerreinen vooral te benutten voor functies die alleen op bedrijventerreinen kunnen plaatsvinden. Andere functies en bedrijven die goed te mengen zijn kunnen ook in gemengde gebieden, centra en VAB-locaties gevestigd worden.
- Als er behoefte is aan meer plancapaciteit, de uitbreidingsruimte slechts op één locatie te bieden, om de gevolgen voor de omgeving zoveel mogelijk te beperken.
- Bij nieuwe ontwikkelingen inzetten op intensief ruimtegebruik door bijvoorbeeld bedrijfsruimten te stapelen en in meerdere lagen te ontwikkelen.
- De mogelijkheid om VAB-locaties te benutten voor lichte bedrijvigheid te omarmen en hiervoor een afwegingskader te ontwikkelen.

7 Opgave 5: Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen

7.1 Context opgave

Vanwege de huidige trends en ontwikkelingen zoals onder meer de veranderende bevolkingssamenstelling en de afname van het aantal voorzieningen bestaat de opgave voor het versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen. Een samenhangend aanbod van wonen, ontmoeten, voorzieningen en zorg is gewenst. In het participatietraject is sociale cohesie en de kwaliteit van de woonomgeving ook naar voren gekomen als zeer belangrijk onderwerp. Het doel is om door samen met de dorpsgemeenschappen in te zetten op het behoud van kwaliteiten en verdere doorontwikkeling van de kernen de omgevingskwaliteit voor inwoners en bezoekers toe te laten nemen. Om deze opgave op te lossen zijn drie opties opgesteld. Bij alle drie de opties moet tevens aandacht worden besteed aan klimaatadaptatie.

Huidige situatie

De leefbaarheid in de kernen wordt onder andere gevormd door de kwaliteit en aanwezigheid van voorzieningen, de beschikbaarheid van betaalbare kwalitatief goede woningen,de aanwezige saamhorigheid en de dorpsidentiteit die bijvoorbeeld nog zichtbaar is in de historische dorpskernen.

Detailhandel

Het Regionale Afsprakenkader Detailhandel heeft als doel het behoud van een zo aantrekkelijk mogelijke winkelstructuur waarbij de focus ligt op behoud van vitale centra. De vier (grote) centra van Berkelland hebben vooral een boodschappenfunctie. Op dit moment staat gemiddeld genomen bijna 12% van het totale winkelvloeroppervlak in de kernen leeg. Bijna alle (94%) bestedingen aan dagelijkse artikelen in de gemeente wordt gedaan door inwoners van de gemeente. Bij de niet-dagelijkse artikelen is dit 85%. Van alle bestedingen aan dagelijkse artikelen door inwoners van de gemeente Berkelland wordt 90% binnen de eigen gemeente gedaan. Op 23 november 2021 heeft de gemeenteraad een beleidsregel vastgesteld over de uitbreidingsmogelijkheden van supermarkten in de kernen.

In 2017 is het Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek (AWLO) uitgevoerd. Hierin werd onder andere onderzoek gedaan naar voorzieningen en woonwensen. In Berkelland scoorden voorzieningen als scholen, horeca, supermarkt, zorgvoorzieningen en huisartsenposten een cijfer tussen de 6,9 en 8,0. De voorzieningen Winkels (16%) en Openbaar Vervoer (13%) werden in 2017 het meest gemist in de buurt. 40% van de respondenten mist geen voorzieningen. Er loopt op dit moment een nieuw AWLO, maar de resultaten hiervan zijn op het moment van schrijven nog niet beschikbaar.

Onderwijs

Voor het behoud van een goede leefbaarheid zijn kwalitatief goede onderwijsvoorzieningen nodig. Op dit moment is er veel aanbod aan onderwijsvoorzieningen en diversiteit van onderwijsvormen in Berkelland. Zo zijn er integrale kind centra, 21 basisscholen verdeelt over 9 kernen, 3 kernen waar voortgezet onderwijs gegeven wordt en is er speciaal basis en voortgezet onderwijs (SBO, SO, VO en VSO). Het speciaal onderwijs heeft tevens een regionale functie.

De onderwijsgebouwen zijn wel redelijk oud met een gemiddelde leeftijd van 50 jaar. Sinds 2010 is het aantal leerlingen in Berkelland aan het dalen, hierdoor ontstaat er leegstand in de gebouwen. Samen met de schoolbesturen investeert de gemeente Berkelland daarom in kwalitatieve,

functionele, eigentijdse scholen, die de diverse onderwijskundige en maatschappelijke vraagstukken aankunnen.

Zorgvoorzieningen

Naast onderwijs is zorg een van de belangrijkste voorzieningen. Er is een ruim aanbod aan zorgvoorzieningen voor alle leeftijdscategorieën en zorgbehoeftes in Berkelland. Er zijn woonvoorzieningen en ambulante vormen van zorg. In Berkelland zijn naast de relatief grote zorgorganisaties veel zelfstandigen werkzaam. Sommige zorgorganisaties hebben een duidelijk 'plattelandsprofiel': zij voorzien door een agrarische ligging en activiteiten in een behoefte van inwoners. Er is geen ziekenhuis in Berkelland. Daarvoor zijn inwoners aangewezen op de ziekenhuizen in Winterswijk, Doetinchem, Zutphen en Enschede. Inwoners van Berkelland maken meer gebruik van zorg dan het nationale gemiddelde.

Door de vergrijzing binnen de gemeente wordt steeds meer beroep gedaan op ondersteuning vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Dit wordt vaak gedaan om zo lang mogelijk zelfstandig thuis te kunnen blijven wonen. Mantelzorg is voor zelfstandig wonende ouderen met gezondheidsproblemen een belangrijk fundament van de zorgverlening. De Achterhoek kenmerkt zich verder door een gemiddeld lagere sociaaleconomische status (dit geldt in Berkelland alleen voor Eibergen en omgeving), wat leidt tot een gezondheidsachterstand en minder zelfredzaamheid (tweederde van de bevolking is minder zelfredzaam).

Wonen

Een kwalitatief goede en betaalbare woningvoorraad is ook van belang voor de leefbaarheid in de kernen. Over het algemeen wonen Berkellanders vrij ruim. Meer dan de helft van de bevolking in Berkelland woont in een vrijstaande, geschakelde of twee-onder-één-kap-woning. Er is echter veel behoefte aan (kleinere) betaalbare koopwoningen voor starters en senioren. Uit het Achterhoeks Woonwensen en Leefbaarheidsonderzoek blijkt dat driekwart van de respondenten met een verhuiswens een koopwoning wenst. Ze willen daarnaast vooral binnen de eigen kern verhuizen.

De vraag naar wonen op het platteland neemt toe van zowel binnen als van buiten Berkelland. Daarnaast zijn mensen op zoek naar een locatie waar ze samen met anderen een innovatief woonconcept kunnen realiseren. Met het instrument Rood voor Rood 2.0 wordt gewerkt aan meer ruimte voor wonen in het buitengebied door de sloop van vrijkomende agrarische bebouwing te versnellen.

Er ligt daarnaast een opgave in het moderniseren, verbeteren van de uitstraling, verduurzamen, levensloopgeschikter maken en asbestvrij maken van de woningen en de wijken. In het buitengebied is 75% van de woningen ouder dan 40 jaar, in de kernen is dat 54%.

Toekomstige situatie

Detailhandel

Door de verwachte demografische ontwikkelingen zoals vergrijzing en het steeds populairder worden van online winkelen bestaat de kans dat de leegstand in de kernwinkelgebieden verder toeneemt.

Onderwijs

De demografische ontwikkelingen hebben ook invloed het op onderwijs in de gemeente. Uit het Integraal Huisvestingsplan onderwijs 2020-2036 blijk dat naar verwachting het aantal 0 – 18 jarigen in de gemeente Berkelland de komende jaren met ruim 42% zal dalen. Wel zwakt de daling van de afgelopen jaren af. In de periode van 2020 tot 2033 bedraagt de verwachte daling van basisschoolleerlingen 2.7%. De daling van het aantal leerlingen vraagt om een kritische blik en actie van schoolbesturen en gemeente op de onderwijshuisvesting. In het Integraal Huisvestingsplan

onderwijs 2020-2036 zijn plannen opgenomen om in meerdere kernen basisscholen samen te voegen of samen in één gebouw te huisvesten. De leerlingendaling is ook zichtbaar in het Voortgezet Onderwijs (VO).

Zorg

Voor de zorg is vooral de vergrijzing van belang. Vergrijzing speelt in Berkelland sterker dan in de rest van het land (46% is 50-plus, terwijl dat landelijk 40% is en in 2030 groeit het aantal 65-plussers naar verwachting van 22% naar 29%). Door vergrijzing is er meer vraag naar zowel professionele als mantelzorg. Tegelijkertijd wordt er een afname van het aantal zorgmedewerkers in de regio verwacht. Ook neemt informele hulp, mantelzorg en naoberschap af als gevolg van de individualisering van de samenleving en het ouder worden van de degenen die deze informele hulp verlenen. Innovatie is daarom nodig, hierbij kan gedacht worden aan woonvormen met collectieve voorzieningen, inspelen op 'zorg voor elkaar', nieuwe zorgtechnologieën en flexibele en tijdelijke woonzorgvormen die geschikt zijn voor diverse (zorg)doelgroepen.

Wonen

Ook voor de woningmarkt zijn demografische ontwikkelingen van belang. Na een tijd van bevolksingafname is er de afgelopen jaren sprake van bevolkingsgroei in Berkelland. Dit komt voornamelijk door een positief migratiesaldo. In Berkelland groeit de komende jaren het aantal huishoudens nog licht, maar vanaf 2025-2030 wordt een daling verwacht.[10] Ook het proces van vergrijzing, ontgroening en huishoudenverdunning zet door. Hiermee neemt de woningbehoefte in de komende periode nog toe. Om de bedrijvigheid in de regio en het draagvlak voor voorzieningen op peil te houden is het tegengaan van ontgroening van belang. Voor delen van het buitengebied kan de vergrijzing een probleem worden, met name op de erven waar door bedrijfsbeëindiging het niet vanzelfsprekend is dat de jongere generatie op het erf blijft wonen. Voor ouderen wordt het onderhouden van bebouwing en grond een probleem, voor jongeren die op het platteland willen wonen is het te duur. Dit zet druk op het voorzieningenniveau en de leefbaarheid in het buitengebied. Voor woningen aan de onderkant van de markt (achterstallig onderhoud, beperkte stedenbouwkundige- en/of energetische kwaliteit) ontstaat mogelijk een overschot.

De verwachting is dat de trend naar meer thuiswerken ook na 2021 doorzet. Dit betekent dat voor werkenden de reisafstand tussen wonen en werken minder belangrijk wordt. Daarmee wordt de Achterhoek/Berkelland als woonplek interessanter voor een groter deel van de bevolking. Deze trend vraagt wellicht ook om een andere ruimtelijke inrichting van de leefomgeving (zoals meer groen en ruimte).

In de toekomst heeft Berkelland dus vooral te maken met vergrijzing en ontgroening. Het aantal leerlingen neemt daardoor af en de vraag naar zorg neemt toe. De komende jaren komen er nog huishoudens bij maar dit zal vanaf 2030 gaan dalen waardoor er mogelijk een overschot aan te dure buitengebied woningen en woningen aan de onderkant van de markt komen (bron: AWLO, 2021). Het inburgeren van thuiswerken kan kansen bieden om meer mensen uit andere delen van Nederland aan te trekken.

[10] Er worden verschillende prognosemodellen gebruikt. In de actuele prognose Primos Gelderse variant en Primos 2021 is er een huishoudensdaling vanaf 2030.

7.2 Optie 1: Behoud identiteit en eigenheid

Essentie van de beleidsoptie

Bij deze optie wordt ingezet op het versterken van de identiteit en eigenheid van de kernen en daarmee de leefbaarheid en vitaliteit. Hiertoe is er aandacht voor de cultuurhistorische waarde en het (sociale)voorzieningenniveau. Sociale voorzieningen zijn plaatsen voor ontmoeting en dragen bij aan de identiteit en eigenheid van de kernen. Als randvoorwaarde voor ontwikkelingen geldt dat deze de bestaande identiteit en eigenheid van een kern niet aantasten. Er wordt bij deze optie tevens bijgedragen aan klimaatadaptatie door (her)inrichting van de openbare ruimte.

Figuur 7.1. Versterken van de leefbaarheid en vitaliteit kernen, optie 1: behoud identiteit en eigenheid.

Effecten

De beleidsinzet in deze optie is positief: het versterken van de identiteit en eigenheid van de kernen en daarmee de leefbaarheid en vitaliteit. Veel is echter nog afhankelijk van de *wijze waarop* dit beleidsuitgangspunt in de praktijk gebracht gaat worden. De inzet op “identiteit en eigenheid” vraagt ook nog om het uitwerken van wát de identiteit en eigenheid van de dorpen is. Dit is zoals genoemd inderdaad gekoppeld aan cultuurhistorische waarden en ontmoetingen, maar kan per dorp een andere uitwerking hebben. Het uitwerken van deze kernkwaliteiten maakt de optie toetsbaar en geeft de gemeente een handelingsperspectief om te sturen: welke keuzes kan de gemeente dan concreet maken om de lokale identiteit te behouden?

De beleidsoptie heeft positieve gevolgen voor het onderdeel landschap en cultuurhistorie. Uitgangspunt is namelijk dat nieuwe ontwikkelingen de bestaande identiteit en eigenheid niet mogen aantasten. Ervan uitgaande dat hiermee de (ook onbeschermde) cultuurhistorische waarde van de dorpen bedoeld wordt, heeft dit uitgangspunt een positieve uitwerking voor het karakter van de dorpen.

Een nadeel van de nadruk op behoud van identiteit en eigenheid, is dat hoge eisen worden gesteld aan initiatieven uit de samenleving. Wanneer deze zowel in verschijningsvorm als aard moeten aansluiten bij de bestaande karakteristiek, is er beperkt ruimte voor complementaire woningen en voorzieningen. Het wordt daarmee lastig om in de vraag naar kleinere woningen, nieuwe woonvormen, duurzame initiatieven en innovatieve zorgconcepten te voorzien. Eenzijdige focus op behoud van de huidige karakteristiek kan belemmerend werken voor andere opgaven (bijvoorbeeld het verduurzamen van mobiliteit: hoe ga je om met laadpalen in een omgeving waar de identiteit maatgevend is?). Aan de andere kant zal de nadruk op de identiteit bijdragen aan het stimuleren van ontmoetingen en sociale cohesie in de kernen.

Onderdeel van deze beleidsoptie is dat een bijdrage geleverd wordt aan de klimaatadaptiviteit van de openbare ruimte. Ook hier geldt dat de wijze waarop die bijdrage vormgegeven wordt bepalend is voor de mate waarin dit effect optreedt. Op z'n minst kan in de uitwerking gedacht worden aan het verplicht stellen van het meewegen van klimaataspecten bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen (zodat in elk geval géén verslechtering optreedt). Andere acties kunnen bestaan uit het meekoppelen van klimaataspecten bij herinrichtingsprojecten, het stimuleren van particulieren om de hemelwaterafvoer van het riool af te koppelen en verstening in tuinen tegen te gaan. Het ligt voor de hand om deze aanpak vast te leggen in een vervolgprogramma. Het behoud van de huidige identiteit kan in zekere zin ook voor klimaatadaptieve ontwikkelingen belemmerend werken, al is het in de praktijk naar verwachting mogelijk om met maatregelen aan te sluiten bij de identiteit van de kernen.

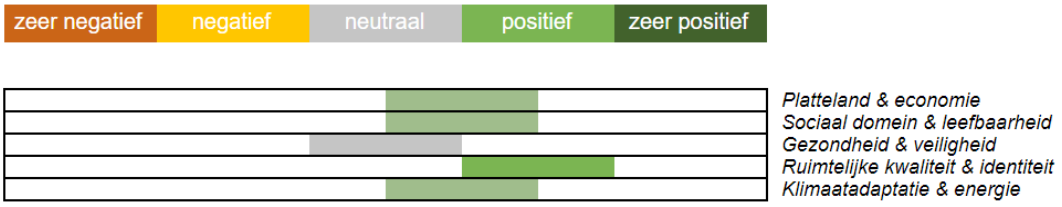
Sociale voorzieningen zijn een belangrijk onderdeel van de identiteit en eigenheid van de kernen. Het belang hiervan wordt erkend in deze beleidsoptie. Een handelingsperspectief ontbreekt nog. Hierbij geldt (net als voor het begrip "eigenheid en identiteit") dat het aanbeveling verdient om te onderzoeken welke sociale voorzieningen cruciaal zijn voor de kernen. Dit kan leiden tot een keuze van de gemeente waar de inzet zich op zal focussen. Daarbij dient de gemeente oog te hebben voor de autonome ontwikkeling op het gebied van onderwijs en zorg. Dat kan tot verschillende invullingen per kern leiden. Het uitgangspunt is wel positief voor de kernwaarden "voorzieningenniveau" en "zorg". Dit uitgangspunt kan dan ook positief uitpakken voor het verduurzamen en innoveren van voorzieningen (kernwaarde onder "economische potentie").

Beoordeling

Over het algemeen geldt dat beleidsoptie 1 voornamelijk kansen biedt en weinig inhoudelijke risico's heeft. Er zijn nog wel vervolgopgaven, maar de beleidsoptie is gericht op een brede verbetering van meerdere kernwaarden uit het beoordelingskader. Samengevat per domein kan onderstaande beoordeling gegeven worden:

- *Vitaal platteland & economie:* Inzet op behoud van sociale voorzieningen dwingt voorzieningen "die het zwaar hebben" om overeind te blijven tot het herijken van hun concept, zodanig dat het aansluit bij de wensen vanuit de samenleving. Dit biedt meekoppelkansen voor innovatie en verduurzaming (van gebouwen). Dit is licht positief.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* De inzet op behoud van sociale voorzieningen is van belang voor de leefbaarheid van vooral de kleinere dorpen. Nadere uitwerking van dit punt is cruciaal om een positief effect te bereiken. Vasthouden aan de huidige identiteit kan de komst van nieuwe woon- en zorgconcepten belemmeren, maar het kan ook sociale cohesie bevorderen. Al met al resulteert dit in een licht positieve beoordeling.
- *Gezondheid & veiligheid:* Geen relaties, waardoor een neutrale beoordeling.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* De karakteristieke omgeving wordt randvoorwaardelijk voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Dit is een positief effect. Verder biedt de inzet op eigenheid en identiteit, mits nader uitgewerkt, kansen.

- *Klimaatadaptatie & energieopwekking:* De inzet op het vergroten van klimaatadaptiviteit van de gemeente is positief. De nadere uitwerking bepaalt de mate waarin dit effect optreedt. Uitgaande van een vervolgaanpak is dit positief.

Samenhang en onzekerheden

De mate waarin kansen benut worden kan nog wel sterk variëren. Het grootste risico hier is dat de gemeente geen wezenlijke rol heeft in behoud van "eigenheid en identiteit" of het voorzieningenniveau. Als "de identiteit" verandert, heeft de gemeente weinig mogelijkheden tot sturing. Als het draagvlak voor een bepaalde voorziening wegvalt, dan verdwijnt deze. Tegelijkertijd kan het behoud van de identiteit in de weg staan van de komst van nieuwe dynamiek en bijvoorbeeld nieuwe woon- en zorgconcepten. De gemeente kan aan het voorzieningenniveau vasthouden, maar het lijkt effectiever om de beleidsinzet te richten op voorzieningen waar inwoners wél behoefte aan hebben. Daarbij geldt als uitgangspunt dat niet de kwantitatieve hoeveelheid voorzieningen bepalend is voor de leefbaarheid (dus niet: hoe meer voorzieningen, hoe beter), maar wel de kwalitatieve invulling van voorzieningen[11] (inzet op een buurthuis met dagbesteding lijkt in de vergrijzende context verstandiger dan inzet op behoud van sportverenigingen in elke kern).

Gezien de sterke relatie tussen de kernen en het landschap daarbuiten, heeft deze optie een belangrijk raakvlak met opgave 1 en opgave 3. Daar waar bijvoorbeeld de landschappelijke ligging en/of het agrarische karakter tot de kernwaarden behoort, wordt de identiteit net zo zeer beïnvloed door keuzes die voor de kernen gemaakt worden als de keuzes voor het buitengebied. In opgave 1 worden ook keuzes afgewogen die betrekking hebben op cultuurhistorische ensembles en beschermde dorpsgezichten.

7.3 Optie 2: Innovatie en vernieuwing

Essentie van de beleidsoptie

Bij optie 2 wordt ingezet op innovatie en vernieuwing om de leefbaarheid en vitaliteit van de kernen te versterken. Er wordt ingespeeld op trends en ontwikkelingen op het gebied van wonen (en combinatie met zorg), werken, recreëren, demografie, klimaatadaptatie, biodiversiteit, etc. Op beschikbaar komende locaties wordt flexibel omgegaan met vernieuwende woon-, zorg- en detailhandelsconcepten die een aanvulling vormen op het bestaande aanbod. De leefbaarheid en vitaliteit van de kernen kan op deze manier worden versterkt. Er wordt ingezet op nieuwe woonmilieus en ontwikkelingen die meervoudig ruimtegebruik mogelijk maken. In de openbare ruimte wordt gezocht naar mogelijkheden om de ruimte voor de auto te verkleinen ten behoeve van ruimte voor fietsers en voetgangers, maar ook voor groen en water om meer in te zetten op het verbeteren van klimaatadaptatie en biodiversiteit.

[11] Zie bijvoorbeeld het onderzoek "Leefbaarheid in Krimpgebieden" https://leefbaarometer.nl/resources/Leefbaarheid%20in%20krimpgebieden;%20een%20verkenning%20van%20de%20relatie%20tussen%20bevolkingskrimp%20en%20leefbaarheid%202011.pdf, waarin geconcludeerd wordt dat de leefbaarheid nauwelijks afhankelijk is van het "objectief meetbare" voorzieningenniveau.

Figuur 7.2. Versterken van de leefbaarheid en vitaliteit kernen, optie 2: innovatie en vernieuwing.

Effecten

Het inspelen op trends en ontwikkelingen op het gebied van wonen, werken, recreëren, demografie, klimaatadaptatie en biodiversiteit om de leefbaarheid te versterken klinkt beloftevol. Aangenomen wordt hier dat vooral demografische trends bepalend zullen zijn voor de genoemde beleidsvelden. Dus: de veranderende bevolkingssamentelling (vergrijzing, ontgroening en op termijn lichte krimp). Daarbij hoort onlosmakelijk dat er locaties vrij gaan komen. Het flexibel omgaan met vernieuwende woon-, zorg- en detailhandelconcepten is vanuit de kernwaarden “voorzieningenniveau”, “het innoveren van voorzieningen” en “mogelijkheden voor ontwikkelen van het platteland” positief. Een flexibele houding geeft ruimte voor initiatieven die vanuit de samenleving aangedragen worden (en daarmee vrijwel één-op-één een positieve bijdrage leveren aan het voorzieningenniveau en de leefbaarheid op het platteland). Hiermee wordt ook de economische onderlegger voor voorzieningen robuuster. Dit kan ook gunstig uitpakken voor de mate waarin mensen bewegen

Bij een dergelijke houding is de samenleving belangrijk voor wat er met de voorzieningen gebeurt. Dit is ook een risico voor verrommeling door ontwikkelingen die niet aansluiten bij de identiteit of leegstand door het ontbreken van draagvlak voor voorzieningen. Als gemeente kan het zinvol zijn om sturing te houden op het type voorzieningen en op de inpassing van nieuwe ontwikkelingen met behoud van bestaande kwaliteiten.

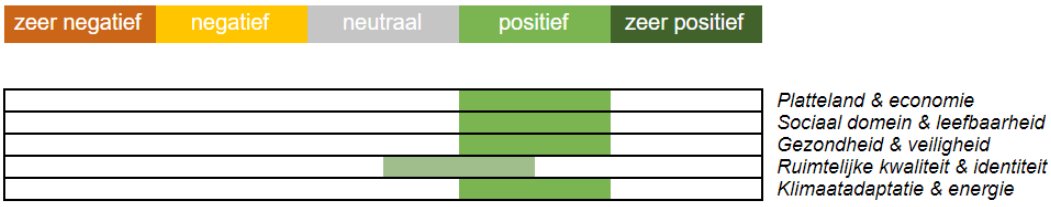
De inzet op meervoudig ruimtegebruik, nieuwe woonmilieus en het zoeken naar mogelijkheden om de ruimte voor de auto te verkleinen heeft integraal een positief effect op onderdelen van het beoordelingskader. Als kanttekening geldt hier dat “de inzet” nog verder uitgewerkt kan worden. Het uitgangspunt is gunstig voor klimaatadaptatie (hitte, droogte en wateroverlast), de ruimtelijke kwaliteit van de kernen (meer ruimte voor aantrekkelijk groen), gezondheid en veiligheid (minder

luchtvervuiling en geluidoverlast door auto's) en sociale veiligheid (minder autogebruikers in de kernen). De wijze waarop deze inzet uitgewerkt wordt is bepalend voor de omvang van het effect. Voor het aspect "bereikbaarheid" kan dit negatief uitpakken. De kernen in Berkelland zijn nog sterk gericht op autogebruik. Het afwaarderen van mogelijkheden voor autogebruik kan ten koste gaan van de bereikbaarheid van de kernen.

Beoordeling

Het trendgericht inspelen op de beleidsvelden is een vanuit milieuperspectief geschikte manier van doorontwikkelen van de kernen. Dit betekent dat er vanuit demografie ruimte geboden wordt aan initiatieven die een bijdrage leveren aan voornamelijk de lokale economie en het voorzieningenniveau.
Het andere onderdeel van deze beleidsoptie, het verminderen van de prominente rol van de auto in de kernen kan, afhankelijk van de mate waarin deze ambitie doorgezet worden, integraal gunstige effecten opleveren voor vrijwel alle onderdelen van het beoordelingskader. Samengevat per domein kan onderstaande beoordeling gegeven worden:

- *Vitaal platteland & economische potentie:* Flexibiliteit omgaan met vernieuwende concepten kan een aanjager zijn van bestaande voorzieningen. Dat kan leiden tot herijking van het concept van die voorzieningen en daarmee een positieve bijdrage leveren voor innovatie of verduurzaming. Dit is positief.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* Zorgvoorzieningen en sociale voorzieningen worden in deze beleidsoptie anders benaderd, meer vanuit de vragen die in de samenleving spelen. Hierdoor ontstaat er een nieuw evenwicht in het voorzieningenaanbod (dat beter aansluit bij de wensen van de samenleving). Dit is een gunstig uitgangspunt.
- *Gezondheid en veiligheid:* Het zoeken naar mogelijkheden om de ruimte voor de auto te verkleinen kan positief uitwerken voor gezondheidsaspecten als geluidhinder en luchtkwaliteit. Het beleidsuitgangspunt is positief. De omvang van het effect moet op basis van vervolgplannen nader uitgewerkt worden.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* Met deze optie wordt ingezet op meer ruimte voor groen- en water. Dit heeft een positief effect op de biodiversiteit en ruimtelijke kwaliteit. Tegelijkertijd kan de flexibiliteit aan functies een risico vormen voor de ruimtelijke kwaliteit. Door overal verschillende functies toe te staan kan verrommeling ontstaan. Hierdoor is slechts een licht positieve beoordeling gegeven.
- *Klimaatadaptatie, & energieopwekking:* Het terugdringen van autogebruik leidt tot het tegengaan van verstening en kansen voor verdere verbetering van de klimaatadaptiviteit van de kernen.

Samenhang en onzekerheden

In de beoordeling is geconcludeerd dat het beleidsmatige uitgangspunt gunstig is voor de onderdelen van het beoordelingskader. In de beleidsoptie zijn nog geen concrete maatregelen geformuleerd om werk te maken van deze ambitie. Dat verdient aandacht in de omgevingsvisie: hoe en waar gaan we investeren in het terugdringen van autogebruik? Gaan we daar als gemeente actief op sturen of wachten we op "moments of change" (bijvoorbeeld het vernieuwen van het riool)? Die uitgangspunten kunnen de omvang van de ambitie (en dus de uitwerking van het effect) in belangrijke mate bepalen. Deze optie hangt ook samen met opgave 2 (versterken van de regionale bereikbaarheid). Als er ook geïnvesteerd wordt in de mobiliteitstransitie is dit een

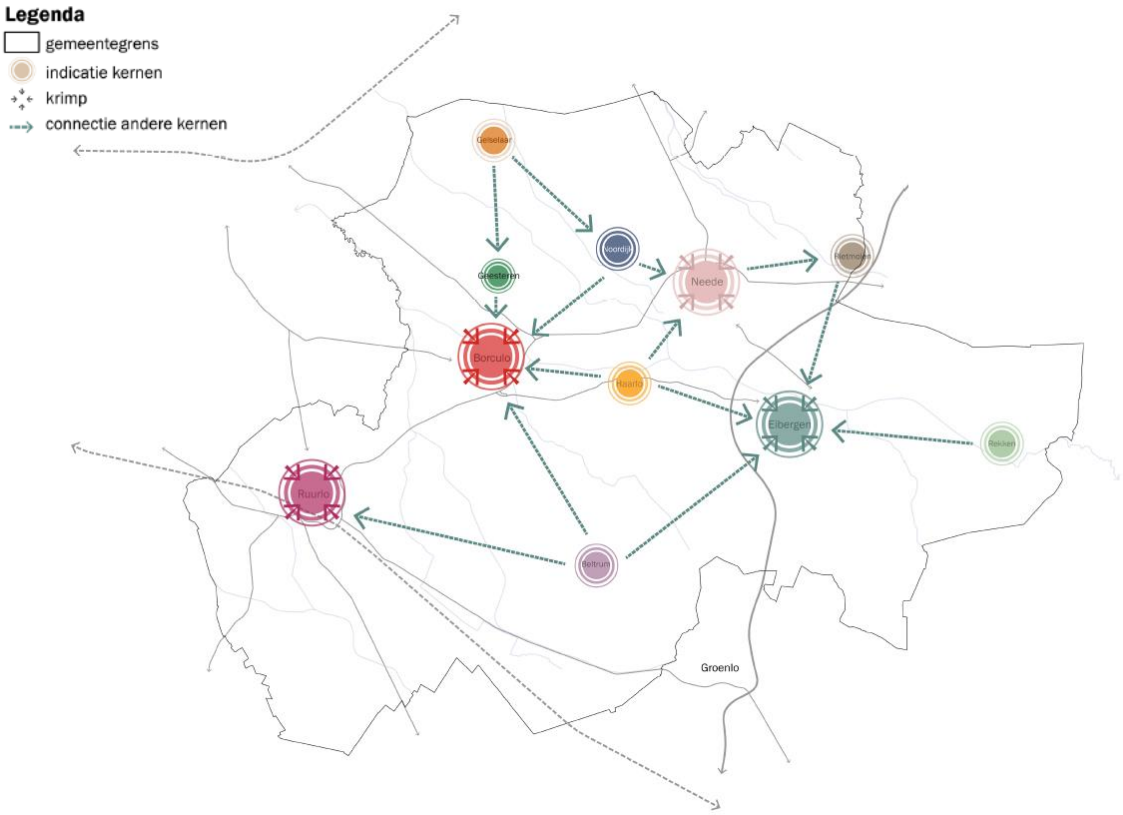
principe dat gemeentebreed doorgevoerd moet worden. Denk hierbij aan de beschikbaarheid van alternatieve routes bij afwaardering, een autoluwere inrichting en de bereikbaarheid van voorzieningen. Ook de keuze bij opgave 5 heeft samenhang met de gevolgen van deze optie. Flexibele omgang met nieuwe initiatieven uit de samenleving kan bijdragen aan een beter vestigingsklimaat voor bedrijven. Dit biedt meer ontwikkelruimte wanneer gekozen wordt voor een kwalitatieve aanpak van de bestaande bedrijventerreinen.

In de huidige prognoses wordt uitgegaan van een lichte krimp na 2030. Dat zou, gegeven het beginsel van trendmatig sturen, leiden tot de conclusie dat er in Berkelland geen groot nieuw woningbouwprogramma nodig is. De huidige krapte op de huizenmarkt (en de Berkellandse gemeenschap) vraagt echter wel om dergelijke ontwikkelingen. Daar moeten dus keuzes gemaakt worden.

7.4 Optie 3: Versterken draagvlak

Essentie van de beleidsoptie

Bij deze optie wordt geanticipeerd op een veranderende bevolkingssamenstelling en wordt het draagvlak van voorzieningen bekeken. Per kern kan verandering van de bevolkingssamenstelling uiteraard verschillen. De voorzieningen worden in de grote kernen geconcentreerd, waardoor de kleine kernen op de voorzieningen in de grotere kernen aangewezen zijn. Er kan gestuurd worden op kwaliteit boven kwantiteit van voorzieningen, door bijvoorbeeld het samenvoegen daarvan. Zaken die daarbij een rol spelen zijn o.a. voorzieningen op peil houden (concentreren of iedere kern zelf), bouwen van nieuwe woningen voor starters en senioren, leefomgeving (aantrekkelijk wonen), etc. Klimaatadaptatie speelt ook bij deze optie een rol, zo kunnen autoluwe winkelconcentratiegebieden de leefbaarheid bevorderen maar ook bijdragen aan klimaatadaptatie door ontharding en vergroening.

Figuur 7.3. Versterken van de leefbaarheid en vitaliteit kernen, optie 3: versterken draagvlak.

Effecten

Beleidsoptie 3 gaat nog verder dan beleidsoptie 2 in het trendgericht sturen op het voorzieningenniveau. In essentie is dit een optie die het voorzieningenniveau volledig overlaat aan de markt. Daarbij is het waarschijnlijk dat inwoners voor hun voorzieningen aangewezen zijn op andere, grotere kernen. De wezenlijke vraag hier is hoe erg dat is voor de leefbaarheid van de kernen. Voor het voorzieningenniveau pakt dit ongunstig uit, maar dat betekent niet dat de leefbaarheid in de kleine kernen één-op-één onder druk komt te staan. Uit onderzoek is bekend dat de leefbaarheid van een dorp niet noodzakelijk afhankelijk is van het al dan niet aanwezig zijn van voorzieningen. Veel 'woondorpen' weten uitstekend te functioneren zonder voorzieningen. De enige voorziening die als min of meer onmisbaar wordt gezien is de aanwezigheid van een overdekte ruimte om samen te komen, of dat nu een dorpshuis, schoolklas of kroeg is.

Het kwijtraken van de mogelijkheid tot maatschappelijke interactie is een aandachtspunt voor de zogenaamde 'woondorpen': dorpen met weinig of geen voorzieningen. Als de ontmoetingsfunctie hier niet meer aan een bestaande voorziening kan worden gekoppeld, omdat de voorziening er simpelweg niet meer is, is de vraag op welke wijze hij kan worden vormgegeven.

Hierbij speelt mobiliteit een hele belangrijke rol. Bewoners die aangeven slecht voorzieningen te kunnen bereiken, zijn over het algemeen minder gezond en gelukkig en voelen zich vaker eenzaam. Hoe beperkter de mobiliteit van de bewoner, hoe meer nabije voorzieningen worden gewaardeerd. Dat is in het licht van vergrijzing belangrijk.

Kort gezegd kan geconcludeerd worden dat niet de kwantiteit van het voorzieningenniveau belangrijk is, maar de kwaliteit. Dit betekent dat belangrijk is dat de voorzieningen goed bereikbaar moet zijn én dat iedere gemeenschap een plek nodig heeft om samen te komen. Binnen die marge

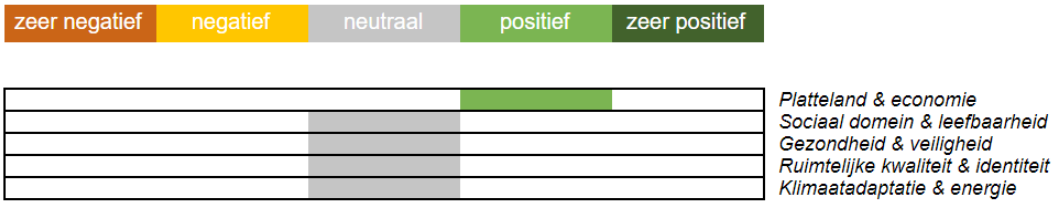
kan de markt vrij bepalen welke voorzieningen wel en niet voorkomen, zonder dat dat wezenlijke effecten heeft op de leefbaarheid in de kern.

Bij het teruglopen van het voorzieningenniveau bestaat wel het risico dat de bestaande gebouwen leeg komen te staan. Dit is een opgave voor herontwikkeling. Tegelijkertijd biedt dat gegeven ook weer kansen om te werken aan verduurzaming, klimaatadaptatie en de aantrekkelijkheid van de dorpen.

Beoordeling

Bovenstaande beoordeling betekent concreet nog weinig, omdat er binnen de bandbreedte van het beleidsvoornemen heel veel mogelijk is. Voorzieningen kunnen toenemen, verdwijnen, veranderen en van locatie veranderen. Op de ene plek kan dit gunstig uitpakken, terwijl dit in andere kernen risico's met zich meebrengt. De gemeente heeft hier een rol in, door op de kwaliteit van de voorzieningen te blijven sturen. Al met al levert dit een vrij neutrale beoordeling op, waarbij kansen bestaan voor het doorontwikkelen van het voorzieningenniveau in de grotere kernen.

- *Vitaal platteland & economische potentie:* Het draagvlak voor voorzieningen in grotere kernen neemt toe.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* Het voorzieningenniveau kan verandering (of krimp) verdragen. Van belang is dat er sociale ontmoetingsplekken blijven bestaan. Gegeven die conclusie zal de leefbaarheid onder invloed van het voorzieningenniveau niet wezenlijk verslechteren of verbeteren.
- *Gezondheid en veiligheid:* Geen wezenlijke relatie.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* Terugloop van voorzieningen kan tot leegstand leiden. Tegelijkertijd biedt dat ook kansen om te werken aan de aantrekkelijkheid van de dorpen.
- *Klimaatadaptatie, & energieopwekking:* Terugloop van voorzieningen kan tot leegstand leiden. Tegelijkertijd biedt dat ook kansen om te werken aan klimaatadaptatie door bijvoorbeeld het tegengaan van verstening.

Samenhang en onzekerheden

Met name de (onderlinge) bereikbaarheid van kernen is van belang voor het draagvlak van voorzieningen en de centrumfunctie die de grote kernen vervullen. In een plattelandsgemeente als Berkelland gaat het al snel over de autobereikbaarheid, maar voor veel gebruikers van sociale en culturele voorzieningen is juist de bereikbaarheid met het OV en de fiets heel belangrijk. Jongeren, minder validen en hulp behoevende ouderen zijn vaak niet in staat om zelf met de auto te reizen. Of voor hen geschikte vervoersmiddelen beschikbaar zijn bepaalt in grote mate waar zij willen en kunnen wonen. Deze optie heeft dan ook een grote samenhang met opgave 2.

7.5 Optimalisaties en aanbevelingen

De beleidsopties sluiten elkaar niet per definitie uit en hebben elk positieve effecten op verschillende aspecten. Dat betekent dat de beleidsopties prima naast en in combinatie met elkaar in uitvoering gebracht kunnen worden. Er zijn twee belangrijke tegenstellingen te benoemen:

- De keuze voor behoud van het bestaande of voor het bieden van flexibiliteit. Enige flexibiliteit is nodig om invulling te geven aan de behoefte aan vernieuwende woon- en zorgconcepten en zodoende mee te bewegen met de veranderende bevolkingssamenstelling. Dit zal wellicht leiden tot verandering van identiteit, maar hoeft geen verlies van identiteit te betekenen. Dat is ook gestoeld op de notie dat “identiteit” geen statisch gegeven is. De identiteit van de Berkellandse dorpen is voortdurend in beweging: die staat niet zomaar onder druk door veranderingen in de fysieke leefomgeving.
- Actieve sturing of reactief beleid. De leefbaarheid en kwaliteit van de kernen is uiteindelijk niet volledig stuurbaar. Bewoners, ondernemers en andere maatschappelijke factoren bepalen in de praktijk grotendeels het kwaliteitsniveau en het karakter. Tegelijkertijd is de rol van de gemeente hierin onmiskenbaar en kan een actieve sturingsfilosofie het verschil maken tussen een mooi verhaal en daadwerkelijke verandering. De aanbeveling is daarom om in de kernen adaptief beleid te voeren.

De aanbeveling is dan ook om duidelijk de kwaliteiten en kernwaarden te formuleren die belangrijk zijn voor de identiteit, zowel voor de ruimtelijke relevante (bijvoorbeeld cultuurhistorie), als voor de sociale aspecten. Dit kan bijvoorbeeld door per kern de kernkwaliteiten te schetsen. De omgevingsvisie kan daarnaast de behoeften zoals sociale voorzieningen, kleinere woningen, nieuwe woonvormen en innovatieve zorgconcepten beschrijven. De behoeften en kwaliteiten bieden samen de kaders waarbinnen flexibiliteit mogelijk is, bijvoorbeeld door nieuwe initiatieven toe te staan in het beschermd dorpsgezicht, zolang de uiterlijke verschijningsvorm aan sluit bij de omgeving.

8 Opgave 6 Gezonde leefomgeving versterken

8.1 Context opgave

Steeds meer staat het belang van een gezonde leefomgeving op de agenda. Daarom richt deze opgave zich op het versterken van de gezonde leefomgeving en het bevorderen van positieve gezondheid van de Berkellanders. Onder meer een beweegvriendelijke omgeving en het versterken van de sociale cohesie kunnen hieraan bijdragen. Er worden twee opties onderscheiden om de gezonde leefomgeving te versterken.

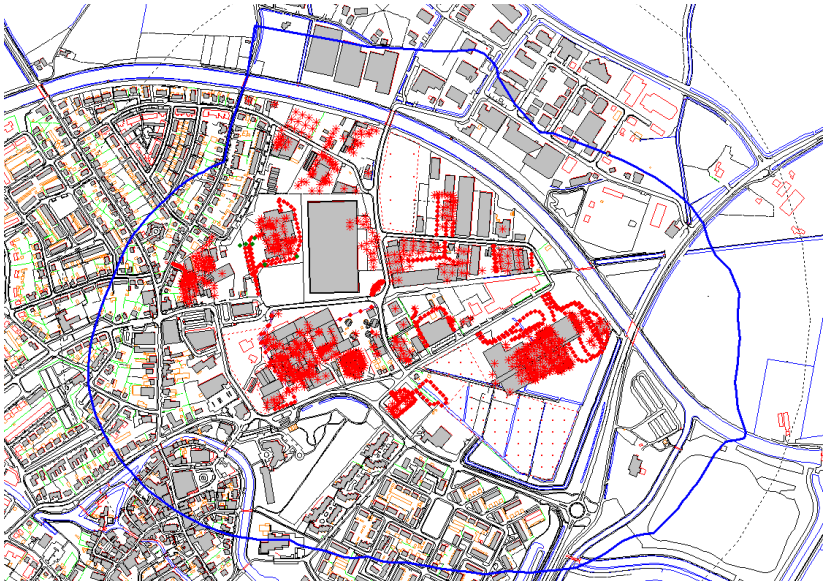
Huidige situatie

Verschillende aspecten binnen de leefomgeving kunnen (negatieve) effecten hebben op de volksgezondheid. Hierbij kun je onder andere denken aan geluids- en lichthinder, luchtkwaliteit en geuroverlast. Maar ook aspecten als een gebiedsinrichting die uitnodigt om naar buiten te gaan, meer te bewegen en sociale contacten op te zoeken speelt mee in lokale volksgezondheid.

Geluid

Overlast als gevolg van geluid kan leiden tot gezondheidsklachten als stress of slapeloosheid. Verkeer, bedrijvigheid en evenementen zijn mogelijke oorzaken van geluidshinder. De impact van geluid is vooral groot op geluidsgevoelige objecten zoals woningen, gezondheidszorginstellingen en scholen. Hierom worden sommige geluidsbronnen gescheiden van geluidsgevoelige objecten door middel van zonering. Binnen de aangewezen zones worden geluidsgevoelige objecten enkel onder voorwaarden toegelaten.

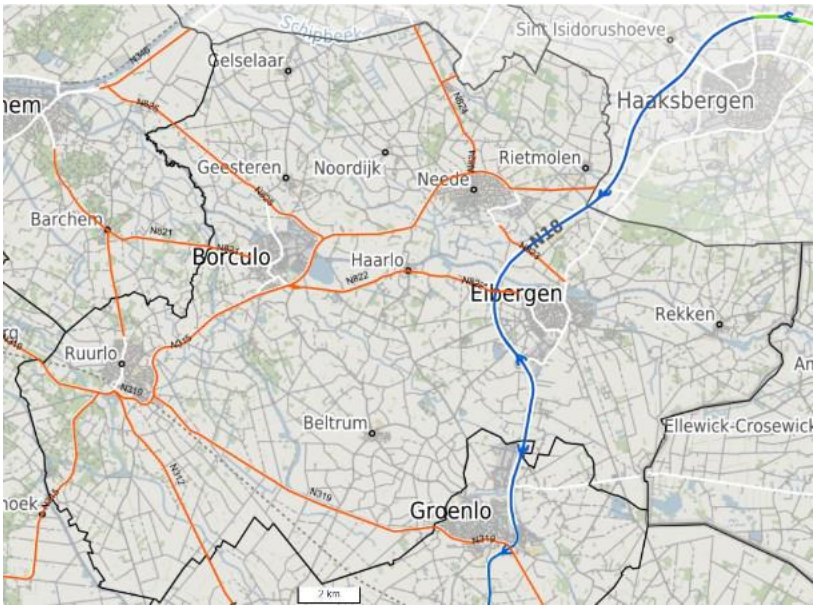
In Berkelland is industrieterrein Borculo een gezoneerd industrieterrein. De bedrijfsvoering van FrieslandCampina produceert veel geluid. Het is een continubedrijf dat overdag, ’s avonds en ’s nachts evenveel geluid produceert. Rondom het industrieterrein ligt een geluidzone waarbinnen zich honderden woningen bevinden. Er zijn momenteel geen knelpunten binnen of buiten deze geluidzone bekend. In de onderstaande figuur is de geluidzone rondom industrieterrein Borculo weergegeven.

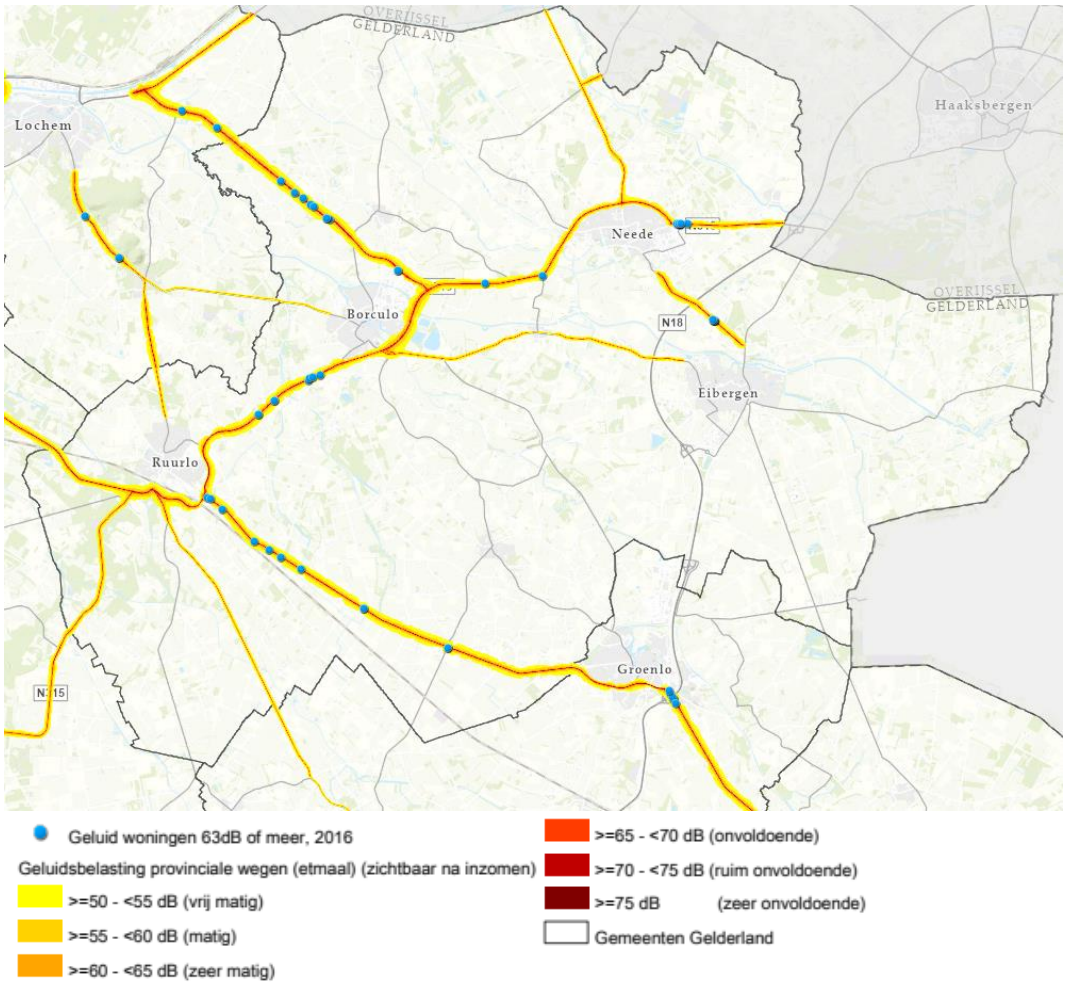
Figuur 8.1. Industrieterrein Borculo

Het Regionaal Bedrijventerrein De Laarberg kent een soortgelijke geluidszone. Deze strekt zich op het Berkellandse grondgebied echter alleen uit over onbebouwd terrein en niet over geluidgevoelige functies.

Belangrijke andere geluidbronnen in Berkelland zijn het motorcrossterrein *BMAC Borculo*. Schietinrichtigen Schietbaan *'t Ruurlose Broek* en Schietsportcentrum *'t Weideke*. Ook is er sprake van verkeerslawaai. De belangrijkste verkeerswegen zijn de rijksweg N18 (Twenteroute), de provinciale wegen en (drukkere) gemeentelijke wegen (zie onderstaand figuur). De spoorlijn Winterswijk – Zutphen (via Ruurlo) is ook een relevante geluidbron. Uit onderzoek van de GGD blijk dat geluidshinder in Berkelland vooral optreedt door het wegverkeer (inclusief brommers en scooters) en in mindere mate door bedrijven en industrie. Op Figuur 8.3 is de geluidsbelasting door de provinciale wegen weergegeven.

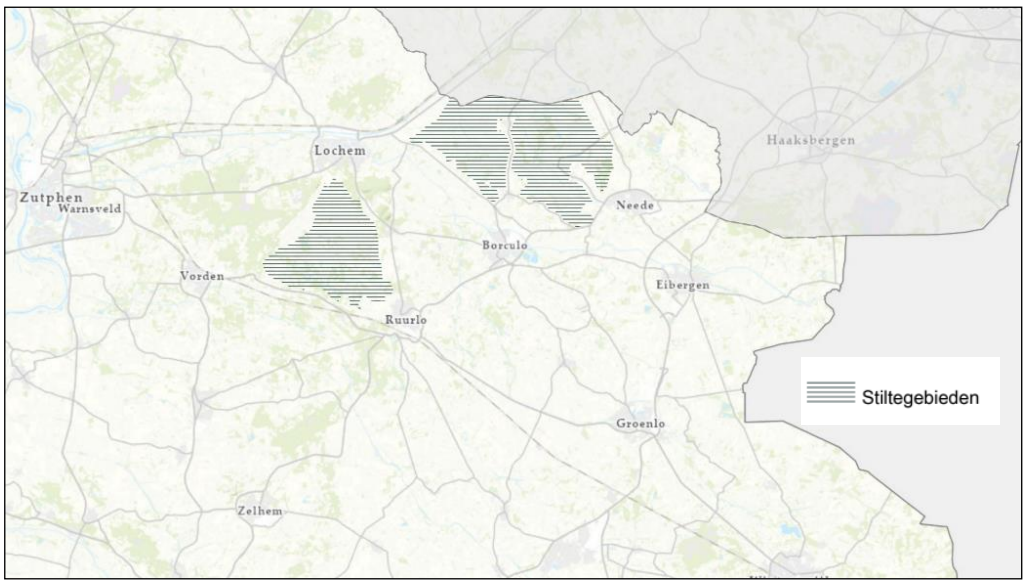
Figuur 8.2. Provinciale wegen (oranje) en N18 (blauw) in Berkelland.

Figuur 8.3. Geluidbelasting van provinciale wegen in Berkelland. Bron: Geoportaal Gelderland.

In de gemeente vinden jaarlijks circa 30 grotere evenementen plaats. Evenementen worden momenteel onderverdeeld in grootschalige, kleine en overige. Bij deze evenementen is er sprake van een maximaal toegestaan gemiddeld geluidsvolume. Wel geldt er een eindtijd voor de evenementen. Voor inrichtingen is er een festiviteitenregeling in de APV waardoor jaarlijks voor festiviteiten binnen de gebouwen van de inrichting 12 keer per jaar hogere geluidniveaus zijn toegestaan.

Ten noorden van Borculo en ten westen van Ruurlo heeft de provincie Gelderland in de Omgevingsverordening stiltegebieden aangewezen. Op dit moment gelden in de stiltegebieden geen regels voor agrarische activiteiten en inrichtingen milieubeheer. Wel gelden hier regels voor toestellen en motorrijden. De stiltegebieden zijn weergegeven in Figuur 8.4 hieronder.

Figuur 8.4. Stiltegebieden in gemeente Berkelland. Bron: Geoportaal Gelderland.

Luchtkwaliteit

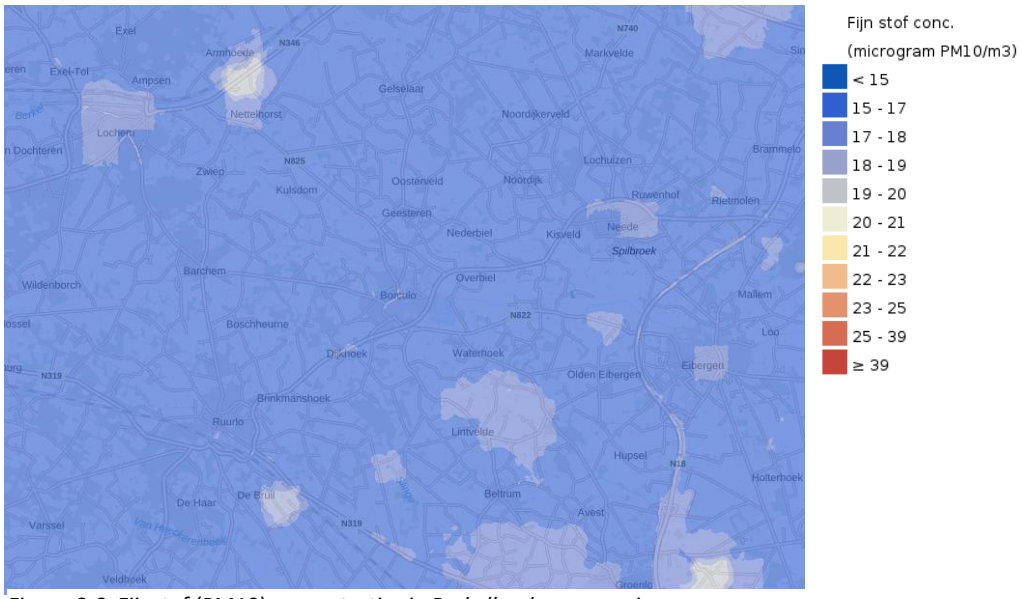
Ook luchtverontreiniging kan negatieve gezondheidseffecten hebben. Hoge concentraties van luchtverontreinigende stoffen kunnen luchtwegklachten en hart- en vaatziekten veroorzaken. Vooral kinderen, ouderen, mensen met luchtwegaandoeningen of hart- en vaatziekten, lopen meer risico op het krijgen van gezondheidsklachten ten gevolge van luchtvervuiling. Een betere luchtkwaliteit levert gezondheidswinst op, ook als de concentraties luchtvervuilende stoffen al onder de landelijke norm liggen. De voornaamste luchtverontreinigende stoffen zijn stikstofdioxide (NO2) en fijnstof ($PM_{2,5}$ en PM_{10}). De gemeente Berkelland heeft geen luchtkwaliteitsbeleid vastgesteld en neemt niet deel aan het Schone Lucht Akkoord.

Figuur 8.5 geeft de jaargemiddelde concentraties stikstofdioxide (NO2) weer in µg/m^3. De wettelijke grenswaarde voor de jaargemiddelde concentratie is 40 µg/m^3. Dit was in het verleden ook de advieswaarde van de wereldgezondheidsorganisatie (WHO), maar in september 2021 heeft de WHO deze advieswaarde verlaagd naar 10 µg/m^3. De belangrijkste bronnen van stikstofdioxide zijn verkeer en industrie. Op de kaart is dan ook de structuur van het hoofdwegennet goed terug te zien. Overal vallen de concentraties ruimschoots onder de wettelijke grenswaarde en de WHO-advieswaarde van 40 µg/m^3. Maar nergens wordt voldaan de nieuwe advieswaarde van de WHO. De hoogste waarden liggen in Berkelland rond de 20 µg/m^3.

Figuur 8.5. Stikstofdioxide (NO2) concentraties in Berkelland en omgeving.

Naast stikstof is fijnstof van belang. De belangrijkste bronnen van fijnstof zijn wegverkeer, industrie, veehouderijen en houtkachels. Bij bepaalde weersomstandigheden, zoals mist en windstil weer, blijft de rook van houtstook hangen. De concentratie fijnstof en roet kan op zulke dagen lokaal sterk oplopen en leiden tot overlast en gevolgen voor de gezondheid. Figuur 8.66 geeft de concentraties fijnstof (PM_{10}) weer in µg/m^3. De wettelijke grenswaarde voor de jaargemiddelde concentratie is 40 µg/m^3, de nieuwe WHO-advieswaarde is 15 µg/m^3. De waarden liggen in Berkelland tussen de 18 en 21 µg/m^3. Dat betekent dat overal ruimschoots wordt voldaan aan de grenswaarde van 40 µg/ m^3 maar niet aan de WHO-advieswaarde van 15 µg/m^3. De trend is daarbij wel dat die concentraties nog steeds dalende zijn, zodat de WHO-advieswaarden binnen bereik komen.

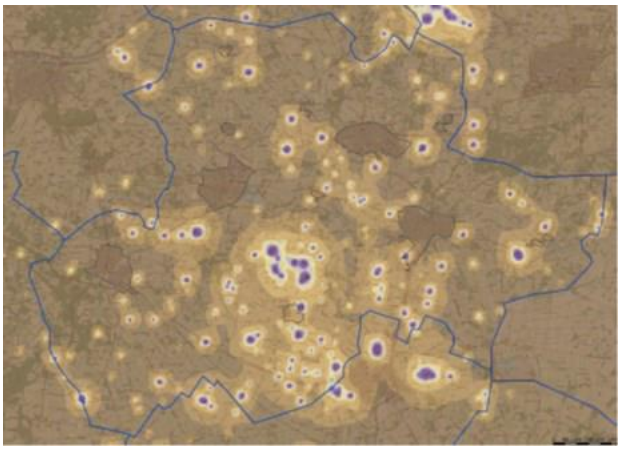

Figuur 8.6. Fijnstof (PM10) concentraties in Berkelland en omgeving.

Bij nare geuren wordt niet snel gedacht aan gezondheidsklachten. Maar hoge concentraties kunnen wel degelijk leiden tot gezondheidsklachten. Hierbij zijn zowel directe fysieke klachten (misselijkheid, hoofdpijn, benauwdheid, slecht slapen) als indirecte gevolgen (ramen en deuren dichthouden, niet meer naar buiten willen, geen bezoek meer ontvangen) van belang. Oorzaken van geuroverlast kunnen zaken zijn als rioolwaterzuiveringsinstallaties, veehouderijen, industrie/bedrijvigheid (zoals productie van diervoeders, vleesverwerking, kunststofverwerking, zuivelindustrie, mestverwerking en autospuiterijen), bepaalde typen horeca (restaurants en snackbars) en viskramen. In Berkelland is vooral de veehouderij belangrijk in geuroverlast, vanuit de andere categorieën zijn er geen ernstige knelpunten bekend. Wel zijn er in het verleden veel geurklachten geweest over de mestwerking aan de Deventer Kunstweg en in iets mindere mate over de RWZI's in Haarlo en Ruurlo. Daarnaast zijn er incidentele geurklachten over andere geurbronnen, waaronder houtkachels van particulieren.

Geur

De geurbelasting van veehouderijen is de hoeveelheid geur, uitgedrukt in *odour units* per kubieke meter lucht (ou/ m^3), die op een geurgevoelig object zoals een woning terecht komt. Figuur 8.7 toont de achtergrondbelasting (cumulatieve geurbelasting) door veehouderijen in en rondom Berkelland in 2018. In de nabijheid van veehouderijen zijn bepaalde ontwikkelingen soms niet mogelijk vanwege een te hoge geurbelasting of te korte afstand tot andere objecten. Andersom worden veehouderijen beperkt in hun milieugebruiksruimte door andere functies in het buitengebied. De veehouderijen liggen verspreid over het hele buitengebied, maar rondom Beltrum bevindt zich een relatief hoge concentratie veehouderijen met een grotere geuremissie.

Figuur 8.7. Cumulatieve geurbelasting door veehouderijen in en rondom Berkelland (2018).

De gemeenteraad van Berkelland heeft op 9 december 2008 de Verordening geurhinder en veehouderij gemeente Berkelland vastgesteld. Deze geurverordening is op 1 juli 2009 in werking getreden. Daarbij zijn de zeven kleine kernen (Beltrum, Geesteren, Gelselaar, Haarlo, Noordijk, Rekken en Rietmolen) aangewezen als gedeelte van het gemeentelijk grondgebied waarvoor een andere geurnorm en minimaal aan te houden afstand van toepassing zijn: 6 ou/m_3 en 75 meter (de wettelijke standaardwaarden voor de bebouwde kom zijn 3 ou/m_3 en 100 meter; buiten de bebouwde kom gelden in Berkelland de wettelijke standaardwaarden van 14 ou/m_3 en 50 meter). De gemeente Berkelland heeft geen geurbeleid voor industriële geurbronnen vastgesteld, maar volgt net als andere Achterhoekse gemeenten het Gelders geurbeleid bij besluitvorming over en rondom dit type bedrijven.

In 2018 is er een uitgebreid geuronderzoek gedaan, waarbij de geursituatie in Berkelland gedetailleerd in beeld is gebracht. Hieruit bleek dat 95% van de woningen in het buitengebied zich bevindt in een zeer goed tot redelijk goed (geur)leefklimaat. Ongeveer 1% van de woningen in het

buitengebied zich in een matig tot slecht leefklimaat bevindt. 83% van de woningen in Beltrum bevinden zich echter in een matig leefklimaat (waarbij moet worden opgemerkt dat de voor Beltrum meest dominante geurbron ten tijde van het geuronderzoek deelneemt aan de saneringsregeling varkenshouderij, waardoor het leefklimaat significant verbetert). In de andere kernen bevinden meer dan 95% van de woningen zich in een redelijk goed tot zeer goed leefklimaat.

Veehouderijen zorgen niet alleen door geuroverlast voor gezondheidsproblemen. Verhoogd risico op longontstekingen rond geitenhouderijen is meerdere jaren achter elkaar en ook met verschillende manieren van onderzoek aangetoond. Daarom gaan onderzoekers ervanuit dat in het algemeen geldt dat mensen die rond geitenhouderijen wonen iets vaker longontsteking krijgen dan mensen die rond andere veehouderijen wonen en mensen die niet bij een veehouderij in de buurt wonen. Het is nog niet duidelijk wat de oorzaak hiervan is. Voor geitenhouderijen geldt daarom sinds 2017 vanuit de provincie Gelderland een rechtstreeks werkend (vooralsnog tijdelijk) verbod op nieuwvestiging en uitbreiding van geitenhouderijen. De GGD adviseert om terughoudend om te gaan met nieuwe gevoelige bestemmingen, zoals woningen of ziekenhuizen, op een afstand van minder dan 2 kilometer van een geitenbedrijf. De GGD kan bij ontwikkelingen binnen deze afstand desgewenst een advies op maat geven.

Lichthinder

Ook kunstmatig licht kan voor gezondheidsproblemen zorgen. Er is sprake van lichthinder als er ’s avonds en ’s nachts overlast ondervonden wordt van kunstmatige verlichting. Dit leidt bijvoorbeeld tot problemen met slapen wat weer een scala aan andere gezondheidsklachten kan veroorzaken. Ook verstoort kunstmatig licht het natuurlijke dag- en nachtritme van de natuur. Daarnaast kan er sprake zijn van lichtvervuiling, waarbij kunstmatig licht van een grote afstand zichtbaar is, bijvoorbeeld de verlichting van sportvelden. De gemeenteraad van Berkelland heeft op 14 september 2010 ‘Allicht, een actieplan licht’ vastgesteld. Hierin worden mogelijke maatregelen opgesomd om de hoeveelheid licht in Berkelland beperkt te houden. Daarbij heeft de gemeenteraad uitgesproken dat een bestemmingsplan niet het meest geëigende middel is om regels te stellen over lichthinder. De raad heeft besloten dat maatregelen ter voorkoming van lichthinder moeten worden bereikt door overleg, door het sluiten van convenanten en door gebruik te maken van bestaande richtlijnen en praktische handreikingen. De gemeenteraad is tot deze beslissing gekomen na te hebben geconstateerd dat lichthinder in Berkelland slechts in geringe mate wordt beleefd. Desalniettemin is duisternis een belangrijke te beschermen waarde vanuit het oogpunt van beleving en flora/fauna. Een toetsingskader voor acceptabele verlichtingswaarden is aan te bevelen voor Berkelland. Daarbij zou kunnen worden aangesloten bij de grenswaarden per gebiedstype uit de Richtlijn lichthinder van de Nederlandse Stichting Voor Verlichtingskunde (NSVV).

Externe veiligheidsrisico’s

De voorgaande aspecten gingen vooral over constante, dagelijkse bronnen. Daarnaast spelen ook nog risico’s voor de volksgezondheid door ongevallen, bijvoorbeeld met gevaarlijke stoffen. Dit valt onder externe veiligheid. Gevaarlijke stoffen kunnen opgeslagen worden bij risicovolle inrichtingen (zoals bijvoorbeeld een LPG-tankstation) of getransporteerd worden over de weg, het water, per spoor, vliegtuig of door buisleidingen. Daarnaast zijn er externe veiligheidsrisico’s met betrekking tot windturbines. Bijvoorbeeld het loslaten van (een deel van) de bladen. Activiteiten die dit soort risico’s kunnen veroorzaken moeten goed afgestemd worden op (beperkt) kwetsbare functies (scholen, ziekenhuizen, kinderopvangen, woningen, etc.) om zo de risico’s te beperken. Op 12 januari 2016 heeft de gemeenteraad van Berkelland de gemeenschappelijke beleidsvisie externe veiligheid vastgesteld. Hiermee hebben de veiligheidsrisico’s bij het werken met en het vervoeren van gevaarlijke stoffen een vaste plek gekregen bij besluitvorming rondom omgevingsvergunningen en bestemmingsplannen

Bij risicobronnen gaat het binnen de gemeente Berkelland vooral om LPG-tankstations en propaanopslagen. Deze hebben een plaatsgebonden risicocontour tot 50 meter.

Binnen de gemeente zijn er nu geen BRZO-bedrijven (bedrijven met een bovengemiddeld externe veiligheidsrisico) gevestigd. Risicovolle bedrijven zijn gelegen op zowel de bedrijventerreinen als in het buitengebied (veelal agrarische bedrijven met propaantanks en/of mestvergisting, maar bijvoorbeeld over gasdrukmeet- en -regelstations). Ook buiten de bedrijventerreinen zijn in de bebouwde kom enkele risicovolle inrichtingen aanwezig. Dit zijn vooral bestaande LPG-tankstations. De aard, omvang en het aantal risicobronnen zijn in Berkelland relatief beperkt in vergelijking met meer verstedelijkte gebieden in Nederland.

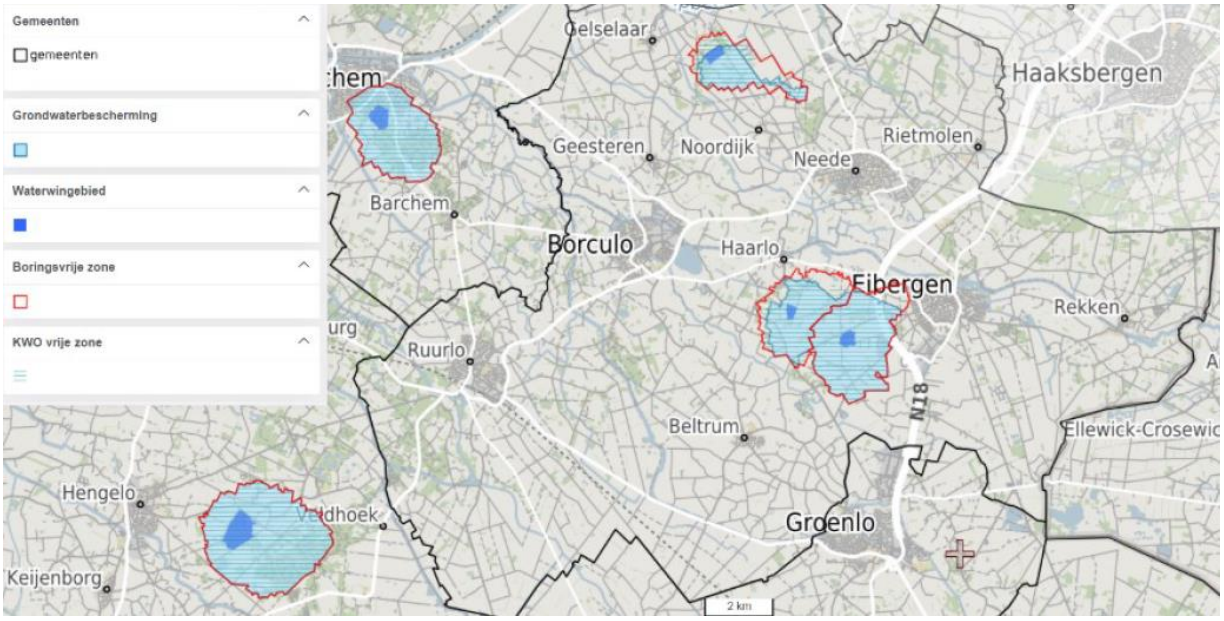
Binnen de gemeente vindt vervoer van gevaarlijke stoffen alleen plaats over de weg en via ondergrondse buisleidingen (dus niet over water of spoor). De ondergrondse buisleidingen betreffen verschillende hogedruk aardgastransportleidingen en een ondergrondse buisleiding van Defensie die niet langer in gebruik is. Delen van deze leiding zijn inmiddels ontmanteld en of verwijderd. Onderstaande afbeelding geeft de ligging van de leidingen weer. De rode lijn vanuit de richting Lochem naar Groenlo geeft het zoekgebied aan van een toekomstig buisleidingstracé op basis van de Regeling algemene regels ruimtelijke ordening (Rarro).

Figuur 8.8. Ligging leidingen Berkelland.

Water

Grond- en oppervlakte water is als drinkwatervoorziening ook een onderdeel van een gezonde leefomgeving. De kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater wordt bedreigd door uiteenlopende verontreinigingen. Om verontreiniging te voorkomen wijzen de provincies waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden aan. In een grondwaterbeschermingsgebied worden beperkingen gesteld aan bodembedreigende activiteiten om zo de kans op verontreiniging van het grondwater te voorkomen. Deze beperkingen zijn opgenomen in de Omgevingsverordening Gelderland in de vorm van rechtstreeks werkende instructieregels. Hierin zijn ook de boringsvrije en KWO-vrije zones aangewezen. Boren, graven en aanleggen van systemen voor koude-warmte-opslag zijn in boringsvrije zones slechts onder voorwaarden toegestaan. In KWO-vrije zones zijn KWO-systemen in het geheel niet toegestaan vanwege risico's voor drinkwaterwinning.

Figuur 8.9. Grondwaterbeschermingszones in Berkelland en omgeving.

Inrichting van de leefomgeving

De inrichting van de leefomgeving en in hoeverre deze mensen uitnodigt om naar buiten te gaan, gezond te leven en sociaal contact te zoeken met anderen heeft invloed op hoe de leefstijl van personen. Hiermee is deze ook van groot belang in de volksgezondheid. De kenmerken van de leefomgeving in Berkelland, zoals de ruime landelijke inrichting zijn uitgebreid beschreven in paragraaf 3.1.

Uit onderzoek van de GGD blijkt dat in Berkelland de afstand tot groen of water iets groter is dan bij andere gemeenten in de regio. Ook kan het aantal speelplekken en de nabijheid van voorzieningen die uitnodigen om te bewegen beter (de wandel- en fietsroutes scoren wel zeer goed). Voorzieningen in de buurt zijn te voet of per fiets goed bereikbaar en relatief veel kinderen fietsen en lopen naar school.

Een aandachtspunt is overgewicht. Meer dan de helft van de volwassen inwoners van Berkelland heeft matig tot ernstig overgewicht. Ook (overmatig) alcoholgebruik onder zowel jongeren als ouderen is een probleem binnen de gemeente.

Uit het onderzoek van de GGD blijkt dat 68% van de Berkellanders minimaal wekelijks contact heeft met zijn of haar buren. 44% heeft wel eens meegedaan aan een buurtactiviteit en bijna de helft van de volwassenen doet vrijwilligerswerk. Toch voelt 37% van de volwassenen zich eenzaam.

Voor volksgezondheid zijn zorgvoorzieningen natuurlijk ook van belang. De aanwezige zorgvoorzieningen worden uitgebreid besproken in paragraaf 7.1.

Toekomstige situatie

De in werking treding van de Omgevingswet in 2022 heeft gevolgen voor de regelgeving rondom geluid. De geluidzones worden vervangen door geluidsaandachtsgebieden. Voor bedrijven op industrieterreinen komen er geluidproductieplafonds. De geluidbelasting voor toetsing wordt gemiddeld over de dag-, avond- en nacht geluidsbelasting. Het geluidaandachtsgebied voor het industrieterrein in Borculo zal dan kleiner kunnen uitvallen dan de huidige geluidzone. Doordat steeds meer mensen overstappen op elektrisch rijden wordt het wegverkeer stiller, al zal bandengeluid vooral bij hogere snelheden een belangrijke geluidsbron blijven.

Voor luchtkwaliteit wordt verwacht dat de concentraties van fijnstof en stikstofdioxide de komende jaren zullen blijven dalen. Door maatregelen in de industrie en het schoner wordende wegverkeer is er al langer sprake van een dalende trend in de concentraties luchtverontreinigende stoffen. De energietransitie, elektrisch vervoer en andere technologische ontwikkelingen maakt dat de luchtkwaliteit op termijn verder zal verbeteren. Door het afstappen van fossiele brandstoffen nemen de emissies van stikstofdioxide en fijnstof af. Andere ontwikkelingen hebben hierop niet per se een positieve invloed of kunnen zelfs een licht negatieve invloed hebben. Te denken valt bijvoorbeeld aan natuurinclusieve landbouw en verbetering van het welzijn van dieren. Hierbij kan meer fijnstof vrijkomen dan nu het geval is, omdat bijvoorbeeld stro- en zaagselvloeren stoffiger zijn dan traditionele rooster- en betonvloeren. Dit zal echter slechts lokale en uiterst beperkte gevolgen voor de luchtkwaliteit hebben. Knelpunten op het gebied van luchtkwaliteit worden dan ook niet verwacht. Fijnstof blijft wel een aandachtspunt bij en rondom grootschalige pluimveehouderijen. In woonwijken is fijnstof van houtkachels eveneens een aandachtspunt.

Bij voortzetting van het huidige beleid is de verwachting dat de geursituatie in het buitengebied in zijn totaliteit niet verslechtert, maar dat er lokaal wel sprake kan zijn van een toename van de geurbelasting en daarmee geurhinder. Vanwege verdergaande herstructering van de sector zal het aantal veehouderijen namelijk verder afnemen. Maar de bedrijven die overblijven zullen naar verwachting groeien, zodat de geurbelasting lokaal kan toenemen. Door inzet van geurreducerende technieken kan die toename binnen de perken blijven. Uiteraard moet hierbij worden voldaan aan de geldende geurregels. De ervaring leert echter dat ook dan mensen geurhinder kunnen ervaren. In het plan-MER voor het bestemmingsplan “Buitengebied Berkelland 2020” is ingegaan op de geurbelasting door veehouderijen die bij uitvoering van het nieuwe bestemmingsplan kan optreden. Daaruit komt naar voren dat het leefklimaat bij ongewijzigd beleid vrijwel overal goed tot zeer goed blijft. In de kernen Haarlo en Beltrum is sprake van een hogere geurbelasting, maar ook daar blijft het leefklimaat aanvaardbaar.

Onder de Omgevingswet blijft het huidige beoordelingskader voor geur van veehouderijen bestaan. Wel komen er meer mogelijkheden dan nu om de achtergrondbelasting in een gebied beneden een bepaald niveau te houden. Voor bedrijfswoningen op bedrijventerreinen, bij horecabedrijven en RWZI’s wordt een soortgelijke figuur als de plattelandswoning geïntroduceerd. Deze woningen en andere voorheen functioneel met de geurbron verbonden activiteiten zijn dan niet langer geurgevoelig na afsplitsing van het eigen voormalige bedrijf.

Onder de Omgevingswet is lichthinder nog nadrukkelijker dan nu een lokaal te regelen thema. Afgezien van een zorgplichtbepaling voor milieubelastende activiteiten (volgens het Besluit activiteiten leefomgeving) en regels over assimilatieverlichting in kassen en slagschaduw van windmolens gelden er geen landelijke regels ter voorkoming van lichthinder of de bescherming van de duisternis (ter voorkoming van lichtvervuiling).

Na inwerkingtreding van de Omgevingswet kan er geen goede beoordeling meer plaatsvinden op grond van het huidige externe veiligheidsbeleid, omdat enkele begripsbepalingen en de systematiek voor beoordeling van het groepsrisico veranderen. Er komt een meer begrijpelijk systeem voor de groepsrisico-afweging bij planvorming, zodat daarmee beter en vroegtijdiger rekening kan worden gehouden. Bij vergunningverlening aan en planvorming rondom risicovolle bedrijven, (beperkt) kwetsbare en zeer kwetsbare gebouwen en (beperkt) kwetsbare locaties moet dan rekening gehouden worden met de aandachtsgebieden in plaats van de huidige invloedsgebieden voor het groepsrisico. Binnen aandachtsgebieden wijzen gemeenten in hun omgevingsplan voorschriftgebieden aan. Dit is een nieuw onderdeel in de regelgeving voor externe veiligheid. Voor (geprojecteerde) zeer kwetsbare gebouwen in een aandachtsgebied is het aanwijzen van een voorschriftengebied in het omgevingsplan verplicht. Binnen dit

voorschriftengebied kan de gemeente extra eisen stellen om de veiligheid te verhogen. De aandachtgebieden zijn in de meeste gevallen wel vergelijkbaar met de huidige invloedsgebieden.

De ontwikkeling van de energietransitie is ook een aandachtspunt. Er is een aantal hernieuwbare energiebronnen waarbij veiligheidsrisico's spelen. Denk hierbij aan geothermie, installaties voor verbranding/vergisting van biomassa, windturbines, zonne-energie en kernenergie. Energiedragers met veiligheidsrisico's zijn waterstof, accu's en ammoniak. Hoe de energietransitie wordt uitgewerkt heeft dus gevolgen voor de externe veiligheid binnen gemeente Berkelland.

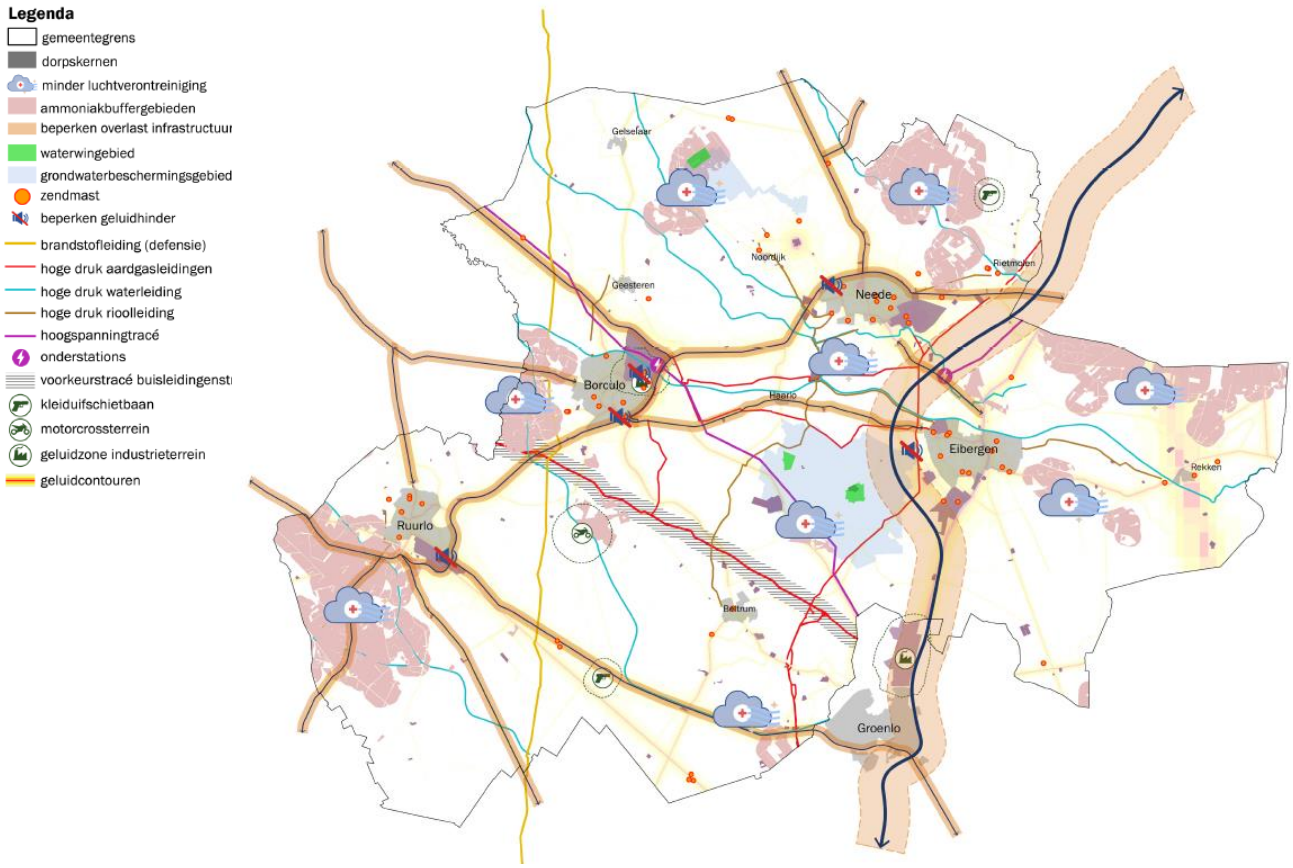
Om circulaire economie te bevorderen zullen er andersoortige industriële processen worden ontwikkeld. Hierbij kan externe veiligheid een aandachtspunt zijn. Dit is vooral voor de maakindustrie binnen Berkelland van belang.

Bij het voortzetten van het huidige beleid zullen gezondheidsknelpunten als obesitas en overmatig drankgebruik blijven bestaan, ondanks de aandacht hiervoor vanuit de gemeente en GGD. Bewustwording leidt lang niet altijd tot gedragsverandering. Mensen maken eigen keuzes en de groepen waar de meeste gezondheidsproblemen spelen zijn soms lastig bereikbaar.

8.2 Optie 1: Terugdringen emissies

Essentie van de beleidsoptie

Bij optie 1 ligt de focus vooral op het terugdringen van schadelijke effecten. Daarbij moet o.a. gedacht worden aan geluid, externe veiligheid, geur, luchtkwaliteit, landbouwgiffen etc. Dit betekent dat zowel huidige als nieuwe situaties moeten voldoen aan de WHO-advieswaarden, om zo een gezonde leefomgeving te creëren. Groen en blauw in de wijk kunnen hier aan bijdragen. Er is een relatie tussen bronnen en ontvangers. Bronnen in de buurt van kwetsbare groepen verdienen meer prioriteit. Tot slot worden de drinkwaterwinningsgebieden en grondwaterbeschermingsgebieden beschermd tegen bodem- en grondwaterverontreiniging..

Figuur 8.10. Creëren van een gezonde leefomgeving, optie 1: terugdringen schadelijke en/of hinderlijke gezondheidseffecten.

Effecten

De WHO-richtlijnen bevatten gezondheidskundige advieswaarden en aanbevelingen voor de bescherming van de gezondheid van mensen tegen negatieve effecten van o.a. geluid, luchtkwaliteit en te weinig beweging. De richtlijnen zijn een hulpmiddel voor beleidsmakers om gezondheid beter mee te kunnen nemen in omgevingsbeleid.

Geluid

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) heeft in oktober 2018 de richtlijnen omgevingsgeluid uitgebracht. Deze WHO-richtlijnen zijn een advies en zijn bedoeld om de schadelijke gezondheidseffecten door geluid, zoals een verstoorde slaap en hinder, te verminderen. Nieuw in deze richtlijnen is dat er rekening wordt gehouden met nieuwe inzichten dat de ernstigere gezondheidseffecten van geluid, zoals coronaire hartziekten, al bij lagere geluidniveaus optreden dan in het verleden werd aangenomen. Ook gaan deze richtlijnen ervan uit dat geluid van het spoor bij meer mensen hinder veroorzaakt dan eerder werd berekend.

Tabel 8.1. Geluid richtlijnen.

Bron	Aanbeveling door Guideline Development Group (GDG) van de WHO
Wegverkeer	sterke aanbeveling om geluidniveaus door wegverkeer te reduceren tot onder 53 dB (Lden)
	sterke aanbeveling om nachtelijke geluidniveaus door wegverkeer te reduceren tot 45 dB (Lnight)

	Om gezondheidseffecten te vermijden, doet de GDG de sterke aanbeveling dat beleidsmakers passende maatregelen nemen om bevolkingsgroepen te beschermen tegen blootstelling aan geluidniveaus van wegverkeer boven de advieswaarden voor de dag en voor de nacht. Voor specifieke interventies, raadt de GDG aan het geluidniveau bij de bron en op de route tussen de bron en de populatie te verminderen door veranderingen in de infrastructuur.
Railverkeer	sterke aanbeveling om geluidniveaus door railverkeer te reduceren tot onder 54 dB (Lden)
	sterke aanbeveling om nachtelijke geluidniveaus door railverkeer te reduceren tot 44 dB (Lnight)
	Om gezondheidseffecten te vermijden, doet de GDG de sterke aanbeveling dat beleidsmakers passende maatregelen nemen om bevolkingsgroepen te beschermen tegen blootstelling aan geluidniveaus van railverkeer boven de advieswaarden voor de dag en voor de nacht. Er is niet voldoende bewijs voor het gebruik van de ene interventie ten gunste van de andere Vliegverkeer sterke aanbeveling om geluidniveaus door vliegverkeer te reduceren tot onder 45 dB (Lden) sterke aanbeveling om nachtelijke geluidniveaus door vliegverkeer te reduceren tot 40 dB (Lnight) Om gezondheidseffecten te vermijden, doet de GDG de sterke aanbeveling dat beleidsmakers passende maatregelen nemen om bevolkingsgroepen te beschermen tegen blootstelling aan geluidniveaus van vliegverkeer boven de richtlijnen voor de dag en voor de nacht. Voor specifieke interventies raadt de GDG aan geschikte aanpassingen te doen in de infrastructuur
Windturbines	beveelt aan om te overwegen om geluidniveaus afkomstig van windturbines te reduceren tot onder 45 dB (Lden)
	Er worden geen aanbevelingen gegeven met betrekking tot de blootstelling aan nachtelijke geluidniveaus veroorzaakt door windturbines. De kwaliteit van de bewijslast voor de effecten van nachtelijke blootstelling is te laag om een aanbeveling te geven
	De GDG beveelt ter overweging aan dat beleidsmakers geschikte maatregelen implementeren om te zorgen dat de blootstelling van bevolkingsgroepen, die zijn blootgesteld aan geluidniveaus van windturbines boven de WHO-richtlijn waarden, worden gereduceerd. Er is echter onvoldoende bewijs om de inzet van een bepaald type interventie aan te bevelen

Volgens het RIVM zou het Nederlandse beleid kunnen worden verbeterd door het aan te passen aan de nieuwe inzichten van de WHO. Dit betekent dat er vanuit beleid nadrukkelijker aan wordt gewerkt om de gezondheidseffecten van geluid te verminderen. Beleidsmakers en andere (lokale) professionals kunnen gezondheid dan een belangrijker onderdeel laten zijn van beslissingen over geluid bij woningen.

Mogelijkheden hiervoor zijn de wettelijke maximaal toegestane geluidniveaus (zie hiernavolgende tabel) te verlagen om het extra risico op coronaire hartziekten te verminderen. Ook kunnen mensen met ernstige hinder of slaapverstoring beter in beeld komen door een groter gebied rond geluidbronnen in het beleid te betrekken. Hierbij worden dan de nieuwste inzichten over de relatie tussen gezondheid en de hoogte van geluidniveaus gebruikt. Verder kunnen gerichte maatregelen ervoor zorgen dat mensen minder last hebben van geluid.

Tabel 8.2. Geluidwaarden wet milieubeheer.

	Voorkeurswaarde	Maximale waarde	Binnenwaarde A	Binnenwaarde B
Wegen	50	65	36	41
Spoorwegen	55	70	36	41

Door de WHO richtlijnen toe te passen worden er strengere normen gehanteerd voor geluidoverlast. Afwijkingen van de huidige voorkeurswaarde (komt nagenoeg overeen met de WHO richtlijnen) is hierdoor eigenlijk niet meer mogelijk. Voor woningen en andere gevoelige bestemmingen waarvoor in het verleden hogere waarden zijn vastgesteld geldt door toepassing van dit beleid dat er maatregelen moeten worden getroffen om de geluidbelasting omlaag te brengen.

Het beperken van de geluidbelasting heeft een positief effect op de gezondheid van de inwoners en de natuur van Berkelland. Tegelijkertijd vraagt dit wel om de nodige investeringen, bijvoorbeeld om bedrijven en wegen stiller te maken. Verkeer moet mogelijk over andere wegen worden afgewikkeld waardoor de bereikbaarheid mogelijk afneemt. Nieuwvestiging van bedrijven zal ook aan strengere regels en normen moeten voldoen. Mogelijk wijken bedrijven hierdoor uit naar andere gemeenten waar minder strenge regels gelden. Het is daarom niet uit te sluiten dat er negatieve effecten ontstaan voor de economische potentie van Berkelland.

Luchtkwaliteit

Ongezonde lucht is gevaarlijk en verhoogt het risico op bijvoorbeeld astma, COPD en longkanker. Met wet- en regelgeving wil de overheid zorgen voor een goede luchtkwaliteit en de burgers beschermen tegen de schadelijke gevolgen van luchtverontreiniging. Luchtkwaliteitsnormen (luchtkwaliteitseisen) geven de risicogrenzen aan voor stoffen in de buitenlucht. Ze zijn gericht op de bescherming van mens en ecosysteem. In het onderstaande het verschil tussen de in Nederland gehanteerde ‘grenswaarden’ en de meest recente WHO richtlijnen.

Tabel 8.3. Richtlijnen luchtkwaliteit.

	$PM_{2,5}$	PM_{10}	NO_2
Grenswaarde NL	25 µg/m³	40 µg/m³	40 µg/m³
WHO richtlijn	5 µg/m³	15 µg/m³	10 µg/m³

Door de WHO richtlijnen toe te passen moet de uitstoot van schadelijke stoffen, bijvoorbeeld door verkeer, landbouw en bedrijven, worden teruggedrongen. Momenteel voldoet een groot deel van de gemeente niet aan de WHO richtlijnen. Met de aangescherpte normen zal de luchtkwaliteit in de gemeente voor de meeste inwoners verbeteren.

De verbeterde luchtkwaliteit heeft een positief effect op de gezondheid van burgers en op de aanwezige natuur in de gemeente. Wel vragen deze aangescherpte regels voor vermindering van de uitstoot van schadelijke stoffen in de landbouw, het verkeer, de bedrijven en van woningen. Er zijn mogelijk forse investeringen nodig bij (land)bouwbedrijven om dit mogelijk te maken. Woningen moeten mogelijk versneld van het gas af en het wagenpark moet sneller overstappen naar duurzame vormen van energie. Bepaalde voertuigen met verbrandingsmotoren moeten mogelijk worden geweerd en woningen die slecht zijn te verduurzamen moeten mogelijk worden gesloopt. Om de achtergrondconcentraties voldoende naar beneden te krijgen zijn tevens regionale en landelijke inspanningen nodig.

Externe veiligheid, geur, bodem, elektromagnetisme, waterkwaliteit en drinkwater

Voor externe veiligheid, geur, bodem, elektromagnetisme, waterkwaliteit en drinkwater zijn geen specifieke WHO richtlijnen ingevoerd. Er zijn echter wel andere richtlijnen, advieswaarden of

methodieken beschikbaar die toegepast kunnen worden om nadelige effecten op gezondheid te signaleren en te verminderen. Te denken valt bijvoorbeeld aan richtlijnen die door de GGD zijn opgesteld.

Wettelijke normen en waarden liggen meestal op de grens van wat als een 'maximaal toelaatbaar risico' wordt beschouwd. Door strengere normen op te leggen kunnen gezondheidsrisico's worden beperkt. Voor externe veiligheid kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het aanscherpen van de plaatsgebonden risicocontour van 10^{-6}/jr naar bijvoorbeeld 10^{-7}/jr. Voor geur kunnen de normen voor geuroverlast worden verlaagd tot bijvoorbeeld onder de wettelijke standaardwaarden. Hoewel dit een gunstig effect kan hebben op de gezondheid en veiligheid van inwoners kunnen deze maatregelen de vestigingsmogelijkheden van (land)bouwbedrijven beperken.

Sinds 1987 is iedereen verplicht een nieuwe bodemverontreiniging te voorkomen en deze te verwijderen als er toch verontreiniging optreedt. Voor bestaande verontreiniging zijn regels opgenomen welke verontreinigingen maximaal toelaatbaar zijn voor een bepaald type gebruik (wonen, industrie, e.d.). Hier kan gekozen worden voor strengere normen ten aanzien van bodemverontreiniging. Verontreinigde bodems worden hierdoor vaker gesaneerd. Een schonere bodem is positief voor de gezondheid. De hogere saneringskosten kunnen echter een belemmering vormen voor ruimtelijke ontwikkelingen en de economische ontwikkeling beperken.

Hoogspanningslijnen, ondergrondse kabels en transformatorhuisjes veroorzaken een elektromagnetisch veld. De elektromagnetische velden zijn het sterkst direct onder de draden van hoogspanningslijnen, of direct naast een trafohuisje. Een kort verblijf in een elektromagnetisch veld kan alleen gezondheidseffecten hebben als het veld heel sterk is. De norm is 100 microtesla. In de woonomgeving liggen de veldsterktes overal ruim onder deze norm. Ook recht onder een hoogspanningslijn of direct naast een trafohuisje. Wel blijkt uit onderzoek dat kinderen tot 15 jaar die vlak bij een hoogspanningslijn wonen iets vaker leukemie krijgen dan andere kinderen. Kinderen die in een veld wonen van meer dan 0,4 microtesla hebben ongeveer twee keer meer kans om leukemie te krijgen dan andere kinderen. De gemeente kan ervoor kiezen om woningen op ruimere afstand te houden van hoogspanningskabels en transformatorhuisjes. De gemeente kan ervoor kiezen om woningen op ruimere afstand te houden van hoogspanningskabels en transformatorhuisjes. Met een grotere afstand tot hoogspanning kunnen nadelige gevolgen voor de gezondheid worden beperkt. Hierdoor ontstaan er mogelijk wel beperkingen voor toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen.

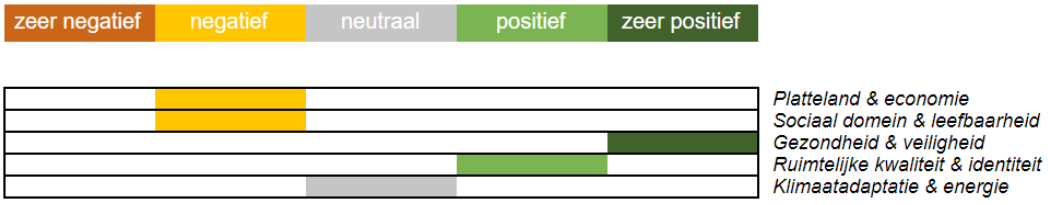
Een groot deel van het Nederlands oppervlaktewater is nog slecht tot matig van kwaliteit. Zowel de chemische als ecologische waterkwaliteit is in veel gevallen nog niet op orde. Belangrijke oorzaken zijn onder andere vermesting met de nutriënten stikstof en fosfor, verontreinigingen, strakke inrichting van waterlopen (weinig natuurvriendelijk) en versnippering door de aanwezigheid van stuwen en gemalen. Het aanpakken van deze oorzaken kan een positief effect hebben op de waterkwaliteit. Een goede waterkwaliteit levert een gezondere leefomgeving op en is positief voor de gezondheid van burgers en de aanwezige natuur. Het beperken van verontreiniging van het oppervlaktewater vraagt mogelijk wel om extra investeringen bij (land)bouwbedrijven. Mogelijk beperkt dit de economische ontwikkeling en potentie van Berkelland.

Het drinkwater in Nederland is van goede kwaliteit. De kwaliteit van bronnen staat echter wel onder druk. Menselijk handelen, landbouw, riolering, industrie en oude bodemverontreinigingen beïnvloeden grond- en oppervlaktewinningen. Maatregelen die verontreiniging van grond- en oppervlaktewater voorkomen zijn ook gunstig voor het verbeteren van de kwaliteit van drinkwaterbronnen. Met dergelijke maatregelen kan de drinkwaterkwaliteit op peil worden gehouden. Ook hier zijn mogelijk extra investeringen nodig in het bedrijfsleven die de economische ontwikkeling en potenties kunnen beperken.

Beoordeling

Het inzetten van de strengere WHO-richtlijnen voor onder andere geluid- en luchtemissies kan een gunstig effect opleveren voor de gezondheid en veiligheid van inwoners van Berkelland. Samengevat per domein kan de onderstaande beoordeling gegeven worden:

- *Vitaal platteland & economische potentie:* De verwachting is dat er forse investeringen nodig zijn in de landbouw, bij bedrijven en het vervoer en transport om schadelijke emissies terug te dringen. De ontwikkelmogelijkheden voor (landbouw)bedrijven kunnen hierdoor bovendien worden beperkt. Voor het domein 'Vitaal platteland & economische potentie' leidt deze optie naar verwachting tot sterk negatieve effecten. Industrie, landbouw en andere sectoren moeten hierdoor vergaand investeren om de doelen te behalen.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* Mogelijk moeten in Berkelland vervuilende vervoersvormen worden beperkt en/of geweerd. Dit kan een negatief effect hebben op de bereikbaarheid van de gemeente. Voor wonen gelden mogelijk ook strengere normen ten aanzien van de uitstoot. Verwacht wordt dat ook de bestaande woningvoorraad versneld van het gas af moet. Mogelijk kan niet de hele woningvoorraad aan deze opgave voldoen en is sloop of herstructurering nodig. Dit leidt samen tot een negatieve beoordeling.
- *Gezondheid en veiligheid:* Voor het domein 'gezondheid & veiligheid' is voor meerdere beoordelingscriteria duidelijk sprake van een verbetering ten opzichte van de referentiesituatie. Als er ook voor externe veiligheid, geur, bodem, waterkwaliteit en drinkwater strengere normen en richtlijnen worden toegepast is sprake van een zeer positief effect op dit domein.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* Naast een positief effect op de gezondheid van mensen zal ook de natuur profiteren van het terugdringen van schadelijke emissies en verontreinigingen. Hierdoor zijn ook positieve effecten te verwachten voor het domein 'Ruimtelijke kwaliteit & identiteit'.
- *Klimaatadaptatie, & energieopwekking:* Strengere normen en regels voor emissies hebben geen directe relatie met de criteria uit dit domein. Wel zorgt het terugdringen van emissies en verontreinigingen ervoor dat de gevolgen van klimaatverandering worden beperkt. Hierdoor wordt de opgave ten aanzien van klimaatadaptatie mogelijk beperkt. Dit is een dermate indirect effect dat het zich niet in de beoordeling uit.

Samenhang en onzekerheden

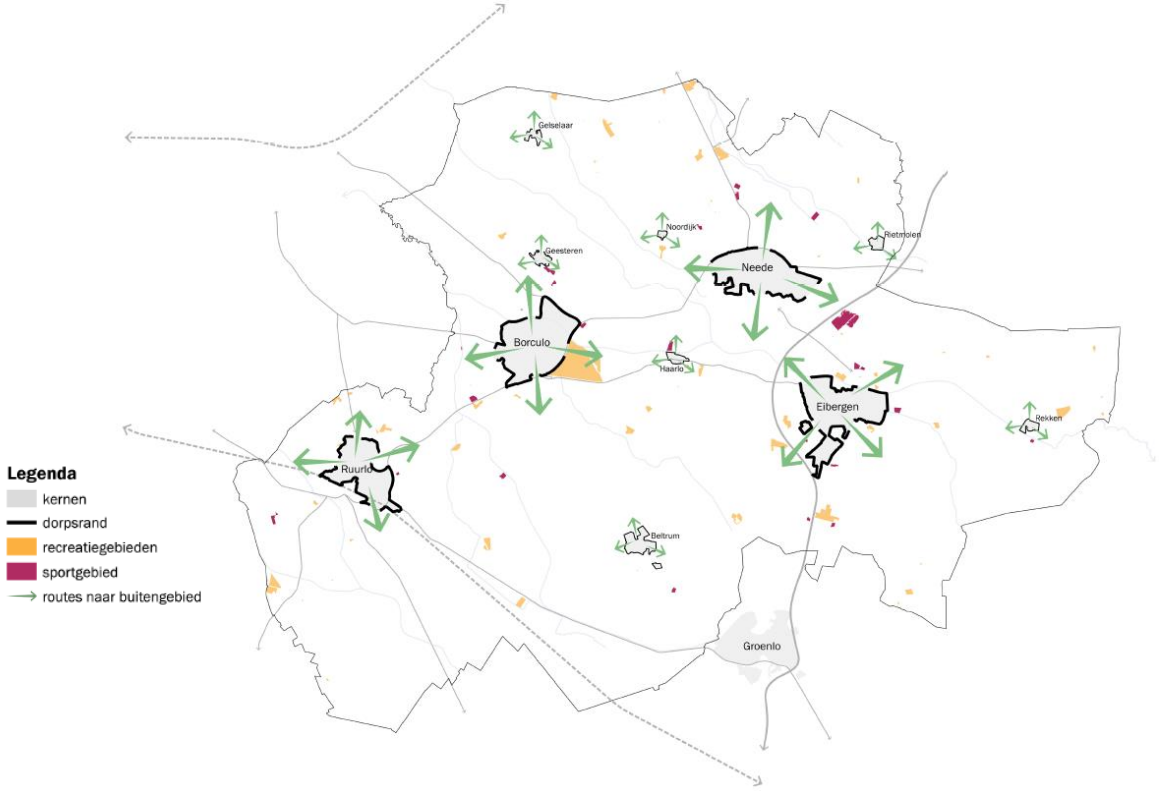
Optie 1 heeft veel samenhang met de opgaven 1 t/m 4. Zo kan het versterken van landschap en natuur(optie 1) uit opgave 1 een positieve bijdrage leveren aan het beperken van schadelijke emissies en verontreinigingen.
In opgave 2 ligt de nadruk op het verbeteren van de bereikbaarheid van Berkelland. Deze opgave kan op gespannen voet komen te staan met de voorliggende optie, zeker als het wagenpark niet versneld kan worden verduurzaamd. Het inzetten op OV en langzaam verkeer (optie 2 van opgave 2) kan wel een positieve bijdrage leveren aan het beperken van schadelijke emissies.
De transitie van het buitengebied (opgave 3) heeft een belangrijke relatie met het terugdringen van emissies. In alle opties is sprake van een transitie van de landbouw naar een meer milieuvriendelijke vorm met minder uitstoot van schadelijke stoffen en verontreinigingen. Optie 2

(primaat natuur) en 4 (gebiedsgerichte differentiatie) dragen daarbij het meest bij aan het terugdringen van schadelijke emissies en verontreinigingen, optie 3 (primaat landbouw) het minst. In opgave 4 wordt ingezet op het versterken van het regionale vestigingsklimaat. Het uitbreiden van bedrijventerreinen (optie 1) kan juist zorgen voor meer uitstoot van schadelijke stoffen en verontreiniging. Bij de kwalitatieve verbetering van bestaande bedrijventerreinen (optie 2) liggen er juist kansen om emissies en verontreinigingen te beperken door het verduurzamen van bestaande bedrijven.

8.3 Optie 2: Bevorderen beweegvriendelijke leefomgeving

Essentie van de beleidsoptie

Bij optie 2 ligt de focus vooral op het actief bevorderen van de gezondheid door o.a. een beweegvriendelijke en sociaal aantrekkelijke omgeving te creëren. Hiermee kan ingespeeld worden op trends en ontwikkelingen met betrekking tot gezondheid, overgewicht en vergrijzing. Binnen de kernen kan daarbij worden gedacht aan de inrichting van de openbare ruimte, sport, ontmoeten, e.d. Buiten de kernen liggen er kansen op het gebied van o.a. aantrekkelijke fietsverbindingen, sportactiviteiten, e.d. en wordt de verbinding met het buitengebied versterkt. De overgangen van bebouwd naar onbebouwd gebied (kernranden) kunnen hierbij een rol spelen. Hier worden bijvoorbeeld nieuwe routes en verblijfsplekken gecreëerd.

Figuur 8.11. Creëren van een gezonde leefomgeving, optie 2: bevorderen beweegvriendelijke omgeving.

Effecten

Toelichting op het gebruik van WHO richtlijnen

Zie ook optie 1: De WHO-richtlijnen bevatten gezondheidskundige advieswaarden en aanbevelingen voor de bescherming van de gezondheid van mensen tegen negatieve effecten van o.a. geluid, luchtkwaliteit en te weinig beweging. De richtlijnen zijn een hulpmiddel voor beleidsmakers om gezondheid beter mee te kunnen nemen in omgevingsbeleid.

In optie 1 zijn de richtlijnen en advieswaarden ten aanzien van de meeste criteria uitgewerkt en toegelicht. In het hiernavolgende wordt ingegaan op de richtlijnen en adviezen ten aanzien van beweging.

Beweging

Er zijn sterke wetenschappelijke bewijzen dat bewegen mensen fysiek én mentaal sterker maakt, ook tegen infecties. Bewegen vermindert onder andere ook het risico op hart- en vaatziekten. De

WHO heeft eind 2020 nieuwe aanbevelingen rond bewegen bekend gemaakt. In de nieuwe richtlijnen is expliciete aandacht voor mensen met een beperking of (chronische) aandoening, zoals diabetes of kanker. Ook zij krijgen dezelfde aanbevelingen als alle volwassenen: 150 tot 300 minuten per week matig intensief bewegen

In Nederland zijn de beweegrichtlijnen door de Gezondheidsraad opgesteld. De herziene adviezen van de WHO komen overeen met de Nederlandse richtlijnen. In Nederland is de kernboodschap van de beweegrichtlijnen: 'Enige beweging is beter dan geen, maar meer is beter'. De Gezondheidsraad en de WHO zijn het erover eens dat relatief de meeste gezondheidswinst te behalen valt als iemand van inactiviteit overgaat op matig intensief bewegen.

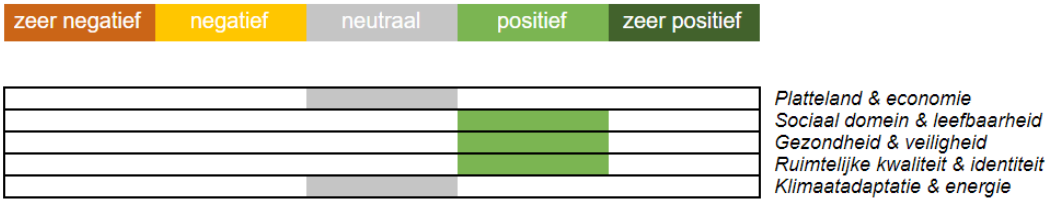
Om beweging te stimuleren moet de omgeving van bewoners beweegvriendelijk worden ingericht. Te denken valt daarbij aan het aanleggen van paden en routes en (openbare) sport- en fitnessvoorzieningen binnen de bebouwde kom en in het buitengebied. Tevens kan de gemeente beleid ontwikkelen om beweging te stimuleren, zoals het opzetten van programma's voor mensen die onvoldoende bewegen. Door het toevoegen van nieuwe paden, routes en voorzieningen neemt enerzijds de bereikbaarheid voor verschillende doelgroepen toe en stijgt anderzijds ook het voorzieningenniveau van de gemeente. Het aanleggen van extra routes creëert ook kansen voor recreatie.

Om tot een beweegvriendelijke omgeving te komen is ruimte nodig. Dat gaat verder dan alleen de ruimte voor een pad of voorziening. De omgeving zelf moet ook aantrekkelijk worden ingericht. Deze ruimte gaat onder andere ten koste van landbouwgebied. Het zorgt er wel voor dat de ruimtelijke kwaliteiten van Berkelland beter en door meer mensen kunnen worden beleefd. Daarnaast beperkt de inrichting zich niet alleen tot de paden en voorzieningen maar zal er ook een kwaliteitsimpuls gerealiseerd worden langs routes en voorzieningen, bijvoorbeeld door het aanleggen van groenstructuren.

Beoordeling

Voor het creëren van een dergelijke beweegvriendelijke omgeving zijn de volgende effecten relevant:

- *Vitaal platteland & economische potentie:* De ruimte die nodig is voor een beweegvriendelijke omgeving kan ten koste gaan van landbouwgrond. Dit kan de economische ontwikkeling enigszins beperken. Anderzijds kan het bijdragen aan de recreatieve mogelijkheden. Dit weegt tegen elkaar op voor een neutrale beoordeling.
- *Sociaal domein & leefbaarheid:* De toename aan bereikbaarheid en voorzieningen is positief beoordeeld.
- *Gezondheid en veiligheid:* Het stimuleren van beweging is gunstig voor de gezondheid van de inwoners van Berkelland. Dit is positief beoordeeld.
- *Ruimtelijke kwaliteit & identiteit:* Deze beleidsoptie zorgt voor een kwaliteitsimpuls en meer beleving van het buitengebied en heeft daardoor een positief effect op de ruimtelijke kwaliteit en identiteit.
- *Klimaatadaptatie & energieopwekking:* Het beweegvriendelijk inrichten van de omgeving heeft geen directe relatie met dit domein. Effecten zijn neutraal beoordeeld.

Samenhang en onzekerheden

De beleidsoptie heeft een relatie met opgaven 1 t/m 3 en 5. Zo heeft het versterken van landschap en natuur (opgave 1, optie 1) een positief effect op het beweegvriendelijk inrichten van de omgeving. Dit leidt namelijk tot een aantrekkelijkere omgeving waar mensen graag in verblijven en recreëren. In opgave 2 wordt bij optie 2 onder andere ingezet op het versterken van langzaam vervoer. Hier liggen veel synergievoordelen met de opgave om de omgeving meer beweegvriendelijk in te richten. In opgave 3 wordt invulling gegeven aan de transitie in het buitengebied. In optie 1 (primaat diversiteit) en optie 4 (gebiedsgerichte differentiatie) liggen veel meekoppelkansen voor bijvoorbeeld recreatie. Optie 2 (primaat natuur) levert kansen op voor een aantrekkelijk buitengebied. In opgave 5 wordt ingezet op het verbeteren van de kwaliteit en leefbaarheid in de kernen. Recreatie vormt een belangrijk thema binnen deze opgave.

8.4 Optimalisaties en aanbevelingen

De beleidsopties voor opgave 6 sluiten elkaar niet uit. Beide opties kunnen elkaar versterken in het bereiken van een gezonde(re) leefomgeving. Optie 1 brengt (mogelijk) wel forse investeringen voor (landbouw)bedrijven met zich mee waardoor de concurrentiepositie van Berkelland op korte termijn wellicht wordt verzwakt. Op de langere termijn kunnen investeringen er echter voor zorgen dat Berkelland een koploperspositie in de regio aanneemt ten aanzien van een gezonde leefomgeving. Optie 2 kent maar weinig nadelen en levert vooral voordelen op. Tevens liggen hier veel meekoppelkansen met andere opgaven en beleidsopties. Het beweegvriendelijk inrichten van de woon- en leefomgeving is hierdoor een no-regret maatregel.

Voor beleidsoptie 1 wordt geadviseerd om eerst goed inzichtelijk te maken waar de grootste knelpunten ten aanzien van emissies en verontreiniging liggen. Vervolgens kunnen hier de mogelijkheden voor strengere normen en richtlijnen in beeld worden gebracht waarbij ook de gevolgen voor bijvoorbeeld de concurrentiepositie van de gemeente worden meegenomen. Daarbij wordt geadviseerd om eerst naar bronmaatregelen te kijken en pas daarna naar overdrachtsmaatregelen en als laatste naar maatregelen bij de ontvanger.

9 Integrale beschouwing

9.1 Belangrijkste criteria per opgave

In de onderstaande tabel is per opgave een beeld opgenomen van de relatie met de verschillende beoordelingscriteria. Een donkerblauw veld geeft aan dat één of meer van de voorgestelde opties een belangrijk effect heeft op het beoordelingscriterium. Een lichtblauw veld geeft aan dat er een relevant effect is of kan ontstaan. Zeker bij de verdere uitwerking van beleidskeuzes in programma's, (omgevings)plannen en projecten kunnen alsnog belangrijke effecten optreden op de thema's, maar daarover kan op het abstractieniveau van de omgevingsvisie weinig zekerheid gegeven worden. Een wit veld betekent niet dat er geen relatie is, wel dat de keuzes die op het abstractieniveau van de omgevingsvisie voor de betreffende opgave genomen worden niet bepalend zijn voor het beoordelingscriterium.

Tabel 9.1. Samenhang opgaven.

		Opgave 1: Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven	Opgave 2: Versterken van de (regionale) bereikbaarheid	Opgave 3: De transitie van het buitengebied	Opgave 4: Versterken van het regionale vestigingsklimaat	Opgave 5: Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen	Opgave 6: Gezonde leefomgeving versterken
Plattelandsontwikkeling & economische potentie	Mogelijkheden voor ontwikkelen van het platteland	■		■	■	■	
	Mogelijkheden voor ontwikkelen van bedrijventerreinen	■	■		■		■
	Mogelijkheden voor ontwikkelen van (centrum)functies en voorzieningen					■	
	Recreatie	■		■			
Sociaal domein & leefbaarheid	Voorzieningenniveau					■	
	Onderwijsniveau						
	Mobiliteit/bereikbaarheid		■				■
	Wonen						
	Sociale cohesie			■		■	
Gezondheid & veiligheid	Geluid		■		■		■
	Geur			■			■
	Luchtkwaliteit			■	■		■
	Externe veiligheid						■
	Bodemkwaliteit	■		■			■
	Waterkwaliteit	■		■			■
	Elektromagnetische velden						
	Positieve gezondheid						■
Ruimtelijke kwaliteit & identiteit	Natuur	■		■			
	Landschap, cultuurhistorie en archeologie	■		■	■	■	
	Ruimtelijke kwaliteit en beleving	■		■			
	Lokale kernkwaliteiten	■		■		■	
Klimaatadaptatie & energieopwekking	Droogte					■	
	Hittestress					■	
	Wateroverlast	■					
	Waterveiligheid						
	Duurzame energieopwekking						

Wat opvalt is de impact die invulling van de verschillende opgaven kan hebben op de domeinen "Vitaal platteland & economische potentie" en op "Ruimtelijke kwaliteit & identiteit". De laatste is

niet verrassend, omdat de omgevingsvisie veel sturing op ruimtelijke ontwikkeling zal geven. De impact op vitaal platteland is benoemenswaardig, omdat hieruit de conditionerende waarde van omgevingsbeleid voor (de mogelijkheden voor) Vitaal platteland blijkt.

Van de vijf domeinen is klimaatadaptatie & energieopwekking het minst “relevant”. Dit is voor de aspecten droogte, wateroverlast en hittestress te verklaren doordat de aanpak van klimaatadaptatie als een basisvoorwaarde gezien kan worden voor alle ontwikkelingen. De verschillende opties maken hier weinig onderscheid in. Klimaatadaptatie is met name op een hoger detailniveau relevant. Bij de herinrichting van gebieden (zowel in het buitengebied als in de kernen) kan hier een belangrijke bijdrage aan geleverd worden.

Het aspect duurzame energieopwekking is in deze strategische impactbeoordeling (en de daarin beschouwde opgaven) onderbelicht. Dit is een bewuste keuze, omdat de besluitvorming rond de Regionale Energiestrategie (RES) en het Koersdocument Duurzame Energie Achterhoek parallel aan de omgevingsvisie loopt. Omdat de resultaten van het RES-traject wel zeer relevant zijn en in de omgevingsvisie zullen worden opgenomen, zullen de milieueffecten betrokken worden bij de beoordeling van het voorkeursalternatief in het MER.

Onderbelichte thema’s

In de tabel valt op dat enkele thema’s onderbelicht lijken: voor het onderwijsniveau, elektromagnetische velden en waterveiligheid is slechts voor één opgave relevant en geen enkele belangrijk. Ook voor wonen en duurzame energieopwekking is geen enkele opgave belangrijk. Dit is als volgt te verklaren:

- De aspecten onderwijsniveau en wonen hebben een belangrijk ruimtelijk component, omdat huisvesting in de gebouwde omgeving noodzakelijk is. Het bieden van huisvestingsmogelijkheden is meegewogen via het criterium “Mogelijkheden voor (centrum)functies en voorzieningen” en de kwaliteit van de gebouwde omgeving via “Ruimtelijke kwaliteit en beleving”. De impact op het onderwijsniveau en wonen is daarnaast afhankelijk van de programmatische keuzes en (andere) keuzes die niet binnen de scope van de omgevingsvisie vallen. Hier ligt een uitwerkingsopgave, waarvoor de omgevingsvisie de ruimtelijke kaders zal bieden.
- De aspecten elektromagnetische velden en waterveiligheid worden slechts zeer beperkt door keuzes die de gemeente maakt (of kan maken) beïnvloed. Elektromagnetische straling speelt met name bij hoogspanningsleidingen. Bij activiteiten die anderszins stralingseffecten veroorzaken geldt dat de gemeente zich houdt aan de ICNIRP-normeringen (bijvoorbeeld t.a.v. 5G). Waterveiligheid is in hoofdzaak een taak van het waterschap. Keuzes van de gemeente kunnen de waterveiligheid beïnvloeden, bijvoorbeeld wanneer de risico’s bij het optreden van een overstroming toenemen. Er is in de gemeente echter geen overstromingsgevaar.
- Het aspect duurzame energieopwekking wordt met name door keuzes in het RES-traject beïnvloed, zoals hierboven beschreven is.

9.2 Conclusies per opgave

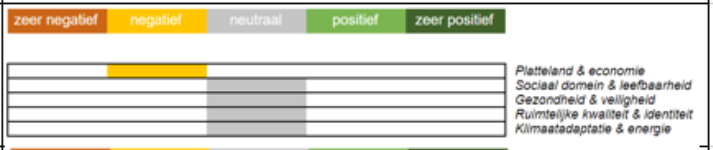
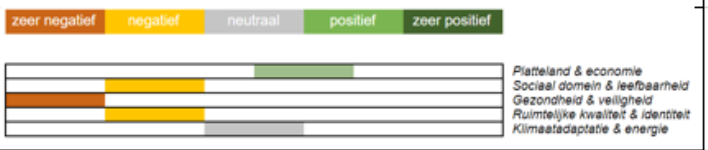
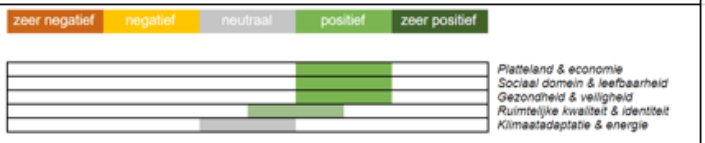
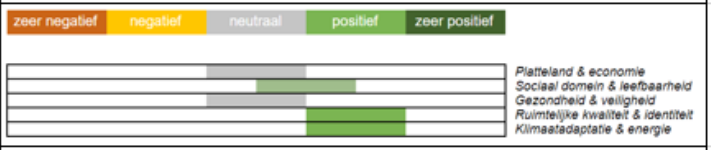
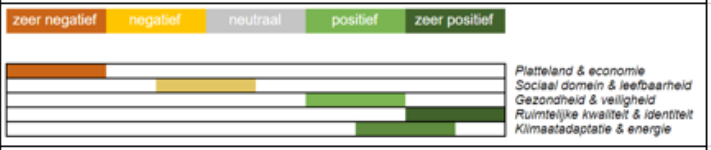
De genoemde beleidsopties dragen alle in meer of mindere mate bij aan een “goede” fysieke leefomgeving (waarbij “goed” betekent: een zo hoog mogelijke score op het beoordelingskader). Daarbij bestaat er zeker nog ruimte om keuzes te maken tussen verschillende opties (op basis van een afweging welke effecten belangrijk zijn) én dient er nog ruimte te zijn om de opties te integreren tot integraal omgevingsbeleid. Op de volgende pagina zijn de scoreborden per opgave opgenomen.
De conclusies per opgave zijn als volgt:

1. *Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven:* In het dilemma “scheiding” versus “verweving” geniet verweving (optie 1) de voorkeur omdat deze

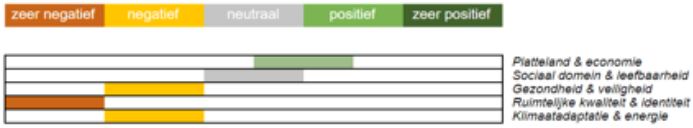
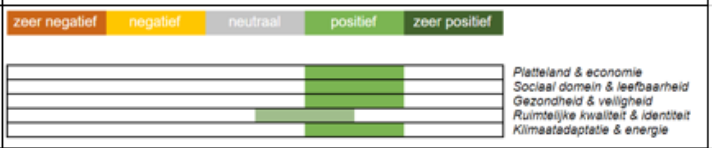
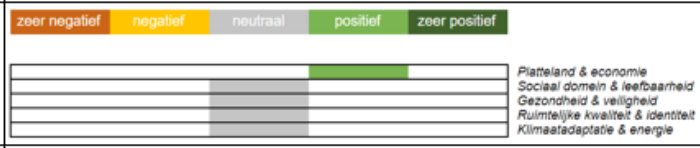
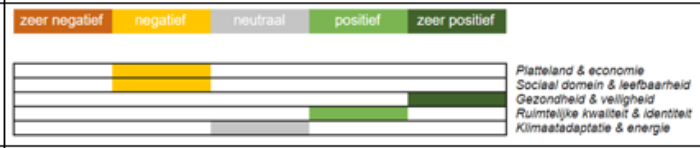
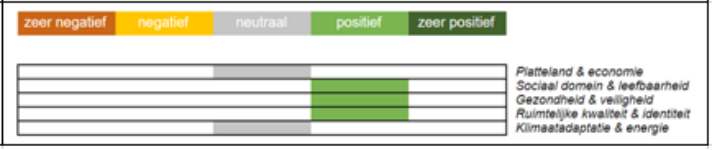
beleidsoptie positieve effecten voor natuur, landschap en het economisch perspectief van boeren genereert. De strategie van scheiding (optie 2) is meer gericht op sectorale bescherming (en leidt tot ruimtetekorten om de ambities waar te maken).

2. *Versterken van de (regionale) bereikbaarheid:* Vanuit milieuperspectief heeft optie 2 (nadruk op OV en langzaam verkeer) veruit de voorkeur. Deze optie pakt positief uit voor natuur, ruimtelijke kwaliteit, klimaatadaptatie en gezondheid. Optie 1 (nadruk op wegverkeer) is gunstiger vanuit het perspectief van de autogebruiker. Een balans tussen het behouden van bereikbaarheid en het stimuleren van mobiliteitstransitie wordt aanbevolen.
3. *De transitie van het buitengebied:* De beleidsopties 1 tot en met 3 hebben uiteenlopende effecten, waar afhankelijk van het inhoudelijk accent andere aspecten positief of negatief scoren. Beleidsoptie 4 (gebiedsgerichte differentiatie) is min of meer een combinatie van de eerste drie beleidsopties, door verschillende gebieden te benoemen waarin telkens één van de belangen het primaat heeft.
4. *Versterken van het regionale vestigingsklimaat:* Kwantitatief versterken (optie 1) kan zeer negatief uitpakken voor omgevingswaarden als landschap en natuur. Een inzet op kwalitatieve versterking (optie 2) van de bedrijventerreinen spaart belangrijke cultuurhistorische waarden en natuurwaarden. Bij de afweging tussen de kwantitatieve en kwalitatieve aanpak speelt ook de financiering een rol. Er wordt aanbevolen de balans te zoeken tussen een kwalitatieve aanpak van bedrijventerreinen en het bieden van ruimte voor uitbreiding en nieuwvestiging. Die ruimte hoeft niet per se gevonden te worden in de uitbreiding van bestaande bedrijventerreinen.
5. *Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen:* De beleidsopties (behoud identiteit en eigenheid; innovatie en vernieuwing; versterken draagvlak) sluiten elkaar niet per definitie uit en hebben elk positieve effecten op verschillende aspecten. Dat betekent dat de beleidsopties prima naast en in combinatie met elkaar in uitvoering gebracht kunnen worden. De keuze voor de omgevingsvisie gaat vooral over actieve sturing of reactief zijn en het bieden van flexibiliteit voor nieuwe initiatieven of behoud van de bestaande kwaliteiten.
6. *Gezonde leefomgeving versterken:* Beleidsoptie 1 (terugdringen emissies) kan zeer positief uitpakken voor de gezondheid van Berkellanders, maar zorgt ook voor (economische) belemmeringen, zodanig dat er problemen met het behalen van de andere ambities optreden. Optie 2 (bevorderen beweegvriendelijke omgeving) kent weinig nadelen en levert veel voordelen op.

Tabel 9.2: Overzicht impactbeoordelingen (opgave 1 tot en met 3)

Opgave 1: Behoud van landschapskwaliteit met ruimte voor nieuwe initiatieven	**Versterken van natuur en landschap**	
	Behoud van natuur en landschap	
Opgave 2: Versterken van de (regionale) bereikbaarheid	**Nadruk op wegverkeer**	
	Nadruk op OV en langzaam verkeer	
Opgave 3: De transitie van het buitengebied	**Primaat diversiteit**	
	Primaat natuur	
	Primaat landbouw	
	Gebiedsgerichte differentiatie	

Tabel 9.3: Overzicht impactbeoordelingen (opgave 4 tot en met 6)

Opgave 4: Versterken van het regionale vestigingsklimaat	**Kwantitatieve versterking**	
	Kwalitatieve versterking	
Opgave 5: Versterken van de leefbaarheid en kwaliteit in de kernen	**Behoud identiteit en eigenheid**	
	Innovatie en vernieuwing	
	Versterken draagvlak	
Opgave 6: Gezonde leefomgeving versterken	**Terugdringen emissies**	
	Bevorderen beweegvriendelijke omgeving	

9.3 Samenhang tussen de opties en opgaven

Per opgave zijn optimalisaties en aanbevelingen gegeven voor het bepalen van het voorkeursalternatief. Het is dan ook niet de bedoeling om een keuze voor één van beide opties per opgave te maken, maar om binnen de opgave de positieve aspecten uit de verschillende opties met elkaar te vervlechten, en de haalbaarheid en de impact de vergroten. De individuele beoordeling van de beleidsopties moet ook afgezet worden tegen de relatie met andere opgaven. Dat wordt duidelijk aan de hand van de beoordeelde opties en is mee te nemen in het keuzeproces. Bijvoorbeeld: kiezen voor scheiding van natuurgebieden van andere locaties (“geen nieuwe ontwikkelingen in bepaalde gebieden”, beleidsoptie 2 in opgave 1) dwingt ook tot het maken van een keuze voor landbouw (geen uitbreidingen, geen schaalvergroting), energietransitie (geen grootschalige opwekking) of woningbouw (geen uitbreidingen op genoemde locaties).

Daarmee kan geconstateerd worden dat de ruimtedruk in Berkelland groot is, waardoor niet alle strategische opgaven optimaal gediend kunnen worden (‘niet alles kan’) en (soms scherpe) keuzes noodzakelijk zijn. Waar willen we woningbouw toestaan en wat betekent dat voor onze kernkwaliteiten? Hoe gaan we om met de positie van de landbouw en hoe sturen we daarop? Het

zijn allemaal vragen die over de sectorale opgaven heen gaan. Kortweg: de keuze voor één van de beleidsoptie bepaalt (en limiteert vaak) de keuzemogelijkheden van andere opgaven.

Versterkende en conflicterende opties

Het bieden van ruimte voor innovatief ondernemerschap draagt bij aan de mogelijkheden voor plattelandsontwikkeling, voor agrariërs en voor het ontwikkelen van nieuwe functies en voorzieningen. De optie Versterken van natuur en landschap (opgave 1) gaat daarom goed samen met het Primaat diversiteit (in het buitengebied, opgave 3), het Kwalitatief versterken (van het vestigingsklimaat, opgave 4) en Innovatie en vernieuwing (in de kernen, opgave 5). Al deze opties bieden flexibiliteit voor ondernemers om in te spelen op lokale behoeften. Hierbij is het wel van belang de ontwikkelruimte goed te verknopen met de lokale kwaliteiten en ruimtelijke opgaven, door heldere afwegingskaders te hanteren.

Een aantal opties gaat goed samen vanuit een bedrijfseconomisch perspectief. Het Primaat bij de landbouw (opgave 3) in combinatie met Kwantitatief versterken (van het vestigingsklimaat, opgave 4) bieden beide meer ruimte voor bedrijvigheid. De bedrijvigheid heeft baat bij een goede bereikbaarheid vanuit de regio, met name met de auto, dus hierbij past een Nadruk op wegverkeer (opgave 2). Een Nadruk op OV en langzaam verkeer kan ook voordelen hebben, maar is minder voor de hand liggend. Het Terugdringen van emissies (opgave 6), het Primaat bij natuur (opgave 3) en het Behoud van natuur en landschap (opgave 1) werken belemmerend vanuit dit perspectief. Deze opties kunnen echter wel de negatieve effecten mitigeren of compenseren. Natuur- en landschapswaarden en milieueffecten zullen ook dan belemmerend zijn voor nieuwe ontwikkelingen. In dit licht en met het oog op de verbetering van het vestigingsklimaat op langere termijn, kan het economisch juist aantrekkelijk zijn om over de breedte van de fysieke leefomgeving op de lange termijn te investeren in kwaliteit.

Verschillende opties kunnen een (gedeeltelijk) antwoord bieden op de veranderende bevolkingssamenstelling. Die vraagt bijvoorbeeld om een goede bereikbaarheid van voorzieningen en dus een Nadruk op fiets en langzaam verkeer (opgave 2). Dit verbetert ook de bereikbaarheid per (elektrische) fiets en kan daarmee de aantrekkelijkheid van Berkelland voor toekomstige bewoners en ondernemers vergroten. Met Gebiedsgerichte differentiatie (opgave 3) kunnen in delen van het buitengebied nieuwe dragers worden gegenereerd, terwijl er ook ruimte blijft voor de landbouw als bestaande drager. Het inzetten op Innovatie en vernieuwing (in de kernen, opgave 5) ondersteunt in de behoefte aan nieuwe woon- en zorgconcepten. Ook het Versterken van draagvlak kan bijdragen.

In het verleden was het verplicht een meest milieuvriendelijk alternatief te onderzoeken in een m.e.r.-procedure. Dit is niet langer het geval, maar vanuit dit perspectief kan wel een rode draad door de opgaven getrokken worden. Het meest milieuvriendelijke alternatief bestaat uit het Versterken van natuur en landschap, Nadruk op OV en langzaam verkeer, Primaat bij natuur en diversiteit, Kwalitatieve versterking van het vestigingsklimaat, Behoud van identiteit en eigenheid en zowel het Terugdringen van emissies als het Bevorderen van een beweegvriendelijke omgeving. Een randvoorwaarde daarbij is dat er duidelijke afwegingskaders worden gehanteerd, zodat bij ontwikkelingen een bijdrage wordt geleverd aan de kwaliteitsopgaven. Evident bij dit meest milieuvriendelijke alternatief is dat het om grote investeringen vraagt en belemmerend kan zijn voor bedrijvigheid en voor ruimtelijke ontwikkelingen als woningbouw, infrastructuur en nieuwe voorzieningen.

Onderbelichte thema's in samenhang

Ook bij de onderbelichte thema's kan sprake zijn van aanvullende ruimteclaims. In de RES voorziene opgaven vragen bijvoorbeeld aanzienlijke aanpassingen in Berkelland en hebben een grote ruimtevraag. Omdat ze in de beleidsopties nog niet ruimtelijk concreet zijn gemaakt, is onvoldoende in beeld hoe en in welke mate de benodigde inspanningen botsen met landschap,

leefklimaat en natuur. Maatregelen en alternatieven met slimme combinaties van functies zijn waarschijnlijk nodig voor het halen van doelen, maar zijn niet onderzocht.

Ook de uitwerkingsopgave van woningbouw kan zeer bepalend zijn voor de te kiezen beleidsopties. Als ervoor gekozen wordt dat het bouwen van nieuwe woningen maatgevend is voor het omgevingsbeleid, kan de situatie ontstaan dat op principiële keuzes teruggekomen dient te worden (bijvoorbeeld “alleen ruimtelijke ontwikkelingen in bepaalde zones”).

9.4 Strategische vraagstukken voor de omgevingsvisie

Eén en ander vraagt om een integrale blik op de fysieke leefomgeving. Vanuit het m.e.r. is het logisch om een integraal beeld te geven van het beleid voor de fysieke leefomgeving. Hierin moet dan in elk geval aandacht zijn voor een alternatief waarmee positieve milieueffecten van combinaties van functies gerealiseerd kunnen worden, zowel in het buitengebied als de kernen. De doorslaggevende keuzes gaan, op basis van de strategische impactbeoordeling, over de volgende dilemma’s:

- *Kwaliteit én vitaliteit van buitengebied:* Het omgevingsbeleid voor het buitengebied vraagt om integratie van in elk geval opgaven 1 en 3. Hoe wordt omgegaan met landschap, klimaatadaptatie en natuur en ervoor gezorgd dat agrariërs een boterham kunnen blijven verdienen en de plattelandsidentiteit van Berkelland behouden blijft? Het ruimtelijk dilemma gaat voornamelijk over het in hoofdstuk 3 geschetste onderscheid tussen **verweving** en **scheiding**. De te maken integrale keuzes zijn:
  - Welk belang geven we op welke plek het primaat?
  - Zijn er optimalisaties mogelijk waarbij we meer belangen tegelijkertijd dienen of vragen sommige belangen om een scherpe keuze over wat we waar willen?
  - Leidt de keuze voor scheiding of verweving tot het niet behalen van andere beleidsdoelen (energieopwekking, woningbouw etc.?) en moet er daardoor bijgestuurd worden op de keuze?
- *Robuuste kernen*: Hoe blijven de kernen leefbaar, sociaal levendig, goed bereikbaar, duurzaam, economisch robuust en gezond? Dit vraagt om investeringen in *behoud van de bestaande kernkwaliteiten* (cultuurhistorie, de identiteit van onze kernen, het voorzieningenniveau) en het *ontwikkelen van nieuwe kernkwaliteiten* (investeringen in verduurzaming van de woningvoorraad, verbeteren bereikbaarheid bedrijven, ruimte blijven bieden aan bedrijvigheid, een woning voor iedereen die dat wil).
- *Klimaatverandering*: Het veranderend klimaat vraagt om grote aanpassingen, in zowel het buitengebied als de kernen. Hierbij is zowel wateroverlast als verdroging relevant. Wordt hier alleen bij ruimtelijke ontwikkelingen op gestuurd of is deze opgave zó urgent dat deze bepalend wordt voor wat binnen de andere ambities waargemaakt kan worden?

De informatie die in ### is opgenomen is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde(n) en kan persoonlijke of vertrouwelijke informatie bevatten. Gebruik van deze informatie, door anderen dan de geadresseerde(n) en gebruik door hen die niet gerechtigd zijn van deze informatie kennis te nemen, is niet toegestaan. De informatie is uitsluitend bestemd om te worden gebruikt door de geadresseerde, voor het doel waarvoor ### is vervaardigd. Indien u niet de geadresseerde bent of niet gerechtigd bent tot kennisneming, is openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan, tenzij na schriftelijke toestemming door Antea Group en wordt u verzocht de gegevens te verwijderen en direct melding te maken bij security@anteagroup.nl. Derden, zij die niet geadresseerd zijn, kunnen geen rechten aan ### ontlenen, tenzij na schriftelijke toestemming door Antea Group.

Over Antea Group

Antea Group is het thuis van 1500 trotse ingenieurs en adviseurs. Samen bouwen wij elke dag aan een veilige, gezonde en toekomstbestendige leefomgeving. Je vindt bij ons de allerbeste vakspecialisten van Nederland, maar ook innovatieve oplossingen op het gebied van data, sensoring en IT. Hiermee dragen wij bij aan de ontwikkeling van infra, woonwijken of waterwerken. Maar ook aan vraagstukken rondom klimaatadaptatie, energietransitie en de vervangingsopgave. Van onderzoek tot ontwerp, van realisatie tot beheer: voor elke opgave brengen wij de juiste kennis aan tafel. Wij denken kritisch mee en altijd vanuit de mindset om samen voor het beste resultaat te gaan. Op deze manier anticiperen wij op de vragen van vandaag en de oplossingen voor morgen. Al 70 jaar.

Contactgegevens

Monitorweg 29
1322 BK ALMERE
Postbus 10044
1301 AA ALMERE

E. peter.verhoeven@anteagroup.nl

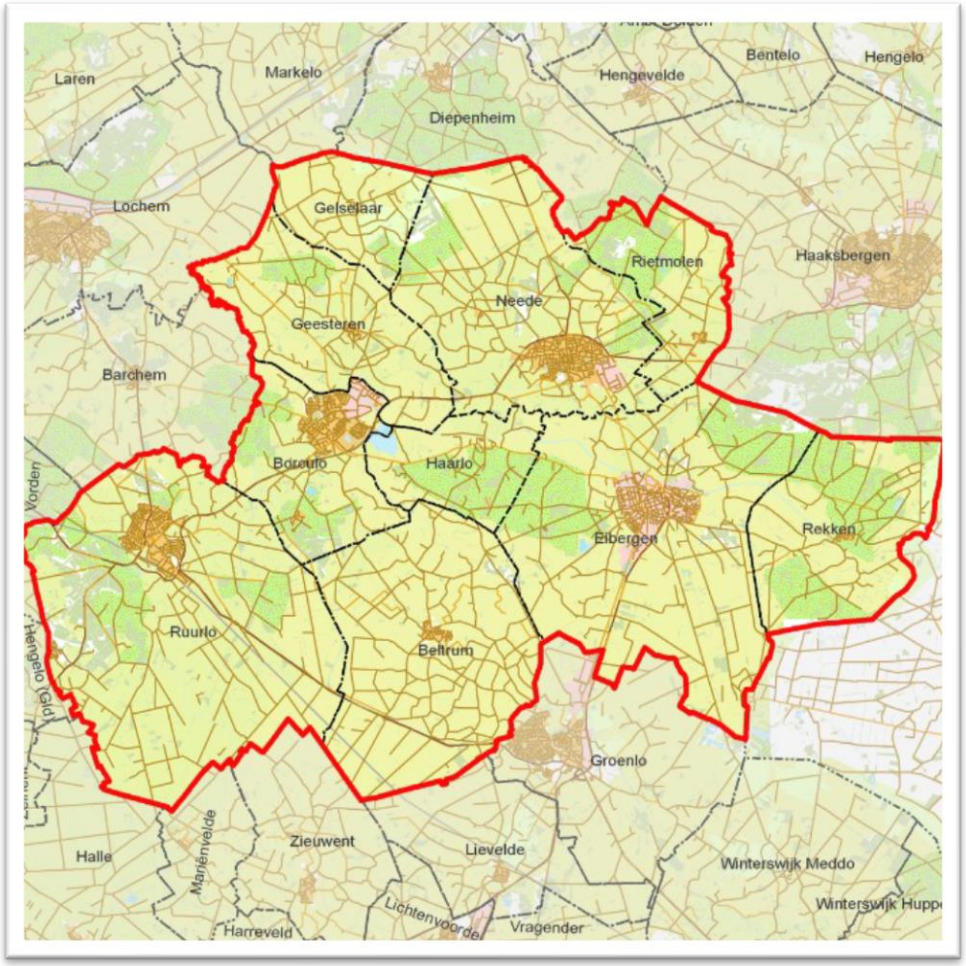
www.anteagroup.nl

Copyright © 2021
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Verslag van de ter inzage legging van de "Ontwerp-Omgevingsvisie Berkelland" en het bijbehorende "Omgevingseffectrapport omgevingsvisie gemeente Berkelland"

Inhoud

I. Publicatie ter inzage legging ontwerp-Omgevingsvisie en Omgevingseffectrapport
II. Schriftelijke zienswijzen over de ontwerp-Omgevingsvisie
III. Schriftelijke zienswijzen over het Omgevingseffectrapport
IV. Adviezen van instanties die zijn betrokken bij het overleg zoals bedoeld in de Wet milieubeheer
V. Beoordeling van de zienswijzen over de ontwerp-Omgevingsvisie
VI. Beoordeling van de zienswijzen en het advies over het Omgevingseffectrapport
VII. Ambtshalve aanpassingen ten opzichte van de ontwerp-Omgevingsvisie

I. Publicatie ter inzage legging ontwerp-Omgevingsvisie en omgevingseffectrapport

De ter inzage legging van de ontwerp-“Omgevingsvisie Berkelland” en van het “Omgevingseffectrapport Omgevingsvisie gemeente Berkelland” is op 11 oktober 2023 bekendgemaakt via een publicatie in het Berkelbericht, de gemeentelijke katern bij het huis-aan-huisblad “Achterhoek Nieuws”. In de publicatie is aangegeven dat iedereen van 12 oktober tot en met 22 november 2023 zienswijzen kon indienen over de ontwerp-Omgevingsvisie en het bijbehorende Omgevingseffectrapport en op welke manier dat mogelijk was. Deze publicatie is op 12 oktober 2023 geplaatst in het Gemeenteblad en de documenten zijn op 9 oktober 2023 digitaal beschikbaar gesteld via de landelijke voorziening voor ruimtelijke plannen.

Ontwerp-Omgevingsvisie Berkelland

Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Deze nieuwe wet geeft aan dat elke gemeenteraad voor zijn grondgebied een omgevingsvisie moet vaststellen die een toekomstvisie bevat voor de fysieke leefomgeving. Daarbij neemt de omgevingsvisie onder meer de rol over van de structuurvisies die tot nu toe onder de Wet ruimtelijke ordening worden vastgesteld.

De gemeenteraad van Berkelland heeft besloten om het ontwerp van de “Omgevingsvisie Berkelland” ter inzage te leggen. De ontwerp-omgevingsvisie geeft de strategische doelen voor de fysieke leefomgeving weer. Zij is gebaseerd op het bestaande beleid en geeft een samenhangende visie over alle terreinen van de Berkellandse fysieke leefomgeving.

Een omgevingsvisie kan onder de huidige wetgeving in procedure worden gebracht. Dit kan door het ontwerp ervan ter inzage te leggen volgens de huidige procedureregels voor structuurvisies. Door dat te doen, kan de gemeenteraad in 2024 op basis van de nieuwe Omgevingswet een definitief besluit nemen over de vaststelling van de “Omgevingsvisie Berkelland”.

- **Het omgevingseffectrapport (OER)**

Bij de ontwerp-Omgevingsvisie is ook een omgevingseffectrapport (OER) opgesteld waarin de omgevingseffecten van de nieuwe omgevingsvisie zijn onderzocht. Hierbij is gebruik gemaakt van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau die in 2021 werd opgesteld. Het OER onderbouwt het afwegingskader en de ruimtelijk-strategische keuzes uit de ontwerp-omgevingsvisie.

- **Inzien van de ontwerp-Omgevingsvisie**

Het ontwerp van de “Omgevingsvisie Berkelland” met de bijlagen, waaronder het OER, ligt van 12 oktober tot en met 22 november 2023 ter inzage in de Publiekswinkel, Marktstraat 1 in Borculo. Daar is de ontwerp-Omgevingsvisie op afspraak in te zien. Deze publicatie, de ontwerp-omgevingsvisie en de bijlagen kunt u vinden via de gemeentelijke website www.gemeenteberkelland.nl, onder ‘Ruimtelijke plannen ter inzage’. U kunt de ontwerp-Omgevingsvisie en de bijlagen ook bekijken via de landelijke website www.ruimtelijkeplannen.nl. Het identificatienummer van het plan is NL.IMRO.1859.SVBKL20230001-0010.

- **Indienen van zienswijzen**

Binnen de bovengenoemde termijn van zes weken kan iedereen zijn mening geven over de ontwerp-Omgevingsvisie. Dit heet het indienen van zienswijzen. U kunt schriftelijk zienswijzen indienen door een brief te sturen naar de gemeenteraad van Berkelland, Postbus 200, 7270 HA in Borculo. Voor het indienen van mondelinge zienswijzen kunt u contact opnemen met de Publiekswinkel, telefoonnummer 0545-250 250.

II. Schriftelijke zienswijzen over de ontwerp-Omgevingsvisie

Binnen de termijn van ter inzage legging zijn 10 brieven met schriftelijke zienswijzen ingediend over de ontwerp-Omgevingsvisie. Van de gelegenheid tot het inbrengen van mondelinge zienswijzen is geen gebruik gemaakt.

Schriftelijke zienswijzen zijn ingediend door:

1. Cumela Nederland, Postbus 1156, 3860 BD in Nijkerk, namens de leden van Cumela Nederland die in de gemeente Berkelland zijn gevestigd en werkzaam zijn (brief van 17 oktober 2023, ontvangen op 18 oktober 2023);
2. Veiligheidsregio Noord- en Oost-Gelderland, Postbus 234, 7300 AE in Apeldoorn (brief van 21 november 2023, ontvangen op 21 november 2023);
3. Gedeputeerde Staten van Gelderland, Postbus 9090, 6800 GX in Arnhem (brief van 22 november 2023, (pro forma zienswijzen), aangevuld bij brief van 1 december 2023 (per mail ontvangen op 21 december 2023);
4. ProRail, Postbus 2038, 3500 GA in Utrecht (brief van 21 november 2023, ontvangen op 22 november 2023);
5. LTO Noord (Afdeling Achterhoek Noord), Postbus 240, 8000 AE in Zwolle (brief van 22 november 2023, ontvangen op 22 november 2023);
6. Stichting Wandelnet, Postbus 846, 3800 AV in Amersfoort (brief van 16 november 2023, ontvangen op 22 november 2023);
7. RES Achterhoek, (brief van 22 november 2023, ontvangen op 22 november 2023);
8. (brief van 22 november 2023, ontvangen op 22 november 2023, aangevuld per mail van 29 november 2023);
9. Stichting Stop de Noordtak, in (mailbericht van 30 november 2023);
10. Berkelland Energie, in (mailbericht van 30 november 2023).

Bij de samenvatting en beoordeling van zienswijzen over de ontwerp-Omgevingsvisie die door particuliere personen zijn ingediend, worden deze personen aangeduid als ‘indiener’.

III. Schriftelijke zienswijzen over het Omgevingseffectrapport

Binnen de termijn van ter inzage legging is 1 brief ingediend met schriftelijke zienswijzen over het Omgevingseffectrapport (OER). Van de gelegenheid tot het inbrengen van mondelinge zienswijzen is geen gebruik gemaakt. Deze schriftelijke zienswijzen zijn ingediend door:

1. (brief van 22 november 2023, ontvangen op 22 november 2023).

Ook bij de samenvatting en beoordeling van zienswijzen over het OER die door particuliere personen zijn ingediend, worden deze personen aangeduid als ‘indiener’.

IV. Adviezen van instanties die zijn betrokken bij het overleg zoals bedoeld in de Wet milieubeheer

De kennisgeving van de terinzagelegging van het OER is toegezonden aan de instanties die zijn betrokken bij het overleg zoals bedoeld in paragraaf 7.4 van de Wet milieubeheer (m.n. artikel 7.8 van de Wet milieubeheer). Ook is het OER toegezonden aan de Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie m.e.r.) met het verzoek om daarover een toetsingsadvies uit te brengen ene eventuele zienswijzen daarbij te betrekken. Na een werkbezoek (27 november 2023) en een adviesgesprek (22 januari 2024) heeft de Commissie m.e.r. heeft op 1 februari 2024 haar toetsingsadvies uitgebracht (nr. 3771).
Het toetsingsadvies is digitaal beschikbaar gesteld via de website van de Commissie m.e.r. (link toetsingsadvies) en inhoudelijk beoordeeld in hoofdstuk VI. van dit verslag. Daarbij is ook aangegeven tot welke aanpassingen en/of aanvullingen in het OER dit toetsingsadvies heeft geleid.

V. Beoordeling van de zienswijzen over de ontwerp-Omgevingsvisie

Zienswijze 1: Cumela Nederland:

Samenvatting

Namens de Berkellandse leden van Cumela Nederland wordt opgemerkt dat deze nagenoeg allemaal gevestigd zijn in het buitengebied, naar inschatting 80-85% van de gronden binnen de gemeente bewerken en vanuit hun technologische kennis en dienstverlening een belangrijke bijdrage leveren aan de maatschappelijke uitdagingen. Ten aanzien van de ontwerp-omgevingsvisie vraagt Cumela om:

- de positie van cumela-bedrijven in het landelijk gebied te erkennen en te behouden;
- mogelijkheden te creëren om bestaande bedrijfslocaties te ontwikkelen/uitbreiden en om nieuwvestiging in het buitengebied mogelijk te maken;
- te zorgen voor een goede bereikbaarheid/ontsluiting van bedrijfslocaties, zowel in het landelijk gebied als binnen de bebouwde kom, en van locaties waar werk wordt uitgevoerd;
- voldoende (buiten)opslag toe te laten in verband met de transitie van het landelijk gebied.

Beoordeling

De ontwerp-Omgevingsvisie beschrijft de toekomstvisie voor de gemeente Berkelland aan de hand van drie verhaallijnen. Toekomstige ontwikkelingen kunnen aan de hand van deze verhaallijnen op hun wenselijkheid worden beoordeeld, ook als deze ontwikkelingen op dit moment wellicht niet concreet of voorzienbaar zijn. Daarbij komen bij de verhaallijn ‘Toekomstbestendige economie en landbouw’ thema’s aan bod zoals (plattelands)economie, landbouw, bereikbaarheid, circulariteit en energie. De aanwezigheid van niet-agrarische bedrijven in het buitengebied of van aan de agrarische sector verwante bedrijven zoals veel cumela-bedrijven wordt hierbij echter niet expliciet benoemd. Om duidelijk te maken dat deze bestaande bedrijven ook in de toekomst een plek mogen hebben in het buitengebied, zal de tekst van de omgevingsvisie op dat punt worden aangevuld met een verwijzing naar het ruimtelijk beleid dat voor die categorie bedrijven al geldt. Daartoe wordt de tweede alinea van de tweede kolom op pag. 49 aangevuld met de volgende passage: “Dezelfde benadering geldt ook voor de bestaande niet-agrarische bedrijven in het landelijk gebied en voor aan de agrarische sector verwante bedrijven die zich richten op onder meer agrarisch loonwerk, grond- en cultuurtechnische werkzaamheden en groen-, natuuronderhoud (cumela-bedrijven). Die bedrijven kunnen onder voorwaarden uitbreiden op basis van een bedrijfsplan, één en ander volgens de lijnen van het beleidskader dat is verwerkt in het recent vastgestelde bestemmingsplan voor het buitengebied. Daarbij is nieuwvestiging in het buitengebied overigens alleen mogelijk via functieverandering of bedrijfsverplaatsing en gelden daarbij ook voorwaarden over bijvoorbeeld landschap, verkeer en omgevingskwaliteit.”

De gemeente streeft via de omgevingsvisie naar goede bereikbaarheid van eigenlijk alle functies op haar grondgebied. Dit wordt ten aanzien van de bedrijventerreinen expliciet benoemd, maar geldt ook voor van elders gelegen (bedrijfs)functies en daarnaast ook voor allerlei soorten verkeersdeelnemers. Op deze manier wil de gemeente dat het gehele grondgebied goed bereikbaar is.

De regels over buitenopslag hebben een plek gekregen in het bestemmingsplan voor het buitengebied. Deze zijn ingegeven door de wens om rekening te houden met de landschappelijke gevolgen die buitenopslag nu eenmaal heeft. Met name via de verhaallijn ‘Berkellands landschap als toekomstbestendige drager’ zet ook de omgevingsvisie denklijnen uit over het beschermen van landschappelijke waarden bij vragen naar buitenopslag die verder gaan dan de mogelijkheden die het bestemmingsplan al biedt. Dit betekent dat het beschermen van de omgevingskwaliteit bij dat soort eventuele vragen een belangrijke rol speelt.

Conclusie
De zienswijzen leiden tot een aanvulling van de tekst van de ontwerp-Omgevingsvisie.

Zienswijze 2: Veiligheidsregio Noord- en Oost-Gelderland (VNOG):
Samenvatting
De Veiligheidsregio Noord- en Oost-Gelderland (VNOG) geeft aan dat de ontwerp-Omgevingsvisie slechts beperkt aandacht besteed aan fysieke veiligheid en een veilige fysieke leefomgeving. VNOG adviseert om aandacht te besteden aan de aspecten brandveiligheid, omgevingsveiligheid, risicobeheersing en crisisbeheersing en om als kernwaarden te benoemen dat:

- de kwaliteit van de leefomgeving mede wordt bepaald door veiligheid;
- het werken aan een veilige fysieke leefomgeving een gezamenlijke verantwoordelijkheid is;
- mensen bekend zijn met risico's en daarmee weten om te gaan op een zelfredzame en 'samenredzame' manier;
- de leefomgeving mede wordt vormgegeven door de zes ontwerpprincipes van veiligheid:
    1. voorkomen of beperking van risico's vergroot de veiligheid;
    2. afstand tot risico's vergroot de veiligheid;
    3. bouwwerken en omgeving bieden bescherming;
    4. bouwwerken en gebieden zijn snel en veilig te verlaten;
    5. de omgeving maakt snel/effectief optreden van hulpdiensten mogelijk;
    6. mensen krijgen bij crisis passende medische zorg.

Daarbij geeft VNOG aan dat zij graag met de gemeente samenwerkt aan een veilige en gezonde woon-, werk- en leefomgeving en bij het actualiseren van de beleidsvisie externe veiligheid vanwege het in werking treden van de Omgevingswet.

Beoordeling
De ontwerp-Omgevingsvisie beschrijft de toekomstvisie voor de gemeente Berkelland aan de hand van drie verhaallijnen. Daarbij wordt bij de verhaallijn 'Vitale leefomgeving in Berkelland' in algemene termen gesproken over aspecten zoals (externe) veiligheid, veiligheid in de leefomgeving en/op bedrijventerreinen, omgevingsveiligheid en de bereikbaarheid voor nood- en hulpdiensten. De tekst bevat verder geen meer specifieke uitspraken over fysieke veiligheid hoewel de intentie om uit te gaan van en toe te werken naar een veilige fysieke leefomgeving daarin wel doorklinkt.
Niettemin is het met het oog op toekomstige ontwikkelingen wenselijk om het veiligheidsbelang nadrukkelijker te benoemen. Dit kan gebeuren door als kernwaarden te benoemen dat de leefomgevingskwaliteit een gezamenlijke verantwoordelijkheid is en mede wordt bepaald door de veiligheid. Verder kunnen de zes ontwerpprincipes van veiligheid worden ondergebracht bij de eerste verhaallijn door op pag. 43 na de eerste alinea in de eerste kolom de volgende alinea toe te voegen: "Ten aanzien van de fysieke veiligheid onderschrijft de gemeente de kernwaarden voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving die de 25 Nederlandse veiligheidsregio's hebben opgesteld. Dit betekent dat veiligheidsaspecten worden afgewogen bij plannen en/of projecten voor de fysieke leefomgeving en dat een veilige fysieke leefomgeving een gezamenlijke verantwoordelijkheid is van alle betrokken partijen en ketenpartners. Ook zijn mensen bekend met risico's en weten zij daarmee om te gaan (zelfredzaamheid/samenredzaamheid). Verder wordt bij de vormgeving van de leefomgeving rekening gehouden met de zes ontwerpprincipes van veiligheid:

- het voorkomen en/of beperken van risico's vergroot de veiligheid;
- afstand tot risico's vergroot de veiligheid;
- bouwwerken en omgeving bieden bescherming;
- bouwwerken en gebieden zijn snel en veilig te verlaten;
- de omgeving maakt snel en effectief optreden van de hulpdiensten mogelijk;
- mensen krijgen bij crises passende medische zorg".

Naast deze tekstuele aanvulling in de omgevingsvisie is de gemeente ook in de toekomst vanzelfsprekend bereid tot samenwerking met de VNOG, ook als het gaat om actualisering van beleid of regelgeving.

Conclusie
De zienswijzen leiden tot een aanvulling van de tekst van de ontwerp-Omgevingsvisie.

Zienswijze 3: Provincie Gelderland:
Samenvatting
In de brief van 22 november 2023 wordt namens Gedeputeerde Staten van Gelderland aangegeven dat de ideeën over energietransitie in de ontwerp-Omgevingsvisie niet overeenkomen met de afspraken zoals die zijn gemaakt in de Regionale Energie Strategie 1.0 Achterhoek (RES). In een aanvullende brief van 1 december 2023 geven Gedeputeerde Staten aan dat de zin “Berkelland is niet bereid iets van het restdeel te faciliteren” (pag. 35) over het niet-gealloceerde deel van de RES-opgave niet overeenkomt met de afspraken die in de RES zijn gemaakt. Zij verzoeken om deze zin weg te laten of aan te passen omdat zij betekent dat de gemeente Berkelland de besluitvorming over het toewijzen van het niet-gealloceerde deel afhoudt.

Beoordeling
De gemeenteraad van Berkelland stelde op 23 november 2021 de RES vast. Daarbij is stilgestaan bij de regionale restopgave voor windenergie die nog niet werd ingevuld in RES 1.0, maar tegelijkertijd ook overwogen dat dit geen reden was om een extra bijdrage te leveren aan het invullen van de resterende regionale energieproductie. Dit standpunt is ook weergegeven in de ontwerp-Omgevingsvisie maar betekent niet dat de gemeente Berkelland nieuwe regionale afspraken over het in RES 1.0 niet-gealloceerde deel van de energieopgave afhoudt. De zienswijzen van de provincie Gelderland geven dan ook geen aanleiding tot aanpassingen ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvisie. Wel wordt een verschrijving in de door de provincie aangehaalde zin gecorrigeerd via een ambtshalve aanpassing (zie hoofdstuk V).

Conclusie
De zienswijzen geven geen aanleiding tot aanpassingen.

Zienswijze 4: ProRail:
Samenvatting
Vanuit haar visie op de omgeving van het spoor benoemt ProRail een aantal aandachtspunten voor de uitwerking van de omgevingsvisie, dit om te voorkomen dat de bedrijfsvoering en eventueel toekomstige uitbreidingen van ProRail niet worden belemmerd. Daarnaast verzoekt ProRail om actief te worden betrokken bij bouwplannen in de directe nabijheid van de spoorbaan voordat tot uitvoering wordt overgegaan. Verder wijst zij op regelgeving en handreikingen ten aanzien van de aspecten externe veiligheid, geluid, trillingen en spoorwegveiligheid. Ook verzoekt ProRail om te worden betrokken bij ruimtelijke plannen die gevolgen hebben voor overwegen en wijst zij er op dat de gemeente er voor moet zorgen dat de stabiliteit van de spoorbaan daarbij niet mag worden beïnvloed door plannen/werkzaamheden. Verder wijst ProRail op de wettelijke regels over beperkingengebieden voor hoofdspoorwegen in de vergunningsplicht voor activiteiten die daar plaatsvinden (Besluit hoofdspoorweginfrastructuur en de Regeling omgevingsregime hoofdspoorwegen).
ProRail verzoekt om gronden met de bestemming ‘Spoorwegdoeleinden’ of ‘Railverkeer’ in de toekomst ook als zodanig te bestemmen en daarbij geen dubbelbestemmingen toe te laten. Verder geeft zij aan dat eigendommen van ProRail niet mogen worden gebruikt zonder nadrukkelijke toestemming van ProRail, onbelemmerd toegankelijk moeten blijven voor ProRail en haar aannemers en zouden moeten worden voorzien van de bestemming ‘Verkeer-Railverkeer’. Verder mogen onderstations niet komen te vervallen,

moet de afstand tussen onderstations en bebouwing minstens 10 meter bedragen en moeten onderstations, andere railgebonden gebouwen en ondergrondse infra bereikbaar blijven voor onderhouds- en hulpdiensten.
Ook verzoekt ProRail om het zicht op de stationsentree te borgen en om bij hoogbouw rondom het station rekening te houden met de windbeleving op het station en op mogelijkheden voor zonnepanelen op de stationsbebouwing. Bij de aanleg van zonneparken vraagt ProRail om zo nodig aandacht te besteding aan de effecten daarvan op de hoofdspoorweginfrastructuur.

Beoordeling
ProRail vraagt ter voorkoming van eventuele belemmeringen voor haar bedrijfsvoering of toekomstplannen om te worden betrokken bij bouwplannen in de nabijheid van de spoorbaan. Zij vraagt daarbij om aandacht voor wet- en regelgeving op verschillende aspecten, waaronder de bouw van onderstations, voor de overwegveiligheid en voor de stabiliteit van spoorbanen. Naar aanleiding daarvan kan van de zijde van de gemeente worden aangegeven dat zij ProRail zal informeren over (bouw)plannen in de nabijheid van het Berkellandse deel van het spoorwegtracé Zutphen-Winterswijk en ook initiatiefnemers van dit soort plannen zal wijzen op het algemeen belang dat ProRail behartigt met de veiligheid en bruikbaarheid van het spoor.
Verder merkt de gemeente op dat met de omgevingsvisie geen bestemmingen worden toegekend en dat gronden van ProRail in de geldende bestemmingsplannen al zijn bestemd als “Verkeer-Railverkeer”. Daarbij zijn dubbelbestemmingen echter onontkoombaar omdat zij bij bestemmingsplannen nu eenmaal nodig zijn om bijvoorbeeld de archeologische verwachtingswaarde van de ondergrond aan te geven of de ligging binnen een Nationaal Landschap of een groene ontwikkelingszone als onderdeel van de ecologische hoofdstructuur. Verder is rond het NS-station Ruurlo geen sprake van hoogbouw die van invloed is op de windbeleving op het station, terwijl op het terrein slechts zeer beperkt bebouwing aanwezig. Daarbij bevat de omgevingsvisie ook geen uitspraken over het ontwikkelen van hoogbouw nabij het station, maar herhaalt zij wel de uitspraak van de gemeenteraad om geen nieuwe grootschalige zonneparken meer toe te staan.

Conclusie
De zienswijzen geven geen aanleiding tot aanpassingen.

<u>Zienswijze 5: LTO Noord (Afdeling Achterhoek Noord)</u>:
Samenvatting
LTO Noord (LTO) is zeer teleurgesteld dat zij in de omgevingsvisie niets terugziet van haar landbouwvisie, voelt zich als landbouw daarom niet gehoord in deze visie en is amper betrokken geweest in het participatietraject. LTO pleit voor ruimte om te ondernemen en te innoveren, voor flexibiliteit en voor het behoud van landbouwgrond. Door uit te gaan van de ruimte die het bestemmingsplan voor het buitengebied biedt, gaat de omgevingsvisie volgens LTO uit van beperkingen in plaats maatwerk, flexibiliteit en ruimte om te ondernemen.
Ten aanzien van de leefbaarheid pleit LTO er voor dat jonge bewoners van het platteland de mogelijkheid krijgen om op het platteland te wonen waarbij nieuwe externe bewoners zoveel mogelijk in de kernen wonen. Daarnaast moet bij functieverandering sprake zijn van maatwerk. Met het oog op uitnodigingsplanologie vraagt LTO om een flexibel legesbeleid, waarbij leges (gedeeltelijk) worden teruggegeven als een plan niet doorgaat en er geen kosten in rekening worden gebracht voor vooroverleg, en om als gemeente vast te houden aan landelijke kaders voor bijvoorbeeld geur- en geluidbeleid en niet te kiezen voor afwijkende normen voor specifieke gebieden. LTO vindt de ontwerp-omgevingsvisie te vaag en mist daarin een directe vertaling van beleid, trends en ontwikkelingen naar een toekomstvisie voor Berkelland. Zij herhaalt tenslotte de wensen om landbouwgrond te behouden, maatwerk te leveren bij initiatieven en innovatie te stimuleren en zou graag teruglezen dat de gemeente Berkelland zich als

plattelandsgemeente meer inzet voor de agrarische sector. Op de tekst van de ontwerp-Omgevingsvisie gaat LTO in via een overzicht van bespreekpunten.

Beoordeling
De gemeente herkent zich niet in het beeld dat LTO Noord amper is betrokken bij het participatieproces op weg naar de ontwerp-Omgevingsvisie. Net als alle andere organisaties is de LTO namelijk uitgebreid betrokken bij de totstandkoming van zowel het overdrachtsdocument als de ontwerp-Omgevingsvisie, terwijl de individuele leden van de LTO net als iedereen de inloopbijeenkomst hadden kunnen bezoeken en/of de enquête hadden kunnen invullen. Op deze manier zijn in het participatieproces niet alleen vertegenwoordigende organisaties uit het hele maatschappelijke veld benaderd om mee te denken, maar is ook iedere bewoner daartoe uitgenodigd.
Verder kent de omgevingsvisie een verhaallijn ‘Toekomstbestendige economie en landbouw’ waarbij de landbouwsector in meerdere opzichten in beeld komt. In de meer concluderende paragraaf 4.4 staat daar bij letterlijk : “De landbouw is in onze gemeente een belangrijke drager van de economie. We willen deze sector vitaal houden, in combinatie met het behoud en versterken van ons landschap. We doen dit in samenhang met de landelijke Landbouwvisie en het programma Landelijk gebied. Er is daarin ook ruimte voor kringloop/circulaire landbouw, natuur-inclusieve landbouw en innovaties.”. Deze insteek sluit aan bij de Landbouwvisie Berkelland 2021-2030 die LTO Noord in 2021 aan de gemeente aanbood.
Verder gaat de omgevingsvisie niet uit van de ontwikkelruimte die het bestemmingsplan “Buitengebied Berkelland 2020” aan agrarische bedrijven biedt, maar van de geldende beleidskaders op basis waarvan dat bestemmingsplan is opgesteld. Dit betekent dat het net als voorheen onder randvoorwaarden bijvoorbeeld mogelijk blijft om agrarische bouwpercelen uit het bestemmingsplan te verruimen tot aan de maximale maatvoeringen die in het nu ook al geldende beleid zijn benoemd. Dat het niet mogelijk was om in het bestemmingsplan aan ieder bedrijf of iedere functie de maximale uitbreidingsruimte uit het geldende beleid direct toe te kennen, brengt dus niet met zich mee dat deze beleidskaders in de omgevingsvisie worden ingeperkt. Hetzelfde geldt overigens ook voor het functieveranderingsbeleid dat net als voorheen van kracht blijft en op basis van maatwerk kan worden benut voor een veelheid aan nieuwe functies in het buitengebied.
Verder steekt de omgevingsvisie niet in op het vaststellen van lokaal geur- en/of geurbeleid waarbij nieuwe normen in het vooruitzicht worden gesteld die afwijken van de geldende normen.
Ook blijft onder de omgevingsvisie het nu geldende beleid over woningsplitsing in het buitengebied gelden, net als het Rood-voor-Rood-beleid. Weliswaar zijn deze niet geen beleidsdocumenten die zich hoofdzakelijk richten op de volkshuisvesting en de woningvoorraad, maar toch steken ook zij in op de leefbaarheid van het platteland. Daarbij is het voor de gemeente overigens niet mogelijk om te bepalen wie de te realiseren wooneenheden mag gaan bewonen.
Verder wordt het legesbeleid niet bepaald via de omgevingsvisie maar via de legesverordening. Deze kent overigens al een regeling voor gehele of gedeeltelijke teruggaaf van leges voor situaties waarbij een aanvraag om omgevingsvergunning bijvoorbeeld buiten behandeling wordt gelaten of door de aanvrager wordt ingetrokken. De regels over het heffen van leges gelden voor iedereen die bij de gemeente Berkelland vraagt om een zogenaamd ‘belastbaar feit’ te verrichten, ongeacht of die wel of geen agrarische achtergrond hebben. De zienswijzen van LTO geven daarom geen aanleiding om voor de agrarische sector een apart legesregime op te zetten.
Over de wens om landbouwgrond te behouden kan worden aangegeven dat in de omgevingsvisie de uitspraak van de gemeenteraad wordt overgenomen om niet mee te werken aan nieuwe grootschalige zonneparken op landbouwgrond. Voor het verdere behoud van landbouwgrond past de opmerking dat het naar de toekomst toe niet valt uit te sluiten dat landbouwgrond moet worden ingezet voor andere functies dan de landbouwfuncties. Dat daarbij een afweging van alle betrokken (maatschappelijke) belangen aan de orde zal, spreekt overigens vanzelf.

In het voorgaande komt volgens de gemeente tot uiting dat de ontwerp-Omgevingsvisie bij veel onderwerpen aansluit op de onderwerpen die ook zijn genoemd in de Landbouwvisie Berkelland 2021-2030, ook zonder deze letterlijk te citeren of te benoemen. Daarbij zet de gemeente zich neer als de plattelandsgemeente die we, waarbij de landbouwsector de ruimte wordt geboden die het nodig heeft, zij het in balans met de andere aanwezige functies en ontwikkelingen.

Voor het overige merkt de gemeente ten aanzien van de bespreekpunten op dat de informatie over biodiversiteit op pag. 27 is ontleend aan het gemeentelijke biodiversiteitsplan, terwijl bij functieverandering altijd wordt afgewogen of dat nadelige effecten heeft op bestaande bedrijven. Daarbij lijkt het bespreekpunt om geen extra woningen in het buitengebied mogelijk te maken in tegenspraak te zijn met de wens uit de zienswijzen zelf om vanwege de leefbaarheid van het buitengebied woningsplitsing en Rood-voor-Rood-woningen. Met toekomstbestendige erven (pag. 42) wordt gedoeld op insteek om (agrarische) erven op een zodanige manier te kunnen inrichten dat zij geschikt zijn voor de functie(s) die daar al zijn of kunnen worden toegestaan. Aansluitend daarop kan worden aangegeven dat op dit soort erven mogelijkheden bestaan voor energie-opwek en dat daarvoor in het bestemmingsplan al regels en randvoorwaarden zijn verwerkt (pag. 43).
Daarbij is het toepassen van landschappelijke inpassing bij ruimtelijke ontwikkelingen geen nieuw verschijnsel maar wordt het werken met landschappelijke inpassingsplannen al vele jaren en op vele manieren toegepast. Daarbij wordt de omvang van de inpassing afgestemd op de aard en omvang van de ontwikkeling en ook bij deze inpassing rekening gehouden met belangen van omwonenden en omliggende bedrijven (pag. 47). Dit geldt ook als het gaat om de inpassing van kleinschalige kampeerterreinen met maximaal 30 standplaatsen, terwijl daarbij ook een minimale afstand ten opzichte van nabijgelegen woningen wordt aangehouden (pag. 47).
Verder biedt de Omgevingswet aan gemeenten de mogelijkheid om bij de uitvoering van hun omgevingsvisie te werken met programma's waarin bijvoorbeeld gerichte maatregelen op een samenhangende manier worden ondergebracht. De gemeente heeft nog niet bepaald in hoeverre zij ook gebruik gaat maken van dit nieuwe wettelijke instrument maar zal ook na vaststelling van de omgevingsvisie de diverse ontwikkelingen in het buitengebied in hun samenhang bekijken. Op dat moment komt ook de vraag voorbij of een programma daarbij het meest geëigende instrument is voor de uitvoering van het beleid voor het landelijk gebied (pag. 55).

Conclusie
De zienswijzen geven geen aanleiding tot aanpassingen.

Zienswijze 6: Stichting Wandelnet:
Samenvatting
In haar zienswijzen wijst de Stichting Wandelnet er op dat het Besluit kwaliteit leefomgeving expliciet vraagt om bij nieuwe ontwikkelingen expliciete aandacht te hebben voor landelijke wandel- en fietsroutes. Zij verzoekt om het Noaberpad, het Trekvogelpad en het Graafschapspad als belangrijke wandelroutes op te nemen in de tekst van de omgevingsvisie en op de bijbehorende kaart.

Beoordeling
De tekst van de ontwerp-Omgevingsvisie geeft bij de beschrijving van de kenmerken en kwaliteiten van Berkelland aan dat een goed recreatief wandelnetwerk beschikbaar is en spreekt onder de verhaallijn 'Een vitale leefomgeving in Berkelland' de ambitie uit om wandel- en fietsroutenetwerk te versterken (pag. 44). Deze ambitie geldt ook langeafstandswandelpaden zoals het Noaberpad, het Trekvogelpad en het Graafschapspad, maar ook voor andere (eventuele toekomstige) routes. Om te voorkomen dat routes ontbreken in een opsomming, worden op pag. 44 de al bestaande wandelroutes niet bij naam genoemd. Wel is het wenselijk om bij de beschrijving van de

kenmerken van Berkelland te benoemen dat het Noaberpad, het Trekvogelpad en het Graafschapspad het gemeentelijk grondgebied aandoen. Dit kan gebeuren door de zin “Ook is er een goed recreatief wandelnetwerk beschikbaar” op pag. 32 aan te vullen met: “, met onder meer langeafstandswandelpaden zoals het Noaberpad, het Trekvogelpad en het Graafschapspad.”

De wens om de langeafstandswandelpaden ook weer te geven op de verbeelding van de Omgevingsvisie wordt echter niet overgenomen. Wanneer de gemeente dat wel zou doen, dan zou een wijziging in de route wellicht moeten worden gevolgd door een aanpassing van deze verbeelding en dus tot een formele wijziging van de omgevingsvisie. Wel is het mogelijk om het tracé van de drie langeafstandswandelpaden net als de fietspaden globaal weer te geven op de kaart ‘economie en landschap’ in paragraaf 3.4 van de omgevingsvisie.

Conclusie
De zienswijzen leiden tot een aanvulling van de tekst van de ontwerp-Omgevingsvisie, en tot aanvulling van een toelichtende afbeelding.

Zienswijze 7: RES Achterhoek:
Samenvatting
RES Achterhoek geeft aan dat de doelstelling van de regio Achterhoek voor het opwekken van duurzame energie volgens de Regionale Energiestrategie (RES1.0) 1,35TWh omvat waarvan een aanzienlijk deel wordt ingevuld via windenergie. Daarbij gaat de gemeente Berkelland volgens afspraak zorgen voor 0,071 TWh aan windenergie, terwijl regionaal is afgesproken dat een niet-gealloceerd deel van 0,244 TWh uit de RES-doelstelling bij voorkeur met windenergie wordt ingevuld en daarover een beslissing wordt genomen in het kader van het lopende RES2.0-proces. Tegen die achtergrond verzoekt RES Achterhoek om de zinsnede “Berkelland is niet bereid iets van het restdeel te faciliteren” weg te laten uit de gemeentelijke omgevingsvisie omdat daarmee de manoeuvreerruimte van alle RES-partners bij het invullen van het niet-gealloceerde deel van de RES-opgave wordt beperkt.

Beoordeling
De gemeenteraad van Berkelland stelde op 23 november 2021 de RES vast. Daarbij is stilgestaan bij de regionale restopgave voor windenergie die nog niet werd ingevuld in RES 1.0, maar tegelijkertijd ook overwogen dat dit geen reden was om een extra bijdrage te leveren aan het invullen van de resterende regionale energieproductie. Dit standpunt is ook weergegeven in de ontwerp-Omgevingsvisie maar betekent niet dat de gemeente Berkelland in het RES 2.0-proces geen nieuwe regionale afspraken zou willen maken over dit in RES 1.0 niet-gealloceerde deel van de energieopgave. De zienswijzen geven dan ook geen aanleiding tot aanpassingen ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvisie. Wel wordt een verschrijving in de door de RES aangehaalde zin gecorrigeerd via een ambtshalve aanpassing (zie hoofdstuk V).

Conclusie
De zienswijzen geven geen aanleiding tot aanpassingen.

Zienswijze 8:
Indiener heeft zienswijzen ingediend over de ontwerp-Omgevingsvisie en over het bijbehorende OER. Voor zover de zienswijzen betrekking hebben op het OER, worden zij in het volgende hoofdstuk behandeld.

Samenvatting
Indiener geeft op basis van (aangevulde) uitvoerige documentatie aan dat:

- het onderwerp ‘straling’ in de Omgevingsvisie meer aandacht verdient als milieufactor;
- de meeste gezondheidsschade zich voordoet onder de normen;
- de ICNIRP-blootstellingslimieten niet uitputtend zijn geregeld;
- het onderwerp straling een samenhangend beleid voor de leefomgeving vraagt;
- elektromagnetische hypersensitiviteit (EHS) of elektrogevoeligheid een omgevingsprobleem is met een gezamenlijke verantwoordelijkheid op lokaal niveau.

Indiener beschrijft verder in twee programmavoorstellen op welke manier de gemeente vorm zou kunnen geven aan het onderwerp ‘straling’. Daarbij richt het eerste programmavoorstel zich op het risicogebieden waarop de ICNIRP-normen niet toezien en het tweede op het instellen van een stralingsarm woon- en leefgebied als ‘witte zone’.

Beoordeling
De omgevingsvisie geeft aan dat met het thema ‘straling’ rekening wordt gehouden bij ruimtelijke ontwikkelingen waarbij dat thema speelt. Dit komt ook naar voren uit de omgevingseffectrapportage (OER) die daarbij overigens opmerkt dat dit aspect slechts zeer beperkt wordt beïnvloedt door keuzes die de gemeente maakt of kan maken. De gemeente gaat in voorkomende situaties uit van de normeringen van de International Commission on Non-Ionizing Rediation Protection (ICNIRP) over blootstellingslimieten. Gemeente hebben verder geen rol in de normstelling op dit gebied.

Deze ICNIRP-blootstellingslimieten zijn overgenomen door de Gezondheidsraad en worden landelijk gehanteerd om gezondheidsrisico’s door elektromagnetische straling te voorkomen. Dit gebeurt op advies van de Europese Unie en vastgelegd in het Antenneconvenant, een bindend convenant tussen de Staat, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de antenneoperators. Daarbij is ICNIRP een internationale non-profitorganisatie die advies geeft over de gezondheids- en milieueffecten van niet-ioniserende straling. Zij toetst met regelmaat of het nodig is om de blootstellingslimieten aan te passen.
De laatst vernieuwde ICNIRP-richtlijnen zijn in maart 2020 gepubliceerd en houden ook rekening met de frequenties van 5G-antennes. De ICNIRP concludeert dat er geen wetenschappelijke basis is voor de veronderstelling dat onder de blootstellingslimieten gezondheidsschade optreedt. Hierbij is alle beschikbare (wetenschappelijke) literatuur door ICNIRP beoordeeld en is ook gekeken naar lange termijn effecten. De ICNIRP-blootstellingslimieten kennen verder een ruime veiligheidsmarge die 50 keer lager is dan het niveau waarbij in het ICNIRP-onderzoek gezondheidseffecten optraden.

Het hanteren van de ICNIRP-blootstellingslimieten is ook geaccepteerd in de meest recente jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Deze hoogste bestuursrechter van Nederland houdt als lijn aan dat verhoogde gezondheidsrisico’s als gevolg van stralingseffecten van een antennemast op basis van de huidige wetenschap niet aannemelijk zijn wanneer onder de blootstellingslimieten wordt gebleven.
Over de achtergronddocumentatie die bij de zienswijzen zijn ingebracht kan worden opgemerkt dat de Gezondheidsraad belangrijke onderdelen daarvan ook heeft beschouwd in literatuuronderzoek dat onder haar auspiciën in de afgelopen jaren is verricht. Daarbij is zij niet tot de conclusie gekomen dat het aannemelijk is dat er een causaal verband bestaat tussen gezondheidsklachten bij mensen die lijden aan elektromagnetische hypersensitiviteit (EHS) en de blootstelling aan elektromagnetische velden onder de blootstellingslimieten. Daarbij wijst de Gezondheidsraad op wetenschappelijke tekortkomingen bij onderzoeken waarnaar (de bijlagen bij) de zienswijzen verwijzen. De gemeente ziet daarin dan ook geen aanleiding om via de omgevingsvisie gemeentelijke normen in het vooruitzicht te stellen ten aanzien van elektromagnetische straling, nog afgezien van het gegeven dat de gemeente op dat vlak geen rol heeft.

Het gegeven dat een gemeente geen rol heeft bij de vaststelling van normen over straling en het houden van toezicht daarop werkt ook door bij de beoordeling van de programmavoorstellen die met de zienswijzen worden ingebracht. Zo hebben de 8 risicogebieden zie zijn genoemd op pagina 15 en 16 van de zienswijzen niet altijd een band met de fysieke leefomgeving maar hangen zij vaker samen met kwaliteitseisen aan producten die elektromagnetische straling voortbrengen. De gemeente heeft op dat vlak geen enkele bevoegdheid en dus ook geen mogelijkheid om kaders te stellen waarvan de naleving vervolgens ook daadwerkelijk kan worden afgedwongen. Hetzelfde geldt ook voor het instellen van stralingsarme woon- en leefgebieden. Al zou de gemeente namelijk zo'n gebied als 'witte zone' aanmerken, dan nog heeft zij geen enkel middel om daarbinnen de naleving af te dwingen van bijvoorbeeld een (gedeeltelijk) verbod op het gebruik van mobiele telefonie of andere vormen van communicatie via 5G. Tegen die achtergrond geeft dit deel van de zienswijzen dan ook geen aanleiding om te besluiten voor deze onderwerpen een proces in gang te zetten om te komen tot een programma.

Conclusie
De zienswijzen geven geen aanleiding tot aanpassingen.

Zienswijze 9: Stichting Stop de Noordtak:
Samenvatting
In haar zienswijzen wijst de Stichting Stop de Noordtak er op dat alle politieke partijen van de gemeente Berkelland zich in het recente verleden hebben uitgesproken tegen de aanleg van de Noordtak van de Betuweroute door de Achterhoek en deze politieke partijen zich met hand en tand zouden verzetten tegen de aanleg van een Noordtak. Zij mist dit standpunt in het ontwerp van de omgevingsvisie en zou dit expliciet vermeld willen zien worden in de vast te stellen Omgevingsvisie. Daarbij merkt de Stichting op dat de aanleg van een Noordtak grote negatieve invloed zal hebben op het Nationaal Programma Landelijk Gebied en op thema's zoals landbouw/vitaal platteland, sociale cohesie en bereikbaarheid.

Beoordeling
In een brief van 14 juli 2021 aan het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat sprak de gemeenteraad van Berkelland zich inderdaad uit tegen de aanleg van een goederenspoorlijn door de Achterhoek tussen Zevenaar en Oldenzaal (zaaknummer 157393). Daarbij wees de gemeenteraad op de negatieve gevolgen van een dergelijke Noordtak door de Achterhoek en sloot de gemeenteraad aan bij een eerdere brief van 27 juni 2014 (zaaknummer 60464).
De ontwerp-Omgevingsvisie beschrijft de toekomstvisie voor de gemeente Berkelland aan de hand van drie verhaallijnen. Toekomstige ontwikkelingen kunnen aan de hand van deze verhaallijnen op hun wenselijkheid worden beoordeeld, ook als deze ontwikkelingen op dit moment wellicht niet concreet of voorzienbaar zijn. Voor eventuele initiatieven tot realisatie van een Noordtak van de Betuweroute kan daarbij op voorhand al worden vastgesteld dat deze zich niet verdraagt met de in verhaallijnen verwoorde toekomstvisie uit de ontwerp-Omgevingsvisie. Zo komt een Noordtak vanwege de effecten en de onderlinge bereikbaarheid van de gemeentelijke kernen niet ten goede aan een vitale leefomgeving, maar staat het ook op gespannen voet met het landschap als toekomstbestendige drager en de bereikbaarheid als onderdeel van de toekomstige economie en landbouw. Een concrete uitspraak tegen de realisatie van een Noordtak bevat de ontwerp-Omgevingsvisie echter niet.
Nu de gemeenteraad zich in de richting van het Ministerie in 2021 al heeft uitgesproken tegen de aanleg van een Noordtak van de Betuweroute, ontmoet het echter geen bezwaar om dit ook expliciet te vermelden in de vast te stellen Omgevingsvisie. Op die wijze kan de zienswijzen worden overgenomen ter bevestiging van het al eerder ingenomen gemeentelijke standpunt. Daartoe kan op pagina 44 na de tweede alinea in de rechterkolom de volgende passage worden ingevoegd: "Waar het gaat om eventuele plannen over de realisatie van een goederenspoorlijn tussen Zevenaar en Oldenzaal

(Noordtak Betuweroute) bevestigt de gemeente haar al eerder ingenomen standpunt dat zij daar afwijzend tegenover staat”.

Conclusie
De zienswijzen leiden tot een aanvulling van de tekst van de ontwerp-Omgevingsvisie.

Zienswijze 10: Berkelland Energie:
Samenvatting
In haar zienswijzen geeft Berkelland Energie aan dat het bij de energietransitie van belang is dat de burgers van Berkelland zich daarbij betrokken voelen. Daarom vraagt zij om de volgende zin in de Omgevingsvisie te verwerken: “Bij lokaal opgewekte energie is het streven dat dit 100% aan de eigen burgers ten goede komt. De ondergrens is 51%.”

Beoordeling
De gemeente Berkelland werkt toe naar een uitwerking van haar beleid over duurzame energie-opwekking. Met name wanneer het gaat om windenergie wil de gemeente daarbij in de op te stellen beleidskaders een ondergrens benoemen voor wat betreft het streven om opgewekte energie ten goede te laten komen aan de bewoners van het gebied. Daarbij is een ondergrens van minimaal 51% nadrukkelijk in beeld.
De beleidskaders voor windenergie zijn op dit moment echter nog niet uitgekristalliseerd of vastgesteld, iets wat ook geldt voor de herijking van overige onderdelen van het in 2018 vastgestelde RODE-beleid. Het is daarom nog te vroeg om naar aanleiding van deze zienswijzen in de omgevingsvisie al een percentage te benoemen dat ten goede moet komen aan de eigen burgers. In afwachting van de uitkomst van de besluitvorming over de beleidskaders voor windenergie en over de herijking van het RODE-beleid, geven de zienswijzen dus geen aanleiding tot aanvullingen in de ontwerp-Omgevingsvisie.

Conclusie
De zienswijzen geven geen aanleiding tot aanpassingen.

VI. Beoordeling van de zienswijzen en het advies over het Omgevingseffectrapport

OER

Zienswijze 1:
Opmerkingen vooraf:

> Indiener heeft zienswijzen ingediend over het OER en over de ontwerp-Omgevingsvisie. Voor zover de zienswijzen betrekking hebben op de ontwerp-Omgevingsvisie, zijn zij in het vorige hoofdstuk behandeld en wordt daarnaar verwezen.

Samenvatting
Indiener richt zich op de passages op pag. 90 van het OER over onderbelichte thema's waarin wordt gesteld dat onder meer het aspect elektromagnetische straling slechts zeer beperkt wordt beïnvloed door keuzes die de gemeente maakt (of kan maken) en dat de gemeente zich houdt aan de ICNIRP-normeringen. Volgens indiener leidt het hanteren van deze ICNIRP-normeringen ten onrechte tot de conclusie dat de effecten van elektromagnetische straling als 'neutraal' worden beoordeeld, terwijl de risico's van straling thuishoren in het integrale beleid in de omgevingsvisie.
Indiener geeft aan dat straling vanwege draadloze technologie niet neutraal is omdat de toename van elektromagnetische velden wel degelijk impact hebben op de veranderende leefomgeving, zeker als het gaat om mensen met elektromagnetische hypersensitiviteit (EHS).
Bij het opstellen van het OER is zoals gezegd uitgegaan van de landelijk gehanteerde ICNIRP-normen en van het gegeven dat de gemeente geen eigenstandige rol heeft als het gaat om het bepalen van normen over elektromagnetische straling. Tegen die achtergrond en er van uitgaand dat nieuwe ontwikkelingen aan de ICNIRP-normen zullen blijven voldoen, is het effect van elektromagnetische straling dan ook als 'neutraal' beoordeeld. Dat indiener tot een andere conclusie komt vanuit het vertrekpunt dat de ICNIRP-normen niet juist zijn, maakt deze beoordeling in het OER niet anders.

Beoordeling
De zienswijzen geven geen aanleiding tot aanpassingen.

Toetsingsadvies Commissie m.e.r.:
In haar toetsingsadvies van 1 februari 2024 geeft Commissie m.e.r. aan dat de effectbeoordeling en -beschrijving in het OER onvoldoende navolgbaar is. Daardoor is onduidelijk hoe tot het voorkeursalternatief is gekomen, iets wat wordt versterkt door de manier waarop de referentiesituatie is beschreven. Vooral de beschrijvingen van landbouw, natuur, klimaatadaptatie en energieopwekking zijn volgens de Commissie m.e.r. niet compleet. Tot slot merkt de Commissie m.e.r. in het toetsingsadvies op dat het principe "bodem en water sturend" niet concreet en ruimtelijk is uitgewerkt en dat wel belangrijk is omdat keuzes die daarbij worden gemaakt doorwerken in de (on)mogelijkheden voor landbouwtransitie.
De Commissie m.e.r. adviseert de ontbrekende informatie op te nemen in een aanvulling op het OER en pas daarna een besluit te nemen over de Omgevingsvisie Berkelland. Verder beveelt zij aan om bij vervolgbesluiten nadrukkelijk in te gaan op de kansen voor en de mogelijke positieve effecten op Natura 2000-gebieden, onder andere door het ontwikkelen van nieuwe functies op landbouwgrond.

Beoordeling toetsingsadvies
Naar aanleiding van het toetsingsadvies van 1 februari is 2024 is het OER aangevuld met onder meer nadere en meer actuele informatie over het bodem- en watersysteem. Daarbij is onder meer de Leefomgevingsfoto, die als bijlage bij de Omgevingsvisie hoort, aangevuld met meer actuele informatie ten aanzien van de bestaande situatie. Met het

oog op het laatste zijn onderdelen van de Leefomgevingsfoto in het OER zelf verwerkt door toevoeging van een nieuw hoofdstuk 3 (‘De huidige staat van de leefomgeving’). Ook is een nadere toelichting gegeven op de totstandkoming van de drie verhaallijnen die voor het OER als voorkeursalternatief gelden. Deze toelichting is als bijlage toegevoegd aan de omgevingsvisie zelf. Daarnaast is in het OER via een nieuwe paragraaf 2.5 verduidelijkt wat de referentiesituatie is waarmee dit voorkeursalternatief wordt vergeleken.

In het toetsingsadvies van 1 februari 2024 gaat de Commissie m.e.r. overigens niet inhoudelijk in op de zienswijzen die zich richtten op het OER. Vanuit de Commissie m.e.r. is aangegeven dat in de werkgroep die de adviesaanvraag behandelde over alle ingediende zienswijzen is gesproken, maar dat de werkgroep daarin geen aanleiding zag om naar specifieke zienswijzen te verwijzen. In het advies is daarom alleen aangegeven dat de zienswijzen in algemene zin zijn betrokken bij de advisering, aldus de Commissie m.e.r.. Via dit verslag van de ter inzage legging gaat de gemeente wel in op de ingediende zienswijzen (zie hierboven) zodat deze alsnog zijn betrokken bij het besluitvormingsproces.

Conclusie
Naar aanleiding van het toetsingsadvies van de Commissie m.e.r. zijn de gevraagde aanpassingen doorgevoerd in het OER en is de omgevingsvisie via een extra bijlage voorzien van een nadere toelichting over de totstandkoming van de verhaallijnen.

VII. Ambtshalve aanpassingen ten opzichte van de ontwerp-Omgevingsvisie

De ontwerp-Omgevingsvisie bevatte een aantal passages die vragen om aanpassing, aanvulling of nadere toelichting. Hierop is niet gewezen via schriftelijk of mondeling ingediende zienswijzen en worden dus als ambtshalve aanpassingen meegenomen bij de vaststelling van de Omgevingsvisie. Het gaat daarbij om de volgende tekstgedeelten:

Pag. 16 (tweede kolom, onderaan'): De gemeenteraad stelde op 21 november 2023 het Watertakenplan 2024-2034 vast. Daarom kan de tekst "Gelijktijdig met het proces voor deze omgevingsvisie wordt het watertakenplan voor onze gemeente opgesteld samen met het Waterschap. Het watertakenplan gaat in op…" worden aangepast tot "Gelijktijdig met het proces voor deze omgevingsvisie is samen met het Waterschap een nieuw watertakenplan voor onze gemeente opgesteld. Dit Watertakenplan 2024-2034 gaat in op...".

Pag. 35 (tweede kolom, tweede alinea onder kopje 'Energietransitie'): "De Achterhoekse opgave bevat nog een restdeel van 0,246 TWh wat nog niet aan gealloceerd is" moet zijn "De Achterhoekse opgave bevat nog een restdeel van 0,246 TWh dat nog niet aan één van de gemeenten gealloceerd is".

Pag. 38 (eerste kolom onder kopje 'Rekken'): "Typerend voor het dorp is ook de Beltmolen (de Piepermolen) die in de kern staat" moet zijn "Typerend voor het dorp is ook de Piepermolen die in de kern staat".

Pag. 38 (tweede kolom onder kopje 'Rekken'): "In het buitengebied van Rekken bevinden zich ook de voormalige tbs-kliniek Oldenkotte, Trajectum en Tactus verslavingszorg" moet zijn "In het buitengebied van Rekken bevinden zich ook de voormalige tbs-kliniek Oldenkotte, die in gebruik is bij Tactus verslavingszorg, en de voormalige jeugdinrichting Rentray, tegenwoordig onder meer in gebruik voor jeugdzorg".

Pag. 51 (eerste kolom onder kopje 'Klimaatadaptatie en energieopwekking'): in de afsluitende zinnen "De vraag is hoe de gemeente om wilt gaan met andere ruimtevragers naast de ondergrondse infrastructuur die nodig is voor de duurzame opwek (met name zon op dak) en de elektrificatie van ruimteverwarming en mobiliteit. Aanbeveling is dan ook om in de visie mee te nemen hoe de gemeente op dit vlak de regie moet nemen." het woord "wilt" aanpassen tot "…wil…". De alinea vervolgens aanvullen met: "Daarbij wordt aan grootschalige energieopslag pas medewerking verleend nadat daarvoor in afstemming met de betrokken nutsbedrijven zodanige randvoorwaarden zijn uitgewerkt dat deze voorziening ook bijdraagt aan het tegengaan van netwerkcongestie. Ook bij andere projecten die verband houden met grootschalige duurzame energieopwek wordt contact gelegd met de nutsbedrijven".

Pag. 58 (derde kolom onder kopje 'Klimaatadaptatie'): "Watertekenplan Berkelland 2019-2023" vervangen door "Watertakenplan 2024-2034)".

Bijlage 1 (Overzicht bestaand beleid gemeente Berkelland):
Toelichting: Bijlage 1 van de ontwerp-Omgevingsvisie bood een overzicht van het bestaande gemeentelijke beleid dat betrekking heeft op de fysieke leefomgeving. Dit

overzicht was echter niet compleet en moet bij de vaststelling van de omgevingsvisie dus worden aangevuld.
Daarbij vermeld het overzicht ook het geldende beleid dat met de vaststelling van de Omgevingsvisie wordt ingetrokken. Daarbij gaat het om de regionale structuurvisie uit 2012 en om de geldende Structuurvisie Berkelland 2025 die wordt opgevolgd door de vast te stellen omgevingsvisie. Verder worden ook de structuurvisies 'Wonen' voor de vier grote kernen ingetrokken. Zij zijn inhoudelijk namelijk achterhaald met de vaststelling van de Regionale Woonagenda Achterhoek 2023-2030 (raadsbesluit 7 maart 2023) zonder dat zij daarbij echter expliciet zijn ingetrokken.
In de komende jaren zal de rechtspraak gaandeweg duidelijkheid geven over de reikwijdte van omgevingsvisies en van termen uit de Omgevingswet zoals 'fysieke leefomgeving'. Vandaar dat bijlage 1 niet limitatief is bedoeld en ook is aangevuld met een overzicht van verordeningen en nadere regels die (gedeeltelijk) betrekking kunnen hebben op de fysieke leefomgeving. Op deze manier dient de bijlage ook als een signaal voor het stellen van de vraag of een aanpassing van deze verordeningen of nadere regels wellicht moet worden beschouwd als een wijziging van de Omgevingsvisie Berkelland.

Tegen deze achtergrond wordt de tekst van bijlage 1 vervangen door:

"Bijlage 1

Met het besluit tot vaststelling van de Omgevingsvisie Berkelland worden ingetrokken de:
- Structuurvisie Berkelland 2025 (vastgesteld GR 26-10-2010, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.SVBKL20100001-0300);
- Regionale Structuurvisie Achterhoek 2012 (vastgesteld GR 22-5-2012, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.SVRAH20120001-0100);
- Structuurvisie Wonen Eibergen 2015 (vastgesteld GR 9-2-2016, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.SVBKL20150001-0100);
- Structuurvisie Wonen Borculo 2017-2025 (vastgesteld GR 17-10-2017, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.SVBCL20170002-0100);
- Structuurvisie Wonen Neede 2017-2025 (vastgesteld GR 17-10-2017, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.NDE20170003-0100);
- Structuurvisie Wonen Ruurlo 2017-2025 (vastgesteld GR 17-10-2017, kenmerk op DSO/RP: NL.IMRO.1859.SVRLO20170004-0100).

Overzicht bestaand beleid gemeente Berkelland (niet-limitatief):

Ruimtelijke kwaliteit & identiteit

Beleidsregel	Datum vaststelling GR= gemeenteraad BW= college B&W
Beleidsregel bouwvergunningvrije airco-units	B&W 6-5-2009
Handhaafbeleid fysieke leefomgeving gemeente Berkelland 2010-2011	B&W 7-8-2012
Werken met Wro na 1 juli 2013. Ruimtelijke procedures na de actualisering van bestemmingsplannen: doorgaan op het ingeslagen PAD	GR 2-12-2014 B&W 16-12-2014
Beleidsregel cultuurhistorie in het ruimtelijk beleid	GR 19-9-2017
Archeologie in de gemeente Berkelland (bijlage: Archeologische waarden- en verwachtingenkaart)	GR 19-9-2017
Cultuurhistorische waardenkaart Berkelland 2017	GR 19-9-2017
Museumvisie 2024-2030	GR 6-12-2023
Beleidsregels omtrent de plaatsing van antennemasten	B&W 9-4-2019
Uitvoeringskader Monumenten: regels over het uitvoeringskader voor het toetsen van ingrepen aan of herstel van monumenten	B&W 18-7-2020

Bomenbeleidsplan 2020-2029	GR 24-11-2020
Beleidsregel van de gemeenteraad van de gemeente Berkelland houdende regels omtrent het Bomenbeleidsplan 2020-2029	GR 24-11-2020
Besluit houdende regels omtrent de grens bebouwde kom Wet natuurbescherming	GR 24-11-2020
Welstandsnota Berkelland 2012	GR 22-5-2012
Groenbeleidsplan 2024-2033 en het bijbehorende Groenstructuurplan	GR 19-12-2023
Markewerkboeken / Landschapsontwikkelingsplan	GR 28-10-2008
Biodiversiteitsplan en Natuurwaardenkaart gemeente Berkelland (inspiratiedocument)	GR 26-10-2021
Visie Kijk op Cultuur en Erfgoed 2030	GR 21-12-2021

Leefbaarheid

Beleidsregel	Datum vaststelling GR= gemeenteraad BW= college B&W
Beleidsregels gehandicaptenparkeerkaarten en gehandicaptenparkeerplaatsen gemeente Berkelland 2016	B&W 17-11-2015
Integraal huisvestingsplan onderwijs 2020-2036	GR 15-9-2020
Beleidsregel aanpak geluidshinder door dieren 2018	B&W 27-3-2018
Beleid tijdelijke woningen Berkelland	GR 19-3-2019
Kader woonzorginitiatieven 2018	GR 13-11-2018
Regionale Woonagenda Achterhoek 2023-2030	GR 7-3-2023
Woonvisie Gemeente Berkelland 2020 - 2025	GR 26-5-2020
Beleidsregel toevoeging van woningen via functieverandering naar wonen en woningsplitsing in de kernen gemeente Berkelland 2020	B&W 13-10-2020
Regels voor evenementen	GR 18-5-2021
Beleidsregel tijdelijke woonunit gemeente Berkelland 2021-2027	B&W 29-7-2021
Beleidsplan spelen en bewegen in de openbare ruimte 2022-2031	GR 1-2-2022
Visie op religieus erfgoed Berkelland	GR 30-1-2024

Duurzaamheid & Energieopwek

Beleidsregel	Datum vaststelling GR= gemeenteraad BW= college B&W
Regels omtrent Rijksbeschermd dorpsgezicht Gelselaar; Welstandbeleid Energieopwekking 2019	GR 18-2-2020
Beleidsnotitie Ruimtelijke Ordening en Duurzame Energieopwekking in Berkelland	GR 20-2-2018
Bodemfunctieklassenkaart en bodemkwaliteitskaart Regio Achterhoek	GR 22-6-2021
Nota bodembeheer Regio Achterhoek	GR 22-6-2021
Energie Uitvoeringsprogramma	GR 21-11-2023
Bodem onder Omgevingswet	GR 19-12-2023

Klimaatadaptatie

Beleidsregel	Datum vaststelling GR= gemeenteraad

	BW= college B&W
Regionale Energie Strategie (RES) Achterhoek 1.0	GR 12-10-2021
Transitievisie Warmte	GR 21-12-2021
Watertakenplan 2024-2034	GR 21-11-2023
Watervisie Berkelland 2030	GR 23-10-2018

Plattelandsontwikkeling

Beleidsregel	Datum vaststelling GR= gemeenteraad BW= college B&W
Beleidsregel nieuwe horeca in buitengebied door functieverandering van gebouwen	B&W 18-3-2014 GR 13-5-2014
Uitgangspuntennotitie bestemmingsplan “Buitengebied Berkelland 2016”	GR 12-1-2016
Aanvulling uitgangspuntennotitie bestemmingsplan “Buitengebied Berkelland 2016”	GR 12-11-2019
Structuurvisie woningsplitsing buitengebied (extra verblijfsobject met een woonfunctie (BAG))	GR 10-3-2020
Beleidsregel rood-voor-rood buitengebied Berkelland 2022	B&W 11-1-2022 GR 8-3-2022
Structuurvisie bovenplanse sloopbonusregeling buitengebied Berkelland (sloopfonds)	GR 7-11-2017
Structuurvisie Plussenbeleid (beleidskaders voor de grondgebonden veehouderij en voor de niet-grondgebonden veehouderij (Plussenbeleid))	GR 19-3-2019
Structuurvisie woningsplitsing buitengebied verblijfsobject met een woonfunctie (BAG))	GR 10-3-2020

Economie

Beleidsregel	Datum vaststelling GR= gemeenteraad BW= college B&W
Beleidsregel intrekken omgevingsvergunningen voor de activiteit milieu	B&W 19-4-2011
Beleidsregels standplaatsen gemeente Berkelland 2016	B&W 22-3-2016
Beleidsregel van de gemeente Berkelland inhoudende regels omtrent het toepassen van voorwaarden aan uitbreidingen van supermarkten binnen het ruimtelijk beleid 2021	GR 23-11-2021
Beleef het in Berkelland (actualisatie)	GR 21-9-2021
Beleidskader verblijfsrecreatie Berkelland 2022	GR 17-1-2023
Regionaal Programma Werklocaties regio Achterhoek 2024-2028	GR 13-2-2024

Sociaal Domein

Beleidsregel	Datum vaststelling GR= gemeenteraad BW= college B&W
Beleidskader ‘Samen Denken, Samen Doen’	GR 20-2-2018
Beleidskader preventie 2021-2025	GR 14-4-2021
Beleidsregels maatschappelijke ondersteuning en jeugdhulp Berkelland 2023	B&W 7-2-2023

Gezondheid & veiligheid

Beleidsregel	Datum vaststelling GR= gemeenteraad BW= college B&W
Gemeenschappelijke beleidsvisie externe veiligheid	GR 12-1-2016
Beleidskader Publieke Gezondheid 2023-2026	GR 20-12-2022
Sport- en Beweegvisie Berkelland 2033	GR 21-11-2023
Beleidsregels handhaving Wet kinderopvang gemeente Berkelland 2018	B&W 20-3-2018
Integraal Veiligheidsplan 2023-2026	GR 16-5-2023
Beleidsregels Wet Bibob gemeente Berkelland 2020	B&W 13-10-2020

Verder gelden voor het gemeentelijk grondgebied de volgende verordeningen en nadere regels die (op onderdelen) relevant zijn voor de fysieke leefomgeving. De betrokken onderdelen zouden uiteindelijk een vertaling kunnen vinden in het omgevingsplan.

Verordeningen (niet-limitatief)

Titel	Datum vaststelling GR= gemeenteraad BW= college B&W
Verordening geurhinder en veehouderij gemeente Berkelland	GR 9-12-2008
Verordening uitvoering en handhaving (omgevingsrecht) Berkelland 2024	GR 6-12-2023
Marktverordening gemeente Berkelland 2015	GR 23-6-2015
Verordening dode gezelschapsdieren Berkelland 2016	GR 8-12-2025
Verordening Verbrede Duurzaamheidslening Eigen woning gemeente Berkelland 2016	20-9-2016
Verordening Verbrede Stimuleringslening voor Midden- en kleinbedrijven, Instellingen en Agrarische- en agrarisch gerelateerde bedrijven gemeente Berkelland 2016	20-9-2016
Beheersverordening gemeentelijke begraafplaatsen gemeente Berkelland 2017	GR 24-1-2017
Winkeltijdenverordening Berkelland 2017	GR 19-9-2017
Bouwverordening Berkelland 2018	GR 18-9-2018
Verordening naamgeving en nummering (adressen) Berkelland 2018	GR 11-12-2018
Bomenverordening 2023	GR 7-11-2023
Alcoholverordening Berkelland 2024	GR 19-12-2023
Verordening op de afvoer van hemelwater en grondwater	GR 2-4-2013, wijz. GR 6-12-2023
Afvalstoffenverordening gemeente Berkelland 2007	GR 12-12-2006, wijz. GR 6-12-2023
Algemene Verordening Ondergrondse Infrastructuren 2015	GR 8-12-2015, wijz. GR 6-12-2023
Verordening op de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit gemeente Berkelland 2022	GR 21-12-2021
Omgevingsplan gemeente Berkelland (tijdelijk deel)	Staatsblad 2023, 113 (KB 5-4-2023)
Voorbeschermingsregels grondwaterkwaliteit (hoort bij tijdelijk deel van het Omgevingsplan)	PS Gelderland, 15-11-2023
Voorbeschermingsregels hyperscale datacentre (hoort bij tijdelijk deel van het Omgevingsplan)	Regering, 8-12-2023

Erfgoedverordening gemeente Berkelland 2024	GR 21-11-2023
Verordening Sociaal Domein Berkelland 2024	GR 21-11-2023
Algemene Plaatselijke Verordening 2024	GR 19-12-2023

Nadere regels(niet-limitatief)

Titel	Datum vaststelling GR= gemeenteraad BW= college B&W Burg.=burgemeester
Nadere regels seksinrichtingen en escortbedrijven 2011	B&W 15-3-2011 Burg. 15-3-2011
Beleidsregels behandeling vergunningsaanvragen en verlening vergunning speelautomatenhal 2017	Burg. 12-9-2017
Preventie- en handhavingsplan alcohol en drugs 2017-2020	GR 20-6-2017
Regiovisie opvang en bescherming in de Achterhoek	GR 20-2-2018
Regels omtrent criteria waaraan locaties voor huwelijksvoltrekking in de gemeente Berkelland moeten voldoen	B&W 8-12-2015
Beleidsregels omtrent het uitoefenen van zijn bevoegdheden in het kader van artikel 13b Opiumwet	Burg. 23-9-2020
Beleidsregels meedoen gemeente Berkelland 2022	B&W 21-12-2021
Beleidsregel ontheffing artikel 35 van de Alcoholwet	Burg. 17-1-2023
Nadere regels paasvuren en verbranden snoeihout 2024	B&W 9-1-2024
Aanwijzing gebied alcoholmatiging	B&W 9-1-2024
Aanwijzing parkeren grote voertuigen	B&W 9-1-2024
Aanwijzing parkeren kampeermiddelen	B&W 9-1-2024
Aanwijzing verbod stallen fietsen tegenover fietsenstalling van Het Assink in Eibergen	B&W 9-1-2024
Aanwijzing voor klompenpaden	B&W 9-1-2024
Nadere regels collectes, acties en kledinginzamelingen 2024	B&W 9-1-2024
Nadere regels voor het recreatiegebied Hambroek	B&W 9-1-2024
Nadere regels voor terrassen gemeente Berkelland	B&W 9-1-2024

”